تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپلەر ئۈچۈن

ئۇيغۇر خەلق ماقال - تەمسىللىرى
ۋە ئۇنىڭ يەشمىسى

شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى

ئۇيغۇر خەلق ماقال - تەمسىللىرى ۋە ئۇنىڭ يەشمىسى

(تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپلەر ئۈچۈن)

نەشرگە تەييارلىغۇچى: **ئايبېك ئۆمەر ئۇيغۇرى**

شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى

مۇندەرىجە

ئا 1
ئە 22
ب 31
پ 50
ت 55
ج 70
چ 74
خ 82
د 86
ر 95
ز 98
س 101
ش 121
غ 125
ق 128
ك 151
گ 175
ل 181
م 183
ن 193

ھ 197
ئو 207
ئۇ 216
ئۆ 222
ئۈ 236
ۋ 238
ئې 240
ئى 247
ي 263

تۈزگۈچىدىن

قولىڭىزدىكى بۇ «ماقال ـ تەمسىللەر ۋە ئۇنىڭ يەشمىسى» ناملىق كىتابقا ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ كونا ـ يېڭى دەرسلىكىدىن ۋە ئەمەلىي تۇرمۇشتا قوللىنىپ كېلىۋاتقان مەزمۇنى چوڭقۇر، ئەھمىيىتى زور ماقال ـ تەمسىللەردىن تاللاپ كىرگۈزۈلدى.

مەيلى ئىدىيوم، مەيلى ماقال ـ تەمسىللەر بولسۇن، بىزنىڭ خەلقىمىز ئۇلارنى قەدىرلەپ ۋە ئەتىۋارلاپ «ئاتىلار سۆزى» دەپ ئاتاپ كەلگەن ھەم كۈندىلىك تۇرمۇشتىكى ئېغىزچە ۋە يازمىچە بايانلىرىدا جانلىق ئىشلىتىلىپ، ئۆز ئېھتىياجىدىن چىقىپ كەلگەن ئىدى.

ئەمەلىيەتتە، ماقال ـ تەمسىللەرگە ئىزاھ بېرىش خېلى جاپا ـ مۇشەققەتلىك بىر جەرياندىن ئىبارەت. بۇ قېتىمقى بۇ ماقال ـ تەمسىللەر يەشمىسىنى ئىشلەشتىكى مۇھىم مەقسەتلەرنىڭ بىرى، ئىستېمالدىكى قالايمىقانچىلىقلارنى تۈزىتىپ، ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىپادىلەش ئۈنۈمىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇش، يەنە بىرى، كۈندىلىك ئوقۇ ـ ئوقۇتۇش ئىشلىرىغا مۇلازىمەت قىلىپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ تولۇقسىزنى پۈتتۈرۈپ ۋە يۇقىرىلاپ ئوقۇش ۋە ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىغا تەييارلىق قىلىش ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش مەقسىتىدە ئىشلەندى.

بۇ ماقال ـ تەمسىللەر يەشمىسىنى (تۆۋەندە قىسقارتىپ

يەشمە دەپ ئېلىندى) ئىشلەشتە:

1. ھەر بىر ماقال - تەمسىل ئۈچۈن ئىزاھ بېرىلدى. شۇنداقلا بۇ ئىزاھلارنىڭ ئىخچام ۋە توغرا بولۇشى ئۈچۈن ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈندى.

2. ماقال - تەمسىللەرنىڭ مەنىداشلىرى بىر يەرگە توپلىنىپ، پەقەت بىرىگە ئىزاھ بېرىلدى.

3. بۇ يەشمىگە مۇمكىن بار پەقەت ماقال - تەمسىللەرگىلا ئىزاھ بېرىش ئىزچىللاشتۇرۇلدى.

4. بۇ يەشمە ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى.

5. بۇ يەشمىنى ئىشلەشتە، «ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق فرازېئولوگىك لۇغىتى» ھەم تۇركلەرنىڭ «ئاتالار سۆزى سۆزلۇگۇ»، رەۋەيدۇللا ھەمدۇللانىڭ «ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق فرازېئولوگىيىلىك بىرىكمىلەر سۆزلۇكى» دېگەن كىتابلىرىدىن پايدىلىنىلدى.

ئېھتىمال، بۇ يەشمىنى ئىشلەشتە، يا ئۇنداق، يا مۇنداق نۇقسان - سەۋەنلىكلەرنىڭ بولۇشى تەبىئىي. شۇنىڭ ئۈچۈن كەڭ ئوقۇرمەنلەرنىڭ تەنقىدىي پىكىرلىرىنى سەمىمىي قارشى ئالىمەن.

ئايبېك ئۆمەر ئۇيغۇرى
2009 - يىل 24 - مارت

قىسقىچە بايان ۋە مۇھاكىمە

ماقال ـ تەمسىللەر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ خەلق ئىچىگە كەڭ تارقالغان، چوڭقۇر ئەقىل كۆرسىتىش خاراكتېرىگە ۋە ئۇزۇن تارىخقا ئىگە بولغان بىر تۈرى.

خەلقنىڭ ئۇزۇن تارىخىي تەرەققىيات جەريانىدىكى تۇرمۇش تەجرىبىلىرى بىلەن بېشىدىن كەچۈرگەن سەرگۈزەشتىلىرىدىن خۇلاسىلەنگەن، خەلققە ئۈلگە، ئىبرەت بولىدىغان ئەقىل ئۆگەتكۈچى ئەقلىيە سۆزلەر ماقال ـ تەمسىل دەپ ئاتىلىدۇ.

ماقال ـ تەمسىللەر تۇرمۇشتىكى تۈرلۈك ھادىسىلەردىن ھاسىل بولغان تەجرىبە ـ ساۋاقلارنىڭ خۇلاسىلىنىشىدىن مەيدانغا كەلگەن بولۇپ، بىرنەچچە كىشىنىڭ ئىجادىيىتى بولماستىن، بىر پۈتۈن كوللېكتىپنىڭ تەپەككۇر مەھسۇلى بولغاچقا، ئۇنىڭ مەنتىقىلىقى بىرقەدەر كۈچلۈك بولىدۇ.

شۇڭا ئۇنى ھېكمەتلىك سۆزلەر ياكى ئەقلىيە سۆزلەر دەپ ئاتاشقىمۇ بولىدۇ. ياخشى تۈزۈلگەن ماقال ـ تەمسىللەردە سۆزلەر شۇنچىلىك ئىخچام ھەم جىپسىلاشقان بولىدۇكى، ئۇنىڭ تەركىبىدىكى بىرەر سۆزنى ئېلىۋېتىشكە ياكى قوشۇپ قويۇشقا، ئالماشتۇرۇشقا بولمايدۇ. مەسىلەن:

«ھەق ئېگىلەر، سۇنماس»، «ياش تۆككۈچە مۇشت تۈگ»، «پۇل تاپقۇچە ئەقىل تاپ» دېگەن ماقاللار ئەنە شۇنداق مۇكەممەل تۈزۈلگەن ماقاللاردۇر.

خەلق ئېغىز ئىجادىيىتىنىڭ باشقا تۈرلىرىگە قارىغاندا، ماقال - تەمسىللەرنىڭ ئاممىۋىلىقى ئىنتايىن ئۈستۈن. بۇنداق دېگەنلىك تۆۋەندىكى ئىككى تەرەپنىڭ بىرلىكىگە قارىتىلغان. بىر تەرەپتىن ماقال - تەمسىللەر ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ھەممە ساھەسىگە چېتىلىدۇ، يەنە بىر تەرەپتىن، كىشىلەر كۈندىلىك ئىجتىمائىي پائالىيەتلىرىدە ماقال - تەمسىللەردىن پايدىلىنىدۇ. چۈنكى ماقال - تەمسىللەر ئىنسانلارنىڭ تۇرمۇش تەجرىبىلىرىنىڭ يەكۈنى بولغاچقا، ھەرقانداق كىشى ئۆز پىكرىنىڭ قايىل قىلىش كۈچىنى ئاشۇرۇش ۋە ئۆز مەقسىتىنى توغرا، دەل، جايىدا ئىزاھلاش ئۈچۈن ماقال - تەمسىللەرگە مۇراجىئەت قىلىدۇ.

يەنە كىشىلەر ماقال - تەمسىللەردىن ئەدەبىي ئەسەرلەرنى يېزىشتىلا پايدىلىنىپ قالماي، بەلكى تارىخىي، سىياسىي، ئىلمىي ئەسەرلەرنى يېزىشتىمۇ، سۆزلىگەن نۇتۇقلىرىدىمۇ كەڭ تۈردە پايدىلىنىدۇ.

ماقال - تەمسىللەردە ئەمگەكچى خەلق ئاممىسىنىڭ ئارزۇ - ئۈمىدلىرى، تىلەك - خاھىشلىرى، ئىجتىمائىي تۇرمۇشقا بولغان قاراشلىرى، ئىلىم - پەن، كەسىپ - ھۈنەرگە بولغان قىزغىنلىقى، ۋەتەنپەرۋەرلىك روھى، ئىنسانپەرۋەرلىك خىسلىتى ۋە ئەمگەك سۆيۈش روھى ئەكس ئەتتۈرۈلىدۇ. غايەت چوڭقۇر، ئوبرازلىق گەپلەر ئارقىلىق كىشىلەرگە ئىبرەتلىك ساۋاق، قىممەتلىك مەسلىھەتلەر بېرىلىدۇ. يەنە شۇنداقلا ئۇنىڭدا كىشىلەر نومۇس، ۋىجدان، ئادەمگەرچىلىك بىلەن ياشاشقا ئۈندىلىدۇ. ئەمگەكچان، ئەقىل - پاراسەتلىك، چىدام - غەيرەتلىك، ئىنساپ - دىيانەتلىك، گۈزەل ئەخلاق - پەزىلەتلىك،

راستچىل كىشىلەردىن بولۇش، بىلىم، ھۈنەرنى چىن دىلىدىن سۆيۈپ ئۆگىنىدىغان ھەقىقىي كىشىلەردىن بولۇش تەشەببۇس قىلىنىدۇ.

ئۇيغۇر خەلقى ئەڭ قەدىمكى خەلق بولۇشى بىلەن بىللە يەنە ماقال ـ تەمسىللەرگە ئىنتايىن باي خەلقتۇر. ماقال ـ تەمسىللەر قەدىمكى زامانلاردىن تارتىپ خەلقىمىز ئارىسىغا كەڭ تارقىلىپ، ئېسىل ئەدەبىي مىراس قاتارىدا ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا داۋاملىشىپ كەلدى ۋە بېيىپ مۇكەممەللەشتى. XI ئەسىردە ئۆتكەن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ بۈيۈك ئالىمى ۋە ئاتاقلىق تىلشۇناسى مەھمۇد قەشقەرىنىڭ «تۈركىي تىللار دىۋانى»دا قەدىمكى ئۇرۇق ۋە تۈركىي قەبىلىلەر ئارىسىدا كەڭ تارقالغان نۇرغۇن ماقال ـ تەمسىللەردىن نەمۇنىلەر بېرىلگەن. بۇ ئۇيغۇر خەلق ماقال ـ تەمسىللىرىنىڭ ئۇزۇن تارىخقا ئىگە ئىكەنلىكىنى تولۇق ئىسپاتلايدۇ.

ماقال ـ تەمسىللەرنىڭ بەدىئىي قۇرۇلمىسى ناھايىتى مۇستەھكەم، ئوبرازچانلىقى كۈچلۈك، شەكلى خىلمۇخىل، گۈزەللىك دەرىجىسى يۇقىرى بولىدۇ. ئۇنىڭ كۆپىنچىسى قاپىيىلىك بولغاچقا، كىشىلەرگە يۈكسەك بەدىئىي زوق بەخش ئېتىدۇ.

ماقال بىلەن تەمسىل بىر ئەدەبىي تۈرگە كىرسىمۇ ھەم ئوخشاش مەزمۇنلارنى ئىپادىلىسىمۇ، لېكىن تۈزۈلۈشى ۋە پىكىرنى ئىپادىلەش ئۇسۇلى جەھەتتىن بىر ـ بىرىدىن پەرقلىنىدۇ. ماقالدا ئوي ـ پىكىر مەنىلىك سۆز ـ ئىبارىلەر ئارقىلىق ئۇدۇل، بىۋاسىتە ئىپادىلىنىدۇ. يەنى ماقالدا ئىپادىلەنگەن پىكىر ئەڭ ئاخىرقى نەتىجىسى بىلەن تولۇق بېرىلىدۇ. ماقال-

دىكى پىكىر ئۇزۇن دەۋرلەر داۋامىدا سىنالغان مۇكەممەل خۇلاسە، ئۇنى ئاسان ئىنكار قىلغىلى بولمايدۇ.

تەمسىل بولسا، ئوي - پىكىرنى ۋاستىلىك ئەگىتمە يول ئارقىلىق ئىپادە قىلىدۇ. تۇرمۇشتىكى تۈرلۈك ھادىسىلەرنى، كىشىلەرنىڭ ياخشى - يامان خۇسۇسىيەتلىرىنى ھايۋان ۋە نەرسىلەرنىڭ ھالىتى بىلەن سىلىشتۇرۇپ ئىپادىلەنگەن كۆچمە مەنىدىكى تەسۋىرىي سۆزلەر تەمسىل بولىدۇ. ئۇنىڭدا ئىپادە قىلىنىدىغان پىكىرلەر سىلىشتۇرۇش، ئوخشىتىش ئارقىلىق ئىشارەت قىلىنىدۇ.

ماقال - تەمسىللەرنىڭ ئەھمىيىتى زور بولۇپ، بۇنى تۆۋەندىكى ئىككى تۈرگە يىغىنچاقلاشقا بولىدۇ.

بىرى، ماقال - تەمسىللەر خەلق ئاممىسىنىڭ ئۆتمۈشتىكى ھاياتىنى، پەزىلەتلىرىنى، ئۆرپ - ئادەتلىرىنى ۋە مىجەز - خۇلقىنى ئەكس ئەتۈرگەنلىكى ئۈچۈن، شۇ خەلقنىڭ تارىخىنى ئۆگىنىشتە بەكمۇ ئەھمىيەتلىك. يەنە بىرى، ماقال - تەمسىللەر تەييار تىل بايلىقى بولۇپ، ئۇ تىلىمىزغا ئالاھىدە ئېنىقلىق ۋە باي مەزمۇن قوشىدۇ. ماقالە يازغاندا ياكى نۇتۇق سۆزلىگەندە، ماقال - تەمسىللەردىن مۇۋاپىق پايدىلىنىلسا، ئۇنداق ماقالە چۈشىنىشلىك، چوڭقۇر مەزمۇنلۇق ۋە ئاممىباپ بولۇپ چىقىدۇ. شۇڭا پىكىرنى مىغىزلىق، ئىخچام، چۈشىنىشلىك، تەسىرلىك قىلىپ ئىپادىلەشكە ياردەم بولىدىغان ماقال - تەمسىللەرنى تىرىشىپ ئۆگىنىش كېرەك.

ماقال - تەمسىللەرنى ئەزەلدىن خەلقىمىز ئۆزلىرىنىڭ كۈندىلىك نۇتۇق - پاراڭ ئالاقىلىرىدە جانلىق ئىشلىتىپ كەلگەن. ئۇنى ئەزىز كۆرۈپ «ئاتىلار سۆزى» دېگەن نام بىلەن ئاتاپ

كەلگەن. چۈنكى ماقال ـ تەمسىللەر ھەم ئوبرازلىق ھەم ئىخچام تىل جەۋھىرى بولۇپ. خەلق تىلىنىڭ تاۋلانغان، پىششىقلانغان تەييار تىل بايلىقى ھېسابلىنىدۇ.

ماقال ـ تەمسىللەرنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكىنى تۆۋەندىكىدەك بىرقانچە نۇقتىغا يىغىنچاقلاشقا بولىدۇ:

1. ماقال ـ تەمسىل خەلقىمىزنىڭ بىلىم ۋە تەجرىبىسىنىڭ مەھسۇلى. مەسىلەن: ئات يۆتەلسە ئوقۇر سال، كالا يۆتەلسە پىچاق سال، يەر ھەيدىسەڭ كۈزدە ھەيدە، كۈزدە ھەيدىمىسەڭ يۈز ھەيدە، سامساق، ئۇنى يېگەننىڭ تېنى ساق، مېۋىلىك دەرەخنىڭ بېشى تۆۋەن،

ئەر كىشىگە يەتمىش تۈرلۈك ھۈنەر ئاز، ئاياغ ئاتلىمىسا، باش يۈگۈرمەيدۇ، ئەمگەك قىلساڭ ئاتىقىڭ چىقار، قىلمىساڭ چاتىقىڭ چىقار، ئەمگەك بىلەن ئەر كۆكۈرەر، يامغۇر بىلەن يەر.

ئالتۇن ئوتتا سىنىلار، ئادەم مېھنەتتە سىنىلار، مېھنەتنىڭ تېگى ئالتۇن، تەر تۆكۈپ چاچساڭ ئۇرۇق، يەر سېنى قويماس قۇرۇق، ئوڭدا ياتساڭ ئۆلەرسەن، ھۈنەر قىلساڭ ئۈنەرسەن.

گۆھەرلىك بولۇشتىن ھۈنەرلىك بولغان ئارتۇق. ئادەم قولى چۆلنى بوستان قىلار.

ئەمگەكنىڭ نېنى تاتلىق، ھۇرۇننىڭ جېنى تاتلىق، كۆڭۈللۈك ئىشنى سەھەردىن باشلا، يىللىق ئىشنى باھاردىن باشلا... قاتارلىق ماقال ـ تەمسىللەردە خەلقنىڭ دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، باغۋەنچىلىك، تېبابەتچىلىك ھەققىدىكى ئۆزىگە خاس بىلىملىرى ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان.

2. كۆپلىگەن ماقال - تەمسىلدە ئوي - پىكىر ئابستراكت ئۇقۇم، نەزەرىيىۋى چۈشەنچە شەكلىدە ئەمەس، بەلكى كونكرېت، ھېسسىي، جانلىق ھالەتتە ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. دىلى ئوچۇقنىڭ قولى ئوچۇق، ئەل سۆيگەننىڭ يولى ئوچۇق، بۆدۈنىنىڭ ئۆيى يوق، نەگە بارسا «ۋىتىلداق»، قوزغۇنغا تاغ ياخشى، بۇلبۇلغا باغ ياخشى، ياخشى ئەلنىڭ بالىسى خار بولۇر، قۇل بولماس، ئۇنىڭدىن باشقا يەنە، مەسىلەن: كىم جىنايەت ئۆتكۈزسە شۇ جاجىسىنى تارتىدۇ دېگەن ئوي - پىكىر ئوتنى كىم تۇتسا، شۇنىڭ قولى كۆيىدۇ دەپ، ساختا قىياپەتكە كىرسەڭ ھامان چاندۇرۇپ قويىسەن دېگەن پىكىر كۆلەلمىگەن نېمەڭگە ھېجايما... دەپ ئىپادىلەنگەن.

3. ماقال - تەمسىللەرنىڭ قاپىيە شەكىللىرى كۆزىتىشكە ئەڭ ماس كەلگۈدەك گۈزەللىك ھېسابلىنىدۇ. باش قاپىيە: مېھنەتتىن قاچما، مىننەتتىن قاچ.

ئاياغ قاپىيە: يۇرت قوغدىساڭ ئۆسەرسەن، قوغدىمىساڭ ئۆچەرسەن.

ئىچ قاپىيە: ئىش قورالىڭ ساز بولسا، مۇشەققىتىڭ ئاز بولار.

ئارىلاش قاپىيە: ئورغاق تۇتۇپ ئاتاڭ قالغۇچە، ئويماق تۇتۇپ ئاناڭ قالسۇن.

يەنە ئەر كۆركى - ساقال،
سۆز كۆركى ماقال.
ياخشى سۆز تاشنى يارار،
يامان سۆز باشنى يارار.

ئۇنىڭدىن باشقا يەنە تۆۋەندىكى ماقال - تەمسىللەرنىڭ قاپىيە گۈزەللىكىدىن ھۇزۇر ئالساقمۇ بولىدۇ، مەسىلەن: ئادەم بولمىساڭ ئەقلىڭ بىلەن، ئەخمەق بولىسەن ساقىلىڭ بىلەن. بىلىكى چوڭ بىرنى يېڭەر، بىلىمى چوڭ مىڭنى يېڭەر. ئادەم بالىسىنىڭ باھاسى بىلىم بىلەن.

سورىغان بىلىم ئالار. ئۇيالغان كېيىن قالار.

چايناپ يېسەڭ لەززەت كۆرەرسەن، ھۆرمەت قىلساڭ ئىززەت كۆرەرسەن.

ئۇياتسىز مۇشۈككە قازناقنىڭ ئىشكى ئوچۇق

يالغانچىنىڭ گېپى تولا، ياۋا دەرەخنىڭ شېخى تولا.

ئۆزى ئۆيگە كىرگۈچە، كەشى تۆرگە چىقىدۇ.

پەرىشتىنىڭ ئېشىدىن شەيتان قىزغىنىپتۇ.

تۈڭلۈكىدىن شامال كىرمەس، ئىشىكىدىن ئادەم كىرمەس.

دوست بىلەن ئىناق بول، دۈشمەندىن يىراق بول.

يامان بىلەن بولساڭ يولداش، تېگەر بېشىڭغا تاش.

دوستتىن يامانلىغان ئەقىلنىڭ يوقلۇقى، تاماقتىن يامانلىغان قورساقنىڭ توقلۇقى

ئەگرى بولسىمۇ يول ياخشى، ئەخمەق بولسىمۇ دوست ياخشى

مەيدە ئاغرىتقان ئاش ئەمەس، كۆڭۈل ئاغرىتقان دوست ئەمەس.

پوستى يوق پىياز بولماس، دوستى يوق ئادەم بولماس.

سۇغا سالساڭ، سۇ كۆتۈرمەس مىسقال تۆمۈرنى،

ئالتۇن بېرىپ ئېلىپ بولماس قالغان كۆڭۈلنى.
دوست سۆزىنى تاشلىما، تاشلاپ بېشىڭنى قاشلىما.
توپقا قاراپ تاش ئاتما.
تاش ئاتقانغا ئاش ئات.
ئالتە ئاي ئاتقان پاختام، بىر چاپانغا يەتمەپتۇ.
ئاتلىق پىيادىنىڭ ھارغىنىنى بىلمەس.

4. ماقال ـ تەمسىللەر يەنە كۆچمە مەنىدە كېلىدۇ.

«قاغا بالام ئاپئاق بالام، كىرپە بالام يۇمشاق بالام» دېگەن تەمسىلدە ئوي ـ پىكىر بىۋاسىتە ئەمەس، ۋاسىتىلىك ئىپادىلىنىۋاتىدۇ. ھېچكىم ئۆزىنىڭ بالىسىنى قاغا ياكى كىرپە دەپ ئاتىمايدۇ. ئەمما بۇ يەردە قاغا قارا بولىدۇ، كىرپە تىكەنلىك بولىدۇ، بۇ خۇسۇسىيەت ئادەملەرگە كۆچۈرۈلگەن. بۇ يەردە قاغا ياكى كىرپە ھەققىدە ئەمەس، بەلكى ئادەملەر ھەققىدە بولۇۋاتقانلىقىنى بىر ئوقۇپلا بىلىۋالغىلى بولىدۇ. يەنى بۇ تەمسىلنىڭ مەنىسى ھەركىم ئۆز پەرزەنتىنى ئەزىز بىلىدۇ، قۇسۇرسىز دەپ ھېس قىلىدۇ، دېگەنلىكتۇر.

يەنە «تۆشۈك يىرتىغىدىن كۈلەر، چۆمۈچ قازانىدىن» دېگەن تەمسىلدە ئېيتىلغاندەك، تۆشۈكنىڭ يىرتىقنى، چۆمۈچنىڭ قازاننى مەسخىرە قىلىشى رېئاللىقتا مەۋجۇت بولمايدىغان ئىشلاردۇر. ناھايىتى ئېنىقكى، بۇنداق تەمسىللەر ئەمەلىيەتتە، ھەرگىزمۇ تەبىئەت دۇنياسىدىكى ھەر خىل نەرسىلەرگە قارىتىلغان بولماستىن، ئىجتىمائىي ئادەم ۋە ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكىگە قارىتىلغاندۇر.

5. ماقال ـ تەمسىللەردە ئاچقۇچلۇق بىرەر سۆز ۋە بۆـ

لەكلەر بولىدۇ.

مەسىلەن: «بىلىم ئەقىل چىرىغى، يوقتۇر يولنىڭ يېرىقى»، «توخۇ داڭگال چۈشەيدۇ، ئۆچكە جاڭگال چۈشەيدۇ»، «ئۆستەڭ يارىشىقى تال، قىزنىڭ يارىشىقى خال» بۇلارنىڭ بىرى ئاساسىي بۆلەك، ئىككىنچى قوشۇمچە بۆلەك بولۇپ بۇلار بىر - بىرىنى تولۇقلاش ۋە كۈچەيتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ. يەنە بەزى ماقال - تەمسىللەردە پەقەت بىرلا بۆلەك بولىدۇ. مەسىلەن:

«ئالىم بولساڭ ئالەم سېنىڭكى»، «جىنىنىڭ قەستى شاپتۇلدا»، «قىشنىڭ ئاپتىپى دۈشمەننىڭ كۈلكىسى»... ئۇنىڭدىن باشقا يەنە تۆۋەندىكى ماقال - تەمسىللەردىكى ئاچقۇچلۇق سۆز - ئىبارىلەرنى كۆزىتىپ باقايلى، دېمەك ماقال - تەمسىللەردىكى ئاچقۇچلۇق سۆزلەرنى بىلىش شۇ ماقال - تەمسىللەرنىڭ مەنىسىنى بىلىشتىمۇ ناھايىتى مۇھىم رول ئوينايدۇ.

ياخشىدىن ئات قالىدۇ، ياماندىن داد قالىدۇ. (نام بىلەن داد)

ئات كۆتۈرسەڭ ياخشى بىلەن كۆتۈر، سۇ كۆتۈرسەڭ بالداق بىلەن كۆتۈر. (ياخشى نام)

ئاتىسى ئاتالمىغان قوڭغۇزنى، بالىسى ئېتىپتۇ توڭگۇزنى (ئېشىپ كېتىش)

ئاتا بولماي ئاتا قەدرىنى بىلمەس. (ئاتا)

ئاتىلار سۆزى - ئەقىلنىڭ كۆزى. (ئاتا سۆزى)

ئاتا كۆرگەن ئوقيا ياسار، ئانا كۆرگەن كىيىم پىچار. (ئاتا - ئانا)

يامان ئاتاق بىلەن يۈرگەندىن، ياخشى ئاتاق بىلەن ئۆلگەن ئەۋزەل (ياخشى ئاتاق).

ئاتىلىقلار ئاتام دېسە قويۇلدى يېشىم، ئانىلىقلار ئانام دېسە ئېگىلدى بېشىم. (باش ۋە ياش)

ئاچ ئۆيدە قېتىق ئۇيۇماس. (ئاچ)

تارتىنچاق ئاچ قالار. (تارتىنىش)

ئاچ نېمىنى يېمەس، توق نېمىنى دېمەس. (ئاچ ۋە توق)

كىشىنىڭ ئاغزىغا قارىغان ئاچ قالار. (قاراش)

بۈگۈنكى ئاچچىقنى ئەتىگە قوي. (ئاچچىق)

قورساقنىڭ ئاچقىنى ئەقىلنىڭ قاچقىنى. (قېچىش)

تار يەردە ئاش يېگۈچە كەڭ يەردە مۈشت يە. (تار ۋە كەڭ)

ياخشىنى ماختىساڭ يارىشىدۇ، ياماننى ماختىساڭ ئادىشىدۇ. (يارىشىش ۋە ئادىشىش)

ئادەتنىڭ دورىسى يوق، مەسچىتنىڭ مورىسى يوق. (ئادەت)

6. ماقال ـ تەمسىللەر خەلقىمىزنىڭ ئۇزۇن تارىخىي تەرەققىيات جەريانىدىكى تۇرمۇش تەجرىبىلىرى بىلەن بېشىدىن كەچۈرگەن سەرگۈزەشتىلىرىنى يەكۈنلەپ بېرىدىغان، خەلققە ئۈلگە، ئىبرەت بولىدىغان ئەقلىيە سۆزلەردۇر، مەسىلەن: «كاۋاپمۇ كۆيمىسۇن، زىخمۇ كۆيمىسۇن»دېگەن بۇ تەمسىل ھېچقايسى تەرەپكە زىيان بولماسلىق، ئادىل بولۇش توغرىسىدا مەسلىھەت بەرسە، «ئۈجمە پىش، ئاغزىمغا چۈش» دېگەن بۇ ماقال بىر ئىشقا ھېچ ئەجىر سىڭدۈرمەي ئۇنىڭ ھالاۋىتىنى كۆرۈشنى ئىزلىگۈچىلەرنى قامچىلايدۇ. «ئاغزى كۆيگەن پۇدەپ ئىچەر»دې-

گەن بۇ ماقال بىرەر ئىشتىن ئاچچىق ساۋاق ئالغۇچىنىڭ كېيىنكى ئىشلاردا ناھايىتى ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئىش كۆرىدىغانلىقىنى بىلدۈرسە، «ئۆيدىكى ھېساب بازارغا توغرا كەلمەس» دېگەن بۇ ماقال بىر ئىشنىڭ ئالدىنئالا ئويلىغاندەك بولمايدىغانلىقىنى، يەنى سۇبيېكتىپنىڭ ئوبيېكتىپقا توغرا كەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

«گۈلنى سۆيگەن تىكىنىدىن قورقماس» دېگەن ماقال بىر ئىشنىڭ ھالاۋىتىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئۇنىڭ جاپا ـ مۇشەققىتىدىن قورقماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرسە، «سادىن لاچىن تۇغۇلىدۇ»دېگەن تەمسىل كۆزگە ئىلىنمىغان ئادەملەردىن نى ـ نى يارامىلىق ئەۋلادلارنىڭ دۇنياغا كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

«قاغىنىڭ مېڭىشىنى دورايمەن دەپ، كەكلىكنىڭ چاتىرىقى يېرىلىپ كېتىپتۇ» دېگەن بۇ تەمسىل كۈچ يەتمەيدىغان بىر ئىشنى قىلىمەن دەپ زورۇقماسلىق كېرەكلىكى توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىدۇ.

دېمەك، ماقال ـ تەمسىللەر خەلقىمىزنىڭ ئۇزۇن مۇددەتلىك تۇرمۇش تەجرىبىلىرىنىڭ يەكۈنى. بۇلاردا، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ دانا، ئۆتكۈر مۇلاھىزىلىرى گەۋدىلىك ئىپادىلەنگەن.

كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشقا بولغان قاراشلىرى تولۇق ئەكس ئەتكەن.

ماقال ـ تەمسىل كىشىلەرنى ياخشىلىققا، ئەخلاقلىق بولۇشقا ئۈندەيدۇ، كىشىلەرگە ئادەم بولۇش يولىنى كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن: موللا بولماق ئاسان، ئادەم بولماق تەس. ئادەمگەرچىلىك قېرىمايدۇ.

ئەقىلسىز باش پۇتقا ئارام بەرمەس. سىنىمىغان ئاتقا يۈك

ئارتما. ئارتۇق ئۇخلىساڭ ئاچ قالىسەن.

قىزدىن ئارتۇق جۇۋان بار، ئاتتىن ئارتۇق غۇنان بار. قىلىچنىڭ كۈچىدىن قەلەمنىڭ كۈچى ئارتۇق.

كىشىنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى كىشىگە دە، ئۆزىگە دېمە. كىشىنىڭ كەمچىلىكىنى ئۆزىگە دە، كىشىگە دېمە. بىر ئارزۇ ئون ئارزۇنى تۇغدۇ. ئەر ئارسىز بولماس، يىگىت يارسىز. ئارقامدىن دېگەنلەر تېزىكىمنى يېگەنلەر. تېرىغان خامان قىلار، تېرىمىغان ئارمان قىلار. ئارىسالدى ئىشەكنى بۆرە يەپتۇ. ئورۇنسىز غەزەپ ـ ئۆزۈڭگە ئازاب. قاچقۇنغا شەپقەت يوق، ئازغۇنغا ھۆرمەت يوق. يولدىن ئازسىمۇ، يۇرتىدىن ئازماپتۇ... دېگەندەك. ماقال ـ تەمسىللەر ھۇرۇنلۇق ۋە باشقا ئىللەتلەرنى قاتتىق قامچىلايدۇ. شۇنداق بولغىنى ئۈچۈن ماقال ـ تەمسىل خەلقىمىزنىڭ خۇشاللىقىدا، قايغۇ ـ ھەسرىتىدە، كۈرەش ۋە ئەمگەكلىرىدە يېقىن دوستى بولۇپ كەلگەن.

قىسقىسى، ماقال ـ تەمسىل ئومۇمىي خەلق تەپەككۇرىنىڭ، ئەقىل ـ ئىدرىكىنىڭ مەھسۇلى. مەسىلەن:

ئەگرى كىشى ئازىدۇ، توغرا كىشى ئۆزىدۇ.
ئىشنىڭ ئاسىنى يوق، قىلالىساڭ قىيىنى يوق.
ئاچقا قازان ئاستۇرما، مۇزلىغانغا ئوت ياقتۇرما.
ئاسرىساڭ كۈندە يېڭى كىيىم، ئاسرىمىساڭ كۈندە كونا كىيىم.
ئاسقۇدا گۆش بولسا، بىر كۈنى مېھمانغا ياراپتۇ.
ئاغرىقنى يوشۇرساڭ، ئۆلۈم ئاشكارا.
يالغۇز قىر ئاشقۇچە، كۆپ داۋان ئاشار.

ئاشىققا باغدات يىراق ئەمەس.
ئاشىقلىق ئاسان، جۇدالىق تەس.
مەيدە ئاغرىتقان ئاش ئەمەس، كۆڭۈل ئاغرىتقان ئاش ئەمەس.
تۇرمىغان مېھماننىڭ كەتكىنى ياخشى، ساقايمىغان ئاغرىقنىڭ ئۆلگىنى ياخشى.
كۆپ ئېغىز بىر بولسا، بىر ئېغىز يېگىلىدۇ.
يوقالغان پىچاقنىڭ سېپى ئالتۇن
سەۋەپ قىلساڭ سېۋەتتە سۇ توختايدۇ.
سەۋەب قىلساڭ زاۋال يوق، قىلالمىساڭ ئامال يوق.

دېمەك، ماقال - تەمسىللەردە كىشىلەرنى ئەمگەكچان، راستچىل بولۇشقا رىغبەتلەندۇرۇپلا قالماي، ھەرقانداق بىر ئىشنى قىلىشتا سەۋرچان، تەدبىرلىك، كاللا ئىشلىتىشكە ماھىر بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

7. ماقال - تەمسىللەرنىڭ بەزىلىرى بىر ئاددىي جۈملە بىلەن بەزىلىرى بىر مۇرەككەپ جۈملە بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. مەسىلەن:

ئاستا سۆزلىگەن كىشىنىڭ ئامالى كۆپ.
باش ئامان بولسا، دوپپا تېپىلار.
ئامانەتنى تۇتماڭ، يوقالسا تۆلەرسىز، تام تۈۋىدە ئولتۇرماڭ، يىقىلسا ئۆلەرسىز.
كىشىگە قىلساڭ يامانلىق، ئۆزۈڭگە تاپمايسەن ئامانلىق.
دوستۇڭ ئامانلىق تىلەر، دۈشمىنىڭ يامانلىق تىلەر.

ئاينىڭ ئونبەشى ئايدىڭ، ئون بەشى قاراڭغۇ.
ئاياغ يۈگۈرۈكى ئاشقا، ئېغىز يۈگۈرۈكى باشقا.
ياخشىنىڭ ئايىغىدا قۇرت ئۆلمەس.
دوست باشقا قارايدۇ، دۈشمەن ئاياغقا قارايدۇ.
ئات ئايلىنىپ ئوقۇرنى تاپار.
يامانني ئايىساڭ ياخشىلىق يوق.
ئات ئايىغان ئات مىنەر. كىيىم ئايىغان تون كىيەر.
ئاۋۋال تام ئەت، ئاندىن باغ ئەت.
شاپتۇلدا باغ ئەتمە، ئۆچكىدە مال ئەتمە.

بىز يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ماقال - تەمسىللەردىن تەڭداش مۇرەككەپ جۈملە شەكلىدە كەلگەنلىرىنىڭ يەنى «دوست باشقا قارايدۇ، دۈشمەن ئاياغقا قارايدۇ»، «ئات ئايىغان ئات مىنەر. كىيىم ئايىغان تون كىيەر»، «شاپتۇلدا باغ ئەتمە، ئۆچكىدە مال ئەتمە.» ۋە بېقىندىلىق مۇرەككەپ جۈملە شەكلىدە كەلگەنلىرى «شامال چىقمىسا، دەرەخ لىڭشىماس»، «باش ئامان بولسا، دوپپا تېپىلار»، «يامانني ئايىساڭ ياخشىلىق يوق.» بىرقەدەر كۆپ بولىدىغانلىقىنى، ئارىلاش مۇرەككەپ جۈملە شەكلىدە كېلىدىغانلىرىنىڭ بىرقەدەر ئازلىقىنى يەنى:

«ئامانەتنى تۇتماڭ، يوقالسا تۆلەرسىز، تام تۈۋىدە ئولتۇرماڭ يىقىلسا ئۆلەرسىز.»... ئادەتتە ئاددىي جۈملە شەكلىدە كېلىدىغانلىرىنىڭ يەنى «ياخشىنىڭ ئايىغىدا قۇرت ئۆلمەس»، «ئات ئايلىنىپ ئوقۇرنى تاپار.»لارنىڭ خېلى كۆپلۈكىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

8. ماقال - تەمسىللەر تىلدا ئوخشىتىش، جانلاندۇرۇش،

سېلىشتۇرۇش، مۇبالىغە قاتارلىق ئىستىلىستىكىلىق ۋاستىلەر ئۈچۈن مۇھىم ماتېرىيال بولۇپ بېرىدۇ.

پىلانسىز ئىش، قېلىپسىز خىش، دېسەك، بۇ ـ ئوخشىتىش، سانىڭ چۈجىگە ئىچى ئاغرىماس، دېسەك، بۇ ــ ۋەكىللىك ئوخشىتىش، سامان باشقىلارنىڭ بولسىمۇ، سامانلىق ئۆزۈڭنىڭ، دېسەك، بۇ ــ يوشۇرۇن ئوخشىتىش. توشقاندەك يۈز يىل ياشىغۇچە، يولۋاستەك بىر كۈن ياشا، دېسەك، بۇ ــ سېلىشتۇرۇش. يىلاننىڭ كۆشىگىنىنى تۈيىدىغان، دېسەك، بۇ ــ مۇبالىغە.

يەنە تۆۋەندىكى ماقال ـ تەمسىللەردە قانداق ئىستىلىستىكىلىق ۋاستىلەر قوللىنىلغانلىقىنى ئەقىللىق ئوقۇرمەنلەرگە قالدۇرىمىز:

ئەتىكى قۇيرۇقتىن بۈگۈنكى ئۆپكە ئەلا.
ئەخمەقنىڭ چوڭ ـ كىچىكى يوق.
كۆپ سۆز ئادەمنى ئەخمەق قىلار.
ئەل بار يەردە ئەر بار.
ياماننى قويۇپ بەرسە ئەركىگە، كۈندە چىچىدۇ بۆكىگە.
مىلجىڭنى ئەزمە يېڭىدۇ، ئەزمىنى خۇدادىن بەزمە يېڭىدۇ.
ئالغاندا بىسمىللاھ، بەرگەندە ئەستاغپۇرۇللاھ.
ئەسكى چاپان يامغۇردا ياخشى، يامان تۇغقان ئۆلگەندە ياخشى.
تۆگىدەك بويۇڭ بولغۇچە. تۈگمىدەك ئەقلىڭ بولسۇن.
ئەقىللىق ئۆزىنى ئەيىبلەر، نادان دوستىنى ئەيىبلەر.

ئەلگە كىرسەڭ ئېلىڭچە، سۇغا كىرسەڭ بېلىڭچە.
ئەلنىڭ قولىقى ئەللىك.
ئەل بىلەن ئۆلۈم بەجايىكى توي.
يۈز ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا.
ئېغىزدا بار ئەمەلدە يوق.
ئەمىلى يوق سوپىدىن تۇخۇمى يوق توخۇ ياخشى.

9. ماقال - تەمسىللەر يازما ۋە ئېغىز نۇتقىمىزنىڭ ئاممىباپلىقىنى، بەدىئىيلىكىنى ئاشۇرۇشتا، ئابستراكت چۈشەنچىلەرنى كونكرېتلاشتۇرۇشتا، نۇتۇقتا ئېنىقلىق، جانلىقلىق ۋە كۈچ - قۇۋۋەت بېغىشلاشتا زور رول ئوينايدۇ.

مەسىلەن: تۆۋەندىكى ماقال - تەمسىللەرنىڭ مەزمۇنى ۋە تەربىيىۋى رولى بىرقەدەر كۈچلۈك بولۇپ، ، ئۇنى كونكرېت نۇتۇق ئالاقىسىدا ئىشلىتىشكە تېخىمۇ مۇۋاپىق كېلىدۇ. ئالايلى:

بالا يىغلىمىغۇچە ئانا ئەمچەك سالماس.
كۆپ ئاغرىغان ئەمچى بولۇر، كۆپ يۈرگەن يولچى بولۇر.
بۇرۇن تاغ ئايلىنىپ كەلسە، ئەمدى باغ ئايلىنىپ كېلەر.
ساقىلىنى ساتقان قېرىدىن ئەمگىكىنى ساتقان بالا ياخشى.
سۇسىز ھايات بولماس ئەمگەكسىز راھەت بولماس.
ئەندىشىنىڭ ئېتى قورققاق.
گۆر ئەنسىزلىكىدىن ئۆي ئەنسىزلىكى يامان.
ئۆيۈڭدىكى ئەھۋالنى قوشناڭدىن سورا.

بار بارنى قىلار، يوق نېمىنى قىلار.
بوغداينىڭ بارار يېرى تۈگمەن.
بارار جايى بولمىغان باجىسىنىڭ ئۆيىگە بارار.
كۆككە باقما، كۆپكە باق.
زامان ساڭا باقمىسا سەن زامانغا باق.
ئاپتاپنىڭ چىقىشىغا باق، سۇنىڭ ئېقىشىغا باق.
مەن كۆيەرمەن بالامغا، بالام كۆيەر بالىسىغا.
ئۆزۈم تاپقان بالاغا، نەگە باراي دەۋاغا.
بىر بالاسى بولمىسا قۇيرۇق تۇرامدۇ تاشتا.
بوغداينىڭ باھانىسىدا قارىمۇق سۇ ئىچىپتۇ.
ئەقىلدىن ئارتۇق بايلىق يوق.
ھەرىكەتتە بەرىكەت، بىكارچىلىقتىن نېرى كەت.
مۇشۇكنىڭ پۇلى يوق بەزگە ئامراق.
سۆيدۈرگەنمۇ تىل، بەزدۈرگەنمۇ تىل.

10. ئۇلۇغ ئالىمىمىز مەھمۇد قەشقەرى ئۆزىنىڭ ئۆلمەس ئەسىرى «تۈركىي تىللار دىۋانى»غا بىرنەچچە يۈز ماقال - تەمسىل كىرگۈزگەن، بۇلار ناھايىتى ئۇبدان ئىزاھلانغان. بۇلارنىڭ بىرمۇنچىلىرى ئاز - تولا ئۆزگەرگەن ھالدا خەلقىمىز ئارىسىدا ھازىرغىچە ساقلانماقتا ۋە پىكىر ئالماشتۇرۇشىمىز ئۈچۈن خىزمەت قىلماقتا.

مەسىلەن: «كۆزەگۈ ئۈزۈن ئۇلسا ئەلى كۆيمەس» (كۆسەي ئۇزۇن بولسا، قول كۆيمەس)

«بۆرىنىڭ تەڭ ئورتاق، قۇزغۇنۇڭ يىغاچ باشىدا» (بۆرىنىڭ تەڭ ئورتاق، قاغىنىڭ دەرەخ بېشىدا).

«كۆكە ساغۇرسا يۈزكە تۆشەر» (ئاسمانغا تۈكۈرسە يۈزگە چۈشەر).

«قارى ئۆگۈز بالدۇقا قورقماس» (قېرى كالا پالتىدىن قورقماس).

«سۇۋ كۆرمەكىنچە ئەتۈك تارتما» (سۇنى كۆرمەي ئۆتۈك سالما).

11. ماقال بىلەن تەمسىلمۇ بىر - بىرىگە ئوخشىمايدۇ. ماقالدا ئەدەبىي خۇسۇسىيەت ناھايىتى قويۇق بولىدۇ، يەنى شېئىرىيەتتە بولىدىغان قاپىيە، ۋەزىن، تۇراق بولىدۇ. مەسىلەن:

«ياخشىلىق قىلدىڭ خوپ قىلدىڭ، مىننەت قىلدىڭ يوق قىلدىڭ»، «تەگىسەڭ تېرىق بولار، تەگمىسەڭ ئېرىق بولار»، «ئويناپ سۆزلىسەڭمۇ ئويلاپ سۆزلە»، «ئەقىل ياشتا، ئەمەس، باشتا» دېگەندەك. بۇنداق ئەدەبىي خۇسۇسىيەتكە ئىگە ماقاللارنى «تۈركىي تىللار دىۋانى»دىنمۇ تېپىش مۇمكىن. مەسىلەن: «ئاچ نە يەمەس، توق نە تەمەس» (ئاچ نېمە يېمەيدۇ، توق نېمە دېمەيدۇ)... «ئەر كەچ ئەتى ئەم بولەر، ئەچكۇ ئەتى يەل بولار» (ئەركەك ئۆچكە گۆشى دورا بولىدۇ، چىشى ئۆچكە گۆشى يەل بولىدۇ) دېگەندەك...

تەمسىل ماقالغا ئوخشىمايدۇ. «تەمسىل» دېگەنلىك ئوخشىتىش دېگەنلىك بولۇپ، ئۇنىڭدا ماقالدا بولغاندەك ئەدەبىي خۇسۇسىيەت ئۇ قەدەر قويۇق بولمايدۇ. تەمسىلدە تۇرمۇشتىكى بەزىبىر ھادىسىلەر تەسۋىرىي ھالدا ئىپادىلىنىپ ئوي - پىكىر كۆچمە مەنىدە كېلىدۇ. بۇنىڭدا كىشىلەرنىڭ خۇسۇسىيىتى - خۇلقى - مىجەزى ھايۋان ۋە باشقا نەرسىلەر ئۈستىگە كۆچۈرۈ-

لۇپ ئىپادىلىنىدۇ. مەسىلەن: بىراۋنىڭ ئۆزىنىڭ كەمچىلىك - قۇسۇرىنى كۆرمەي، باشقىلارنىڭ كەمچىلىك - ئەيىبىنى كۆرۈدىغانلىقىنى «ئۆچكىنىڭ ئوچۇق تۇرسا گەپ يوق، قوينىڭ ئېچىلىپ قالسا ھايت - ھۇيت». بىر - بىرىنى كۆپ سېغىنغان يىراقتىكى تۇغقانلار بىر يەرگە جەم بولغاندىن كېيىن بىر - بىرى بىلەن چىقىشالمىغانلىقىنى «يىراق بولسا كىشنىشەر، يېقىن بولسا چىشلىشەر»، بىراۋنىڭ باشقىلاردىن نەپ ئېلىشىنىلا بىلىپ، ئۆزى باشقىلارغا نەپ بەرمەيدىغانلىقىنى «بۆرىنىڭ تەڭ ئورتاق، قاغىنىڭ دەرەخ بېشىدا»؛ ئۆزى ئېرىشەلمىگەن نەرسىنى باشقىلارغا يامان قىلىپ كۆرسەتكەنلىكىنى «قول يەتمىگەن شاپتۇل ئاچچىق»، بىر نەرسىنىڭ باھانىسى بىلەن ئۆزى بەھرىمەن بولغانلىقىنى «بۇغداينىڭ باھانىسىدا قارىمۇق سۇ ئىچىپتۇ» دېگەندەك تەمسىللەر بىلەن ئىپادىلەنگەنگە ئوخشاش، يەنە تۇرمۇشتىكى بەزىبىر قاملاشمىغان قىلىقلارنى «تاز باشقا گۇل قىسقاندەك»، «پايپاقتا ناھال قاققاندەك» دېگەنگە ئوخشىغان تەمسىللەر بىلەن ھەجۋىي ۋە مەسخىرە قىلىش مۇمكىن. شۇنداقلا بۇرۇنقى ئورۇن، مەرتىۋىسىدىن ئايرىلغان بولسىمۇ، يەنىلا مەنمەنلىكىنى قويمىغان، ھالىغا باقماي، باشقىلارنى ئۆزىدىن تۆۋەن سانايدىغان ئادەملەرنى «ئاتتىن چۈشسە ئۈزەڭگىدىن چۈشمەيدىغان» دېگەن تەمسىل بىلەن سۈپەتلەش مۇمكىن.

21. يەنە شۇنى ئالاھىدە كۆرسىتىپ ئۆتۈش كېرەككى، ئىدىيوم، ماقال - تەمسىللەرنى ئۆز خاھىشىمىز بىلەن ئۆزگەرتمەسلىكىمىز، يېنىكلىك بىلەن ياساپ چىقماسلىقىمىز لازىم. ياسىغان تەقدىردە ئۇ ئاممىنىڭ سۆزلەش ئادىتىگە ئۇيغۇن بولۇشى، ئىدىيوم، ماقال - تەمسىلللەردە بولىدىغان خۇسۇس-

يەتلەر بولۇشى لازىم. يېقىندا جەنۇبتىكى مەلۇم مائارىپ ئىدارىسىدا ئىشلەيدىغان بىر دوستۇم مېنىڭ ماقال - تەمسىل ھەققىدىكى گەپ - سۆزلىرىمنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، خىر - خىر كۈلۈپ تۇرۇپ: ئەينى چاغدا، خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى مىراسلىرىنى توپلاش باشلانغان چاغدا، بىزگە ئوخشىغان ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن ستۇدېنتلارنى يىغىۋېلىپ، يا بىرنەچچە كۈپلېت قوشاق ياكى بىرنەچچە ماقال - تەمسىل تۈزۈشكە زورلىغان ئىشلار بولغان ئىدى، — دېدى.

— نېمىشقا؟ — دېدىم ئەجەبلىنىپ.

— چۈنكى خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى توپلاشمۇ ئاسان ئەمەس - تە، — دېدى.

دېمەك، ئىدىيوم، ماقال - تەمسىللەرنى يېنىكلىك بىلەن ئۆزگەرتىدىكەنمىز ياكى ياسايدىكەنمىز، ئۇ ھالدا، ئىدىيوم، ماقال - تەمسىللەرنىڭ بەدىئىي قىممىتىگە زور دەرىجىدە تەسىر يېتىدۇ.

تۆۋەندىكىلەر بۇنىڭ مىسالى:

1) ئۇيغۇر خەلقىگە ئادەت بولۇپ كەتكەن يىراق كەلگۈسىدىكى مەنپەئەتتىن كۆز ئالدىدىكى ھازىرقى مەنپەئەتنىڭ ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدىغان «ئەتىكى قۇيرۇقتىن بۈگۈنكى ئۆپكە ئەلا» دېگەن ماقال «ئەتىكى ھاراقتىن بۈگۈنكى سوغۇق سۇ ياخشى»، دەپ ئۆزگەرتىلگەن.

2) خەلققە ئادەت بولۇپ ئۆزلىشىپ كەتكەن «گۆشنى يېگەنمۇ ئوغرى، شورپىسىنى ئىچكەنمۇ ئوغرى» دېگەن ماقال «توخۇ ئوغرىلىغانمۇ ئوغرى، تۇخۇمىنى يېگەنمۇ ئوغرى» دېگەنگە ئۆزگەرتىلگەن.

3) ھەر ئىشنى شۇ ئىشنىڭ ئەھلى قىلسۇن دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغان «قوينى قاساپ سويسۇن» دېگەن تۇراقلىق ئىبارە «قوچقاچ بولسىمۇ قاساپ سويسۇن» دەپ ئۆزگەرتىلگەن. دېمەك، ئادەملەر يۇقىرىقى ئەھۋاللارغا ناھايىتى يېنىكلىك بىلەن مۇئامىلە قىلغان.

31. ئۇيغۇر خەلق ماقال ـ تەمسىللىرى ئۇزاق تارىخىي جەرياندىن بارلىققا كەلگەن، ھازىرقى ماقال ـ تەمسىللەر ئىلگىرىكى ماقال ـ تەمسىللەر ئاساسىدا تېخىمۇ ئىخچام، تېخىمۇ مەزمۇنلۇق بولۇش مۇساپىسىنى بېسىپ ئۆتكەن. مەسىلەن:

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى «يامانغا يولۇقساڭ يالىسى يۇقار، قازانغا يولۇقساڭ قارىسى يۇقار»دېگەن ماقال «ئەتەبەتۇلھەقايىق»تا ئۇچرايدىغان «يامانغا يولىما، يامانلارنىڭ گەپلىرى سېنى تېزدىنلا يامان قىلىقلىق قىلىپ قويىدۇ. »دېگەن ماقال ئاساسىدا؛

«تاياق يارىسى كېتەر، تىل يارىسى كەتمەس»دېگەن ماقال «كىشىنى تىل بىلەن ئازابلىما، شۇنى بىلگىنكى، ئوق يارىسى ساقىيىدۇ، (لېكىن) تىل يارىسى ساقايمايدۇ» دېگەن ماقال ئاساسىدا؛

«بېشىڭ ئەدىن كېتەر تىلىڭدىن» دېگەن ماقال «كىشىگە ھەر ئىش كەلسە، تىلىدىن كېلىدۇ، كىمنىڭ ياخشى، كىمنىڭ ئەسكىلىكى تىلىدىن مەلۇم بولىدۇ»ياكى «بىلمىسىزلەر دائىم بىلمەستىن سۆزلەۋېرىدۇ، ئۇنىڭ ئۆز تىلى ئۆز بېشىنى يەيدۇ» دېگەن ماقاللار ئاساسىدا؛

«ياخشىلىققا ياخشىلىق ھەر كىشىنىڭ ئىشى، يامانلىققا ياخشىلىق ئەر كىشىنىڭ ئىشى» دېگەن ماقال «يامانلىق قىلغان

كىشىگە سەن ياخشىلىق قىل، ياخشى بىلگىنىكى، بۇ، كەڭ قورساقلىقنىڭ ئۇستۇ پەللىسىدۇر» دېگەن ماقال ئاساسىدا؛ «يۈز دوستتىن بىر دۈشمەن كۆپ»دېگەن ماقال «مىڭ ئادەم (ساڭا) دوست بولسا، ئۇنى كۆپ كۆرمە، بىر ئادەم (ساڭا) دۈشمەن بولسا، ئۇنى ئاز دېمە» دېگەن ماقال ئاساسىدا بارلىققا كەلگەنلىكى شۈبھىسىزدۇر.

دېمەك، يۇقىرىقىلار بىزگە ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى ماقال - تەمسىللەرنىڭ قەدىمكى زامان ماقال - تەمسىللىرىنىڭ داۋامى ۋە تەرەققىياتى ئىكەنلىكىنى؛ ماقال - تەمسىللەر ئۇزاق تارىخي دەۋرنىڭ مەھسۇلى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. شۇڭا ماقال - تەمسىللەرنىڭ كېلىپ چىقىش مەنبەسىنى ئۆگىنىشكە ئالاھىدە كۈچ سەرپ قىلىش لازىم.

41. ماقال - تەمسىللەر نۇقتىسىدىن ئالغاندا، يەنە شۇنى ئەسكەرتىپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇكى، خەنزۇچىدىن تەرجىمە ئارقىلىق تىلىمىزغا نۇرغۇنلىغان ماقال - تەمسىللەر كىرىپ ئۆزلىشىپ، تىلىمىزنى بېيىتتى. ئوي - پىكرىنى تېخىمۇ مۇكەممەل، تېخىمۇ ئوڭۇشلۇق ئىپادىلەشكە ئىمكانىيەت تۇغۇلدى ۋە تۇغۇلماقتا. مەسىلەن:

«يۈز ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا»، «ئاغرىققا قاراپ دورا بەرمەك»، «كېسەلنى داۋالاپ، ئادەمنى قۇتۇلدۇرماق»

ئا

☞ ئابرۇيپەرەس نام كۆتۈرەر، ئېغىر - بېسىق تاغ.

مەنىسى: بۇ ماقالدا شۆھرەتپەرەسلەر پەقەت قۇرۇق نام - ئاتاق ئۈچۈن يۈگۈرەيدىغانلىقى، بىراق ئىشچان، تەمكىن ئادەملەردەك چوڭ ئىشلارنى تەۋرىتەلمەيدىغانلىقىدىن ئىبارەت پىكىر بىۋاسىتە ئىپادىلەنگەن.

☞ ئاناڭنى بېشىڭدا كۆتۈر، بالاڭنى قولۇڭدا كۆتۈر.

مەنىسى: بۇ ماقالدا، بالىغا قارىغاندا ئانىنى تېخىمۇ قەدىرلەشنىڭ، ھۆرمەتلەشنىڭ زۆرۈرلۈكى تىلغا ئېلىنغان.

☞ ئاناڭنىڭ دۇئاسىنى ئالساڭ خورلۇق كۆرمەيسەن.

مەنىسى: بۇ ماقالدىكى دۇئا دېگەن سۆز (1) خۇداغا يېلىنىپ، ئۆزى ۋە باشقىلار ئۈچۈن ياخشىلىق تىلەپ قىلىنغان ئىلتىجا: دۇئا قىلماق، دۇئا ئالماق. (2) ياخشى تىلەك، رازىلىق (2) پاتىھە قىلغاندا ئوقۇلىدىغان قۇرئان سۈرىسى.

دېمەك، ماقالدا ئانىنى كۈتۈش، ئۇنىڭ رازىلىقىنى - دۇئاسىنى ئېلىشنىڭ مەڭگۈلۈك خورلۇق كۆرمەيدىغان دەرىجىدىكى خاسىيەتكە ئىگە ساۋاب ئىش ئىكەنلىكى ئىپادە قىلىنغان.

☞ ئاناڭنىڭ قارغىشىنى ئالساڭ خۇشلۇق كۆرمەيسەن.

مەنىسى: بۇ ماقالدا، قارغىشقا ئۇچرىماق، قارغىش ئال-

ماق، بېشىنى يېگۈر، جۇۋاپىنىمەك دېگەن مەنىلەردىكى قارغىش ئىبارىسى بولۇپ، ياخشى كۈن، خوۋلۇق كۆرۈش ئۈچۈن ھەرگىز ئانىنى رەنجىتمەسلىك كېرەكلىكى ئەسكەرتىلگەن.

☞ ئاتا ـ ئاناڭنىڭ ھۆرمىتىنى قىل، خەلقىنىڭ خىزمىتىنى قىل.

مەنىسى: بۇ ماقالدا خەلقىنىڭ خىزمىتىنى قىلىشنىڭ ئۈچۈن ئاۋۋال ئاتا ـ ئانىغا ھۆرمەت قىلىش كېرەكلىكىدىن ئىبارەت بىر ياخشى نەسىھەت ئۆز ـ ئۆزىدىن ئىپادىلىنىپ تۇرۇپتۇ.

☞ ئاتا ـ ئانا يايرىسا باغ، يۆلەنسە تاغ.

مەنىسى: بۇ ماقالدا سالاپەتلىك، سۈرلۈك، مەزمۇت تاغدەك ئاتىلار بىلەن ئۆزىنىڭ شېرىن نېمەتلىرى بىلەن بالىلىرىنى باغرىغا باسقان باغدەك ئانىلار پەرزەنتلەرنىڭ بەختى ئىكەنلىكى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. بەزىدە بۇ ماقال «ئاتا دېگەن تاغ، ئانا دېگەن باغ» شەكلىدىمۇ ئۇچرايدۇ، لېكىن بۇ ئىككى ماقالنىڭ مەنا بىردەكلىكى بار.

☞ ئاتا ـ ئانىنى باققان كىشى، ئوڭ بولۇر دائىم ئىشى.

مەنىسى: بۇ ماقالدا، روشەنكى، ئاتا ـ ئانىسىنى ئوبدان باققان پەرزەنتلەرنىڭ ئىشىنىڭ ئوڭ بولىدىغانلىقى، خىزمەت ۋە تاپاۋىتىنىڭ روناق تاپىدىغانلىقى ئىپادىلەنگەن.

☞ ئاتاڭ شوتا بولسا، ئاناڭ بالدىقى.

مەنىسى: بۇ ماقالدا، ئاتا ـ ئانىنىڭ ئورتاق ئارزۇسى

پەرزەنت ئۈچۈن بارلىقىنى بېغىشلايدىغانلىقى يەنى ئۇلار پەرزەنتىنىڭ ياخشى كۈن كۆرۈشى، ئېگىز ئۆرلىشى ئۈچۈن شوتا ياكى بالداق بولۇشقا دائىم تەييار تۇرىدىغانلىقى ئىپادىلەنگەن.

☞ **ئاتاڭغا مۇشت كۆتۈرمە، يېتىمگە تاش كۆتۈرمە.**

مەنىسى: بۇ ماقالدا «مۇشت» بىلەن «تاش»تىن ئىبارەت زەربە بېرىش قورالىنى ئاتىغىمۇ ھەتتا يېتىمغىمۇ يولاتما دېگەن پىكىر يورۇتۇلغان. ئادەمدە ئاتىنىڭ ھەققى بولغاندىن باشقا يېتىمنىڭمۇ ھەققى بولىدۇ.

☞ **ئاتاڭ قىرسا قول قىلما، ئاناڭ قىرسا تۇل قىلما.**

مەنىسى: بۇ ماقالدا ھەرقانداق پەرزەنتنىڭ ئۆز ئاتا - ئانىسىغا توغرا ۋە ئادىل مۇئامىلە قىلىشى كېرەكلىكى يەنى ئۇلارنى ئۆز ئىشلىرىغا سېلىپ قۇلغا ئوخشىتىپ قويماسلىقى، يالغۇز غېرىب قالدۇرماسلىقى ئىپادە قىلىنغان.

☞ **ئاتالمىغان ئەردىن ئاتالغان دۆڭ ياخشى.**

مەنىسى: بۇ ماقالدا، كۆرۈنۈشتە نامى بار بىرەر دۆڭنىڭ ئادەمدىن ئۈستۈن تۇرىدىغانلىقى ھەققىدىكى پىكىر تىلغا ئېلىنغاندەك تۇرسىمۇ، ئەمەلىيەتتە، ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئۆزىگە خاس بىر ئارتۇقچىلىقى ياكى بىرەر تۆھپىسى بىلەن جامائەت ئارىسىدا تونۇلۇشى كېرەك دېيىلگەن پىكىر يورۇتۇلغان.

☞ **ئاتا ئۆينىڭ تۈۋرۈكى، ئانا ئۆينىڭ يۈرىكى.**

مەنىسى: بۇ ماقالدا ئاتا ئۆينىڭ قورغۇچىسى، تۈۋرۈكى،

ئۇلى دەپ، ئانا ئۆينىڭ يۈرىكى، قەلبى، دىلى دەپ ئۇلۇغلىغان. ئاتا ماددىي ئاساسقا، ئانا مەنىۋى ئاساسقا ئىگە قىلىنغان. بۇ خىل ماددىي ھەم مەنىۋى بىردەكلىك ئىناق ئائىلىنى بەرپا قىلىدۇ.

☞ ئانا يولۇققا ئاتتىن چۈش.

مەنىسى: بۇ ماقال ئاددىي بىر جۈملىدىن تۈزۈلگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭدىكى مەزمۇن بىرقەدەر كەڭ. بۇ يەردە قىسقارتىپ شۇنى دېيىش كېرەككى، ماقالدا، ھەم ياشانغان ھەم ھۆرمەتكە سازاۋەر ئادەملەرگە چىن، سەممىي ھۆرمەت بىلدۈرۈش كېرەكلىكى ئىپادە قىلىنغان.

☞ ئات قەدرىنى بىلمەس پىيادە ماڭمىغۇچە، ئاچ قەدرىنى بىلمەس ئاچ قالمىغۇچە.

مەنىسى: بۇ ماقالدا، ئۆزىگە مۇناسىۋەتلىك ھەرقانداق شەيئى ۋە ئىشلارنىڭ قەدىر - قىممىتىنى قىلالايدىغان بولۇش كېرەكلىكى تىلغا ئېلىنغان.

☞ ئاتنىڭ زىننىتى — ئىگەر، ئەرنىڭ زىننىتى — ھۈنەر.

مەنىسى: بۇ ماقالدىكى «ئاتنىڭ زىننىتى — ئىگەر» دېگەن بۆلەك مۇشۇ ماقالدىكى قوشۇمچە مەزمۇن، «ئەرنىڭ زىننىتى — ھۈنەر» دېگەن بۆلەك ئاساسىي مەزمۇن ھېسابلىنىدۇ. ئەمەلىيەتتە بۇ ماقالدىكى پىكىر شۇكى، ئەردە ھۈنەر بولمىسا بولمايدۇ، ھۈنەر دېگەن ئەر ئۈچۈن زىننەت، ئەر ئۈچۈن باشقا زىننەت يوق، خۇددى ئاتقا ئىگەر زىننەت بولغاندەك...

☞ **ئاتىسى بولۇشقاقنىڭ ئوغلى ئۇرۇشقاق، ئانىسى بولۇشقاقنىڭ قىزى بوغۇشقاق.**

مەنىسى: بۇ ماقالدا، ئاتا - ئانىنىڭ بالىلارغا يان بېسىپ، ئۇلارنى توغرا يېتەكلىمەي، ھە دېسە بالىلار ئارىسىغا كىرىۋېلىشىنىڭ يامان ئاقىۋەت ئېلىپ كېلىدىغانلىقى تىلغا ئېلىنغان.

☞ **ئاتىسىدىن قارغىش ئالغان ئىلگىرى كەلمەس.**

مەنىسى: بۇ يەردىكى «ئىلگىرى كەلمەس» دېگەن سۆز روناق تاپالماسلىق، ياخشى كۈن كۆرەلمەسلىك دېگەنلىكتىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ ماقالدا، پەرزەنتنىڭ ئاتىنى رەنجىتمەي، ئۇنىڭغا ۋاپادار بولۇشى زۆرۈرلۈكى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن.

☞ **ئاتىقى چىققاننى ياتمۇ تۇغقىنىم دەيدۇ، پاتىقى چىققاننى تۇغقانمۇ يات دەيدۇ.**

مەنىسى: بۇ ماقالدا، ھەرقانداق ئادەمنىڭ ياخشى ئاتاق، ياخشى نامغا ھېرىسمەنلىكى، جېدەل - ماجىرا، يامانلىقتىن بەدەر قاچىدىغانلىقى ئىپادە قىلىنغان.

☞ **ئات ئىگىرى بىلەن ئادەم جىگىرى بىلەن.**

مەنىسى: بۇ ماقالدا، ھەرقانداق ئادەمنىڭ مەردانە، باتۇر ۋە جىگەرلىك بولۇش كېرەكلىكى تىلغا ئېلىنغان.

☞ **ئاجىزلارغا كېرىلمەك، كاتتىلارغا ئېگىلمەك.**

مەنىسى: بۇ ماقالدا، كىشىلەر ئارا نورمال كىشىلىك مۇناسىۋەت، ئادەمگەرچىلىك تەكىتلىنىش بىلەن بىللە، ئا-

جىنلارغا، غېرىپ ـ غۇربالارغا ھېسداشلىق قىلىش قۇۋۋەتلەنگەن.

☞ **ئاچچىق يۇتماق تاغ يۇتماق.**

مەنىسى: بۇ ماقالدىن، ئادەمنىڭ ئاچچىقى كەلگەندە، ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشىنىڭ ئۆزى «تاغ يۇتماق» تىنمۇ تەس ئىش ئىكەنلىكىنى، ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ ئادەمنىڭ ئېسىل پەزىلىتى ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالماق تەس ئەمەس. بۇ ماقال بىلەن مەنىداش بولغان «يولۋاسنى يەڭگەن باتۇر ئەمەس، ئاچچىقىنى يەڭگەن باتۇر»، «ئادەمنىڭ ئادەملىكى ئاچچىقى كەلگەندە بىلىنەر» دېگەن ماقاللارمۇ بار.

☞ **ئاتاڭنىڭ بالىسى بولغۇچە ئەلنىڭ بالىسى بول.**

مەنىسى: بۇ ماقالدىن بىز بىزگە ئۆز ئائىلىسىنى، قېرىنداشلىرىنى سۆيىدىغان پەرزەنتلا كېرەك بولۇپ قالماستىن، بەلكى ئۆز مىللىتىنى، خەلقىنى قىزغىن سۆيىدىغان پەرزەنتنىڭ تولىمۇ زۆرۈرلۈكىنى چۈشىنىۋالىمىز.

☞ **ئاتتىن چۈشسىمۇ، ئۈزەڭگىدىن چۈشمەپتۇ.**

مەنىسى: بۇ تەمسىلدە، كۆرۈنۈشتە، «ئات» ۋە «ئۈزەڭگە» تىلغا ئېلىنغان بولسىمۇ، ئەمەلىيەتتە ئۇلار ئادەملەرنىڭ خۇي ـ پەيلى ۋە خاراكتېرىگە ئىما ـ ئىشارەت قىلىنغان. بۇ تەمسىل بىراۋنىڭ بىرەر ئىشتا ياكى سۆزدە گەرچە كەتكۈزۈپ قويغان بولسىمۇ، يەنىلا ئۆزىنىڭكىنى راست دەپ جاھىللىق قىلىپ، رەسۋا بولغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

☜ ئادەمنىڭ ئالىسى ئىچىدە، ھايۋاننىڭ ئالىسى تېشىدا.

مەنىسى: بۇ تەمسىلدىكى ئاچقۇچلۇق سۆز «ئالا» دېگەن سۆز بولۇپ، ئۇ ھايۋانغا قارىتىلغاندا، ئاق بىلەن باشقا رەڭنىڭ ئارىلىشىپ كېلىشىدىن ھاسىل بولغان رەڭنى كۆرسىتىدۇ، ئادەمگە قارىتىلغاندا، ئالا كۆڭۈل يەنى نىيىتى قارا دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. دېمەك، بۇ تەمسىلدە، ھايۋاننىڭ رەڭگىنى ئۇنىڭ تېرىسىدىن كۆرۈۋالغىلى بولسىمۇ، ئادەمنىڭ نىيىتىنى بىلمەك تەس دېگەن مەنا چىقىپ تۇرىدۇ.

☜ ئاسمان يىراق يەر قاتتىق.

مەنىسى: بۇ تەمسىل كۆپىنچە بىراۋنىڭ باشقىلار ئالدىدا قىيىن ئەھۋالدا قالغاندا، شۇ خىل قىيىن ئەھۋالدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئامالنىڭ يوقلۇقىنى ئىپادىلەشتە قوللىنىلىدۇ.

☜ ئات ئايلىڭىغا يول سارىڭىغا.

مەنىسى: بۇ تەمسىل بىرى، ئېغىزدا دېگەن گەپ بىلەن ئەمەلىيەتتە قىلغان ئىشنىڭ بىر ـ بىرىگە ئوخشىمايدىغانلىقىنى، يەنە بىرى، تىلى بىلەن دىلى باشقا ـ باشقا ھالىنىمۇ كۆرسىتىدۇ.

☜ ئاقلىق ئىنەك تۆلكۈپە ئاقلىق ئاتالماس.

مەنىسى: بۇ تەمسىلدىكى «ئاقلىق ئىنەك» دېگەن سۆز سۈتلۈك ئىنەك دېگەن مەنىدە.

بۇ تەمسىل، ئەجرى ۋە تۆھپىسى بار كىشىلەرنىڭ كۆپىنچە لايىقىدا ئېتىراپ قىلىنىشقا ئۇچرىمىغانلىقىغا قارىتا ئېيتىلىدۇ.

☞ **ئەمگەكنىڭ ئۈستى جاپا، تېگى ئالتۇن.**

مەنىسى: ئەمەلىيەتتە بۇ ماقالدا ئەمگەك قىلىش تېگى - تەكتىدىن ئېيتقاندا بەك ئەھمىيەتلىك ھەم ئالتۇندەك قىممەتلىك ئىش دېگەن پىكىر ئىپادىلەنگەن.

☞ **ئەمگەكتىن قاچما، مىننەتتىن قاچ.**

مەنىسى: بۇ ماقالدا، قىلغان ياخشىلىقنى كۆز - كۆز قىلما ۋە باشقىلارغا دەپ يۈرمە دېگەن پىكىر ئىپادىلەنگەن.

☞ **ئەمەلداردىن غالچا يامان، چىمىلدىن ئۆتكەن تامچە يامان.**
ئاتامنىڭ تاپقىنى ئاپامنىڭ بارىكاللىسىغا يەتمىدى.

مەنىسى: بۇ، ئائىلە ئىشلىرىنى باشقۇرۇۋاتقان بىر ئايالنىڭ ئورۇنسىز قائىدە - يوسۇنلار ئۈچۈن بەدخەجلىك قىلغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئاتاڭنى ئۆلتۈرگەنگە ئاناڭنى بەر.**

مەنىسى: بۇ، (بىراۋ ساڭا يامانلىق قىلغان بولسىمۇ، ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلىش يولى بىلەن ئۇنى تەسىرلەندۈر) دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئاتا كەمپىلىكى ئەمەس، لاتا كەمپىلىكى.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋغا كىيىمىگە قاراپ مۇئامىلە قىلىش توغرا ئەمەسلىكىنى، بىراۋنىڭ كىيىمى ئەسكى بولسىمۇ ئۇنىڭدا گۈزەل ئەخلاق، پاك ۋىجدان بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئات ئايلىنغانغا، يول سارىنغانغا.**

مەنىسى: بۇ ئىشنى ئاتاقتا باشقا ياققا بۇيرۇپ قويۇپ، ئەمەلدە ئۆزى بىلگەننى قىلغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئات ئايلىنىپ ئوقۇرىنى تاپار.**

مەنىسى: بۇ ئەسلىي ئورۇن - ماكانىنى تاپىدىغانلىقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ

☞ **ئات تاپقۇچە ئېگەر تاپ.**

مەنىسى: بۇ بىرەر ئىشقا رەسمىي كىرىشىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ زۆرۈر هازىرلىقىنى قىلىپ قويۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئاتتىن چۈشۈپ ئۈزەڭگىدىن چۈشمەسلىك.**

مەنىسى: بۇ بۇرۇنقى ئورۇن - مەرتىۋىدىن ئايرىلىپ قالغان بولسىمۇ، مەنمەنلىكىنى قويماي، يەنە بۇرۇنقى هالى بويىچە يۈرىدىغان شەخسلەرنى سۈرەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئاتقا ئېگەر كېرەك، ئېگەرگە تەر كېرەك.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىش ئۈچۈن ماتېرىيال ۋە ئۇنىڭدىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنالايدىغان ئادەم بولغاندىلا ئاندىن ياخشى نەتىجىگە ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئاتقان ئوق يېنىپ كەلمەس، ئېيتقان سۆزنى قايتۇرۇۋالغىلى بولماس.**

مەنىسى: بۇ ئېغىزدىن چىققان سۆزگە ۋە بېرىلگەن ۋە-

دىگە ئەمەل قىلىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئات كەينىگە مىنگەشمە، مىنگەشكەندىن كېيىن ۋاي دېمە.
مەنىسى: بۇ بىر ئىشقا كىرىشكەن ئىكەن، ئۇنىڭ جاپا - مۇشەققىتىگە چىداش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئاتنى تەپمەيدۇ دېمە، ئىتنى چىشلىمەيدۇ دېمە.
مەنىسى: بۇ سەگەك، سەزگۈر ۋە ئېھتىياتچان بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئاتمىش ياشلىقتىن سورىما، ئالتە ياشلىقتىن سورا.
مەنىسى: بۇ ئەقىل ياشقا باغلىق ئەمەسلىكىنى، ھەر ياشتا ئەقىل بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئاتىسى ئاتالمايدۇ قوڭغۇزنى، بالىسى ئېتىپتۇ توڭگۇزنى.
مەنىسى: بۇ كېيىنكىلەرنىڭ ئالدىنقىلاردىن ئۆزۈپ كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئاچ دەردىنى توق بىلمەس، كېسەل دەردىنى ساق بىلمەس.
مەنىسى: بۇ بېشىغا بىرەر ئىش كەلمىگەن بىراۋنىڭ باشقىلارنىڭ بېشىغا كەلگەن ئىشنىڭ ئېغىرلىقىنى بىلمەيدۇ، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

ئاچچىقنىڭ دورىسى سۈكۈت (ئاچچىقنى يۇتۇش تاغ يۇتۇش)
مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى تەمكىن، ئېغىر - بېسىق بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

☞ ئاچلىقتا تۇتقان قاپاقنى توقلۇقتا ئۇنتۇما.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرگە ئېغىر كۈنلەرنى ئۇنتۇپ قالماسلىق، ياخشى كۈنلەرنىڭ قەدرىگە يېتىش توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىدۇ.

☞ ئاچنىڭ قارنى تويسىمۇ، كۆزى تويماس.

مەنىسى: بۇ، ئاچ كۆز، دۇنياخورلارنىڭ قانائەتسىزلىكىگە قارىتىپ قوللىنىلىدۇ.

☞ ئاچ ئۆيدە قېتىق ئۇيۇماس

مەنىسى: بۇ، ئائىلە تۇرمۇشىنىڭ قىيىنلىقى تۇپەيلى ئائىلىدە ھېچبىر نەرسە ئېشىنغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئادەم ئادەم بىلەن ئادەم.

مەنىسى: بۇ، جامائەتچىلىك بىلەن بىللە بولۇش لازىملىقىنى، ئاممىدىن ئايرىلىپ قالماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئادەم ئەتكەنگە تەزىم ئەت.

مەنىسى: بۇ، بىراۋ سېنى ھۆرمەتلىگەن ئىكەن، سەن ئۇنى ئىززەتلە، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئادەم ئەسكىسى ئەمەس، كىيىم ئەسكىسى.

مەنىسى: بۇ بىراۋ بىلەن مۇئامىلە قىلىشتا ئۇنىڭ كى-

يىمىگە قاراپ مۇئامىلە قىلىش توغرا ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئادەم دېگەن خام سۈت ئەمگەن نېمە.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ يا بىلىپ يا بىلمەي خاتالىق ـ كەمچىلىك ئۆتكۈزۈپ قويۇشتىن خالىي بولالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

مەسىلەن: خام سۈت ئەمگەن بەندىمىز، خەير، بۇ ئەيىبىندىغۇ بىزنىڭ بويىنىمىزغا قويارسەن، ھەقىقەتەنمۇ قويۇشقا ھەققىڭمۇ باردۇر... «ئۆتكەن كۈنلەر».

☞ ئادەم دېگەن ھۆل نېمە.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ روھىي ۋە جىسمانىي ئازابلارغا ھەرقانچە ئۇچرىسىمۇ، ئۇنىڭغا بەرداشلىق بېرەلەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مەسىلەن: ئادەم دېگەن ھۆل نېمە دەپ ئۆتمۈشتە دانا،
ئەجەب بەرگەن ئىكەن ئىنسانغا مەنە.
ئەگەر پىل بولسىمۇ قىسمى بولۇر خاك،
پەلەك قىلسا ئۇنى گەر مۇنچە غەمناك.
ئا. ئۆتكۈر «قەشقەر كېچىسى»

☞ ئادەم دېگەن قىزىل يۈز نېمە.

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ كەمچىلىك ـ خاتالىقى توغرىسىدا يۈزمۇيۈز سۆزلەشنىڭ قىيىنلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئادەمنىڭ ئادەملىكى ئاچچىقى كەلگەندە بىلىنەر.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرگە ئۇنىڭ ئاچچىقىغا ھاي بېرە-

لەيدىغان - بىرەلمەيدىغانلىقىغا، ئېغىر - بېسىق، تەمكىن ياكى قىزىققان، يەڭگىللىكىگە قاراپ باھا بېرىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ئادەمنىڭ ئالىسى ئىچىدە، ھايۋاننىڭ ئالىسى تېشىدا.

مەنىسى: بۇ، ھايۋاننىڭ ئەيىب - قۇسۇرىنى شۇئان بىلگىلى بولىدۇ، ئادەمنىڭ ئەيىب - قۇسۇرىنى ئوڭاي بىلگىلى بولمايدۇ، دېگەن مەنىدە.

ئادەمنىڭ تېشىغا باقما، ئىچىگە باق.

مەنىسى: بۇ، بىر ئادەمگە باھا بېرىشتە ئۇنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشىگە قاراپ ئەمەس، ئىچكى دۇنياسىغا قاراش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئادەم يەرنى ئالدىمىسا، يەر ئادەمنى ئالدىماس.

مەنىسى: بۇ يەرگە تۇجۇپىلەپ ئىشلىگەندىلا ئاندىن يەر ئادەمنى نائۇمىد قويمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئارىسالدى ئىشەكنى بۆرە يەر.

مەنىسى: ئىشتا ئىككىلەنگەندە، بىقارارلىق قىلغاندا زىيان تارتىدىغانلىقىنى، بۇنىڭ ئۇچۇن جۈرئەتلىك بولۇشنى بىلدۈرىدۇ.

ئاز بولسۇن، ساز بولسۇن.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ ساپالىق - سۈپەتلىك بولۇشىنى تەكىتلەش يۈزىسىدىن قوللىنىلىدۇ.

☜ **ئاز سۆزلە، كۆپ ئاڭلا.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى كەمتەر بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

☜ **ئاز سۆزلە، ئۆز سۆزلە.**

مەنىسى: بۇ يەردىكى ئاچقۇچلۇق سۆز ئۆز دېگەن سۆز قۇمۇل شېۋىسى بولۇپ، ئۇنىڭ چىرايلىق، گۈزەل دېگەن مەنىسى بار. بۇ ماقال كىشىلەرنى پاساھەتلىك، گۈزەل سۆزلەشكە ئۈندەيدۇ.

☜ **ئازغا قانائەت قىلمىغان كۆپتىن قۇرۇق قالار.**

مەنىسى: بۇ «كۆپ»نىڭ ھامان «ئاز»دىن ھاسىل بولىدىغانلىقىنى، شۇڭا ئىشنى ئازدىن باشلاش لازىملىقى توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىدۇ.

☜ **ئاز يەپ ئاسان تىرىل.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى قانائەتچان بولۇشقا، نەپسىنى دەپ ئۆزىنى بۇلغىماسلىققا ئۈندەيدۇ.

☜ **ئاستا ماڭغان تاغ ئاشار، يۈگۈرگەن باغ ئاشار.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى سەۋرچانلىق بىلەن ئاخىرىغا قەدەر داۋاملاشتۇرغاندىلا ئاندىن بىر نەتىجىگە ئېرىشتۇرگىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **ئاستا ماڭغانمۇ ماڭغان، توختاپ قالغان يامان.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق بىر ئىشتا ئىشەنچنى بوشاشتۇرماي، ئاخىرىغا قەدەر بەرداشلىق بېرىش كېرەكلىكىنى بىل-

دۇرىدۇ.

☞ **ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلاپ يېمەك.**
مەنىسى: بۇ، ئىشقا ئاشمايدىغان خام خىيالنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئاسمانغا چىقسا تاپىنىدىن، يەرگە كىرسە كوكۇلىسىدىن تارتماق.**
مەنىسى: بۇ، قۇتۇلۇپ كېتىشكە ھېچ ئىمكان قالمىغانلىقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئاسمان يىراق يەر قاتتىق بولۇپ كەتمەك.**
مەنىسى: بۇ، ئامالسىزلىق ۋە خىجالەتچىلىك قاتارلىق مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئاسمان يىقىلىپ چۈشسە، ئاستىدا يېتىپ مانتا يەيدىغان.**
مەنىسى: بۇ، ھەددىدىن ئارتۇق بىغەملىك ۋە بىپەرۋالىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئاش دېسە كېلىڭ تاز، ئىش دېسە قېپىڭ تاز.**
مەنىسى: بۇ، يېيىشنىلا بىلىدىغان، ئىش خۇشياقماس ئادەملەرنى قامچىلاش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئاغرىق پاتمانلاپ كىرىپ، مىسقاللاپ چىقار.**
مەنىسى: بۇ، ئاغرىق ئادەملەرگە تەسەللىي بېرىش يۈزىدىن سۆزلىنىدىغان سۆز بولۇپ، كېسەلنى سەۋرلىك بىلەن

داۋالىتىش توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىدۇ.

☜ ئاغرىقنىڭ تۈزەلگۈسى كەلسە، تېۋىپ ئۆزى كېلەر.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ ھەل بولۇشىدا ئوڭغا تارتقانلىقنى، ئۇ ئىشنىڭ بېجىرىلىشىدە شەرت ـ شارائىتنىڭ ئەپلىشىپ بەرگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ئاغرىقنى يوشۇرساڭ ئۆلۈم ئاشكارا.

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق يامان ـ ئەسكى ئىشنى ئۇزۇن مۇددەت يوشۇرۇپ قالغىلى بولمايدىغانلىقىنى، ئۇ بەرىبىر خەلقئالەم ئالدىدا ئاشكارا بولۇپ، رەسۋا بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ئاغرىماس بېشىمغا ئالتە تاياق.

مەنىسى: بۇ، ياخشى نىيەت بىلەن بىراۋنىڭ ئىشىغا ئارىلىشىپ قويۇپ، ئاخىر ئۆزىگە ئاۋارىچىلىك ياكى باش ئاغرىقى تېپىۋالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ئاغزى بىلەن كۆتىنىڭ پەرقى يوق.

مەنىسى: بۇ، قىلغان گېپىگە ئىگە بولمايدىغان، سۆزىدىن يېنىۋالىدىغان ئادەملەرنى سۈرەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ ئاغزىدىن كىرىپ، بۇرنىدىن چىقماق.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر بىلەن بولغان مۇئامىلىدىكى سەمىمىيەتسىزلىكنى ـ لولىلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ئاغزىدىن ئۈنچە - مارجان تۆكۈلمەك.

مەنىسى: بۇ، پاساھەتلىك سۆزلىگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ئاغزىغا ئاق ئىت كىرىپ، كۆك ئىت چىقماق.

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ئاغزىنىڭ ناھايىتى بىزەپلىكىنى، سۆزدىكى بىشەملىكنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ئاغزىڭ قېنى؟ دېسە، قۇلىقىنى كۆرسەتمەك.

مەنىسى: بۇ، ئۆتۈپ كەتكەن ئاڭقاۋلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ئاغزىمدى چىقتى، ساقىلىمغا ياماشتى.

مەنىسى: بۇ، ئۆز ئاغزى بىلەن ئۆزىگە ئاۋارىچىلىك تېپىۋالغانلىقىنى ياكى ئۆزىگە بالا تېپىۋالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ئاغزىمغا چىش چىققاندىن بېرى (بۇيان).

مەنىسى: بۇ، ئاق - قارىنى پەرق ئېتەلەيدىغان ھالغا كەلگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ئاغزىنى باسسا كۆتى، كۆتىنى باسسا ئاغزى.

مەنىسى: بۇ، جاۋىلداق، ئاغزى بۇزۇق، بىشەم ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ ئاغزى ئېچىلىپ كۆزى يۇمۇلماق.

مەنىسى: بۇ، ئاچچىق، غەزەپنىڭ قاتتىق كەلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئاق تاغلىق قارا تاغلىق بولۇشۇپ كەتمەك.

مەنىسى: بۇ، ئىككى ئادەم ياكى گۇرۇھ ئوتتۇرىسىدىكى ئىتتىپاقلىقنىڭ كېلىشتۈرگىلى بولمايدىغان دەرىجىگە يەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئاق قويدىن قارا قوزىمۇ تۇغۇلىدۇ.

مەنىسى: بۇ، ياخشى ئائىلىدىن يامان ئەۋلادنىڭ تۇغۇلۇپ قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئاق ئىت قارا ئىت ھەممىسى بىر ئىت.

مەنىسى: بۇ، كۆرۈنۈشتە باشقا - باشقا بولسىمۇ، ماھىيىتى ئوخشاش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئاكاڭ كىمنى ئالسا، يەڭگەڭ شۇ (خوجايىنىڭ كىم بولسا، ماشايىقىڭ شۇ).

مەنىسى: بۇ، خوجايىنىڭ كىم بولسا، ئۇنىڭ كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، سەن ئۇنىڭغا ئىتائەت قىل، بويسۇن، دېگەن مەنىدىكى ماقال.

☞ ئالدىنقى ھارۋىنىڭ ئىزىدىن كېيىنكى ھارۋا ئىبرەت ئالىدۇ.

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ ئاچچىق تەجرىبە - ساۋاقلىرىدىن ئىبرەت ئېلىپ خاتالاشماسلىق توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىدۇ.

☞ ئالەمنى سۇ بېسىپ كەتسە، ئۆردەكنىڭ قاپتىلىغا كەلمەپتۇ.

مەنىسى: بۇ، ئۆتۈپ كەتكەن بىغەملىك ۋە بىپەرۋالىقنى

بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئالتە ئاي ئاتقان پاختا بىر چاپانغا يەتمەپتۇ.**
مەنىسى: بۇ، سەرپ قىلىنغان ئەجىرگە تۇشلۇق نەتىجە - ئۈنۈم بولمىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئالتۇننىڭ قەدرىنى زەرگەر بىلىدۇ.**
مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق بىر نەرسىنىڭ قەدرىنى شۇ نەرسىنىڭ ئەھلى بولغۇچى ياخشى بىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئالتۇن ئوتتا، ئادەم مېھنەتتە سىنىلىدۇ.**
مەنىسى: بۇ، ئوت ئالتۇننىڭ ساپ ياكى ساپ ئەمەسلىكىنى بىلىدىغان، مېھنەت بولسا ئادەمنى سىنايدىغان سىناق دېگەن مەندە قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئالغۇچە ئالمان، بەرگۈچە بەزگەك. ئالغۇچە بىسمىللا، بەرگۈچە ئەستەغپۇرۇللاھ. ئالغۇچە ياپىر، بەرگۈچە كاپىر قاتارلىق ماقالىلەرنىڭ ھەممىسى مەنىداش ماقالىلەردىن ئىبارەت.**
مەنىسى: بۇ، بىراۋدىن ئۆتنە ئالغان پۇل ياكى باشقا نەرسىنى قايتۇرۇشنى ئارقىغا تارتىدىغان ئادەملەر ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئالماقنىڭ بەرمىكى بار.**
مەنىسى: بۇ، بىراۋدىن قەرز ئېلىنغان پۇل ۋە باشقا نەرسىلەرنى ۋاقتىدا قايتۇرۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئانا كۆرۈپ قىز ئال، قىرغاق كۆرۈپ بۆز ئال.**

مەنىسى: بۇ، رەختنىڭ ياخشى ـ يامانلىقى ئۇنىڭ قىرغىقىدىن مەلۇم بولغىنىغا ئوخشاش، بىر قىزنىڭ قانداقلىقى ئانىغا باغلىق بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى قاتتىق چىشلىگەن.**

مەنىسى: بۇ، تەلەيسىزلىك، ئىشى ئوڭغا تارتمىغانلىق، شورپېشانە قاتارلىق مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئانىسىنىڭ سۈتى بۇرنىدىن بۇلاق بولماق.**

مەنىسى: بۇ، كۆپ جاپا ـ مۇشەققەت چەككەنلىكنى بولۇشچە ئەدىپىنى يېگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئاۋۋال تائام، كېيىن كالام.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ مۇھىم ياكى مۇھىم ئەمەسلىكىنى پەرق ئېتىش توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىدۇ.

☞ **ئاۋۋال چىققان قۇلاقتىن كېيىن چىققان مۈڭگۈز ئېشىپ كېتىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، كېيىنكىلەرنىڭ ئاۋۋالقىلاردىن يەنى شاگىرتلارنىڭ ئۇستازلاردىن، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئوقۇتقۇچىلاردىن ئېشىپ كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئاۋۋال ئويلا، كېيىن سۆزلە.**

مەنىسى: بۇ، كۆپرەك پىكىر قىلىش، مىڭە ئىشلىتىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئاۋايلىماي ئۇرۇۋىدىم، ئاغرىماي ئۆلۈپ قالدى.**

مەنىسى: بۇ ھەرقانداق ئىشتا ئېھتىياتسىزلىق قىلغاندا، ئۇنىڭدىن يامان ئاقىۋەت كېلىپ چىقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئاياغ يۈگۈرۈكى ئاشقا، ئېغىز يۈگۈرۈكى باشقا.**

مەنىسى: بۇ، ئويلىماي قالايمىقان سۆزلەۋەرگەندە يامان ئاقىۋەتكە قالىدىغانلىقىنى. ياۋاش، مۇلايىم بولغاندا ياخشى كۈن كەچۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئاي دېسە ئاي ئەمەس، كۈن دېسە كۈن ئەمەس.**

مەنىسى: بۇ، خوتۇن - قىزلارنىڭ گۈزەللىكىنى تەسۋىرلەشتە قوللىنىلىدۇ.

☜ **ئايرىلغاننى ئېيىق يەر، بۆلۈنگەننى بۆرە يەر.**

مەنىسى: بۇ، ئاممىدىن - جامائەتچىلىكتىن ئايرىلغاندا چوڭ زەرەر تارتىدىغانلىقىنى، ھەمىشە ئامما بىلەن بىللە بولۇش زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئاينىڭ ئون بەشى يورۇق، ئون بەشى قاراڭغۇ.**

مەنىسى: بۇ، ۋەزىيەت دائىم بىر خىل تۇرۇۋەرمەيدىغانلىقىنى، يامان ئەھۋالنىڭ ياخشى ئەھۋالغا ئۆزگىرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئاينى ئېتەك بىلەن توسقىلى بولماس.**

مەنىسى: بۇ، ھەقىقەت ھامان ھەقىقەت، ئۇ قاچانلا بولمىسۇن ھەقىقەتلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇنى كۆرمەسلىك، ئۇنى يوشۇرۇش مۇمكىن ئەمەس، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

ئە

☞ **ئەتىكى قۇيرۇقتىن بۈگۈنكى ئۆپكە ئەلا.**

مەنىسى: بۇ، يىراق كەلگۈسىدىكى مەنپەئەتتىن ھازىرقى كۆز ئالدىدىكى مەنپەئەتنىڭ ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەخمەق دوستۇڭ بولغۇچە، ئەقىللىق دۈشمىنىڭ بولسۇن.**

مەنىسى: بۇ، دوستلۇق ئەقىل ئۈستىگە قۇرۇلۇپ داۋام قىلىدىغانلىقىنى، ھېسسىيات بىلەن بولغان ئىش ئۇزۇن داۋام قىلمايدىغانلىقىنى، شۇڭا ئەخمەق بىلەن دوست بولماسلىق لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەدەپنى ئەدەپسىزدىن ئۆگەن.**

مەنىسى: بۇ، ئەدەپسىزلەرنىڭ ئەدەپسىزلىكىنى سەلبىي دەرسلىك قىلىپ، ئۇنىڭدىن ئىبرەت ئېلىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەرزان گۆشنىڭ شورپىسى يوق.**

مەنىسى: بۇ، ئەرزان نەرسىنىڭ پايدا - ئۇنۇمى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئەرگە بىر نۆۋەت، يەرگە بىر نۆۋەت.**

مەنىسى: بۇ، ئىنسان ئۆز ھاياتىدا بىر خىل ئۆتمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئەرنىڭ غېمى ئەلدە.**

مەنىسى: بۇ ماقال، كىشىلەرنى ۋەتەنپەرۋەر بولۇشقا، ۋەتەن ئۈچۈن كۆيۈنۈشكە، ئۆزىنى ۋەتەن ئۈچۈن بېغىشلاشقا ئۈندەيدۇ.

☜ **ئەرنىڭ ئۆزى ئەمەس، سۆزى.**

مەنىسى: بۇ، ۋەدىسىدە تۇرۇش لازىملىقىنى، سۆزىگە ۋاپا قىلىش كېرەكلىكىنى، سۆزنى ئەمەلدە كۆرسىتىش لازىملىقىنى كۆرسىتىدۇ.

☜ **ئەرنى ئەر قىلغانمۇ خوتۇن، يەر قىلغانمۇ خوتۇن.**

مەنىسى: بۇ، ئاياللارنىڭ ئائىلىدىكى رولىنىڭ زورلۇقىنى، ئائىلە تۇرمۇشىنىڭ ھەر جەھەتتىن ياخشى ـ يامان بولۇشى ئاياللارغا باغلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئەسكى چاپان يامغۇردا ياخشى، يامان تۇغقان ئۆلگەندە ياخشى.**

مەنىسى: بۇ، ئۇرۇق ـ تۇغقانلار ھەرقانچە يامان، ئەسكى بولسىمۇ، باشقا كۈن چۈشكەندە ئەسقاتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئەقىلسىز باشنىڭ دەردىنى ئاياغ تارتار.**

مەنىسى: بۇ، ئويلانماي، ئەقىل ئىشلەتمەي قىلىنغان

ئىش هامان نەتىجىگە ئېرىشمەيلا قالماستىن، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىرمۇنچە ئاۋارىچىلىك كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەقىل ياشتا ئەمەس، باشتا.**

مەنىسى: بۇ، ئەقىل ياشقا باغلىق ئەمەسلىكىنى، هەر باشتا ئەقىل بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەل بىلەن ئۆلۈم بەجايىكى توي.**

مەنىسى: بۇ، هەممە ۋاقىت ئامما بىلەن بىللە بولۇش لازىملىقىنى، ئاممىدىن ئايرىلماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەلچىگە ئۆلۈم يوق.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىش ئۈچۈن ۋاستە بولغۇچىدىن ئاغرىنىش يارىمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەلگە ياققان نار ئەمەس.**

مەنىسى: بۇ، ۋەتەن، خەلقنى سۆيۈش لازىملىقىنى، هەر دائىم ئۆز بەختىنى ۋەتەن، خەلقتىن ئالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەقىل بولمىسا كۆز دېگەن تامنىڭ تۆشۈكى.**

مەنىسى: بۇ، ئەقىل ـ پاراسەتنىڭ ئادەم ئۈچۈن هەممىدىن مۇهىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەلگەككە چىقىپ ئەرگە تېگىپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، قىلىۋاتقان ۋە قىلماقچى بولغان ئىشنى

قويۇپ قويۇپ، باشقا ئىش بىلەن بولۇپ كەتكەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەلگە كىرگىن ئېلىكچە، سۇغا كىرگىن بېلىقچە.**

مەنىسى: بۇ، ھەر يەرنىڭ شارائىتىغا، ۋەزىيەتكە ماسلىشىشى لازىملىقىنى، ئالاھىدە بولۇۋالماسلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەلنىڭ قۇلىقى ئەللىك.**

مەنىسى: بۇ، ئاممىنىڭ شەخسلەرگە نىسبەتەن ھامان سەزگۈر، ھوشيار، زېرەك بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەمگەك بىلەن ئەر كۆكۈرەر، يامغۇر بىلەن يەر كۆكۈرەر.**

مەنىسى: بۇ، ئەمگەكنىڭ ئۇلۇغلىقىنى، ئەمگەك ئىنسانلار ئۈچۈن بەخت ـ سائادەت كەلتۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەمانىڭ تىلىكى كۆز، گاچىنىڭ تىلىكى سۆز.**

مەنىسى: بۇ، ھەر كىمنىڭ ئارزۇسى، تىلىكى، غېمىنىڭ پەرقلىنىدىغانلىقىغا قارىتا ئېيتىلىدۇ.

☞ **ئەل ئۈچۈن يەكسەڭ چاپا، ئەل سېنى قىلماس خاپا.**

مەنىسى: بۇ، ئەل بىلەن ئۆلۈم گويا تويغا ئوخشاش دېيىلگەندەك، ئەل ئۈچۈن، ئامما ئۈچۈن خىزمەت قىلغان ئادەمنىڭ ئىناۋىتى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەل ئۈچۈن ئەر بول، بولمىسا يەر بول.**

مەنىسى: بۇ، كوللېكتىپتىن، ئاممىدىن ئايرىلغان،

شەخسىيەتچىلىك قىلىپ ياشىغان ئىنساننىڭ ھېچقانداق قىممىتى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەلنىڭ كۆزى ئەلگەكنىڭ كۆزى.**

مەنىسى: بۇ ماقال ئەلنىڭ كۆزى ئەللىك دېگەن ماقال بىلەن مەنىداش ماقال بولۇپ، مەنىسى ئەل سېنى ھامان نازارەت قىلىپ تۇرىدۇ، دېگەنلىكتىن ئىبارەت.

☞ **ئەلنىڭ ئەقلى شەكسىز، كۈچى پەكسىز.**

مەنىسى: بۇ، شەخسكە نىسبەتەن كوللېكتىپنىڭ، ئاممىنىڭ پاراسىتى، كۈچى يۇقىرى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەل مېھرىنى ئۈتۈنمە، ئوتىدا كۆي، ئۆكۈنمە.**

مەنىسى: بۇ، ئەلگە بولغان چىن ئەقىدە مېھرىدىن ۋاز كەچمە، ھامان ئۇنىڭ ئوتىدا كۆي، سۈيىدە ئاق دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **توپتىن ئايرىلغان توشقان چوماقنىڭ يوغىنىغا ئۇچرايتۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئۆز قوۋمىدىن، مىللىتى ۋە ئېلىدىن ئايرىلغانلارنىڭ ياخشى كۈن كۆرمەيدىغانلىقىغا قارىتا ئېيتىلغان ماقال.

☞ **ئەلگە كەلگەن ياۋ، ئەرگە كەلگەن ياۋ.**

مەنىسى: بۇ، ياۋ يەنى دۈشمەننىڭ ئەلنى بېسىشى ئەمەلىيەتتە ئەرنى، ئەركەكلىكنى، باتۇرلۇقنى بېسىشتىن، قول قىلىشتىن دېرەك بېرىدۇ، دېگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەلگە قوشۇلساڭ ئەر بولىسەن، ئەلدىن ئايرىلساڭ يەر بولىسەن.**

مەنىسى: بۇ، ئەلنىڭ، ئاممىنىڭ خىزمىتىنى قىلغانلارنىڭ ئەر ئاتىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەلگە تاغ يۆلەك ئەر كېرەك، ئەرگە يەتمىش ئىككى ھۈنەر كېرەك.**

مەنىسى: بۇ ماقال، ئەردە پەقەت باتۇرلۇق بولسىلا كۇپايە قىلمايدۇ، ئۇ يەنە ھۈنەر ئۈستىسى بولۇشى كېرەك، بەلكى ئەرگە يەتمىش ئىككى ھۈنەرمۇ ئازلىق قىلىدۇ دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەلگە بەرسەڭ تېپىشقىنى، ئەل سىلايدۇ بېشىڭنى.**

مەنىسى: بۇ، قولدىن كەلسە، ئەلگە نەپ بېرىشنىڭ شاراپىتى، ئەھمىيىتى كۆپلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەل بىر پەريات چەكسە، سەن مىڭ پەرياد چەك.**

مەنىسى: بۇ، ئەل ـ خەلق بىلەن يىغا ۋە كۈلكىدە بىللە بولۇشنىڭ لازىملىقى، زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەل ئايرىلغان سىنچى، توقاي ئايرىلغان ئۆۋچى.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىشنىڭ ئۆز ئۇدۇمى ۋە رولى بولىدىغانلىقىغا قارىتا ئېيتىلىدۇ.

☞ **ئەگەر تۇرمىساڭ سۆزۈڭدە، ھۆرمەت بولماس ئۆزۈڭدە.**

مەنىسى: بۇ، گەپ ـ سۆزدە راستچىللىق ۋە سەمىمىـ

يەتچىلىكنىڭ تولىمۇ لازىم بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئەركىلىتىش ئاپەت، باشقۇرۇش مۇھەببەت.

مەنىسى: بۇ، بالا تەربىيىسىگە قارىتىلغان ماقال بولۇپ، بالىلارنى دائىم ئەركىلىتىشنىڭ ئۇلارنى يولدىن چىقىرىدىغانلىقىنى، بالىلارنى تىزگىنلەشنىڭ، ئۇلارغا مۇۋاپىق قاتتىق قول بولۇشنىڭ مېھىر - مۇھەببەتتىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئەقىل يوقتا ئىنساپ يوق.

مەنىسى: بۇ، ئەدەپ - ئەخلاقتا ئەقىل لازىم بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئەقىل ئۆگىنىشكە ئەقىل كېرەك.

مەنىسى: بۇ، پاراسەت ۋە ئەقىل بولمىسا، ئىنسان ھېچنېمىنى ئۆگىنەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئەقىللىقنى ئىشىدىن بىل، بىلىملىكنى سۆزىدىن بىل.

مەنىسى: بۇ، بىرەر ئىشنىڭ ياخشى - يامان بولۇشىدىن ئۇنىڭ ئەقلىنى، سۆزىنىڭ تېتىملىق - تېتىمسىز بولۇشىدىن ئۇنىڭ بىلىمىنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ، دېگەنلىكتۇر.

☞ ئەقىللىقنىڭ ئىپى بار، ئاڭلىغۇدەك كېپى بار.

مەنىسى: بۇ، ئەقىللىقنىڭ بىرەر ئىشنى قىلىشتا ياكى بىرەر سۆز قىلىشتا ئاۋۋال ئويلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەقىللىق دېسە بولىدۇ، ئېيتمىسا بىلگەننى، سېخىي دېسە بولىدۇ، سورىمىسا بەرگەننى.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ ھال ـ ئەھۋالىنى، ئىچكى دۇنياسىنى، نېمىگە موھتاجلىقىنى ئاۋۋال بىلىشنىڭ ئەھمىيىتى زورلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەقىل ئازمايدۇ، بىلىم توزىمايدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئەقىل بىلەن بىلىمنىڭ ئالتۇندىنمۇ قىممەتلىك تەرىپىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەقىلگە قول سۇنساڭ نىجات تاپىسەن، نەپسىگە قول سۇنساڭ ھالاكەت تاپىسەن.**

مەنىسى: بۇ، ئادەمنى ۋەيران قىلىدىغىنى ئۇنىڭ تويماس نەپسى، ئاچ كۆز نەپسى، شۇڭا ئۇنىڭغا چەك قويالىغان ئىنسانلا ئاندىن ھەقىقىي ئىنسان بولالايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەقلى غەلەت، قەلبى ھەسەت.**

مەنىسى: بۇ، ئەقلى توغرا بولمىغاننىڭ، قەلبىمۇ، روھىمۇ خۇنۈك، ھەسەتخور بولۇپ قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەقلىڭ كور بولغۇچە كۆزۈڭ كور بولسۇن.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم ئۈچۈن كۆز ناھايىتى مۇھىم بىر كۆرۈش ئەزاسى بولسىمۇ، ئەقىل ئادەمنىڭ تەپەككۇرىنىڭ كۆرۈش ئەزاسى، ناۋادا ئادەم ئەقىلدىن ئايرىلسا، كۆز بولسىمۇ، ئۇنىڭ نېمە ھاجىتى دېگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەزمە ئويلانغۇچە تەۋەككۇلچى مەقسىتىگە يېتەر.**

مەنىسى: بۇ، بىرى، بىرەر ئىشتا پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ. يەنە بىرى، بەزىدە ئادەم ئەزمىلىك قىلماي، تەۋەككۇلچى بولسا، ئۇنىڭ ئېرىشمەكچى بولغىنىمۇ ئۆزگىچە بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەر ئۆزى ئۈچۈن تۇغۇلۇپ، ئېلى ئۈچۈن ئۆلەر.**

مەنىسى: بۇ، ئەر گەرچە بىر شەخس بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ خاسىيىتى ۋە رولى ئەلنىڭ قوينىدا روياپقا چىقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەرنىڭ قۇتى قورقماسلىقتا، سۇنىڭ قۇتى چوڭقۇرلۇقتا.**

مەنىسى: بۇ، ماقال، ئەر باتۇر بولمىسا، سۇ چوڭقۇر بولمىسا بەخت ئۇلاردىن قاچىدۇ، دېگەننى بىلدۈرىدۇ. بۇ ماقال خەلقىمىزنىڭ قەدىمكى دەۋرلەردىن قالغان ماقال بولۇپ، ئۇنىڭدا ئەر ئۈچۈن باتۇرلۇقنىڭ بىردىنبىر بەخت ئېلىپ كېلىدىغان نەرسە دەپ قارىغان، بۇ قاراش ھازىرمۇ رېئال ئەھمىيەتكە ئىگە...

ب

بار پۇلۇمنى ئوغرى ئالدى، قالغىنىنى رەممال.
مەنىسى: بۇ، بىر زىياننىڭ ئۈستىگە يەنە بىر زىياننىڭ بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

بارچە گۇناھ ئۆزۈمدە تۇرۇپ، قاپ كۆتۈرۈپ نەگە باراي.
مەنىسى: بۇ، ئۆزى سادىر قىلغان كەمچىلىك ـ خاتالىقىنىڭ دەردىنى ئۆزى تارتىش كېرەكلىكىنى، بۇنىڭ سەۋەبىنى ھەرگىز باشقا جەھەتتىن ئىزدەش توغرا ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

بار ئوخشىتار، يوق قاقشىتار.
مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ ياخشى ياكى يامان بولۇشى ماددىي شارائىتقا باغلىق بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

بارىدا پولدۇرۇڭ ـ پولدۇرۇڭ، يوقىدا قاراپ ئولتۇرۇڭ.
مەنىسى: بۇ، بەدخەج، كېيىنلىكىنى ئويلىمايدىغان ئادەملەر ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

باش ياستۇققا يەتكەندە.
مەنىسى: بۇ، بىرەر كېسەلگە دۇچار بولۇپ، ئورۇن تۇتۇپ

يېتىپ قالغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ باش يېرىلسا بۆك ئىچىدە، قول سۇنسا يەڭ ئىچىدە.

مەنىسى: بۇ، ئۆي ئىچىدىكى يامان ئىشلارنىڭ سىرتقا ئاشكارا بولماستىن، سىر بولۇپ ساقلىنىشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ باشقىلارنىڭ ئاغزىدا قالماق.

مەنىسى: بۇ، جامائەتچىلىك ئىچىدە تەرىپلىنىدىغان ياكى ئەيىبلىنىدىغان بولۇپ قالغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ باقساڭ باغ بولىدۇ، باقمىسا داغ بولىدۇ.

مەنىسى: بۇ، تۇجۇپىلەپ پەرۋىش قىلىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى، ئەكسىچە قول ئۇچىدا ئىشلەپ قويغاندا كىشىنى ھەسرەتتە قويىدىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بالا بولسا شوخ بولسا، بولمىسا يوق بولسا.

مەنىسى: بۇ، بالىلارنىڭ دۆت، لايغەزەل بولغىنىدىن شوخ بولغىنىنىڭ ئەۋزەللىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بالا - قازا كۆرۈنۈپ كەلمەس، پۇت - قولنى ساڭگىلىتىپ كەلمەس.

مەنىسى: بۇ، ئويلىمىغان يەردىن بىرەر كېلىشمەسلىككە يولۇقىدىغانلىقنى ۋە بۇنداق كېلىشمەسلىكنى ئالدىن مۆلچەرلىگىلى بولمايدىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بالىنى ياشتىن ئۆگەت، خوتۇننى باشتىن ئۆگەت.**

مەنىسى: بۇ، بالىلار تەربىيىسىنى بالىلارنىڭ كىچىك ۋاقتىدىن تارتىپ تۇتۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بالا يىغلىمىغۇچە ئانا ئەمچەك سالماس.**

مەنىسى: بۇ، تۆۋەندىكىلەر ئۆز دەرد - ئەھۋالىنى يۇقىرىغا ئىنكاس قىلغاندىلا ئاندىن مەسىلىلەر ھەل بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بەرمەسنىڭ ئېشى پىشماس، ئوچاق بېشىدىن چۈشمەس.**

مەنىسى: بۇ، ئۆيگە كەلگەن بىرەر مېھماننى قارشى ئېلىش پوزىتسىيىسىنى تۇتمىغۇچىلارغا قارىتا قوللىنىلىدۇ.

☞ **بەزىدە خۇدا بىلەن رۇسۇل، بەزىدە دۇتار بىلەن ئۇسسۇل.**

مەنىسى: بۇ، ئىشلەش بىلەن دەم ئېلىشنى بىرلەشتۈرۈش لازىملىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **بەزىدە مېھمان كېلىدۇ قويۇپ قويغان ئۆپكىدەك، بەزىدە مېھمان كېلىدۇ يۈگۈرۈپ كۆتىگە تەپكۈدەك.**

مەنىسى: بۇ، تۇيۇقسىز كەلگەن مېھمان ئۆي ئىگىسىنى خىجالەتتە قالدۇرۇپ قويىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بەش قول بىردەك ئەمەس.**

مەنىسى: بۇ، بارماقلارنىڭ بىرى ئۇزۇن، بىرى قىسقا، بىر توم، بىرى ئىنچىكە بولغىنىغا ئوخشاش ئادەملەرمۇ خاراكتېر - مىجەز، ئىقتىدار ۋە باشقا جەھەتلەردە بىر - بىرىگە

ئوخشىمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

بەش قولنى ئېغىزغا بىرلا تىقماق.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى بىر ـ بىرلەن قىلماستىن، بىراقلا قولدىن چىقىرىشنى ئويلايدىغان ئالدىراڭغۇ ئادەملەر ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

بەل باغلىغان بىلەن ئەر ئەمەس، چاچ تارىغان بىلەن خوتۇن.

مەنىسى: بۇ، ئاياللار ئىچىدىن ئەرلەرنى بېسىپ چۈشىدىغان نى ـ نى ئاياللارنىڭ چىقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

بولىدىغان ئاشلىق كۆكىدىن مەلۇم بولىدۇ.

مەنىسى: بۇ، بىر بالىنىڭ چوڭ بولغاندا قانداق ئادەم بولىدىغانلىقى كىچىكىدىنلا مەلۇم بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

بولسا بولار، بولمىسا ئىز پۇلى (بولار).

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشقا نىسبەتەن مەسئۇلىيەتسىزلىك پوزىتسىيە تۇتقانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

بولۇمسىزنى بولدۇرالمىدىم، خۇرجۇن ـ قاپىسىنى تولدۇرالمىدىم.

مەنىسى: بۇ، تۇرمۇش يولىنى بىلمىگەن، تۇرمۇشتا ئىلگىرى كەلمىگەن ئادەملەرنى قانچە يۆلىگەن بىلەن بەربىر ئوخشاش، دېگەن مەنىدە.

بۇ دۆلەت سەندە تۇرماس، بۇ مەينەت مەندە تۇرماس.

مەنىسى: بۇ، بىر جاپا ـ مۇشەققەتنىڭ بىر ھالاۋتى بو-

لىدىغانلىقىنى، يەنى جاپالىق كۈنلەر داۋاملىشىۋەرمەي ياخشى كۈنلەرنىڭ كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بۇغداينىڭ باھانىسىدا قارمۇق سۇ ئىچىپتۇ.

مەنىسى: بۇ، بىر ئادەمنىڭ باھانىسىدا ئىككىنچى بىر ئادەمنىڭ بەھرىمەن بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بۇغداي نېنىڭ بولمىسا، بۇغداي سۆزۈڭ يوقمۇ.

مەنىسى: بۇ، بىرەر مەسىلە ياكى قىيىنچىلىقنى ھەل قىلمىغان تەقدىردىمۇ، كۆڭۈلگە تەسەللى بولغۇدەك سۆزۈڭ بولسا قىل، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ بۇ قۇلاقتىن كىرىپ، ئۇ قۇلاقتىن چىقىپ كەتمەك.

مەنىسى: بۇ، گەپ ـ سۆزگە ئېتىبارسىز قارىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بۆرىنىڭ تەڭ ئورتاق، قاغىنىڭ دەرەخ بېشىدا.

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ نەرسىسىگە ئورتاقلىشىدىغان، ئۆزى باشقىلارغا نەپ بەرمەيدىغان ئادەملەرنى سۈرەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ بۆرىنىڭ يېمىسىمۇ، ئاغزى قان.

مەنىسى: بۇ، بىر يامان ئاتىلىپ قالغان ئادەمگە دائىم «يامان» دېگەن كۆز بىلەن مۇئامىلە قىلىش توغرا ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بۆكى پۈشسە خۇدانىڭ زېمىنىغا پۈشىدىغان.

مەنىسى: بۇ، قول ئىلكىدە ھېچ نەرسىسى يوق ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ بۆكنى ئېلىپ كەل دېسە، بېشىنى ئېلىپ كەلمەك.

مەنىسى: بۇ ئىشنى چەكتىن ئاشۇرۇۋېتىپ، باشقىلارغا زىيان يەتكۈزىدىغان ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ بۆلۈنگەننى بۆرە يەر، ئايرىلغاننى قار باسار.

مەنىسى: بۇ ماقالنى مۇنداق بىر كۇپلېت ئارقىلىق چۈشەندۈرگىلىمۇ بولىدۇ:

☞ ئىناقلىق قوغلاشقان قۇپىدۇ كۈلشەن،
ئىناقلىق دۈشمىنى دەسسەر تىكەننى.
بىرلىمەيدۇ ھېچكىم ھەرگىز رەددىيە،
بۆلۈنگەننى بۆرە يەيدۇ دېگەنگە (ت. ئېلىيوف).
بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قويماق.

مەنىسى: بۇ، ھەر ئىشنى ۋاقتىدا ئىشلەپ تۈگىتىش كېرەكلىكىنى، ئەگەر تۈگەتمىگەندە ئىشلار يىغىلىپ قېلىپ، ئاخىر زور بىر يۈك بولۇپ قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بۈگۈن ماڭا، ئەتە ساڭا.

مەنىسى: بۇ، بىراۋغا كەلگەن پالاكەت ۋە كېلىشمەسلىك ئۈچۈن كۈلمەسلىك كېرەكلىكىنى، بۇنداق پالاكەت - كېلىشمەسلىك ھەركىمگە كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بېرىپ يامان بولغۇچە بەرمەي يامان بولغان ياخشى.**

مەنىسى: بۇ، بەزىلەرگە ئۆتنە ئالغان نەرسە ياكى پۇلنى قايتۇرۇش خۇشياقمايدۇ. سەن ئۇ نەرسىنى سورىساڭ خاپا بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەر قېتىم سوراپ ئالالماي خاپا قىلغاندىن كۆرە، سورىغان نەرسىنى بەرمەي قويۇپ بىر قېتىملا خاپا قىلغان ياخشى، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ **بېشى باش ئايىغى تاش بولسۇن.**

مەنىسى: بۇ، ئادەملەرگە نىسبەتەن ئۆمۈرلۈك بولسۇن، دېگەن مەنىدە، نەرسىگە نىسبەتەن قۇتاتسۇن، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ **بېشى قايغان، پۇتى تايغان يەردە يۈرمەك.**

مەنىسى: بۇ، مۇقىم ئىشى يوق، ئەمگەك قىلىشنى ياقتۇرماي لاغايلاپ يۈرگۈچى ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **بېشى كىرسە، ئايىغى چىقماق.**
بۇ ئۆيدە ئولتۇرالماسلىقنى بىلدۈرىدۇ.
بېشىڭ نەدىن كېتەر، تىلىڭدىن.

مەنىسى: بۇ، ئېغىز خاتالىقى كىشىنى نى ـ نى يامان ئاقىۋەتلەرگە ئىتتىرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بېشى نەدە ئاقارغان بولغىيدى.**

مەنىسى: بۇ، بەزىبىر ئەقىلسىز چوڭلارنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **بېشىنى ئېلىپ چىقىپ كەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، ئۆز ئۆي، يۇرتىنى تاشلاپ، باشقا يۇرتلارغا سەرگەردان بولۇپ چىقىپ كەتكەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بېلى ئاغرىمىغاننىڭ نان يېيىشىگە باق.**

مەنىسى: بۇ، ئەجىر قىلماي، تەر تۆكمەي ھالاۋەت كۆرۈشنى، باشقىلاردىن ئارتۇق بەھرىمەن بولۇشنى خالىغۇچىلارنى سۆپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **بېلى بوشنىڭ كېپى بوش.**

مەنىسى: بۇ، بوشاڭ، ئىرادىسىز ئادەملەرنىڭ قەتئىي ئىشەنچ ـ ئىرادىگە كېلەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بېلىق تورغا چۈشكەندىن كېيىنلا بېشىغا ئەقىل كېلىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئىش ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن پۇشايمان قىلىشنىڭ پايدىسى يوقلۇقىنى، ئىشتىن بۇرۇن ئوبدان پىكىر يۈرگۈزۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىتلەي تالقان يېسە، قارنىدىن بوران چىقار (بىتلەي قىز تېزەك تەرگىلى چىقسا، موزايلار سۇغا تېزەكلەر).**

مەنىسى: بۇ، تەلەيسىزلىكنى كۆرسىتىپ قالماستىن، بەلكى يەنە تەلەيسىزلەرنىڭ ئىشى ئىلگىرى باسمىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىر ئاتا ئون بالىنى باقار، ئون بالا بىر ئاتىنى باقالماس.**

مەنىسى: بۇ، پەرزەنتلەر كۆپ بولسىمۇ ئۇلار بىر ـ بى-

رىگە سىلىق سىلىشىپ ئاتا ـ ئانىغا ئوبدان قارىماي، ئۇلارنى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىر ـ بىرىنى يەپ كەتكۈدەك بولماق.**

مەنىسى: بۇ، ① بىر ـ بىرىگە بولغان ئامراقلىقنى ② بىر ـ بىرىگە ئۆچلۈكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىر بۇرۇندىن نەپەس ئالماق.**

مەنىسى: بۇ، (يامان نىيەتلىك ئادەملەرنىڭ) پىكىر ۋە تەشەببۇسىنىڭ بىردەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىر پەلەكتە ھەر خىل خەمەك.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئائىلىدىن بىر ـ بىرىگە ئوخشىمىغان ئەۋلادلارنىڭ دۇنياغا كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىر پۇتى گۆرگە ساڭگىلىماق.**

مەنىسى: بۇ، قېرىپ ئۆمرى ئاز قالغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىر تال ئۈزۈم قىرىق كىشىگە يېتەر.**

مەنىسى: بۇ، كۆڭۈلنى كەڭ تۇتۇپ، ئىچى تارلىق قىلماسلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىر تاياقتا ھەيدىمەك.**

مەنىسى: بۇ، پەرقلىق مۇئامىلە قىلماي، قارا ـ قويۇق مۇئامىلە قىلغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بىر تېرە، بىر ئۇستىخان بولۇپ قالماق.

مەنىسى: بۇ، تۈرلۈك سەۋەبلەر تۈپەيلى تولىمۇ جۇدەپ ئاجىزلىشىپ كەتكەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بىر چالمىدا ئىككى پاختەك يىقىتماق.

مەنىسى: بۇ، بىر ھەرىكەت بىلەن ئىككى خىل نەتىجىگە ئېرىشكەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بىر پارچە شېئىردا مۇنداق كەلگەن:

م: كىمكى ئەپلەپ ئاتسا، پىنھان ـ دالدىدا،
ئىككى پاختەكنى سوقار بىر چالمىدا.
مەن خېرىدار ياكى باجگىر ئالدىدا،
قىلچە شەك تۇغدۇرمىغان بايۋەچچىمەن.

☞ بىر چوڭنىڭ گېپىنى ئاڭلا، بىر كىچىكنىڭ گېپىنى ئاڭلا.

مەنىسى: بۇ، ياشلارنىڭمۇ پىكرىگە قۇلاق سېلىش لازىملىقىنى، ھەر باشتا بىر ئەقىل بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بىر شاتىراق موزاي پادىنى بۇلغار (بىرنىڭ كاساپىتى مىڭغا).

مەنىسى: بۇ، بىرەر يامان ئادەمنىڭ پۈتۈن كوللېكتىپنىڭ نامىنى بۇلغايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بىر قازاندا قاينىيالماسلىق.

مەنىسى: بۇ، ئىككى شەخسنىڭ ئۆز ئارا چىقىشالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بىر قارلىغاچ كەلمەك بىلەن بولماس باھار (بىر گۈل ئېچىلماق بىلەن بولماس باھار).

مەنىسى: بۇ، بىر پۈتۈنلۈكنىڭ ياخشى بولۇشى ئۈچۈن يالغۇز قىسمەنلىكنىڭ ياخشى بولۇشى كۇپايە قىلمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بىر قولنى ئون قىلالماسلىق.

مەنىسى: بۇ، ۋاقىتنىڭ ئىنتايىن ئالدىراش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بىر كالتەك بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويماق.

مەنىسى: بۇ، بىردىنلا نابۇت قىلىۋەتكەنلىكىنى ياكى باش كۆتۈرۈپ يۈرەلمەيدىغان ھالغا چۈشۈرۈپ قويغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بىر ئىشتاننى ئارتۇق يىرتماق.

مەنىسى: بۇ، ياشتا چوڭلۇقنى، كۆپنى كۆرگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بىر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتماق.

مەنىسى: بۇ، بىكار تەلەپ، ئىش خۇشياقماس، لاغايلاپ يۈرگۈچى ئادەملەرنىڭ مۇقىم بىر ئىش بىلەن شۇغۇللىنىشى توغرىسىدا سۆزلىنىدۇ.

☞ بىر ياستۇققا باش قويماق.

مەنىسى: بۇ، ئائىلىۋى ھايات كەچۈرمەكلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىر ياقىدىن باش چىقارماق، بىر يەڭدىن قول چىقارماق (بىر ياقىدىن باش، بىر يەڭدىن قول چىقارماق).**

مەنىسى: بۇ، ئۆملۈك بىرلىك ـ ئىتتىپاقلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىر ياغاچتا گۈلمۇ بولىدۇ، تىكەنمۇ بولىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئائىلىدىن ياخشى ئەۋلادمۇ، يامان ئەۋلادمۇ دۇنياغا كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىكار تۇرغۇچە، بىكار ئىشلە.**

مەنىسى: بۇ، قانداقلا بىر ئىش بولمىسۇن ئۇ جەمئىيەتكە، ئاممىغا پايدىلىق ئىكەن، ئۇنى ئىشلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىلمەسلىك ئەيىب ئەمەس، سورىماسلىق ئەيىب.**

مەنىسى: بۇ، سوراپ بىلىم ئىگىلەشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىلىملىك ھاۋادا ئۇچار، بىلىمسىز تەمەدە تۇرار.**

مەنىسى: بۇ، تەمەخورلۇقنىڭ تېگى ـ تەكتى بىلىمسىزلىك ئىكەنلىكىنى، شۇڭا بىلىم ئىگىلەشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىلىملىكنىڭ چارىسى كۆپ، بىلىمسىزنىڭ باھانىسى كۆپ.**

مەنىسى: بۇ ماقالدا، چارە دېگەن سۆز تەدبىر مەنىسىدە

كەلگەن، باھانە دېگەن سۆز سەۋەب مەنىسىدە كەلگەن، دېمەك، بىلىمسىزلىك ئۆزىنىڭ بىلىمسىزلىكىنى يېپىش ئۈچۈن سەۋەب ئىزدەيدۇ، بىلىملىك بولسا، مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ تەدبىرىنى قىلىدۇ.

بىلىملىك باتۇر، بىلىمسىز تارتىنچاق.

مەنىسى: بۇ ماقالدا بىرەر ئىشنى قىلىشتا، باتۇرلۇق قىلىشنىڭ ئۆزى بىلگەنلىكتىن بولىدۇ، بىلمىگەن ئادەم ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالىدۇ، دېمەك، بىلىمسىزلىكتىن تارتىنچاقلىق ھاسىل بولىدۇ، چۈنكى بىلىمسىزلەر ئۆزىگە ئىشەنمەيدۇ.

بىلىم بىلگەننىڭ، ئەقىل سەزگەننىڭ.

مەنىسى: بۇ ماقالدىن، بىلىش بىلەن سېزىشنىڭ بىلىم بىلەن ئەقىلدىن ئايرىلالمايدىغانلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

بىلىم بىلەن ھېكمەت ئالتۇندىن قىممەت.

مەنىسى: بۇ ماقالدىن، بىلىم ئىشلەتكەن ئادەم ئۈچۈن ھېكمەتلىك ئىش، بۇنداق ئىشنىڭ قىممىتى زور، خاسىيىتى كۆپ بولىدۇ، دېگەن مەنىنى چۈشەنگىلى بولىدۇ.

بىلىم بىلەن ئەر كۆكۈرەر، يامغۇر بىلەن يەر كۆكۈرەر.

مەنىسى: خۇددى قاقاس يەرگە يامغۇر زۆرۈر بولغاندەك، ئەر ئۈچۈن ئۆزىنى يىگىت سانىغۇچىلار ئۈچۈن بىلىم تېخىمۇ زۆرۈر دېگەنلىكتۇر.

☜ **بىلىكى كۆپلۈك بىرنى يېڭەر، بىلىمى كۆپلۈك مىڭنى يېڭەر.**

مەنىسى: بۇ يەردە بىلىمنىڭ تەڭداشسىز كۈچى تىلغا ئېلىنغان.

☜ **بىلمەسلىك ئەيىب ئەمەس، تىرىشماسلىق ئەيىب.**

مەنىسى: بۇ، ئۆگەنمەسلىكنىڭ ئەڭ چوڭ خاتالىق يەنى ئەيىب ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **بىلەرمەنگە يولۇقما، گەر يولۇقساڭ ھولۇقما.**

مەنىسى: بۇ، بىلەرمەندىن قاچ، لېكىن ئۇنىڭغا ئۇچراپ قالغۇدەك بولساڭ، ئۇنىڭ يالغان - ياۋىداق سۆزلىرىگە دادىل تاقابىل تۇرۇشنى ئۇنتۇپ قالمىغىن، دېگەننى بىلدۈرىدۇ.

☜ **بىكار يۈرمەڭ لاغايلاپ، پۇلنى خەجلەڭ ئاۋايلاپ.**

مەنىسى: بۇ ماقال، ئىشچان ۋە تېجەشلىك بولۇشنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **بىكارچىدىن بىزىپ قاچ، چېقىمچىدىن كۆچۈپ قاچ.**

مەنىسى: بۇ ماقال، بىكارچىغا قارىغاندا چېقىمچى بەكمۇ خەتەرلىك، بىكارچى بولما، ئەمما چېقىمچى تېخىمۇ دېگەننى بىلدۈرىدۇ.

☜ **بىر ياخشىلىق، بىر يامانلىق ئۇنتۇلماس.**

مەنىسى: بۇ، تۇرمۇشتا ياخشىلىق بىلەن يامانلىق ئادەمنىڭ ئەخلاق - پەزىلىتىنى سىنايدىغان تارازا تېشىدۇر، شۇڭا

باشقىلارنىڭ ياخشىلىقىنى ئۇنتۇماسلىق، يامانلىقىنىمۇ تۈگەتمەي تۇرۇپ ئۇنىمۇ ئۇنتۇماسلىق، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىر تۆمۈر قاغا بولغاندىن بىر قېتىم بۈركۈت بولغان ئەلا.**

مەنىسى: بۇ تەمسىل توشقاندەك يۈز يىل ياشىغۇچە، يولۋاستەك بىر كۈن ياشا، دېگەن تەمسىل بىلەن ئاساسەن مەنىداش تەمسىل بولۇپ، ئۇنىڭدا بۈركۈتتەك باتۇر ۋە چەبدەس ياشاشنىڭ ئەھمىيىتى تىلغا ئېلىنغان (بۇ تەمسىللەردىكى قۇش ياكى ھايۋانلار ئادەملەرنى كۆرسىتىدۇ).

☞ **بىر ئۆي سېلىش ئۈچۈن مىڭ ئۆي كۆر.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى قىلىشتا پۇختا تەييارلىقنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىر مىسقال دۆلەتنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن مىڭ مىسقال تەمكىنلىك كېرەك.**

مەنىسى: بۇ ماقال كىشىلەرنى كىچىككىنە مال ـ دۇنيا ياكى ئارتۇقچىلىق بولسا، ماختىنىدىغان، باشقىلارغا كۆز ـ كۆز قىلىدىغان يامان ئادەتنى چۆرۈپ تاشلاپ، سالاپەتلىك بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

☞ **بىر كۈن ياشاش ئۈچۈن مىڭ كۈن ئۆگەن.**

مەنىسى: بۇ، ئۆگىنىشنىڭ بۈگۈنكى كۈندىكى ئەھمىيىتىنىڭ تولىمۇ مۇھىملىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

☞ **بىلمەسلىك ئەيىب ئەمەس، سورىماسلىق ئەيىب.**

مەنىسى: بۇنىڭدا، كىمدە بىلىم بولسا، مەيلى ئۇ سەندىن كىچىك بولسىمۇ، تارتىنماي سورىغىن، شۇنداق قىلغان چېغىڭدىلا، بىلىم ئىگىلەيسەن، سورىماسلىقنىڭ ئۆزى ئەيىب ئىش دېگەن مەزمۇن بار.

☞ **بىلگەندىن ئۆگەن، بىلمىگەنگە ئۆگەت.**

مەنىسى: بۇ ماقالدا، ئادەم ئۈچۈن ئەڭ مۇھىم ئىش ـ ئۆگىنىش، ئەڭ ئېسىل پەزىلەتمۇ ئۆگىنىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىر كۈن يولداش بولغانغا مىڭ كۈن سالام ئەت.**

بۇ، ئادەملەر ئارا سەپەرداشلىقنىڭ، قەلبداشلىقنىڭ ئادەمنىڭ قەلبىدە تولىمۇ يۈكسەك ئورۇندا تۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىر كىتاب مىڭ كىشىگە ئۇستاز.**

مەنىسى: بۇ ماقال كىتابنىڭ ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىدىكى ئورنىنىڭ بەكمۇ يۈكسەك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **بىر كىشىنىڭ مېھنىتىدىن مىڭ كىشى راھەت كۆرەر.**

مەنىسى: بۇ يەردە تىلغا ئېلىنغان بىر كىشى بىلىمدە كامالەتكە يەتكەن ئالىم ياكى ئۆز ئەمگىكى بىلەن باغ بىنا قىلغان باغۋەن بولۇشى مۇمكىن. دېمەك، ئۆزىنىڭ ھالال مېھنىتىدىن كىشىلەرنى راھەتلەندۈرۈش ئادەم ئۈچۈن ئەڭ سۆيۈنگۈدەك ئىش ھېسابلىنىدۇ.

☜ **بىر كۆڭۈل ئاغرىقى مىڭ كالتەكتىن يامان.**

مەنىسى: بۇ ماقالدا، جىسمانىي ئاغرىق پات ساقىيىدۇ ھەم ئۇنتۇلىدۇ، لېكىن كۆڭۈل ئاغرىقى يەنى دىل ئاغرىقى ئاسانلىقچە ساقايمايدۇ، شۇڭا كىشىلەرنىڭ دىلىغا ئازار بېرىش بەكمۇ يامان ئىش ھېسابلىنىدۇ، دېگەن مەنا چاقناپ تۇرىدۇ.

☜ **بىر كۈن ئالدىرىغاندىن قىرىق كۈن ئەقىل سورىما.**

مەنىسى: بۇ ماقال، ئالدىراڭغۇلۇقنىڭ كىشىلەرگە ھېچقانداق پايدا - نەپ ئېلىپ كەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **بىر كۈن تۈز يېگەن جايغا مىڭ كۈن تازىم.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ سەن ئۈچۈن قىلغان ياخشىلىقىنى ھەرگىزمۇ ئۇنتۇپ قالغۇچى بولماي، ئۇنداق ياخشىلىقنى ئۆز ۋاقتىدا قايتۇرغىن، دېگەن مەزمۇننى ئىپادىلەپ كەلگەن.

☜ **بىر سىرلىق بول، سەككىز قىرلىق بول.**

مەنىسى: بۇ ماقال، ئادەمنىڭ كىشىلىك مۇناسىۋەتتە بەكمۇ ساددا بولۇپ كەتمەسلىكىنى، ئۆزىنىڭ ئىززىتىنى، ھۆرمىتىنى ساقلاش غېمىمۇ بولۇش كېرەكلىكىنى جېكىلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **بىر دەرەختىن ياسىلار مىڭ سەرەڭگە، مىڭ دەرەخنى كۆيدۈرەر بىر سەرەڭگە.**

مەنىسى: بۇ بىر تەمسىل بولۇپ، بۇ، ئۆز قەۋمىگە ۋاپا قىلمىغان كىشىلەرنى تەنقىدلەش ۋە تەنە - كىنايە قىلىش ئۈ-

چۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ بىر رەھمەت مىڭ بالادىن قۇتقۇزار.

مەنىسى: بۇ ماقال، شېرىن سۆزلۈك بولۇشنىڭ خاسىيىتى زور ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ بىر تاردا راۋاب چالساڭ سادا چىقماس.

مەنىسى: بۇ بىر تەمسىل بولۇپ، بۇ، ئىناق ـ ئىتتىپاقلىقنىڭ مۆجىزە يارىتىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ بىرلىكى بار ئەلدىن قورق.

مەنىسى: بۇ، ئۈم ـ ئىناق ئۆتۈشنى بىلىدىغان خەلقنى ھەممە ئادەم ھۆرمەت قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ بىر ئادەمنى چۈشىنىش ئۈچۈن بىر تاغار تۇزنى بىللە يە.

مەنىسى: بۇنىڭدا، بىرى، ئادەمنى ھەقىقىي چۈشىنىشنىڭ ئىنتايىن مۈشەققەت ئىش ئىكەنلىكى، يەنە بىرى، ئادەمگە ئالدىراپ باھا بېرىشنىڭ توغرا ئەمەسلىكى قەيت قىلىنغان.

☜ بىدە تاپساڭ ئاتقا بەر، سامان يېسۇن كالىلار. گۆشنى تاپساڭ ئۆزۈڭ يە، تېپىپ يېسۇن بالىلار.

مەنىسى: بۇنىڭدا، ئىشلىگەن چىشلەيدۇ دېگەن مەنا بار. ھەم بالىلارنى كىچىكىدىن ئىشچان قىلىپ تەربىيىلەشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ.

☞ بالاڭغا كۆڭلۈڭنى بەر، چىرايىڭنى بەرمە.

مەنىسى: بۇ ماقال، بالا تەربىيىلەشتىكى بىر تەجرىبە ـ ساۋاق بولۇپ، بالىلارنىڭ تومۇرچى ئىكەنلىكىنى، ئۇلارغا ھە دېگەندە يول قويۇلسا، شىللىغا مىنىۋالىدىغانلىقى، شۇڭا كۆڭۈلدە ئۇلارنى سۆيۈش، لېكىن قاتتىق تەلەپچان بولۇش كېرەكلىكىنى ئەسكەرتكەن.

☞ بامدات ئۆتەر ھەركىشى، خۇپتەن ئۆتەر ئەر كىشى.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى تولۇق قىلىشنىڭ خاسىيىتى زور ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ باي يۇرتنىڭ ئوزۇقى، باتۇر يۇرتنىڭ قوزۇقى.

مەنىسى: بۇنىڭدا، يۇرت ئۈچۈن بايلىق بىلەن باتۇرلۇقنىڭ ئوخشاشلا قىممەتلىك بولىدىغانلىقى ئىپادىلەنگەن.

☞ بىلىم — ئەقىلنىڭ چىرىغى.

مەنىسى: بۇ، ئەقىلنى تېخىمۇ نۇرلاندۇرىدىغان ھەم ھاياتنى كۆچكە ئىگە قىلىدىغان مەنبە بىلىم ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بىلىمسىزلىك نامراتلىقتىن يامان.

مەنىسى: بۇنىڭدا، گەرچە نامراتلىق ئىنسانلار ئۈچۈن بەكمۇ قورقۇنچلۇق ئىش بولسىمۇ، ئەمما بىلىمسىزلىك ئاشۇ قورقۇنچلۇق نامراتلىقتىنمۇ قورقۇنچلۇق دېگەن مەزمۇن ئىپادە قىلىنغان.

پ

☜ **پاختەكتە بار كۆڭۈل، تۈرۈلغۇدا يوقمۇ.**

مەنىسى: بۇ، كۆڭۈلنىڭ ناھايىتى نازۇك، ئىنچىكە بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **پادا باققاندا دوست ئىدۇق، ياڭاق چاققاندا ئايرىلدۇق.**

مەنىسى: بۇ، جاپا - مۇشەققەتتە بىرگە بولۇپ، راھەت كۆرىدىغان چاغدا تەرەپلەرنىڭ بىرسى ۋاپاسىزلىق قىلىپ، ئۆز قەدىناسىنى تاشلىۋەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **پادىدىن ئايرىلغاننى بۆرە يەر.**

مەنىسى: بۇ، ئاممىدىن ئايرىلماسلىقنى، ئاممىدىن ئايرىلغاندا قاتتىق زىيانغا ئۇچرايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **پوققا چالما ئاتسا يۈزگە چاچرار.**

مەنىسى: بۇ، ئەدەپسىز ئادەملەرگە تېگىپ قويۇپ، ئۇنىڭ ئەسكى سۆز - ھەرىكىتى ئۈچۈن يول ئېچىپ بەرگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **پۇتقا پۇت، قولغا قول بولماق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ناھايىتى ياخشى ياردەمچىلىك

رول ئوينىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ پۇت ـ قولنى يۆشەپ قويماق.

مەنىسى: بۇ، بىرەر ئىشتا چەكلىمىگە ئۇچراپ قالغانلىقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ پۇل بولسا چاڭگالدا شورپا.

مەنىسى: بۇ، پۇل ھەممىنى ھەل قىلىدۇ، دەپ قارىغۇچىلار ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ بۇ جاھاندا ئەڭ ئۇلۇغ ئىش نەپ ئىكەن،
بولسا پۇل چاڭگالدا شورپا دەپتىكەن.
پۇل كۆپەيتەي مەنمۇ، ئامەت كەپتىكەن،
پۇل بىلەن يولى راۋان بايۋەچچىمەن.
پۇلى بارنىڭ گېپى ئوڭ، پۇلى يوقنىڭ گېپى توڭ.

مەنىسى: بۇ، كەمبەغەللەرنىڭ توغرا بولسىمۇ، گېپى ئاقمايدىغانلىقىنى، بايلارنىڭ خاتا بولسىمۇ، گېپى ئاقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ پىتنىڭ ئاچچىقىدا چاپاننى ئوتقا سالماق.

مەنىسى: بۇ، ئەرزىمىگەن بىر ئىش ئۈچۈن چوڭ بىر زەرەرگە يولۇققانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ پىتنىڭ ئۈچىيىگە ھېسىپ قويۇپ يەيدىغان.

مەنىسى: بۇ، تازا ئۆتۈپ كەتكەن پىخسىق ئادەملەرنى تەسۋىرلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ پىچاقنى ئۆزۈڭگە سال، ئاغرىمىسا ئۆزگىگە سال.

مەنىسى: بۇ، ئۆزۈڭگە راۋا كۆرمىگەننى باشقىلارغا راۋا كۆرمە، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ پىچاق يارىسى ئۇنتۇلار، تىل يارىسى ئۇنتۇلماس.

مەنىسى: بۇ، كۆڭۈل ئاغرىتىدىغان مۇئامىلىلەرنىڭ ھېچ ئۇنتۇلمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ پىرىڭ بولغان ئېرىڭ بولار.

مەنىسى: بۇ، بۇرۇن ئۆزى يامان كۆرىدىغان، چىقىشالمايدىغان ئادەم بىلەن كېيىنكى كۈنلەردە بىرگە بولۇپ قالغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ پىلانسىز ئىش قېلىپسىز خىش.

مەنىسى: بۇ، پىلانسىز قىلىنغان ئىشنىڭ ئۈنۈملۈك ھەم كۆڭۈلدىكىدەك بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ پۇل تاپقۇچە ئەقىل تاپ.

مەنىسى: بۇ، كىشىلىك تۇرمۇشتا ئەقىلنىڭ پۇلدىنمۇ بەك قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئېيتىلىدۇ، چۈنكى ئەقىل كۆپ بولسا، نۇرغۇن ئىشنى قىلغىلى بولىدۇ ھەتتا پۇلنىمۇ كۆپ تاپقىلى بولىدۇ.

☞ پەس يەردە ياتما سىلگە كېتەرسەن، دۆڭ يەردە ياتما يەلگە كېتەرسەن.

مەنىسى: بۇ بىر ھېكمىتى زور تۇرمۇش تەجرىبىسىگە

باي ماقال بولۇپ، پەس يەردە كەلكۈندىن، ئېگىز يەردە شامال تېگىشتىن، شامال دارىپ قېلىشتىن ساقلىنىشنىڭ زۆرۈرلۇكىنى ئەسكەرتكەن.

☜ **پۇت يۈگۈرۈكى ئاشقا، تىل يۈگۈرۈكى باشقا.**

مەنىسى: بۇ، ماقالدا ئەمگەكنىڭ ئەھمىيىتىنى، گېپىم بار دەپ گەپ قىلىۋېرىشنىڭ بولۇپمۇ ئورۇنسىز سۆزلەشنىڭ زىيىنىنىڭ كۆپلۈكىنى تىلغا ئالغان.

☜ **پۇلنىڭ بىر ئۇچى بىلەكتە، بىر ئۇچى يۈرەكتە.**

مەنىسى: بۇ ماقال، پۇلنىڭ قىممىتى ۋە رولىنىڭ ھەرقانداق ئادەم ئۈچۈن مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **پۇلى بارنىڭ كېپى ئوڭ، پۇلى يوقنىڭ كېپى توڭ.**

مەنىسى: بۇ ماقال، پۇلنى ھەممىگە قادىر دەپ قارىغۇچىلارنىڭ پۇلنى سۈپەتلىشى ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **پۈتكەن ئىشقا ئىگە تولا، ئۇرۇشتىن كېيىن باتۇر تولا.**

مەنىسى: بۇ ماقال، بەزى كىشىلەرنىڭ جەبىر - جاپاغا قارىغاندا راھەتكە، نام - شۆھرەتكە بەكرەك ئامراق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **پىشكەللىك سۆزلەپ كەلمەس، كۆزلەپ كېلەر.**

مەنىسى: بۇ ماقال، ھەرقانداق ئوڭۇشسىزلىقنىڭ، كېلىشمەسلىكنىڭ شەپىسىز ۋە تاسادىپىي يۈز بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **پىيادە يۈرمەن دېگىنىڭ، ئۇزاق ئۆمۈر كۆرمەن دېگىنىڭ.**

مەنىسى: بۇ ماقال كىشىلەرگە دائىم پىيادە مېڭىشنىڭ ساغلاملىقتىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **پىيالىگە ئېگىلمەيدىغان چەينەك يوق.**

مەنىسى: بۇ تەمسىل، ئادەملەرنى تەكەببۇر ۋە ھاكاۋۇر بولماسلىققا ئۈندەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **پىياز پوستى بىلەن، ئادەم دوستى بىلەن.**

مەنىسى: بۇ ماقال، ئادەم ئۈچۈن دوستلۇقنىڭ تولىمۇ مۇھىملىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **پىشقان مېۋە شېخىدا تۇرماس.**

مەنىسى: بۇ تەمسىل، ھەرقانداق ئىشنىڭ ئۆز ۋاقتى ـ پەيتى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **پىچىقنىڭ ئۆتكۈر بولسا، ياغاچنىڭ قاتتىقى يوق.**

مەنىسى: بۇ تەمسىل ھەرقانداق ئىشتا ئىشەنچ، پەم ـ پاراسەتنىڭ مۇھىم رول ئوينايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **پىخسىق دۇنياغا تويماپتۇ، ئۈششۈك دەۋاغا تويماپتۇ.**

مەنىسى: بۇ ماقال، ئادەم ئۆز نەپسىنى كونترول قىلىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ئەسكەرتىش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

ت

☞ تاپقىنى كۆل كەلتۈرەر، تاپالمىغىنى بىر باش پىياز، تاپقىنى قوي ئۆلتۈرەر، تاپمىغىنى چۈجە - خوراز.

مەنىسى: بۇ، ئۆز ئىقتىسادىي ھالىغا قاراپ ئىش كۆرۈش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ تاتلىق تىل يىلاننى ئىنىدىن چىقىرىدۇ.

مەنىسى: بۇ پاساھەتلىك تىل ھەرقانداق ئەسكى، جاھىل ئادەملەرنى تەسىرلاندۇرۇپ قايىل قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ تادان تۈلكە تومشۇقىدىن ئىلىنار.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ھەرقانچە قۇۋ، ھىيلىگەر بولمىسۇن، بەرىبىر قۇتۇلۇپ كېتەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ ئەپچىلەم ئاڭلاپ بۇنى بولدى بىئەپ،
ئۆمرىگە يەتكۈدەكلا ئالدى ئەدەپ.
ئىلىنار تومشۇقىدىن تادان تۈلكە،
دېگەن شۇ - دەپ دۇكاندا بولدى كۈلكە.

تازنى تاز دېسە ئۆلگۈسى كېلەر، تاز ئەمەسنى تاز دېسە كۈلگۈسى كېلەر.

مەنىسى: بۇ ئەگەر سەندە مەسىلە يوقكەن، باشقا بىرى ساڭا مۇتتەھەملىك بىلەن بەدنام چاپلىسا ئېرەن قىلما، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ تاش پۇشكەن يېرىدە ئەزىز.

مەنىسى: بۇ، كۆڭۈل مايىللىقى، ئىختىيارلىقى بولمىغان نەرسىنى باشقىلارغا زورلاپ تاڭغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ تاش يەپ قۇم چىچىدىغان.

مەنىسى: بۇ، ئاشقازاننىڭ ھەزىم قىلىش ئىقتىدارىنىڭ ياخشى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ تاللاپ ـ تاللاپ تازغا ئۇچراپتۇ.

مەنىسى: بۇ، ئۆزىگە ھېچنېمە يارىمايدىغان، باشقىلارنى كۆزگە ئىلمايدىغان ئادەملەرنىڭ ئاخىرقى ھېسابتا چوڭ زىيانغا ئۇچرايدىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ تالا مۈشۈكى ئۆي مۈشۈكىنى قوغلاپتۇ.

مەنىسى: بۇ، بىر شەخس ياكى ئامما ئۆز ۋەتىنىنى قوغدىمىسا باشقىلار ئۇنىڭغا ئىگە بولۇۋالىدىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ تاما ـ تاما كۆل بولار.

مەنىسى: بۇ، چوڭ ۋە كۆپ نەرسىنىڭ كىچىك ۋە ئاز نەرسىدىن ھاسىل بولىدىغانلىقىنى، شۇڭا كىچىك ۋە ئاز دەپ كۆزگە ئىلماسلىق توغرا ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تاۋۇزى قولتۇقىدىن چۈشۈپ كەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، ھارام نىيەتنىڭ بوشقا كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تاياق گۆشتىن ئۆتەر، تىل سۆڭەكتىن ئۆتەر.**

مەنىسى: بۇ، پىچاق يارىسى ئۇنتۇلار، تىل يارىسى ئۇنتۇلماس، دېگەننى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تەگسەڭ تېرىق بولار، تەگمىسەڭ ئېرىق بولار.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق بىر مەسىلىگە نىسبەتەن سوغۇق قان بولۇش لازىملىقىنى، شۇندىلا مەسىلە ئۇلغىيىپ كەتمەي ئاسان ھەل بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تەڭ تېڭى بىلەن، تېزەك قېپى بىلەن.**

مەنىسى: بۇ، ماسلىشىش، ئۇيغۇنلىشىش مەنىسىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ **تەڭ يېگەن تەنگە سىڭەر، يالغۇز يېگەن يەرگە سىڭەر.**

مەنىسى: بۇ، ئورتاقلىشىش كېرەكلىكىنى، ھەرگىز ئۆزۈمچىلىك قىلماسلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **توپلاڭدا توغاچ ئوغرىلىماق.**

مەنىسى: بۇ، مەلۇم بىر پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ياكى پۇرسەتنى سۈيىئىستېمال قىلىپ، بىرەر نەرسىگە ئىگە بولۇۋالماقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ تونۇ داڭگال پۇشەر، ئۆپكە باڭگال پۇشەر.

مەنىسى: بۇ، ھەركىم ئۆز ئۆيىنى ئويلايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ تونۇ سۈتىدىن باشقىسى بار.

مەنىسى: بۇ، بازارلارنىڭ ئاۋاتلىقىنى، مال مەنبەسىنىڭ مول، مال تۈرلىرىنىڭ كۆپلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ توشقاندەك يۈز يىل ياشىغۇچە، يولۋاستەك بىر كۈن ياشا.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى قورقماس، پىداكار بولۇشقا ئۈندەيدۇ، بۇ خۇشامەتچىلىك بىلەن ياشىغاندىن مەردانە ئۆلگەن ياخشى، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ توققۇز قىزنىڭ تولغىقى تەڭ تۇتۇپتۇ.

مەنىسى: بۇ، بىر مۇنچە ئىشلار كەپلىشىپ قېلىپ ئالدىراش بىر ۋەزىيەتنىڭ بارلىققا كەلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ توڭگۇزنىڭ تۈكىنى يۇلماق.

مەنىسى: بۇ، خۇشىغا كەلمىگەن ياكى پىخسىق - پىششىق ئادەمدىن بىر نەرسە ئۈندۈرۈۋالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ تولا يېگەن بۆرىنىڭ كۆتى كاۋاك.

مەنىسى: بۇ، ھەرقانچە يېسىمۇ چىرايىغا چىقمايدىغان، ھەرقانچە توپلىسىمۇ ئىلگىرى كەلمەيدىغان ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **تويدىن بۇرۇن ناغرا چالماق.**

مەنىسى: بۇ، ئىشقا ئېشىشى ئېنىق بولمىغان ئىش ئۈچۈن ئالدىن داۋراڭ سالغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تويدىن كېيىن ناغرا چالماق.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىش ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن ئۇنىڭ داغدۇغىسىنى قىلغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تويدىن يامانلىساڭ توي قىلىپ باق.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى قىلىشنىڭ قىيىنلىقىنى، ھەممە ئادەمنى رازى قىلىش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى، ھەر ئادەم ئۆز بېشىغا كەلگەندىلا بۇ قىيىنلىقنى ھېس قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تۇخۇمدىن تۈك ئۈندۈرىدىغان.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋدىن قەستەن قۇسۇر، كەمچىلىك ئىزدىگەنلىكىنى، چاتاق تاپقانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تۇزنى يەپ تۇزلۇققا چېچىماق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ياخشىلىقىنى كۆرۈپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا يامانلىق قىلغانلىقنى، ياخشىلىقنى ئۇنتۇپ قالغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تۇغۇلۇپ ئەيىبناق بولماس، تۇرۇپ ئەيىبناق بولار.**

مەنىسى: بۇ، بالىلارنىڭ ئەخلاقىي جەھەتتىن ساغلام، جىسمانىي جەھەتتىن تەندۇرۇس ئۆسۈپ يېتىلىشىدە بىر ئائى-

لىنىڭ ئۈستىگە ئالغان مەسئۇلىيەتنىڭ ئېغىرلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تۇمشۇقىنىڭ بېزىنى ئېلىپ قويماق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ئەدىپىنى بېرىپ، ياۋاش قىلىپ قويغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تۆت پۇتى تۆرە قالماق.**

مەنىسى: بۇ، ھەددى ـ ھېسابسىز ئاچچىقىنىڭ، غەزەپىنىڭ كەلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تۆگە قانچە بولسا، يېغىرى شۇنچە.**

مەنىسى: بۇ، كىرىم قانچە بولسا، شۇنىڭغا قاراپ چىقىممۇ كۆپ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **تۆگە ئۇسسۇلغا چۈشسە يەتتە تامتا زەدەكنى بۇزار.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ ھەرىكىتىدىكى قوپاللىقىنى، ئىشنى ئەپلەشتۈرەلمەي بۇزۇپ قويىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تۆگىنى چۆچەكتە سۇغۇرغاندەك.**

مەنىسى: بۇ، ئېھتىياجغا، ئەمەلىي ئەھۋالغا قاراپ ئىش كۆرۈش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تۈلكىنىڭ قۇيرۇقى يەرگە يەتكەندە.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ ھەل بولۇشى مۇمكىن ئەمەسلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **تۆشۈك مونچاق يەردە قالماس، يەردە قالسىمۇ تۇپا قونماس.**
مەنىسى: بۇ، ئەزىز، قىممەتلىك نەرسىنىڭ ھامان ئۆز قىممىتىنى ساقلاپ قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تۆگىنىڭ نورىدىن (كويلىسىدىن) پۈتۈن چىقىدىغان.**
مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق بالا - قازا، خەتەردىن ساق قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تۆگىدەك ئىشنى تۆگىدەك قىلىۋەتمەك.**
مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى مۇبالىغە قىلىپ كۆپتۈرۈۋەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تۆگىنى دەپ تۆگىدىن قۇرۇق قالماق.**
مەنىسى: بۇ، ئازنى دەپ كۆپتىن، ۋاقىتلىق پايدىنى دەپ كېلەچەكتىكى زور پايدىدىن قۇرۇق قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تۆگىنىڭگە سۇ قۇيۇپ بەرمەك.**
مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ يامان غەرەزلىك ئىشىغا ياردەم قىلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تۈڭلۈكتىنمۇ، ئىشىكتىنمۇ كىرمەك.**
مەنىسى: بۇ، ئىقتىسادىي كىرىمنىڭ كېلەر مەنبەسىنىڭ كۆپلۈكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **تۈڭلۈكتىن شامال، ئىشىكتىن ئادەم كىرمەيدىغان.**
مەنىسى: بۇ، كىشىلەرگە ئارىلاشمايدىغان، كىشىلەر بى-

لەن باردى - كەلدى قىلمايدىغان ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ تۆگىنىڭ يېتىغا قاراپ ئىش كۆرمەك.

مەنىسى: بۇ بىراۋنىڭ ۋەزىيەتكە قاراپ ئىش كۆرىدىغانلىقىنى، مۇستەقىل كۆزقاراش ۋە مەۋقەسى يوقلۇقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ تۈكۈرۈكنى يۇتۇپ يۈرمەك.

مەنىسى: بۇ، ئاچ - زېرىن يۈرگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ تۈكۈرۈۋەتكەن تۈكۈرۈكنى ئېغىزغا ئالغىلى بولماس.

مەنىسى: بۇ، قىلغان سۆز، بەرگەن ۋەدىگە ۋاپا قىلىش كېرەكلىكىنى، ئۇنىڭدىن يېنىۋالغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ تېرىسىگە پاتماي كەتمەك.

مەنىسى: بۇ، بىرى، بەكمۇ سەمرىپ كەتكەنلىكىنى، بىرى، ھەددىدىن ئارتۇق خۇشاللىقنى، يەنە بىرى، تەكەببۇرلۇقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ تېشى پال - پال، ئىچى غال - غال.

مەنىسى: بۇ، كۆرۈنۈشى بىلەن ئەمەلىيىتى بىردەك ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ تېزنى باسسا مېزى، مېزنى باسسا تېزى.

مەنىسى: بۇ، بىر تەرەپنى يوشۇرسا يەنە بىر ئەسكىلىك

چۈۋۈلۈپ چىققانلىقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **تېكىدىن پىقىپ كەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، بىزار بولغانلىقنى، يىرگەنگەنلىكنى، ئاچچىق ساۋاقتا ئىگە بولغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تېجىمەل كېپەن تاپسا ئۆلۈۋالار.**

مەنىسى: بۇ، تەييارغا ئاشىق، تەييار ئۈچۈن ئۆزىنى ئۇرۇپ تۇرىدىغان شەخسلەرنى سۈرەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **تىرناق ئاستىدىن كىر ئىزدىمەك.**

مەنىسى: بۇ، يامان نىيەت بىلەن باشقىلاردىن ئەيىب تېپىشقا ھەرىكەت قىلغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تىرنىقنى تاتلاپ تۇرماق.**

مەنىسى: بۇ، ئۆتكۈزۈپ قويغان كەمچىلىك، خاتالىقى ئۈچۈن خىجالەت بولغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تىلىنىڭ ئۇستىخىنى يوق.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئومۇمەن ياخشى، يامان، توغرا ۋەخاتا گەپ، سۆزلەردە بولىدىغانلىقىنى، شۇڭا بۇنداق سۆزلەرگە توغرا مۇئامىلىدە بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تىلىنىڭ تېگىدە تىلى بار.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ راستچىل، سەمىمىي ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ تىلىنى مۈشۈك تۈزۈۋالماق.

مەنىسى: بۇ، زۇۋان سۈرمەي، پوزىتسىيە بىلدۈرمەي شۈك تۇرۇۋالغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ تىلى ئۈزىراپ قالماق.

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق بىر سۆزنى سۆزلەش ھوقۇقىغا ئىگە بولۇپ قالغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ تېگىنى سورىغۇچە ئۈزۈمىنى يە.

مەنىسى: بۇ، بىر نەرسىنىڭ نەدىن كەلگەنلىكىنى سۈرۈشتۈرۈپ ئولتۇرماستىن، ئۇنىڭدىن بەھرىمەن بولۇۋېرىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ تاپماي تۇرۇپ يېمە، بىلمەي تۇرۇپ دېمە.

مەنىسى: بۇ ماقال، كىشىلەرنى ئىشچان ۋە سەمىمىي، راستچىل بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

☞ تاتلىق يالغاندىن، ئاچچىق راست ياخشى.

مەنىسى: بۇ بەزى يالغان ئېيتىلغان سۆزلەر گەرچە كۆڭۈل ئاياش مەقسىتىدە ئوتتۇرىغا چىققان بولسىمۇ، ئەمما يەنىلا راست سۆزلەشنىڭ دۇرۇس ۋە ھەقىقىي ئىش ئىكەنلىكىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ تارلىمىغان چاچنىڭ زىننىتى يوق، دوستسىز ھاياتنىڭ قىممىتى يوق.

مەنىسى: بۇ، كىشىلىك ھاياتنىڭ دوستلۇققا بەكمۇ

موھتاجلىقىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئارتىنساڭ كېپەك قالۇر، ئېرىنسەڭ ئىشىڭ قالۇر.**

مەنىسى: بۇ ماقال كىشىلەرگە ئىشچان بولۇشتىن باشقا ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇپ، كىشىلەر ئالدىدا ھودۇقماي، دادىل مۇئامىلە قىلىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئارىمىغان چاچنىڭ زىننىتى بولماس، چاقىرمىغان مېھماننىڭ ئىززىتى بولماس.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ مېھماندارچىلىق پائالىيىتىگە ئەدەپ بىلەن مۇئامىلە قىلىشىنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئازلىق بايلىقتىن ئارتۇق، سالامەتلىك شاھلىقتىن ئارتۇق.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ ئازلىق ۋە ساغلاملىق جەھەتتە كۆپرەك دىققەتنى مەركەزلەشتۈرۈشىنى ئۈندەيدۇ.

☞ **تەزىم قىلىپ ئاش ـ نان يېگۈچە، تىك تۇرۇپ دەشنام يە.**

مەنىسى: بۇ ماقال كىشىلەرگە ئۆزىنىڭ ئىززەت ـ نەپسى ۋە غۇرۇرىنى ساقلاشنى، خۇشامەت قىلماسلىقنى نەسىھەت قىلىدۇ.

☞ **تاغنىڭ تىرىكى يەردە، ئەرنىڭ يۈرىكى ئەلدە.**

مەنىسى: بۇ، باتۇرلۇقنىڭ ئەل بىلەن بىللە بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تاغ قىياسىز بولماس، دۈشمەن رىياسىز بولماس.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلىك تۇرمۇشتا ھىيلە ـ مىكىر ۋە كاززاپلىقتىن ساقلىنىشنىڭ تەخىرسىزلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تالادىكى ئوغرىدىن ساقلانماق ئاسان، ئۆيدىكى ئوغرىدىن ساقلانماق تەس.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنى چۈشىنىدىغانلار ئارىسىدىن دۈشمەن ياكى ئوغرى چىقىپ قېلىشىنىڭ تولىمۇ خەۋپلىك ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تام زەيدىن يىقىلار، ئادەم مەيدىن يىقىلار.**

مەنىسى: بۇ، مەي ـ شارابنىڭ بەك زىيانلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تەدبىر قىلساڭ تاش ئۈستىدىمۇ ئاش بولىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ بىرەر ئىش قىلىشتا دىتى ۋە تەدبىرى بولۇشىنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تەدبىرىڭ قانداق بولسا تەقدىرىڭ شۇ بولىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ ئەقىللىق، تەدبىرلىك بولۇشىنىڭ تولىمۇ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تەڭ يېگەن تەنگە سىڭەر، يالغۇز يېگەن يەرگە سىڭەر.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى كۆپچىلىك بىلەن بىللە قىلىشنىڭ خاسىيىتى كۆپ دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ توخۇسى ئۆگەيلىمىسە، چۈجىسى ئۆگەيلەپتۇ.

مەنىسى: بۇ، ئاتا ـ ئانىسى ئۆگەيلىمىسە، بالىسى ئۆگەيلەپتۇ دېگەنلىك بولۇپ، ئادەتتە، شەھەردىكى ياشلار بالىلىرىنى يېزىدىكى ئاتا ـ ئانىسىغا بېرىپ ياكى باقتۇرۇپ، چوڭ بولۇپ قالغاندا ئۆز بالىسىنىڭ ئۆز ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئۆيىدە قورۇنۇپ قالغانلىقىنى، كۆنمىگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ تور باغلىمىغان ئۆمۈچۈك ھاشارات تۇتالماس.

مەنىسى: بۇ، تەييارلىقى بولمىغان بىرەر ئىشنىڭ نەتىجىسى كۆڭۈلدىكىدەك بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ توشقاندەك مىڭ يىل ياشىغۇچە يولۋاستەك بىر يىل ياشا.

مەنىسى: بۇ، ھاياتنى ئەھمىيەتلىك ۋە قىممەتلىك ئۆتكۈزۈشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ توشۇپ بارغان گەپ سېسىق، تۇرۇپ قالغان سۇ سېسىق.

مەنىسى: بۇ، غەيۋەت ۋە پىتنە ـ خورلۇقنىڭ تولىمۇ چاكىنا ۋە پەسكەش ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ توغرا قىلساڭ ئاتىقىڭ چىقار، خاتا قىلساڭ پاتىقىڭ چىقار.

مەنىسى: بۇ. بىرەر ئىشنى توغرا ۋە ئادىل قىلىشنىڭ پەزىلىتى كۆپلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ توخۇمنىڭ سېسىقى پالاق، ئادەمنىڭ يامىنى شاللاق.

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ ئەخلاق ـ پەزىلەت بىلەن ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تۇغقاننى تاشلىسا يات بولۇر، تۆمۈرنى تاشلىسا دات بولۇر.**
مەنىسى: بۇ، ئۇرۇق - تۇغقان ۋە قېرىنداشلارنى يوقلاپ تۇرۇشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تۆگىنىڭ خۇيىنى مەتەر بىلۇر، ئالتۇننىڭ خۇيىنى زەرگەر بىلۇر.**
مەنىسى: بۇ، ھەر بىر ئىشنى شۇ ئىشنىڭ ئەھلى بىلىدۇ دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تۆمۈرنى بازغانلىمىسا سايمان بولماس، ئادەم چېنىقمىسا ساغلام بولماس.**
مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ ساغلام ياشاش ئۈچۈن بەدەن چېنىقتۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تېرىمىغان بىر يىل پۇشايمان قىلار، ئوقۇمىغان يۈز يىل پۇشايمان قىلار.**
مەنىسى: بۇ، بىلىم ئۆگەنمەسلىكنىڭ نادامىتى بەك ئېغىر بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تىغ يارىسى ساقىيار، دىل يارىسى ساقايماس.**
مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ كۆڭلىنى ئاۋايلاشنىڭ پەزىلىتى ۋە خاسىيىتى جىقلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تىلنى سۆيمىگەن ئەلنى سۆيمەس.**
مەنىسى: بۇ، ئۆز مىللىتىنى سۆيۈشنىڭ ئالدىنقى شەر-

تى ئاناتىلنى سۆيۈشتىن باشلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ تىلسەڭ تاپارسەن، تىرىساڭ ئالارسەن.

مەنىسى: بۇ ھەركىمنىڭ ئۆز ئارزۇسى ۋە قىلغان ئىشىغا لايىق نەتىجىگە ئېرىشىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ تىلىڭنى توغرا تۇتالمىساڭمۇ، دىلىڭنى توغرا تۇت.

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ قەلبى ۋە دىلى توغرا بولىدىكەن، ئۇنىڭ تىلىمۇ مۇقەررەر توغرا ۋە گۈزەل بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ج

☞ **جان بولسا جاھان، ئاش بولسا قازان.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىشنىڭ بېشى ئادەمنىڭ ساغلام بولۇشىدا دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **جەڭگە ئالدىرىما، ئاتقاننى كۆرسەن، سىلكە ئالدىرىما ئاققاننى كۆرسەن.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىشتا ئېھتىياتچان، تەمكىن بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **جەننەتنى بېرەي دېسىمۇ شەيتانغا ئالدانما.**

مەنىسى: بۇ، قۇرۇق ۋەدە ۋە قەسەملەرگە سوغۇققانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىشنىڭ ئاقىلانە ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **جېدەلنىڭ چىرايلىقى يوق، ھاقارەتنىڭ تاتلىقى يوق.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئارىسىدىكى ئارازچىلىقنىڭ، ئاداۋەتنىڭ يامان ئىللەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **جىرىم تىكسەڭ يۇتاپ تۇر تۈز لىم ئالىسەن، بىكار بولساڭ كىتاب كۆر بىلىم ئالىسەن.**

مەنىسى: بۇ، ۋاقىتنى بىلىم ئۆگىنىشكە سەرپ قىلىش-

نىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **جىگدىدىن بادىر چىقماس، ساۋاتسىزدىن كادىر چىقماس.**

مەنىسى: بۇ، بىلىملىك بولغاندىلا، ئاندىن باشقىلارنى باشقۇرغىلى بولىدۇ، دېگەن مەنىدە كەلگەن.

☞ **جىڭ تۇتقاندا ئىنسابىڭنى تارتىپ كۆر.**

مەنىسى: بۇ، سودا ـ سېتىقتا ئادىل ۋە ئىنسابلىق ئىش قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **جىڭنى كەم تۇتما، رىسقىڭ كۆيەر، سامانلىققا شام تۇتما، ئۆيۈڭ كۆيەر.**

مەنىسى: بۇ، ئىنسابلىق بولۇشنىڭ ئادەم ئۈچۈن تولىمۇ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **جاپا چەكمەي ھالاۋەت يوق.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق بەخت ـ سائادەت جاپا ـ مۇشەققەت ئارقىسىدا قولغا كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **جاپا چەكمىگەن ۋاپانىڭ قەدرىنى بىلمەس.**

مەنىسى: بۇ، كۆپ جاپا چەككەن، بىر ئىشقا كۆپ ئەجىر سىڭدۈرگەن ئادەملا قولغا كەلگەن نەتىجىنىڭ قەدىر ـ قىممىتىگە يېتىدۇ، دېگەن مەنىدە.

☞ **جان بولسا جاھان، ئاش بولسا قازان.**

مەنىسى: بۇ، تىرىكلىكنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى، تى-

رىكلىك بولغاندىلا ھەممە ئىشنى قىلغىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **جان بىلەن ئويناشماق.**

مەنىسى: بۇ، قاراملىق ۋە تەۋەككۇلچىلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **جان تۇمشۇقىغا كېلىپ قالماق.**

مەنىسى: بۇ، ھالاكەتنىڭ بەك يېقىنلىشىپ قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **جان چىققاندىن كېيىن ياسىن ئوقۇماق.**

مەنىسى: بۇ، ئىش ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا چارە - ئامال ئىزلىگەنلىكنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **جاندىن كەچمىگۈچە جانانغا يەتكىلى بولماس.**

مەنىسى: بۇ، بەخت - سائادەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن، جاپا - مۇشەققەتكە چىداش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **جان كۆندە چېچەكلىمەيدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنى ئوبدان ئاسراش، كۈتۈش لازىملىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **جاننى ئالقانغا ئېلىپ يۈرمەك.**

مەنىسى: بۇ، ئۆلۈم ۋە باشقا خەتەرنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرگەن ھالدا بىر ئىشقا قەدەم قويغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **جاھاندا مىڭ كىشى، كۆڭۈلدە بىر كىشى.**

مەنىسى: بۇ، گۈزەللەر جىق بولسىمۇ، لېكىن كۆڭۈل سۆيگەن شۇ گۈزەل ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. چۈنكى مۇھەببەت چىراي تاللىمايدۇ، ئۇيقۇ ئورۇن تاللىمايدۇ، شۇنداقلا چىرايلىق چىرايلىق ئەمەس، سۆيگەن چىرايلىق.

☞ **جىم تۇرغان تامغا ئۇسسەك.**

مەنىسى: بۇ، داۋلىسىزلىق قىلىپ باشقىلارغا چېقىلغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **جىم ياتقان ئىلاننىڭ بېشىنى قىسىرلاتماق.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشتىن ھېچ خەۋىرى يوق، بىر ئىشنى قىلىشنى ھېچ ئويلاپمۇ باقمىغان ئادەمنى قوزغاپ قويغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **جىندىن قېچىپ ئالۋاستىغا ئۇچرىماق.**

مەنىسى: بۇ، بىر بالادىن قۇتۇلۇپ، يەنە ئۇنىڭدىنمۇ بەتتەر بالاغا يولۇققانلىقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **جىننىڭ قەستى شاپتۇلدا.**

مەنىسى: بۇ، ئاساسىي مەقسەت بۇ ئەمەس باشقا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **جىن ئىسرىقتىن قاچقاندەك.**

مەنىسى: بۇ، بەزىلەرنىڭ ھەقىقەتتىن قورقۇپ قاچقانلىقىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

چ

☜ **پاشقانغا قىيىن، مۈشۈككە ئويۇن.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋ قىيىنچىلىقتا ئۇچرىغاندا، ئۇنى زاڭلىق قىلماسلىق كېرەكلىكىنى، ئەڭ بولمىغاندا ھېسداشلىق قىلىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **پاشقانغا كېپەك ئالدۇرماپتۇ، قوڭغۇزغا تېزەك ئالدۇرماپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ناھايىتى پىخسىقلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **پاقىنا گۇناھ يوق تانىسى بۇزۇق، قىزدا گۇناھ يوق ئانىسى بۇزۇق.**

مەنىسى: بۇ، قىز بالىنىڭ ياخشى ـ يامان بولۇشى ئانا تەربىيىسىگە باغلىق بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **پاقىرسا ئېتى بار، تۇتسا سىپىي بار.**

مەنىسى: بۇ، ئىسمى ـ جىسمىغا لايىق ئابرۇيلۇق ۋە سالاپەتلىك ئادەملەرنى سۈپەتلەشتە قوللىنىلىدۇ.

☜ **چوڭ گەپ قىلغۇچە چوڭ ئىش قىل.**

مەنىسى: بۇ، قۇرۇق گەپ، قۇرۇق پو بىلەن تاڭ ئاتمايدىغانلىقىنى، ئىشنى چوڭ قىلىشنىڭ ئەھمىيىتى زورلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **چۆل بولسىمۇ يۇرت ياخشى، ئاز بولسىمۇ قۇت ياخشى.**

مەنىسى: بۇ، ئۆز يۇرتىنى سۆيۈش بەختلىك بولۇش بىلەن باراۋەر دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **چۆلدە ئۆسكەن قامغاقنىڭ خېرىدارى شەھەردە.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق نەرسىنىڭ تاشلىنىپ قالمايدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ بىر كۈنى ئەسقاتىدىغان يېرى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **چىراغ تۈۋى قاراڭغۇ.**

مەنىسى: بۇ، بەزى ئىشلارنى باشقىلار بىلىپ قالارمىكىن دېمەي، دادىل قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **چىدىماسنىڭ نالىسى تولا، ھورۇننىڭ باھانىسى تولا.**

مەنىسى: بۇ، ھورۇنلۇق سەۋەبىدىن باھانە ـ سەۋەب تاپماي، دادىل ئىش قىلىشنىڭ ياخشىلىققا ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **چىراغ ئۆينى يورۇتىدۇ، بىلىم كۆڭۈلنى يورۇتىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، بىلىمنىڭ ئىنسان روھىنى ئۇلۇغلايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ چىراغ يېقىپ يورۇقىنى كۆر، بىلىم ئېلىپ ھوزۇرىنى كۆر.
مەنىسى: بۇ، بىلىم ئېلىشنىڭ ئادەمگە ھوزۇر ـ ھالاۋەت ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ چىرايى چىرايلىق كۆيدۈرىدۇ، قىلىقى چىرايلىق سۆيدۈرىدۇ.
مەنىسى: بۇ، ئادەملەرنىڭ خۇلقى ـ مىجەزىنىڭ ياخشىلىقى ئادەملەرنى سۆيۈندۈرىدۇ دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ چىقماقنىڭ چۈشمىكى بار، ئالماقنىڭ بەرمىكى بار.
مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ ئېلىم ـ بېرىم ئىشلىرىدا ئادىل بولۇشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ چىقمايدىغان كىر يوق، ئېچىلمايدىغان سىر يوق.
مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق سىرنىڭ، مەخپىيەتنىڭ بىر كۈنى پاش بولۇپ قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ چىكىلداپ ماڭسىلا سائەت دېمە، سوۋغىنىڭ ھەممىسىنى ئامەت دېمە.
مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئارا ئېلىم ـ بېرىمدە ئېھتىياتچان بولۇش، ئىشنىڭ سەۋەبىنى بىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ چىۋىق تەگسە غىڭشىيسەن، كالتەك تەگسە جىم.
مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئادەمگە بىر خىل پرىنسىپ بىلەن مۇئامىلە قىلىشنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **چىدىغان غالىب، چىدىمىغان غايىب.**

مەنىسى: بۇ، ئاچچىقنى يەڭگەن باتۇر دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **چاپىنى تىزدىن ئاشماسلىق.**

مەنىسى: بۇ، يوقسۇللۇق، نامراتلىقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **چاشقان تۆشۈكى ساراي بولماق.**

مەنىسى: بۇ، ھەددى - ھېسابسىز قورقۇپ ئۆزىنى يوشۇرغۇدەك يەر تاپالمىغانلىقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **چاشقانغا كېپەك ئالدۇرمايدىغان.**

مەنىسى: بۇ، ئۆتۈپ كەتكەن پىخسىق ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **چاشقانلار ھاسا تايىنىپ يۈرىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئائىلە تۇرمۇشىنىڭ ئىنتايىن قىيىنلىقىنى، ھەتتا چاشقان يېگۈدەك نەرسىمۇ يوقلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **چاشقاننىڭ تۈلكىسى كەلسە مۈشۈكنىڭ قۇيرۇقىنى چىشلەپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنى - ئۆزى ھالاكەتكە تۇتۇپ بەرمەكچى بولغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **چاۋاك ئىككى قولدىن چىقىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، بىرەر ئىشنىڭ پەيدا بولۇشىدا ئىچكى - تاشقى ئامىلنىڭ ماسلىشىشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **چاۋىسىنى چىتقا يايماق.**

مەنىسى: بۇ، خەلقئالەم ئالدىدا پاش قىلىۋەتكەنلىكىنى، ئاشكارا قىلىپ رەسۋاسىنى چىقارغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **چايناپ ئاغزىغا سېلىپ قويماق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ بىلمىگىنىنى ئېزىپ - ئىچكۈزۈپ قويغانلىقىنى، ئىلھام بەرگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **چايناپ يۇتكۈۋەتكۈدەك بولماق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋغا نىسبەتەن غەزەپ - ئاچچىقىنىڭ ناھايىتى قاتتىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **چاپقىنى ئالىمەن دەپ قارىغۇ قىلىپ قويماق**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى تۈزىتىمەن دېگەن نىيەت بىلەن بۇزۇپ قويغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **چوڭ باشنى ئاچسا، كىچىك كۆتنى ئاچار.**

مەنىسى: بۇ، كىچىك بالىلارنىڭ قانداق بولۇشى چوڭلارنىڭ ئەخلاق - پەزىلىتىگە باغلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **چوڭ بولساڭ كىچىك بول.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى كەمتەر، كىچىك پېئىل بو-

لۇشقا ئۇندەيدۇ.

چوڭ بولۇپ ئېشەك بېشى تۇتۇپ باقمىغان.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى ئەپلەشتۈرۈپ قىلالمايدىغان، بىر ئىشقا قولى قولاشمايدىغان ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

چوڭ بېلىق كىچىك بېلىقنى يەر.

مەنىسى: بۇ، كۈچلۈكلەرنىڭ كۈچسىزلەرنى بوزەك قىلىپ ئېزىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

چوڭ نان يېشقۇچە كىچىك توغاچ كۆيۈپ كېتىپتۇ.

مەنىسى: بۇ، شەرت ـ شارائىتى پىشىپ يېتىلمىگەنلەرنىڭ بىر ئىشقا ئالدىراپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

چۆپىدىمۇ يوق، سۈيىدىمۇ يوق.

مەنىسى: بۇ، ھېچقانداق ئالاقە ـ مۇناسىۋىتى يوقلۇقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

چۆجىنى كۈزدە سانىماق.

مەنىسى: بۇ، قاراپ بېقىش پوزىتسىيىسىنى، بىر نەرسىنىڭ نەتىجىسىگە ھازىرىغا قاراپلا باھا بەرمەستىن، ئەڭ ئاخىرىغا قاراش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

چۆپچۈرىنى خام سانىماق.

مەنىسى: بۇ، خام ـ خىيالنى، بىر ئىشنىڭ ئاۋۋال ئوي-

لىغاندەك بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ چىچار يېرى سامانلىق بولماق.

مەنىسى: بۇ، ھەددىدىن زىيادە قورقۇپ ئۆزىنى يوشۇرىدىغان يەر تاپالمىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ چىرايغا ئاش قۇيۇپ ئىچكىلى بولماس.

مەنىسى: بۇ، ھەقىقىي مۇھەببەت چىرايغا باغلىق ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ چىرايىدىن تويا ئۆرلەپ تۇرماق.

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ھالىنىڭ خارابلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ چىرايلىق چىرايلىق ئەمەس، سۆيگەن چىرايلىق.

مەنىسى: بۇ، ھەقىقىي مۇھەببەت چىرايغا ئەمەس، بىر ـ بىرىگە بولغان ۋاپا، ئەقىدىگە باغلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ چىش بىلەن كالپۇكتەك.

مەنىسى: بۇ، ئۆزئارا مۇناسىۋەتنىڭ ئىنتايىن يېقىنلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ چىشلەيدىغان ئىت چىشىنى كۆرسەتمەپتۇ.

مەنىسى: بۇ، يامانلىق قىلغۇچى ئالدىن خەۋەر بەرمەيدىغانلىقىنى، ئۆز ئەسكىلىكىنى تۇيدۇرماستىن قىلىدىغانلىقىنى،

بۇنىڭ ئۈچۈن ھوشيار بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ چىشىنى يۇلۇپ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويماق.

مەنىسى: بۇ، كېلىشتۈرۈپ ئەدىپىنى بېرىپ، قىلغىنىغا تۇيغۇزۇپ قويغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ چىقىپ كەتكەن كۆز ئۆز ئورنىغا چۈشمەك.

مەنىسى: بۇ، بەربىر زىيان ۋە بۇزغۇنچىلىقنىڭ ئاۋۋالقى ھالىغا كەلمەيدىغانلىقىنى، كەلگەن تەقدىردىمۇ ئاۋۋالقىدەك بولۇشى تەس ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ چىۋىن كېپەك بولسىمۇ كۆڭۈل ئاينىتىدۇ.

مەنىسى: بۇ، كىچىك دەپ ھېسابلانغان بەزىبىر ھەردىكەت، قىلىقلارنىڭ كىشىلەرگە زور زىيان كەلتۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ چىۋىنگە ئازار بەرمەيدىغان.

مەنىسى: بۇ، كۆڭلى يۇمشاق، رەھىمدىل ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ چىۋىن يەۋالغاندەك بولۇپ قالماق.

مەنىسى: بۇ، كۆڭۈلنىڭ غەشلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

خ

☜ **خالتا كوچىغا كىرىپ قالماق.**

مەنىسى: بۇ، تۇيۇق يولغا كىرىپ قالغانلىقنى، قۇتۇلغىلى بولمايدىغان قىيىن ئەھۋالدا قالغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **خانغا يارىغان ئىشىم، تازغا يارىماپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئاممىغا يارىغان بىر ئىشنىڭ شۇ ئىشنىڭ ئەھلى بولمىغان ھەسەتخور ئادەملەرگە يارىمىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **خەقنىڭ دېپىغا ئۇسسۇل ئوينىماق.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ قۇترىتىشى بويىچە ئىش كۆرگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **خەلپەم كۈلمەيدۇ، كۈلسە تېلىقىپ قالىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى چېكىدىن ئاشۇرۇۋەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **خورىكى ئۆسۈپ قالماق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ تەكەببۇرلىشىپ قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ خۇشامەتچى بولماي دېسەڭ، تەمەگەر بولما.

مەنىسى: بۇ، ئابرۇيپەرەس، تاماگەر ئادەملەرنىڭ ئۆز مۇددىئاسىغا يېتىش ئۈچۈن هامان خۇشامەت بىلەن بولىدىغانلىقىنى، شەخسىيەتچىلىك هامان كىشىلەرنى هەر يولغا سالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ خۇشياقماسقا ئىش بۇيرۇساڭ ئالتىنچى ئايدا قولى توڭلار.

مەنىسى: بۇ، هۇرۇن ـ تەمبەل ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ خۇشياقماسقا ئىش بۇيرۇساڭ ساڭا ئەقىل ئۆگىتەر.

مەنىسى: بۇ، هۇرۇنلارنىڭ تولىمۇ هىيلىگەرلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ خۇپتەندىن قېچىپ تاراۋىغا تۇتۇلماق.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى قىيىن دەپ ئۇنىڭدىن قېچىپ، ئۇنىڭدىنمۇ قىيىنىغا يولۇققانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ خۇدا ئۇرغاننى خۇداۋەندىكام قوشلاپ ئۇرۇپتۇ.

مەنىسى: بۇ، پېشكەللىك قوشلاپ كەلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ خۇدايىم بەرسە، پەيغەمبەر غىڭ قىلماپتۇ.

مەنىسى: بۇ، ئامما تەشكىل تەرەپتىن بېرىلگەن هۆرمەت ـ ئابرۇينى ئايرىم هەسەتخور شەخسلەرنىڭ يوققا چىقىر-

ۋېتەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ خۇدايىم شۇڭا پاقىغا قۇيرۇق بەرمىگەن.

مەنىسى: بۇ، ئەمەلپەرەس، ئۆز ئورنىدىن پايدىلىنىپ باشقىلار ئۈچۈن زىيانكەشلىك قىلىشنى ئويلىغان ئادەملەر ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ خېرىدارىڭ بولمىسا، زىبالىغىڭنىڭ نېمە ھاجىتى.

مەنىسى: بۇ، سېنى قوللايدىغان ئامما بولمىسا، ئاممىنىڭ قوللاش - قۇۋۋەتلىشى بولمىسا، سېنىڭ ئۇ ئىقتىدار، قابىلىيەتلىرىڭ ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدۇ، دېگەن مەنىدە.

☞ خاتادىن قالساڭ قال، قاتاردىن قالما.

مەنىسى: بۇ، پەقەت ئەلدىن قالما، يەنى ئادەم بىلەن ئادەم دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ خاتالاشقاننى كەچۈر، خاتالىقنى كەچۈرمە.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەردىكى يامان ئىللەتنى كەچۈرمەسلىك، ئادەمنى كەچۈرۈش دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ، ئاساسلىقى ئادەمنى قۇتقۇزۇپ، كېسەلنى داۋالاش كېرەكلىكى تىلغا ئېلىنغان.

☞ خەقنىڭ ئىشىغا تومۇزدا قول توڭلاپتۇ.

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ئىشىغا يەنە بىراۋنىڭ ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **خېنىمنىڭ قېشىغا باقماي، ئەتكەن ئىشىغا باق.**

مەنىسى: بۇ، ئايال كىشىنىڭ تاشقى قىياپىتىگە ئەمەس، قىلغان ئىشىغا قاراپ باها بېرىشنىڭ توغرا بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **خىرىس قىلغان يولۋاستىن، ھەبىيىپ تۇرغان ئىت يامان.**

مەنىسى: بۇ، ئىشنىڭ تاشقى قىياپىتىگە قارىماي، ماھىيىتىگە قاراش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **خىيانەتلىك دوستتىن دىيانەتلىك دۈشمەن خوپ.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئارا پەزىلەتنىڭ ناھايىتى مۇھىم رول ئوينايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

د

☞ داپ داراڭلىغان، ئېشەك ھاڭرىغان يەردە يۈرمەك.

مەنىسى: بۇ، بىكار تەلەپ، بەڭۋاش، ھەر يەرنى كېزىپ يۈرگۈچى ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ داپىنىڭ تۆشۈكىدىن ئۆتىدىغان.

مەنىسى: بۇ، ئۆتۈپ كەتكەن پىششىق ـ پىخسىق، پۇلغا ئامراق ئادەملەرنى سۈپەتلەشتە قوللىنىلىدۇ.

☞ دانىنى بۇ يەردىن يەپ، باشقا يەردە كاكىلىماق.

مەنىسى: بۇ، ئۆزى بۇ يەردە، كۆڭلى باشقا يەردە ئىكەنلىكىنى، باشقا يەرنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ئىشلىگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ دەرد كەلسە قوش، دۆلەت كەلسە تاق.

مەنىسى: بۇ، تەلەيسىزلىك ۋە بەختسىزلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ دەريا بويىغا ئاپىرىپ سۇغۇرماي كېلىدىغان.

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ئىنتايىن ھىيلىگەرلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **دەسمايىسى غالتەككە چىقماق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ بار يېرى - ماختىنىپ يۈرگەن نەرسىلىرى قانچىلىك ئىكەنلىكى خەلقئالەم ئالدىدا ئاشكارا بولۇپ قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **دوزاخقا شوتا بولىدىغان.**

مەنىسى: بۇ، ھېسابسىز ئىگىز ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **دوست باشقا قارار، دۈشمەن ئاياغقا قارار.**

مەنىسى: بۇ، باشقىمۇ، ئاياغقىمۇ پاكىز، رەتلىك كىيىنىش كېرەك، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ **دوستقا دوست كېرەك، ھېسابقا دۈرۈس (دوست دوست بولسۇن، ھېسابىڭ دۈرۈس).**

مەنىسى: بۇ، ئۆزئارا بىر - بىرىگە سەمىمىي بولۇش لازىملىقىنى، شۇنداقلا ھېسسىياتنى دەپ پۇل مۇئامىلە ئىشلىرىدا قائىدە - تۈزۈمگە خىلاپلىق قىلغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **دوستنىڭ ئاتقان تېشى باشنى يارماس.**

مەنىسى: بۇ، دوستلارنىڭ قاتتىق گەپ - سۆزلىرى پايدىسىز ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **دوستنىڭ دوستلۇقى باشقا كۈن چۈشكەندە بىلىنەر.**

مەنىسى: بۇ، دوستلارنىڭ بىرەرسى ئېغىر كۈنلەرگە

قالغاندا، ئۇنىڭدىن يىراقلىشىپ كەتمەسلىك لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **دوستۇمنىڭ كۆڭلىنى دەپ بويۇمدا قالدى.**

مەنىسى: بۇ، كۆڭۈلچەكلىك قىلماسلىقنى، پرىنسىپ، قائىدە - تۈزۈمدە چىڭ تۇرۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **دوست يىغلىتىپ ئېيتار، دۈشمەن كۈلدۈرۈپ.**

مەنىسى: بۇ، دوستلارنىڭ سۆزى ئاچچىق بولسىمۇ، بۇ، ھەرگىز يامانلىق كەلتۈرمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **دۈشمەن قاچقاندىن كېيىن باتۇر كۆپىيەر.**

مەنىسى: بۇ، جاپا - مۇشەققەتتە يوق، غەلىبە قولغا كەلگەندىن كېيىن غەلىبىگە شېرىك بولغۇچى پۇرسەتپەرەسلەرنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **دەرەخ شېخىدىن سۇنار، ئادەم كېپىدىن سۇنار.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئارا گەپ - سۆزگە دىققەت قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **دەريا بويىدا ياشىساڭمۇ بېلىق بىلەن دوست بولالمايسەن.**

مەنىسى: بۇ، ئادەملەر ئارا ئۆز خىلى بىلەن بىللە ياشاش كېرەكلىكىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **دەريا بويىغا ئاپىرىپ سۇغارماي ئەكەپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ناھايىتى ھىيلە - مىكىرگە باي

ئادەملىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **دەريادا بېلىق ئۇسسۇز.**

مەنىسى: بۇ، كۆرۈنۈشكە قارىماي، مەسىلىنىڭ تېگىگە، ماھىيىتىگە قاراش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **دەۋاگەر بوش كەلسە، قازى مۇتتەھەم بولۇپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم ئۆز ئىشىغا كۆيۈنۈپ، چىڭ تۇرمىسا، ئىشىنىڭ تەرەققىياتى ياخشى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **دوراپ كۈلمەي، ئويلاپ كۈل.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم ئۈچۈن ئەگەشكۈچى بولماي، مۇستەقىل پىكىر قىلغۇچى بولۇشنىڭ تولىمۇ شەرەپلىك ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **دوراشتىن قىلىق تاپسەن. قىلىقتىن ئادەت.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم ئۈچۈن ھەرقانداق ئادەت كۈچىنىڭ دوراشتىن كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **دوست بول سىرىنى بىلىپ، باشلايدىغان يېرىنى بىلىپ.**

مەنىسى: بۇ، دوستلۇق ئۈچۈن چۈشىنىشنىڭ تولىمۇ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **دوست تاش بەرسە گۆھەر بىل، دۈشمەن ئاش بەرسە زەھەر بىل.**

مەنىسى: بۇ ئادەم ئۈچۈن كىمنى قەدىرلەش كېرەكلىكى

ھەقىقىدە مەيدان - مەۋقە ئېنىق بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ دوست تۇتساڭ كەيىپ - ساپانى، سىنىۋالسەن جەبىر - جاپانى.

مەنىسى: بۇ، كەيىپ - ساپانىڭ ئادەم ھاياتىغا زۇلۇم سالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ دوست دوستنى ئايايدۇ، كەمچىلىكىنى تەنقىد بىلەن ساۋايدۇ.

مەنىسى: بۇ، دوستلۇقتا، بىر - بىرىنىڭ كەمچىلىكىنى تۈزىتىش پرىنسىپى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ دوست سۆزىنى تاشلىما، تاشلاپ بېشىڭنى قاشلىما.

مەنىسى: بۇ، دوستقا ۋاپا قىلماقنىڭ ئۇلۇغ ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ دوست كەينىڭدە ماختار، دۈشمەن ئالدىڭدا.

مەنىسى: بۇ، دوستنىڭ ھەرقانداق ۋاقىتتا دوست ئۈچۈن ياخشىلىق قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ دوستلار ئارا ئاداۋەت، دۈشمەن ئۈچۈن تاپاۋەت.

مەنىسى: بۇ، دوستلۇقنى قەدىرلىمىسە، دۈشمەنگە پايدا بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ دوستنى دۈشمەن قىلار ئاداۋەت، ئادەمنى ھۇرۇن قىلار قانائەت.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئارا ئاداۋەت ۋە قانائەتنىڭ ناھا-

يىتى زىيانلىقلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **دوستۇڭدىن سىر ساقلىما بىلگۈسى كېلۇر، دۈشمىنىڭگە دەرد تۆكمە كۈلگۈسى كېلۇر.**

مەنىسى: بۇ، دوست بىلەن دۈشمەنگە پەرقلىق مۇئامىلە قىلىشنىڭ ئىنتايىن ئاقىلانە ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **دوستۇڭ ساڭا سۇ بەرسە، سەن ئۇنىڭغا ھەسەل بەر.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ ياخشىلىقىنى ھەسسىلەپ قايتۇرۇش (ياندۇرۇش) كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **دوستۇڭغا جاپا قىلما، دۈشمەنگە ۋاپا قىلما.**

مەنىسى: بۇ، دوستلۇققا يار - يۆلەك بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **دوست يىغلىتىپ ئېيتار، دۈشمەن كۈلدۈرۈپ.**

مەنىسى: بۇ، دوستنىڭ ئاچچىق گەپ - سۆزلىرىنى ئەستايىدىل ئاڭلاشنىڭ پايدىسى بارلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **دۇتار چالدىم يۇسۇپ ئەھمەتكە، ھېچنېمە كەلمەس قۇرۇق رەھمەتكە.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ ياخشىلىقىغا مۇۋاپىق جاۋاب قايتۇرۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **دۇئا ئالغان ئامان، قارغىش ئالغان يامان.**

مەنىسى: بۇ، ياخشىلىق قىلغان ئادەمنىڭ ئامان قالىدى-

غانلىقى، يامانلىق قىلىدىغان ئادەمنىڭ يامانلىققا دۇچار بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ دۆت بىلەن ھاكاۋۇر بىر باغنىڭ مېۋىسى.

مەنىسى: بۇ ماقال، كىشىلەرنىڭ ئەقىللىق بولۇپلا قالماي، پەزىلەتلىك بولۇشىنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ دۈشمەننىڭ قارغىمايدىغىنى يوق، قۇشنىڭ سايرىمايدىغىنى يوق.

مەنىسى: بۇ ھەرقانداق چاغدا، دۈشمەن مەيلى ئاز ياكى كىچىك بولسۇن، ئۇنىڭغا سەل قارىماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ دۈشمەن يوق دېمە ئەلدە، بۆرە يوق دېمە چۆلدە.

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ تەمكىن، زېرەك بولۇش كېرەكلىكى، بىخۇدلۇق قىلىشنىڭ ئەرزىمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ دېھقاننىڭ ئوبدىنى چامغۇر تېرىيدۇ، ئادەمنىڭ ئوبدىنى يۇرتىدا قېرىيدۇ.

مەنىسى: بۇ، ئادەم ئۈچۈن ئۆز يۇرتى - ۋەتىنىنىڭ ھەممىدىن قىممەتلىك، سۆيۈملۈك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ دىل ئاغرىتقان دوست ئەمەس، گال ئاغرىتقان ئاش ئەمەس.

مەنىسى: بۇ، دوستىنىڭ كۆڭلىنى ئاياشنىڭ ئۆزىنىڭ كۆڭلىنى ئاياشتىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **دىلدا پۇشمىغان سۆزنى دېمە.**

مەنىسى: بۇ ئويلاپ سۆزلەشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **دىلى بىرنىڭ تىلى بىر، دىلى بىرنىڭ غېمى بىر.**

مەنىسى: بۇ قەلبى - دىلى ۋە نىيىتى بىر ئادەملەرنىڭ ھەممە غەم - غۇسسىسى يات بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **دىلى ئوچۇقنىڭ قولى ئوچۇق، ئەل سۆيگەننىڭ يولى ئوچۇق.**

مەنىسى: بۇ، ئەل ئۈچۈن خىزمەت قىلىشنىڭ ھەممىدىن ئەلا ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **دىيانەت بار يەردە خىيانەت يوق، خىيانەت يوق يەردە جىنايەت يوق.**

مەنىسى: بۇ، پاك - دىيانەتلىك، ئادىل پەزىلەتنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **دەرەخنىڭ ئاپىسى بار، سەۋرنىڭ قاپىسى بار.**

مەنىسى: بۇ سەۋر - تاقەتلىك ئىشنىڭ ئەھمىيىتى زورلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **داۋىنى بولمايدىغان تاغ يوق، ئۆتكىلى بولمايدىغان دەريا يوق.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا قىيىنچىلىقنىڭ يۈز بېرىپ تۇرىدىغانلىقىنى، ئۇنى يېڭىش ئىرادىسى بولغاندىلا،

ئالغا قاراپ ماڭغىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ دان بەرمىگەن يەر ئەمەس، ئەردىن قالغان ئەر ئەمەس.

مەنىسى: بۇ، ئادەمدە باشقىلاردىن ئېشىپ چۈشىدىغان ئىنتىلىش روھى بولۇشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ر

☜ **راست ئېيتتىڭ قۇتۇلدۇڭ، يالغان ئېيتتىڭ تۇتۇلدۇڭ.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى راستچىل، سەممىي بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

☜ **رەڭگىرويىغا قاراپ ئىش كۆرمەك.**

مەنىسى: بۇ، يۈرەكسىزلىكنى، بىراۋنىڭ ۋەزىيىتىگە قاراپ ئىش كۆرگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **رەڭگىگە قان يۈگۈرمەك.**

مەنىسى: بۇ، ئەندىشە ۋە ۋەھىمىدىن قۇتۇلۇپ، روھىي ھالەتنىڭ ئەسلىگە كەلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **روزىنى مەن تۇتسام، ھېيتنى باشقىلار ئوينىدى.**

مەنىسى: بۇ، بىر نەرسىنىڭ ھالاۋىتىنى شۇ ئىش ئۈچۈن ئەجىر سىڭدۈرگەن ئادەم كۆرمەي، ئەجىر سىڭدۈرمىگەن باشقا بىراۋنىڭ كۆرگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **رەندە سالغان تاختىدەك.**

مەنىسى: بۇ، ئىنتايىن ئورۇق، بەدىنىدە گۆشى يوق ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **راستچىل تۈلكە بولماس، ئادەم يېمەس يولۋاس بولماس.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنى ياخشى دەپ قارىغۇچىنىڭ سۆزىگە قاراپلا ئىشەنمەسلىك كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **راستچىل ھۆرمەت تاپار، يالغانچى غۇربەت تاپار.**

مەنىسى: بۇ ماقال، ئادەم ئۈچۈن يالغانچىلىقتىنمۇ ئارتۇق كۆلپەت بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **راست سۆزنىڭ خىجالىتى يوق.**

مەنىسى: بۇ، راست سۆزنىڭ جەلپكار تەرىپى بار دېيىلسە، ئۇنىڭ خىجىل ۋە خىجالەتچىلىكتىن يىراق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **راست سۆز ئېغىزدىن چىققۇچە، يالغان سۆز داۋان ئېشىپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، راست سۆزنىڭ بىر خىل، يالغان سۆزنىڭ كۆپ خىل بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **راست گەپ قىلغان قۇتۇلار، يالغان گەپ قىلغان تۇتۇلار.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئۈچۈن راست گەپ قىلىشنىڭ ئەھمىيىتى زورلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **راھەتنىڭ ئانىسى ـ ئەمگەك.**

مەنىسى: بۇ، ئىش ۋە ئەمگەك قىلىشنىڭ ئادەم ئۈچۈن ھۇزۇر ـ ھالاۋەت ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **راستنى كۆرسە يالغان قاچىدۇ، بۆرىنى كۆرسە تايغان قاچىدۇ.**

مەنىسى: بۇ ھەرقانداق يالغانچىلىقنىڭ راستچىللىق ئالدىدا تىز پۈكىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **رەڭنىڭ قېنىقى ياخشى، گەپنىڭ ئېنىقى ياخشى.**

مەنىسى: بۇ گەپ ـ سۆزدە ئوچۇق ـ ئاشكارا بولۇشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **رەڭمۇ رەڭ بولاي دەيمەن، ھېچنېمە بولالمايمەن.**

مەنىسى: بۇ، ئۇنىڭغىمۇ، بۇنىڭغىمۇ ھەۋەس قىلىپ، بىرىنىمۇ تاللاپ بولالماي، داغدا قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ز

☞ زاكىسىدا قىرىپ قالغان.

مەنىسى: بۇ، ئۆزى كىچىك بولسىمۇ، ئەقلى - ھوشى جايىدا، ھوشيار - زېرەك بالىلارنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ زامان ساڭا باقمىسا، سەن زامانغا باق.

مەنىسى: كىشىلەر بىلەن ۋاقىت، شارائىت ئارىسىدا ئۇيغۇنلۇق بولۇشنى بىلدۈرىدۇ.

☞ زەردىسى قاينىماق.

مەنىسى: بۇ، غەزەپ - ئاچچىقىنىڭ قاتتىق كەلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ زۇۋۇلىسى پىششىق.

مەنىسى: بۇ، جىسمانىي جەھەتتىن تېنى چىڭلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ زۇۋۇلىسىنى چوڭ ئۈزگەن.

مەنىسى: بۇ، ئەزەلدىن «ئامەتلىك»، «بەختلىك» تۇغۇلغان دېگەن مەنىدە.

☞ **زارلانماي ئىشلىسەڭ، خارلانماي چىشلەيسەن.**

مەنىسى: بۇ ئەمگەكنى سۆيۈپ تۇرۇپ ئىشلىگەننىڭ ياخشى نەتىجىگە ئىگە بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **زامانى بىرنىڭ زارى بىر.**

مەنىسى: بۇ، بىر دەۋردە ياشىغانلارنىڭ كۆپىنچە ئارزۇسى، تىلىكى بىر بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **زەرنىڭ دوستى تولا، زەرگەرنىڭ دۈشمىنى.**

مەنىسى: بۇ، ئۆز ئەمگىكى بىلەن بېيىغانلارنىڭ دۈشمىنى كۆپ بولىدىغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ مال - دۇنياسىغا كۆز قىزارتىدىغانلارنىڭ كۆپلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **زىرەك تېپىپ سۆزلەيدۇ، دېۋەڭ كۆپۈپ سۆزلەيدۇ.**

مەنىسى: گەپ - سۆزدە پو ئاتماي، جايىدا - لايىقىدا سۆزلەشنىڭ پەزىلىتى زور دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ **زېمىن ئالساڭ تاللاپ ئال، ئېرىق بويىدىن.**

مەنىسى: بۇ، خەلقىمىزنىڭ زېمىن بىلەن باغۇ - بوستانلىق بەرپا قىلىدىغان ئادىتى تولۇق ئىپادە قىلىنغان تەمسىل بولۇپ، ئېرىق ياكى سۇ بويلاپ ماكانلىشىش تارىخىنىمۇ بىلدۈرىدۇ.

☞ **زېمىننى كېپەككە ئال، قوشنىنى ئالتۇنغا ئال.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئارا قوشنىدارچىلىقنىڭ ناھايىتى

زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ زىخمۇ كۆيمىسۇن، كاۋاپمۇ كۆيمىسۇن.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى قىلىشتا، ئىككىلا تەرەپنى تالا-پەتكە ئۇچراتماي، مەسىلە ھەل قىلىشقا قارىتا ئېھتىياتلىدىغان ماقال بولۇپ، كىشىلەرنى تەدبىرلىك بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

☜ زىيان ئاچچىق پايدا تاتلىق.

مەنىسى: بۇ، سودا - سېتىقچىلىقتا ۋە ھەرقانداق ئىش قىلىشتا ئادەملەرنىڭ ئىقتىسادىي مەسىلىنى ئەڭ مۇھىم بىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

س

☞ سادىن لاچىن تۇغۇلىدۇ.

مەنىسى: بۇ، «كۆزگە ئىلمىغان» ئادەملەردىن نى - نى ياراملىق ئەۋلادلارنىڭ دۇنياغا كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ساراڭنى ساراڭ دەۋەرسە، كۈندە بىر چىشلەم گۆشى ساراڭ بولىدۇ.

مەنىسى: بۇ، بىر ئادەمنى داۋاملىق ئەيىبلەۋەرسە، ئۇنىڭ تېخىمۇ ئەسكىلىشىپ كېتىدىغانلىقىنى، بۇنىڭ ئۈچۈن كۆپرەك ئىجابىي تەربىيە بېرىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ساقال دېگەن ئۆپكىدىمۇ بار.

مەنىسى: بۇ، ساقال ھۆرمەت ئۈچۈن بەلگە. لېكىن ساقىلى بارلىكى ئادەمگە ھۆرمەت بىلدۈرۈش لازىم ئەمەس، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ ساقالدىكى ئاشقا قورساق تويماس.

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنىڭ كىچىككىنە مەنپەئەتىدىن ۋاز كېچەلمەيدىغان ياكى كىچىككىنە مەنپەئەت ئۈچۈن كۆزى قىزىرىپ كېتىدىغان ئادەملەرگە مەسلىھەت ئورنىدا قوللىنىلىدۇ.

☞ **سامان ئاستىدىن سۇ يۈگۈرتمەك.**

مەنىسى: بۇ، يوشۇرۇن ھالدا سۇيىقەستلىك ھەرىكەتتە بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سامانلىقنىڭ ئاپقۇچى تېگىپ قالماق.**

مەنىسى: بۇ، كىچىككىنە بىر مەسئۇلىي خىزمەتكە ئىگە بولغاندىن كېيىن، ئۆزىگە كىبىر پەيدا قىلىپ، كىشىلەرگە چوڭلۇق قىلغۇچى شەخسلەر ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **سامان باشقىلارنىڭ بولسىمۇ سامانلىق ئۆزۈڭنىڭ.**

مەنىسى: بۇ، ئاشقازىنىنىڭ قانچىلىك قوبۇل قىلىشى بىلەن ھېسابلاشماي، بولۇشىغا يەۋېلىپ، سىڭدۈرەلمەي، ئاۋارە بولغۇچىلار ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان سۆز.

☞ **ساناقلىق كۈنى قالماق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ئۆمرىنىڭ ناھايىتى ئاز قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سانىڭ پۈبىگە ئىپى ئاغرىماس.**

مەنىسى: بۇ، زالىم ۋە مۇشتۇمزورلارنىڭ ئاجىز ـ غېرىب مۇساپىرلارغا ھېچقانداق رەھىم ـ شەپقەت قىلمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سانىماي سەككىز دېمە.**

مەنىسى: بۇ، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلماي، ئەمەلىي ئەھۋالنى بىلمەي تۇرۇپ، بىر نەرسىگە باھا بېرىش توغرا ئە-

مەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ساۋابنىڭ كۆتى تۆشۈك.

مەنىسى: بۇ، بىراۋغا ياخشىلىق قىلىپ، ئاخىرىدا ئۇنىڭدىن كۆرگەنلىكىنى ياكى بىرەر تاپا ـ تەنىگە قالغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ سەكرەپ ـ سەكرەپ ئورنىغا چۈشمەك.

مەنىسى: بۇ، ئالدىدا تەتۈرلۈك ـ جاھىللىق قىلىپ، ئاخىر يەنە ئۆز ئىزىغا چۈشىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ سەن تاش سانىساڭ، باشقىلار قوم سانايدۇ.

مەنىسى: بۇ، ئاممىنىڭ شەخسكە نىسبەتەن زىرەك، ھوشيار ئىكەنلىكىنى، بۇنىڭ ئۈچۈن باشقىلارنى ئۆزىدىن كەم كۆرۈش يارىمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ سەۋەب قىلساڭ سېۋەتتە سۇ توختايدۇ.

مەنىسى: بۇ، ئەقىل ـ پاراسەتنى ئىشقا سالغاندىلا، دۇنيادا قىلغىلى بولمايدىغان ئىش يوقلۇقىنى، كىشىلەرنىڭ تەبىئەت ئۈستىدىن چوقۇم غەلىبە قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ سەۋزىدە خەۋەر يوق، گۈرۈچ دەم يەپ قاپتۇ.

مەنىسى: بۇ، بىر پۈتۈنلۈكنىڭ ھاسىل بولۇشى ئۈچۈن، قىسمەنلىكلەرنىڭ تەلتۆكۈس ھازىر بولۇشى لازىملىقىنى، بىرەر قىسمەنلىكنىڭ ھازىر بولۇشى بىلەن بىر پۈتۈنلۈكنىڭ ھاسىل بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ سەۋر قىلساڭ غورىدىن ھالۋا پۈتەر.

مەنىسى: بۇ، غورىنىڭ پىشىپ يېتىلىشى ئۈچۈن ئۇزۇن بىر زامان كېرەك بولغىنىغا ئوخشاش، بەزى ئىشلارنىڭ نەتىجىگە ئېرىشىشى ئۈچۈن سەۋر قىلىپ بىر مەزگىل كۈتۈش لازىملىقىنى، بۇنىڭ ئۈچۈن ئالدىراڭغۇلۇق قىلىش يارىمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ سوپۇندىن باشقىنى يەيدىغان.

مەنىسى: بۇ، قورسىقىغا ئامراق، يەيدىغان نەرسىنى ئىلغىمايدىغان ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ سورا ـ سورا بىلىم ئاپتۇ، ئىزا تارتىپ كېيىن قاپتۇ.

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق بىر نەرسىنى ئۆگىنىش ئۈچۈن باشقىلاردىن سوراشنى نومۇس بىلمەسلىك لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ سۇ ئاققان ئېرىقتا سۇ ئاقماي قالماس.

مەنىسى: بۇ، قولدىن كەتكەن بەخت ـ تەلەيىنىڭ قايتا قولغا كەلمەي قالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ سۇ بويىغا ئاپىرىپ، سۇغارماي ئېلىپ كېلىدىغان.

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ تولىمۇ قۇۋ، ھىيلىگەرلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ سۇدىن ئۆتۈپ لايدا تونتايدىغان.

مەنىسى: بۇ، پىچاق قاتارلىق كەسكۈچى تىغلارنىڭ ناھايىتى گاللىقىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ سۇ كەلمەستىن بۇرۇن توغان سال.

مەنىسى: بۇ، بىرەر ئىش ئۈچۈن بەزىبىر زۆرۈرى ھازىرلىقلارنى قىلىپ قويۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ سۇ كېتىدۇ تاش قالىدۇ، ئوسما كېتىدۇ قاش قالىدۇ.

مەنىسى: بۇ، ئۆتۈپ كېتىدىغان ھال ۋە ۋەزىيەتكە ئىشىنىش توغرا ئەمەسلىكىنى ياكى بولمىسا بىر ئىشنىڭ ئەسلىي قىياپىتى ئاخىر بىر كۈن ئاشكارا بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ سۇنىڭ بېشى لاي بولسا، ئايىغىمۇ لاي بولىدۇ.

مەنىسى: بۇ، بىرەر ئورگەن ياكى جەمئىيەت خادىملىرىنىڭ ياخشى - يامان بولۇشى شۇ ئورگەن ياكى جەمئىيەتنىڭ بېشىدا بولغۇچىلارنىڭ ياخشى ياكى يامان بولۇشىغا باغلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ سۇنىڭ پۇلى سۇغا كەتتى، قالدى قېتىقنىڭ بەش پۇلى

مەنىسى: بۇ، ئەجىر سىڭدۈرمەي قولغا كەلتۈرگەن نەرسىلەرنىڭ ئوڭايلا قولدىن كېتىدىغانلىقىنى، يەنى ئاسان كەلگەن ئاسان كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ سۇنىڭ قەدرىنى قۇدۇق كولىغان بىلەر.

مەنىسى: بۇ، ئەجىر سىڭدۈرۈپ قولغا كەلتۈرگەن نەر-

سىنىڭ قەدرىگە شۇ ئەجىر سىڭدۈرگۈچى يېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **سۈنى كۆرمەي ئۆتۈك سالماق.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ بولۇش ئېھتىمالى يوق ئىكەن، ئۇنىڭغا ئالدىنئالا كىرىشكەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **سۈنى لېيىتىپ بىلىق تۇتماق.**

مەنىسى: بۇ، ئۆز مۇددىئاسىغا يېتىش ئۈچۈن بىرەر ۋەزىيەت يارىتىپ، ئۇنىڭدىن بىرەر نەپ ئالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **سۇ ئۇخلار دۈشمەن ئۇخلىماس.**

مەنىسى: بۇ، دۈشمەن ھەرقاچان جىم ياتمايدىغانلىقىنى، بۇنىڭ ئۈچۈن ھوشيار تۇرۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **سۇ ئېلىپ كەلگەن خار، كوزا سۇندۇرغان ئەزىز.**

مەنىسى: بۇ، ياخشى ئىش قىلغۇچىنىڭ خارلىنىپ، يامان ئىش قىلغۇچىنىڭ قەدىرلەنگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **سۈت بىلەن كىرگەن خۇي جان بىلەن چىقار.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئادەمنىڭ تۇغما خۇي - پەيلى زادى ئۆزگەرمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **سېپى ئۆزىدىن بولۇپ كەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، ئوخشاشلىقنى، ئۆزلىشىپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **سېرىق ئىتكە كىرىشۋالماق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ كىشىلەرنى ئۆزىگە جەلپ قىلىشقا ئۇستا ئىكەنلىكىنى، شۇنداقلا تولىمۇ قۇۋ، ھىيلىگەرلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **سېسىق گۆشنى چىۋىن تاپار.**

مەنىسى: بۇ، بۇزۇقنى بۇزۇق تاپالايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سېنىڭ ياشلىقىڭدىن ئۆتۈكۈمنىڭ باشلىقى ياخشى.**

مەنىسى: بۇ، ھورۇن، ئىش خۇشياقمايدىغان، ئىشنى ئەپلەشتۈرۈپ قىلالمايدىغان ياشلارنى تەنقىد قىلىش يۈزىسىدىن قوللىنىلىدۇ.

☞ **سىرداشمىغان شەھەردىن سىرداشقان دۆڭ ياخشى.**

مەنىسى: بۇ، ئەلمى - تەلمىنى بىلمىگەن نەرسىدىن، تونۇش بولغان نەرسىنىڭ قۇلاي بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتىن تاشقىرى، ئۆز يۇرت - ۋەتەننىڭ باشقىلارنىڭ ۋەتىنىدىن ئەزىز بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سىركىسى سۇ كۆتۈرمەيدىغان.**

مەنىسى: بۇ، گەپ - سۆز كۆتۈرمەيدىغان نازۇك ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **سىزغان سىزىقتىن چىقماسلىق.**

مەنىسى: بۇ، بىرى، بىراۋنىڭ دېگىنىدىن، كۆرسەتمە-

سىدىن چىقماي ئىش كۆرىدىغانلىقىنى، يەنە بىرى، باشقا بىراۋغا بېقىندى بولۇپ قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سىقىپ سۈيىنى ئىچىدىغان (سىقىمىنىڭ تېشىنى يالايدىغان).**

مەنىسى: بۇ، كىشىگە نەپ بەرمەيدىغان، بېخىل - پىخسىق ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **سىنىمىغان ئاتقا يۈك ئارتما.**

مەنىسى: بۇ، سىرداش بولمىغان ئادەملەرگە ئۆز سىرىنى ئېيتىش يارىمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سېخىينىڭ بەرگۈسى كەلسە، بېخىلنىڭ ئىچى ئاغرىپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، پىخسىق، شەخسىيەتچى كىشىلەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ساپ ئادەم ھەقنى سۆزلەيدۇ، ناباپ ئادەم نەپنى كۆزلەيدۇ.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەردە سەمىمىيلىك، ساپ دىللىق ۋە ھەقنى ياقلايدىغان پەزىلەتنىڭ بولۇشىنى ئۈندەش مەنىسىدە كەلگەن.

☞ **ساپال ئۈچۈن ساق قالغۇچە، گۆھەر ئۈچۈن كۈكۈم - تالقان بول.**

مەنىسى: بۇ، ئەرزىمەس نەرسىلەر ئۈچۈن ئەمەس، قىممىتى بار نەرسىلەر ئۈچۈن ئۆزىنى بېغىشلاشنىڭ شەرەپلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ساتقۇچىنىڭ سۆزى بار، ئالغۇچىنىڭ كۆزى بار.**

مەنىسى: بۇ، سودا - سېتىقتا ھەممە ئادەمنىڭ ئۆزىگە لايىق دىتى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ساختىپەزدە بەرىكەت يوق، زومىگەردە شەپقەت يوق.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئارا ساختىلىق ۋە كاززاپلىقنىڭ تولىمۇ زەرەرلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ساقلىنى ساتقان قېرىدىن ئەمگىكىنى ساتقان بالا ياخشى.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئەھۋالدا ئۆزىنىڭ مېھنىتى بىلەن ياشىغانلارنىڭ ھۆرمەتكە ھامان لايىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ساقال ئۆپكىدىمۇ بار، بۇرۇت مۈشۈكتىمۇ بار.**

مەنىسى: بۇ، يىگىتلىك ۋە باتۇرلۇقنىڭ تاشقى قىياپەتتە ئەمەس، مۇھىمى سۆز - ھەرىكەتتە ئىپادىلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ساقال ئۆزى تۈك، ئىلىمسىز سەللە يۈك.**

مەنىسى: بۇ، بىلىم بىلەن كىشىدە سالاپەت ھازىرلىنىدىغانلىقىنى، بىلىمسىز كىشىدىكى سەللە يۈك، ساقال بولسا ئەرزىمەس تۈك بولۇپ قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **ساقايمايدىغان جاراھەت يوق، خورىمايدىغان تاپاۋەت يوق.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرگە سودىدا تېجەشلىك ۋە سەۋر -

تاقەتلىك بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ساقلىمغا قارىما، ساغلاملىقىمغا قارا، پىشمىغا قارىما، قىلغان ئىشىمغا قارا.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرگە ئەمگەك قىلغاندىلا، ساغلام ياشىغىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ساقلىمنىڭ ئېقى بار، باللىقىم تېنى بار.

مەنىسى: بۇ، بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ چوڭ بولۇپ قالسىمۇ باللىق مىجەزىنى تاشلىمىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ ساڭا بېقىپ مەن، ئىشىككە بېقىپ دەم.

مەنىسى: بۇ، سەن نېمە قىلساڭ، مەنمۇ شۇنى قىلىمەن... ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ دېگەن مەنىدە.

☞ ساڭا سۆز يوق. مۇشۇككە بەز يوق.

مەنىسى: بۇ، بىراۋدىن خاپا بولۇپ قالغانلىقىنى، ئۇنىڭغا گەپ قىلغۇسى يوقلۇقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ سالام بەرمەك پەرز، ئىلىك ئالماق قەرز.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرگە سالام ـ سائەت قىلىش ۋە ئۇنى ئىلىك ئېلىشنىڭ ساۋابلىق ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ سالام قىلمىدى دېگەن، سالامسىزنىڭ كېپى.

مەنىسى: بۇ، باشقىلاردىن سالام تەمە قىلماي، ئاۋۋال

سالام قىلىشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ساندا بار ساناقتا يوق، سانى بار، ساپاسى يوق.**
مەنىسى: بۇ، ھەمكارلىقتا ئاندىن ساپا بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سانىماي سەككىز دېمە.**
مەنىسى: بۇ، ئەمەلىيەتنى بىلمەي تۇرۇپ، ھەركىمنىڭ پىكىر قىلىش ھوقۇقى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **سايرىغاننىڭ ھەممىسى بۇلبۇل ئەمەس.**
مەنىسى: بۇ، مەسىلىنىڭ شەكىلگە ئەمەس، مەزمۇنغا قاراش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سايغا كىرسەڭ پادىچىدىن سورا، سۇغا كىرسەڭ كېمىچىدىن سورا.**
مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا، بىلمىگىنىڭنى شۇ ئىشنىڭ، شۇ كەسىپنىڭ ئەھلىدىن سورىغانلارنىڭ مەڭگۈ ئازمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سايمىنى ساز ئۇستامنىڭ مۇشەققىتى ئاز.**
مەنىسى: بۇ، بىرەر ئىش قىلىشتا تەييارلىقنىڭ ياخشى بولۇشىنىڭ شۇ ئىشنىڭ سۈپىتىنى ياخشىلايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **سايىنىڭ تۈلكىسى كۆپ، خۇشامەتچىنىڭ كۈلكىسى كۆپ.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارغا بەك ھىجايماي ياكى كۈلكەم بار دەپ كۈلۈۋەرمەي، مەنا بىلەن كۈلۈشنىڭ ئەھمىيىتى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سەپەردە يولداش كېرەك، ھەر ئىشتا قولداش كېرەك.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىشتا ھەمكارلىقنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سەپەرگە چىقساڭ سەھەردە چىق.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى قىلىشقا نىيەت باغلىغان ئىكەن، بالدۇر قىلىشنىڭ پايدىسى زور بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سەدىقە بالانى يەر، توۋا گۇناھنى يەر.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنىڭ گۇناھىغا توۋا قىلىشنىڭ ئۇنى تۈزىتىشنىڭ ساۋاب ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **سەراتاندا سۇغار، مىزاندا تېرى، مىزاندا تېرىمىساڭ تۈرۈپتۇر نېرى.**

مەنىسى: بۇ، دېھقانچىلىق ئىشلىرىدا يەر تېرىش ۋە سۇغىرىشنىڭ ئۆز ۋاقتىدا بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **سەكرىگەننى باس، يىقىلغاننى يۆلە.**

مەنىسى: بۇ، تېرىسىغا پاتماي كەتكەنلەرنى ئادەم قىل،

ئاجىزلارغا ياردەم قىل، دېگەن مەنىدە كەلگەن.

☞ **سەن بۆرىنى ئايىساڭ، بۆرە سېنى بابلايدۇ.**

مەنىسى: بۇ، دۈشمەنگە ھەرگىز رەھىمدىللىك قىلماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سەن تاش سانىساڭ، خەق قوم سانايدۇ.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنى ھەرگىز سەل چاغلىماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **«سەن» دېسە «سىز» دە، تاشلىسا ئىزدە.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرگە ئاكتىپلىق بىلەن قىزغىن مۇئامىلە قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سەن سالۇر، مەن سالۇر ئاتقا ئوتنى كىم سالۇر؟**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى قىلىشتا ھۆرۈنلۈق قىلىپ، بىر ـ بىرىگە بەس سېلىشنىڭ يامانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **سەن مېنى كىشى دېسەڭ، يانچۇقۇمدا كىشمىشىم، سەن مېنى كىشى دېمىسەڭ، سېنىڭ بىلەن نېمە ئىشىم.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنى ۋە باشقىلارنى ھۆرمەتلىگەندىلا، ئاندىن ئۆزگىلەرنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتىگە ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سەن ئۆزۈڭنى خان ئەيلىسەڭ، ھەر يەردە خان كىشى،**

سەن ئۆزۈڭنى خار ئەيلىسەڭ، ھەر يەردە خار كىشى.

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنى ھۆرمەت قىلغاندىلا، ئاندىن باشقىلارنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سەن يالۋۇرۇپ ئۆتسەڭ، بالاڭ يىغلاپ ئۆتىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، بالىنى مەردانە، دادىل ئادەم قىلىپ تەربىيىلەش ئۈچۈن ئەڭ ئاۋۋال ئاتا ـ ئانا ئۆزى دادىل، مەردانە ئادەم بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سەۋر ـ گۆھەر، سىر ـ ئالتۇن. يەنى سەۋرنىڭ تېگى ئالتۇن.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم ئۈچۈن ھەرقانداق ئىشتا سەۋرلىك بولۇشنىڭ پايدىسى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سەۋردىن ئارتۇق غىزا يوق، رىزادىن ئارتۇق مۇكاپات يوق.**

مەنىسى: بۇ، سەۋر ـ تاقەتلىك ئادەمدىن ھەركىمنىڭ رازى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سودىگەرگە بوش كۆرۈندۈڭ، يەيدىغان گۆش كۆرۈندۈڭ.**

مەنىسى: بۇ، سودا ـ سېتىقتا بەل قويۇۋەتمەسلىك لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سورا ـ سورا بىلىم ئاپتۇ، ئۇيۇلا ـ كېيىن قاپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، بىلىم ئېلىشتا، ھەرگىزمۇ يۈزۈم چۈشۈپ كېتەرمۇ دەپ ئويلىماي، داۋاملىق تىرىشىش كېرەكلىكىنى

بىلدۈرىدۇ.

☜ **سۇ ئەكەلگەن خار، كوزا ئەكەلگەن ئەزىز.**

مەنىسى: بۇ، ئىشلىگەننىڭ خارلىنىپ، ئىشلىمىگەننىڭ ئەزىزلىنىپ قالغانلىقىنى ئەيىبلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **سۇ بەرمىگەنگە سۈت بەر.**

مەنىسى: بۇ، يامانلىق قىلغانغا ياخشىلىق قىل دېگەن مەنىدە.

☜ **سۇ بولمىسا ئاشلىق يوق، ئەل بولمىسا باشلىق يوق.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق باشلامچىنىڭ ئەلدىن چىقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **سۇدىن ئاۋۋال توغان سال.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى قىلىشتىن ئاۋۋال تەييارلىقنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **سۇغا سالسام سۇ كۆتۈرمەس مىسقال تۆمۈرنى، ئالتۇن بېرىپ ئېلىپ بولماس قالغان كۆڭۈلنى.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ كۆڭلىنى، دىلىنى ئاغرىتىشنىڭ ئىنتايىن ئېغىر ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **سۇغا قانمىسا چۆل غېرىب، غاز - ئۆردەك قونمىسا كۆل غېرىب.**

مەنىسى: بۇ تەمسىل ئادەمنىڭ قىممىتى كۆپ بىلەن يەنى ئەل بىلەن ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **سۇنغان ئەينەك تۈزەلسىمۇ، سۇنغان كۆڭۈل تۈزەلمەس.**

مەنىسى: بۇ، زەربىگە ئۇچرىغان كۆڭۈلنىڭ ھەسرىتى ئۇزۇن بولىدىغانلىقىنى، شۇڭا، كىشىلەرگە ئازار بەرمەسلىك لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سۇنمايدىغان تۆمۈر يوق. ئۆچمەيدىغان كۆمۈر يوق.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق كۆڭۈللۈك چاغنىڭ ۋاقىتلىق بولىدىغانلىقىنى، شۇڭا قەدىر - قىممىتى بار ئىشنى قىلىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سۇنۇقتىن باشقىسى يۇقىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق يامان ئىشنىڭ تېز تارايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سۇنى كۆرمەي ئۆتۈك سالما.**

مەنىسى: بۇ، بىرەر ئىش قىلىشتا ئاۋۋال تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **سۇنىڭ سۈزۈكى ياخشى، گەپنىڭ تۈزۈكى ياخشى.**

مەنىسى: بۇ، گەپ - سۆزدە تۈز ۋە سەممىي بولۇشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ سۇ ئىچكەن بۇلاققا تۈكۈرمە.

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ ياخشىلىقىنى ھەرگىزمۇ ئۇنتۇما دېگەن مەنىدە كەلگەن.

☜ سۇ يوق دېگەن ھورۇنلۇق، قۇدۇق قازماق ئورۇنلۇق.

مەنىسى: بۇ، ئۈمىدۋار بولغاندىلا ھەرقانداق ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقارغىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ سۆز دېسە لاپ - لاپ، ئىش دېسە ئالاتاغنىڭ ئارقىسىدىن تاپ.

مەنىسى: بۇ، قۇرۇق گەپ قىلماي، ئەمگەك قىلىشنىڭ خاسىيىتى زور بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ سۆز قىلغان كۆمۈش بولسا، سۆز قىلمىغان ئالتۇن.

مەنىسى: بۇ، ئاز گەپ قىلىشنىڭ پەزىلىتى بەك چوڭ ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ سۆز كۆركى ماقال، ئەر كۆركى ساقال.

مەنىسى: بۇ، سۆزنى ماقال - تەمسىللەردەك قىسقا، مېغىزلىق قىلىشنىڭ بەك مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ سۆزلىگەندە كوت - كوت، ئىش قىلغاندا غوت - غوت.

مەنىسى: بۇ، ئىش خۇشياقماسلىقنىڭ يامان ئىللەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ سۆزلىگۈچىدە ئەيىب يوق، ئاڭلىغۇچىغا ئىبرەت ئالسۇن.

مەنىسى: بۇ، بىرەر يامان ئىشتىن ئىبرەت ياكى ساۋاق

ئېلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **سۆزنىڭ پىششىقى ياخشى، ئاشنىڭ ئىسسىقى ياخشى.**
مەنىسى: بۇ، سۆزنى مېغىزلىق ۋە ئورۇنلۇق قىلىشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **سۆزى ھالال - نىيىتى ھارام.**
مەنىسى: بۇ، تىلى بىلەن دىلى بىر بولمىغان كىشىلەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **سۆلەت تۆكىدى، ھىممەت قايدا.**
مەنىسى: بۇ، سۆلەتۋازلىق ئۈچۈن بار - يوقىنى خەجلەپ بولغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **سېخىيغا ھاجىتىڭ چۈشسە خوپ دەيدۇ، بېخىلغا ھاجىتىڭ چۈشسە يوق دەيدۇ.**
مەنىسى: بۇ، بېخىل كىشىلەردىن ھەزەر ئەيلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **سېكۇنت يول تالاشقان لەھەتكە بېرىپتۇ، مىنۇت يول بەرگەن بېكەتكە بېرىپتۇ.**
مەنىسى: بۇ، يول يۈرگەندە باشقىلارغا ھۆرمەت قىلىشنىڭ ساۋابلىق ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **سېنى بىر پىيالە چاي بىلەن كۈتكەن ئادەمنى قىرىق يىل ئېسىڭدە ساقلا.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ ساڭا قىلغان ياخشىلىقى مەيلى كىچىك بولسۇن مەيلى ئىلگىرى بولغان بولسۇن، ئۇنى مەڭگۈ ئۇنتۇپ قالما، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ **سېنىڭ ـ مېنىڭ دېگەن كۆڭۈل تارلىقى، نېرى يات ـ بېرى يات دېگەن ئورۇن تارلىقى.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئارا كۆڭۈل تارلىقىنىڭ ناھايىتى يامان ئىللەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سىرتى قارىدىن قورقما، ئىچى قارىدىن قورق.**

مەنىسى: بۇ، كۆڭلى قارا كىشىلەردىن ھەزەر ئەيلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سىرتتىكى مىڭ دۈشمەندىن، ئۆيدىكى بىر دۈشمەن يامان.**

مەنىسى: بۇ، سىرتقى دۈشمەندىن ئىچكى دۈشمەننىڭ زىيىنى ھەممىدىن ئېغىر بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سىرداشمىغۇچە سىرىڭنى ئېيتما.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنى پۇختا چۈشەنمەي تۇرۇپ، ئۇلارغا سىر بېرىشنىڭ تولىمۇ ناچار ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **سىرىڭ ساندۇقى كۆڭۈل، ئاچقۇچى تىل.**

مەنىسى: بۇ، دېمەك كۆڭۈلدىكى سىر تىل بىلەن ئىپادىلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ سىغمىگەن پولۇدىن سىغكەن ئوماچ ياخشى، مىننەتلىك ئېشىدىن قورسىقىمنىڭ ئېچى ياخشى.

مەنىسى: بۇ، مىننەتلىك ئىشنى ھەرقانداق ئادەمنىڭ كۆتۈرەلمەيدىغانلىقىنى، شۇڭا كىشىلەرگە مىننەت قىلماسلىق لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ سىغىشلىكى يوق چاقچاق، ئاخىرى بولۇر جاق - جاق.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى بىلمەي چاقچاق قىلماسلىق لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ سىنالمىغان دوست چىقىلمىغان ياڭاق.

مەنىسى: بۇ، دوستلۇقنىڭ مۇھىم بەلگىسى ئۆزئارا چۈشىنىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ سىنالغان ياخشىدىن جاپا كەلمەس، ئەسكىدىن ۋاپا كەلمەس.

مەنىسى: بۇ، ئىشەنچلىك دوستلۇقتىن ياخشىلىق كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ سېيىر سىلىغاننى بىلمەس، يامان ئايىغاننى بىلمەس.

مەنىسى: بۇ، يامان كىشىلەرنىڭ كۆڭلىنى ئايىسا، مەندىن قورقۇپتۇ دەپ ئويلاپ قالىدۇ، شۇڭا، ئۇلارنى ئاياپ ئولتۇرماسلىق كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ش

☞ **شارابقا قاندىم، پاتاققا قالدىم.**

مەنىسى: بۇ، مەي ـ شارابنىڭ كىشىلەرگە ئېلىپ كېلىدىغان دەرد ـ ھەسرىتىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **شامال چىقار قويۇن بىلەن، جېدەل چىقار ئويۇن بىلەن.**

مەنىسى: بۇ، كۆپىنچە ئويۇن ـ چاقچاقتىن جاق ـ جاق چىقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **شامال چىقمىسا دەرەخ لىڭشىماس.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىشنىڭ بىرەر سەۋەبى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **شامالدا ئىز يوق، تۆھمەتخوردا يۈز.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرگە تۆھمەت قىلغۇچىنىڭ نومۇسسىز بولىدىغانلىقىنى، ئۇلارغا رەھىمدىل بولماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **شامالنىڭ سايىسى يوق، ئۈمىدسىزنىڭ غايىسى يوق.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىش قىلىشتا ئۈمىدۋار بولۇش-

نىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **شەپقەتسىز چىرايلىق بولغۇچە، مېھرىبان سەت بول.**

مەنىسى: بۇ، تاشقى قىياپەتتە گۈزەل بولغاندىن كۆرە، قەلبى گۈزەل ئادەم بولۇشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **شەرم - ھايا ئىمان بىلەن، ئۆي بەرىكىتى مېھمان بىلەن.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ شەرم - ھايالىق بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **شەرىئەت قىلىچتىن ئىتتىك، قىلدىن ئىنچىكە.**

مەنىسى: بۇ، شەرىئەت يەنى قانۇننىڭ قىلىچتەك كېسىدىغانلىقىنى، مەسىلىنى ئىنچىكە ھەل قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **شەيتاننىڭ شەيتانلىقىدىن، ئادەمنىڭ شەيتانلىقى يامان.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم پەزىلەتلىك بولمىسا، ئۇنىڭ قولىدىن يامانلىق كېلىدىغانلىقىنى، ئۇ بۇجەھەتتە شەيتاندىنمۇ ئېشىپ چۈشىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **شىردەك غەيرەتكە چۈمۈلىدەك تاقەت كېرەك.**

مەنىسى: بۇ، كۈچۈم بار دېمە، سەۋر - تاقەتلىك بولمىساڭ، ھەممىدىن قۇرۇق قالىسەن دېگەن مەنىدە.

☞ **شىرنى يەڭگەن باتۇر ئەمەس، ئاچچىقنى يەڭگەن باتۇر.**

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ ئۆزىنى يەڭگەن چېغى ھەممىدىن

باتۇر ئاتىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ شىلامپىلىق قىلغۇچە تىلەمچىلىك قىل.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر يىرگىنىدىغان يامان ئىللەتلەردىن يىراق تۇرۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ شاختىن - شاخقا قونماق.

مەنىسى: بۇ، بىقارارلىقنى، يەنى بىر ئىشتىن، بىر پىكىردىن يەنە بىر ئىش، پىكىرگە ئۆتۈۋېرىدىغان ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ شامال چىقمىسا دەرەخ لىڭشىمايدۇ.

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق بىر ئىشنىڭ، ۋەقەنىڭ پەيدا بولۇشى ئۈچۈن بىرەر سەۋەب بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ شامالنىڭ ئالدى قۇيۇن، بېدەملىنىڭ ئالدى تويۇن.

مەنىسى: بۇ، ئورۇنسىز ھەم چەكتىن ئاشقان چاقچاق بەزى كۆڭۈلسىزلىكلەرگە سەۋەب بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ شەپەرەڭ يورۇقلۇقتىن قاچقاندەك.

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ھەقىقەتتىن قورقىدىغان ياكى قاچىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ شەيتانغا دەرس بېرىدىغان (شەيتانغا نۇقتا سالىدىغان).

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ئىنتايىن ھىيلىگەرلىكىنى

بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **شەيتاننىڭ ئارقىسىغا كىرمەك.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ۋەسۋەسىگە، ئازدۇرۇشىغا كىرىپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

غ

☞ **غادايغانغا غاداي، بېشىڭ كۆككە يەتكۈچە، ئېگىلگەنگە ئېگىل، بېشىڭ يەرگە يەتكۈچە.**

مەنىسى: بۇ، ياخشىغا ياخشى، يامانغا يامان مۇئامىلە قىلىشنىڭ نورمال ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **غىلىبە تېز يۈگۈرگەننىڭ ئەمەس، زېرىكمەي يۈگۈرگەننىڭ.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى ئاخىرغىچە تېرىكمەي قىلالايدىغان سەۋرچانلىقنىڭ ئۇلۇغ ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **غىلىبە قاچماس كۆڭۈل قويغان كىشىدىن، ئالار ھوسۇل ئەجىر قىلغان ئىشىدىن.**

مەنىسى: بۇ، بىرەر ئىش قىلىشتا كۆڭۈل قويۇپ، ئەستايىدىل قىلىشنىڭ تولىمۇ پايدىلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **غىلىبىدىن كېيىن قەھرىمان كۆپ.**

مەنىسى: بۇ، ئىش پۈتكەندىن كېيىن، ھەممىنىڭ ئەقىل كۆرسىتىپ كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ غەيرەت قىلدىڭ خوپ قىلدىڭ، مىننەت قىلدىڭ يوق قىلدىڭ.

مەنىسى: بۇ، ئەمگەك قىلغان بىلەن بىر مىننەت قىلسا، ئۇنداق ئەمگەكنىڭ قەدرى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ غەيۋەتخور دەپ تويماس، ئاچ كۆز يەپ تويماس.

مەنىسى: بۇ، ئادەملەرنىڭ ئاچ كۆز ۋە غەيۋەتخوردىن ئىبارەت يامان ئىللەتلەردىن مەڭگۈ يىراق تۇرۇشى لازىملىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ غوجام ئەتە بىلەن، خېنىم پەتە بىلەن.

مەنىسى: بۇ، ھۆرۈن بەگ ـ غوجاملارنىڭ كۈنىنىڭ مېھماندارچىلىق بىلەن ئۆتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ غورا غورىنى كۆرسە ئالا بولۇپتۇ.

مەنىسى: بۇ، بىراۋ بىراۋنىڭ قىلغان ئىشىنى دورايدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ كەينىدىن قالغۇسى يوقلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ غۇلاپقا چىداپ غېرىپقا چىدىماپتۇ.

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىشنى قىلغاندا ئەڭ ئاخىرغىچە بەرداشلىق بېرىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ غىزايىڭ غايىبتىن ئەمەس، مېھنەتتىن.

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ھۇزۇر ـ ھالاۋەت پەقەت ئەمگەكتىن كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ غىلىچنى ئەزمە يېگەر، ئەزمىنى بەزمە يېگەر.

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىشنى تۈزەشنىڭ تەدبىرى بو-

لىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **غېمى كۆپنىڭ بېشى پەس، بىلىمسىزنىڭ كۈنى تەس.**
مەنىسى: بۇ، بىلىم ئېلىشنىڭ بەكمۇ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **غۇلىچى تۈگەپ غېرىچى قالماق.**
مەنىسى: بۇ، قىلىنىۋاتقان ئىشنىڭ ياكى ۋاقىتنىڭ كۆپ قىسمى تۈگەپ ئازلا بىر قىسمى قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **غۇلىچىغا چىداپ غېرىچىغا چىدىماسلىق.**
مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ ئېغىر ياكى كۆپ قىسمى تۈگەپ، ئاز ياكى ئاسان قىسمى قالغاندا بەرداشلىق بېرەلمىگەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **غىدىقلاپ باقماق (كۆرمەك).**
مەنىسى: بۇ، تومۇرىنى تۇتۇپ باقماق، چېكىپ باقماق دېگەن مەنىدە.

☞ **غىدىقىنى كەلتۈرمەك.**
مەنىسى: بۇ، ئادەمگە يات تۇيۇلىدىغان سۆز ياكى ھەرىكەت بىلەن باشقىلارغا يامان تەسىر بەرگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **غانجۇغىدا كۆرۈشمەك.**
مەنىسى: بۇ، يەنە دىدار كۆرۈشۈش نېسىپ بولمايدىغانلىقىنى، پەقەت ئۆلگەندىلا روھىمىز كۆرۈشەر، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ق

☜ **قاپاقتىن سۇ تۆكۈلگەندەك.**

مەنىسى: بۇ، كۆلكە ئاۋازىنىڭ سەت، يېقىمسىزلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **قارىغۇنىڭ چاپاق ئادىشى بار.**

مەنىسى: بۇ، ھەركىمنىڭ ئۆزىگە يارىشا خىلى (لايىقى) بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قارىغۇنىڭ شەھىرىگە بارساڭ بىر كۆزۈڭنى قىس.**

مەنىسى: بۇ، يېڭى ئەھۋالغا، يېڭى شارائىتقا ۋە مۇھىتقا ماسلىشىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قارىغۇنى ياردا (تار يەردە) قىستىماق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ قىيىن ئەھۋالىدىن پايدىلىنىپ، ئۇنى بىر ئىشقا زورلىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قازانغا يولۇقساڭ قارىسى يۇقار، يامانغا يولۇقساڭ يالىسى يۇقار.**

مەنىسى: بۇ، يامان ـ ئەسكى ئادەملەر بىلەن مۇناسىۋەت قىلغاندا، كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇنىڭ كاساپىتىگە كېتىدىغانلىقنى

بىلدۈرىدۇ.

☜ **قازانمۇ ياغ، چۆمۈچمۇ ياغ.**

مەنىسى: بۇ، تۇرمۇشنىڭ پاراۋانلىقتا ئۆتۈۋاتقانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **قاسساپقا ماي قايغۇسى، ئۆچكىگە جان قايغۇسى.**

مەنىسى: بۇ، باشقا بىرسىنىڭ چوڭ زەرەرى ھېسابىغا ئۆزى ئۈچۈن كىچىك بىر مەنپەئەتنى كۆزلىگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قاشقا سانىساڭ كۆزگە، كىشىگە سانىساڭ ئۆزگە.**

مەنىسى: بۇ، كىشى ئۈچۈن يامانلىق ئويلاش ئاخىرقى ھېسابتا ئۆزى ئۈچۈن زەرەر كەلتۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قاغا بالام ئاپئاق، كىرپە بالام يۇمشاق.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنىڭ ئۆزىگە چىرايلىق، قۇسۇرسىز كۆرۈنىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قاغا بىلەن دوست بولساڭ يېيىشىڭ پوق.**

مەنىسى: بۇ، يامان ـ ئەسكى ئادەملەر بىلەن بىللە بولغاندا، ئۇلارنىڭ كاساپىتىگە كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قاغا پوق يېمەستە.**

مەنىسى: بۇ، ۋاقىتنىڭ بەك ئەتىگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قاغا كەكلىكنىڭ مېڭىشىنى دورايمەن دەپ ئۆز مېڭىشىنى ئۇنتۇپ قاپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، دورامچىلىق قىلىپ كۈلكىگە قالىدىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قاغىدا ئېلىشىڭ بولسا بىر كۈنى ئالارسەن.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋغا بېرىلگەن ئۆتنە ـ يېرىمنى قاچانلا بولسا ئالغىلى بولىدۇ، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ **قاغىلار قاق ئېتىدۇ، ئۆز كۆڭلىنى خۇش ئېتىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ھەر ئادەم ئۆز قولىدىن كېلىدىغاننى كۆرسىتەلەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قالپاقتا تۇشلۇق قىرغىز يوق.**

مەنىسى: بۇ، نام ـ ئاتاقتا تۇشلۇق بىرەر مەزمۇن يوقلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قالغان ئىشقا قار ياغار.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق بىر ئىشنى ئۆز ۋاقتىدا ئىشلەپ تۈگىتىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قالماق ئېتى بوغۇز يېمەس، بوغۇز يېسە، تووۋرا تېشەر.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشقا كىرىشمەك، ئادەتلەنمەكنىڭ تەسلىكىنى، كىرىشكەن ۋە ئادەتلەنگەندىن كېيىن ئاشۇرۇۋېتىش كېلىپ چىقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قانات ـ قۇيرۇقى يېتىلىپ قالماق.**

مەنىسى: بۇ، كامالەتكە يېتىپ قالغانلىقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **قان بىلەن گۆشتەك بولۇپ كەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، مۇناسىۋەتنىڭ ئىنتايىن يېقىنلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قاننى قان بىلەن يۇغىلى بولماس.**

مەنىسى: بۇ، يامانلىقنى يامانلىق بىلەن ھەل قىلىشقا ئۇرۇنماسلىققا، پەقەت يامانلىقنى ياخشىلىق بىلەن ھەل قىلىشقا ئۈندەيدۇ.

☜ **قايسى يۈز بىلەن قارىغۇلۇق.**

مەنىسى: بۇ، ئىنتايىن قاتتىق خىجالەتچىلىكتە قالغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قايناق سۇ ئىچىپ، كۆڭۈل تىنىپ.**

مەنىسى: بۇ، كۆڭۈل خاتىرجەملىكىنىڭ ئەۋزەللىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **قايناۋاتقان قازانغا سوغۇق سۇ قۇيغاندەك.**

مەنىسى: بۇ، قىزغىن كېتىۋاتقان ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ بىردىن توختاپ قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قورساقنىڭ ئاغرىقى بولمىسا، تاۋۇز يېيىشتىن قورقماس.**

مەنىسى: بۇ، مۇناسىۋەتلىك بىر ئىشتىن قورقىدىغان بىر يېرى بولمىسا، خۇدۇكسىنىش ۋە قورقۇشنىڭ هاجىتى يوق، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☜ **قورسىقىدا گەپ ياتمايدىغان.**

مەنىسى: بۇ، سىر ساقلاشنى بىلمەيدىغان ئادەملەر ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **قورسىقىدا ئومبىچى بار.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ بىلىمى بارلىقىنى، كۆپ نەرسە بىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قورسىقىنى يارسا ئېلىپىنىڭ سۇنىقىمۇ چىقمايدىغان.**

مەنىسى: بۇ، خەت ـ ساۋاتى يوق، تازا قارا تۇرۇك ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **قوشتىن چىقىرىپ سايانغا، سايانىدىن چىقىرىپ قوشقا سالماق.**

مەنىسى: بۇ، ئارام ئېلىۋېلىشقا پۇرسەت بەرمەي، ئۈزۈلدۈرمەي ئىشلەتكەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قوغۇن پىشسا، سايىقىدا تۇرماس.**

مەنىسى: بۇ، ئادەملەر قېرىغان ئىكەن، ئۇنىڭ بەربىر ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىغا تەمسىل قىلىنىدۇ.

☞ **قولغا سۇ قۇيۇپ بېرەلمەسلىك.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ باشقا بىراۋغا نىسبەتەن ئىقتىدار ۋە ماھارەت جەھەتتە ئاجىز ۋە چولتا ئىكەنلىكىنى، يەنى شۇ ئىشنىڭ ئەھلى ئەمەسلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **قولغا قول - پۇتقا پۇت بولماق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ باشقا بىراۋغا بىرەر ئىشتا كۈچلۈك ياردەمچى بولۇشىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قولنىڭ قايسىسىنى چىشلىسە ئاغرىيدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئىككى ئوتتۇرىدا نېمە قىلارىنى بىلمەي، قالغانلىقنى، تەرەپلەرنىڭ بىرىگە يان باسسا بولمايدىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قولنى نەگە سۇنسا شۇ يەرگە يەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالى ياخشى ئىكەنلىكىنى، پۇل بىلەن نېمە قىلىمەن دېسە قىلالايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قولنى كۆكسىگە ئېلىپ تۇرماق.**

مەنىسى: بۇ، بىرى ئۆز ئەيىب - كەمچىلىكىنى ئۈستىگە ئېلىپ ئەپۇ سورىغانلىقىنى، يەنە بىرى، بىراۋنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىنى قىلىپ ئەدەپ ساقلىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قول يەتمىگەن شاپتۇل ئاچچىق.**

مەنىسى: بۇ، قولغا كەلتۈرەلمىگەن نەرسىنى يامان قى-

لىپ كۆرسەتكەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ قوينۇڭدىن تۆكۈلسە قونجۇڭغا.

مەنىسى: بۇ، سەندە بىر نەرسە بولىدىكەن، ئۇ ئەتراپىڭدىكى باشقىلارغا ياردىمى بولىدۇ، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ قوينى قاسساپ سويسۇن.

مەنىسى: بۇ، ھەر ئىشنى شۇ ئىشنىڭ ئەھلى قىلسۇن، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ قورۇق تاغار ئۆرە بولماس.

مەنىسى: بۇ، بىر ساھەدە بىرەر مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشىش ۋە ئۇنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن شۇ ساھەدە بىلىمگە ئىگە بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ قورۇق ھارۋىنى ئېلىپ قاچماق.

مەنىسى: بۇ، ھۆددىسىدىن چىقالمايدىغان ئىش ياكى نەرسە ئۈچۈن ھەددىدىن زىيادە ماختانغانلىقنى، داۋراڭ سالغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ قورۇق ئۆستەڭكە مىراب بولماق.

مەنىسى: بۇ، ئەمەلىي ھوقۇقى بولمىغان بىر ئىشقا باشچىلىق قىلغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ قۇيچاپتىن قورققان تېرىق تېرىماس.

مەنىسى: بۇ، بىر نەرسىدىن مۇداپىئە قىلىشنى ئالدىن

بىلىش كېرەك، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☜ **قوشنىچىمنىڭ ئېشىنى ئوغشاتقان موللىكامنىڭ ئوتىيىشى.**

مەنىسى: بۇ، بىر نەرسىنىڭ ياخشى - يامان بولۇشى هەر تەرەپلىمە شارائىتقا باغلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قۇۋ تۈلكە تۇمشۇقىدىن ئىلىنار (ئادان تۈلكە تۇمشۇقىدىن ئىلىنار).**

مەنىسى: بۇنىڭغا مۇنداق بىر كۇپلېت شېئىر مىسال بولالايدۇ.

☜ **بەزىلەر يوللۇق بولۇشقا ئۈندىگەن،**
ئىلىنار قۇۋ تۈلكە تۇمشۇقتىن دېگەن.
ئەمما مەن پەسكەش هاياتقا دەندىگەن.
ئەگرى يولدىن يانمىغان بايۋەچچىمەن.
قۇيقا چېچى تىك (ئۆرە) تۇرۇپ كەتمەك.

مەنىسى: بۇ، قاتتىق غەزەپكە كەلگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قېتىق ئىچكەن قۇتۇلدى، تاۋاق يالىغان تۇتۇلدى.**

مەنىسى: بۇ، جىنايەت ئۆتكۈزگەن قۇتۇلۇپ كېتىپ، شۇ ئىش بىلەن مۇناسىۋىتى بولمىغان بىرسىنىڭ جاۋابكارلىققا تارتىلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قېرىغاندا قېرى تاتۇق، قىلىقلىرى ئاندىن ئارتۇق.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزى ياشانغان بولسىمۇ، ئەمما قىلىقلىرى ياشلارغا خاس ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **قېرىنداشتىن قارنىم ياخشى.**

مەنىسى: بۇ، پەقەت ئۆزىنىلا ئويلاپ، باشقىلارنى ئويلىمايدىغان ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **قېرى كەلسە ئاشقا، ياش كەلسە ئىشقا.**

مەنىسى: بۇ، ياشلارنىڭ، ئەمگەك قىلىش ئىقتىدارى بارلارنىڭ ئىشتىن قاچماسلىقى توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىدۇ.

☜ **قېرىنىڭ ئۆلۈكىنى ھەيتە ساقلا، سۆزىنى قاپتا ساقلا.**

مەنىسى: بۇ، ياشانغانلارنى ئىززەت ـ ھۆرمەت قىلىشتىن تاشقىرى، ئۇلارنىڭ تەجرىبىسىنى ئوبدان ئۆگىنىۋېلىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قىلىچ ئۆز قىنىنى كەسمەس.**

مەنىسى: بۇ، ئۆز ئادەملىرىگە، ئۆز يېقىنلىرىغا زەرەر يەتكۈزمەسلىك كېرەك دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☜ **قىزىم ساڭا ئېيتاي كېلىنىم سەن ئاڭلا.**

مەنىسى: بۇ، سۆزنى توغرىدىن ـ توغرا دېمەي، ئەگىتىپ ـ دارىتىملاپ قىلغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قىش غېمىنى يازدا يە.**

مەنىسى: بۇ، ئالدىنئالا ھازىرلىق بولغاندا، ۋاقتى كەلگەندە تەمتىرەپ قالمايدىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ قىشنىڭ كۆزى قارىغۇ.

مەنىسى: بۇ، سوغۇقنىڭ كېيىم ئىلغىمايدىغانلىقىنى، ئەسكى ـ تۈسكى كېيىم بولسىمۇ، بەدەننى سوغۇقتىن ئىسسىق ساقلاپ بەرسىلا بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ قىش ئوچىقى تار، قوپ ئۆيۈڭگە بار.

مەنىسى: بۇ، قىش كۈنلىرى باشقا بىراۋنى ئاۋارە قىلىش ياخشى ئىش ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ قىڭغىر ئولتۇرساڭمۇ تۈز سۆزلە.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى سەمىمىي بولۇشقا، توغرا سۆزلۈك بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

☜ قىڭغىر ئىش قىرىق يىلدىن كېيىنمۇ مەلۇم بولۇر.

مەنىسى: بۇ، خاتالىق ۋە جىنايەتنى ئۇزۇن مۇددەت يوشۇرۇپ قالغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ قىلنى قىرىققا يارماق.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى ناھايىتى ئىنچىكىلەپ ئىشلەش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ

☜ قاپاق پۇل ئەمەس، باراڭ پۇل.

مەنىسى: بۇ، قىممىتى يۇقىرى نەرسىنى پاخاللاشتۇرغان ئەھۋالنى سۈپەتلەشتە قوللىنىلىدۇ.

☞ **قاپقىدىن قار يېغىپتۇ، كىرپىكىدىن مۇز يېغىپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ بىر كىمنى تازا قېتىغا ئالماي، يەكلىگەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **قاپىقى ياماندىن قورققۇچە، غەرىزى ياماندىن قورق.**

مەنىسى: بۇ، مەسىلىنى تاشقى شەكىل ـ قىياپەت بويىچە ئەمەس، ماھىيىتى بويىچە كۆزىتىشنى ۋە ھەل قىلىشنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قاتاردىن قالغۇچە، ئاتادىن قال.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر بىلەن كۆپرەك ھەمكارلىشىشنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قاتتىق گەپ قىلساڭ قېتىۋالىدۇ، يۇمشاق گەپ قىلساڭ يېتىۋالىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، بىرەر مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ تەدبىرى خىلمۇخىل بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قاپان بولغان ئۆزۈمدەك، قاراپ تۇرغان كۆزۈمدەك.**

مەنىسى: بۇ، بىرەر ئىشنى قىلىشتا، ئۇنىڭغا قويۇلىدىغان تەلەپنىڭ يۇقىرى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قاپقانى قوغلا، قوغلىغاندىن قاپ.**

مەنىسى: بۇ، ئەدەپ ـ ئەخلاقلىق دوست تۇتۇشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قاراپ تۇرغاندىن قورقماي. ماراپ تۇرغاندىن قورق.**

مەنىسى: بۇ، ھىيلىگەر، كاززاپ دۈشمەن سىياق كىشىلەردىن ھەزەر ئەيلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قارا دېمەك كۆمۈرنى، ئېرىتىدۇ تۆمۈرنى.**

مەنىسى: بۇ، پەقەت شەيئىلەرنىڭ تاشقى قىياپىتىگە قاراپلا باھا بېرىشنىڭ تولىمۇ خاتا بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قارا قاغا قاق ئېتىدۇ، ئۆز كۆڭلىنى خۇش ئېتىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ غېمىنى يەنە بىراۋ قىلىپ يۈرمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قاراي دېسەم يالماۋۇز بالام، قارىماي دېسەم يالغۇز بالام.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ئۆز بالىسىنىڭ قىلىقىنىڭ سەتلىكىنى سۈپەتلەشتە قوللىنىلىدۇ.

☜ **قارچىغا گۆشنى دەپ تورغا چۈشىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ ئۆز نەپسىنى دەپ كۆپرەك خاتالىققا يول قويىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قارغىشتىن قورقما، ھەقتىن قورق.**

مەنىسى: بۇ، ھەقىقەتتە چىڭ تۇرۇشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قاغىنىڭ قارىسىنى بىلىپ بولماس، ئادەمنىڭ ئالىسىنى بىلىپ بولماس.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ نىيىتى - كۆڭلىنى بىلىشنىڭ ئىنتايىن تەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قار كۆچىدۇ، تاغ قالىدۇ، گۈلخان ئۆچىدۇ، چوغ قالىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، بەزى نەرسىلەرنىڭ پەقەتلا ۋاقىتلىق بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **قارلىغاچ پەس ئۇچسا، يەرگە يامغۇر چۈشەر.**

مەنىسى: بۇ، تەجرىبىدىن بارلىققا كەلگەن ئاتىلار سۆزى بولۇپ، ئەجدادلىرىمىزنىڭ ھاۋارايىدىن مەلۇمات بېرىدىغان ئىقتىدارىنى نامايان قىلغان. ئەمەلىيەتتە، قارلىغاچلار پەسرەك ئۇچقان چاغدا، يامغۇر راستتىنلا ياغىدۇ...

☜ **قارنىڭ بېشىنى قار يەيدۇ يېغىپ تۇرۇپ، ياۋنىڭ بېشىنى ياۋ يەيدۇ چېپىپ تۇرۇپ.**

مەنىسى: بۇ ھەرقانداق ئىشنىڭ ئەمەلىيەتتە سىرلىق بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قارنىم ئۈچۈن يىغلىمايمەن، قەدرىم ئۈچۈن يىغلايمەن.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئۈچۈن قەدىر - قىممەتنىڭ بەكمۇ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قارىغۇدىن يول سورىما، بېخىلدىن پۇل سورىما.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى بېخىل، نامەرد بولماسلىققا ئۈندەيدۇ.

☞ **قارىغۇنىڭ تىلىكى ئىككى كۆز، گاچىنىڭ تىلىكى بىر ئېغىز سۆز.**

مەنىسى: بۇ، ھەر بىر كاللىدا ئوخشىمىغان خىيال ياكى ئارزۇ - تىلەك بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قارىما كىشىنىڭ كۆزىگە، قارا كىشىنىڭ سۆزىگە.**

مەنىسى: بۇ، كىشىنىڭ تاشقى قىياپىتىگە ئەمەس، سۆز - ھەرىكىتىگە، ئىشىغا قاراپ مۇئامىلە قىلىشنىڭ توغرا بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قازاندا نېمە بولسا، چۆمۈچكە شۇ چىقىپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، كۆپىنچە بىراۋنىڭ زادى قانچىلىك بىلىمى بارلىقىنى سۈپەتلەشتە قوللىنىلىدۇ.

☞ **قازاننىڭ قۇلىقى ھەممە يەردە تۆت.**

مەنىسى: بۇ، ھەممە يەرنىڭ ئەھۋالى ئوخشاش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قاغا بالام ئاپئاق بالام، كىرپە بالام يۇمشاق.**

مەنىسى: بۇ، ھەر بىر ئادەمنىڭ ئۆز بالىسى قانچىلىك كەمچىلىكى بولسۇن، كۆزىگە قىلچە كۆرۈنمەيدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

☞ **قاغىنىڭ ئېقى يوق، ياخشىلىقنىڭ چېكى يوق.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلىشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قالغان ئىشقا قار ياغار.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىشنى ئۆز ۋاقتىدا قىلىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قايسى تاغقا بارساڭ شۇ تاغنىڭ ناخشىسىنى ئېيت.**

مەنىسى: بۇ، قانداق جايغا بارساڭ بار، ئەمما شۇ يەرنىڭ ئۆرپ - ئادىتىگە ھۆرمەت قىل، دېگەن مەنىدە.

☞ **قەرزدارلىق بەك يامان بىر پۇل بولسىمۇ، مۇساپىرلىق بەك يامان بىر كۈن بولسىمۇ.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەردىن ئالغان ئۆتنە - يېرىمنى ئۆز ۋاقتىدا قايتۇرۇشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قەلبى ئۆلۈك دوزاخقا كىرەر.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ ئەڭ گۈزەل ۋە سۆيۈملۈك تەرىپى ئۇلارنىڭ قەلبى ۋە يۈرىكى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قوتاندا ئوغلاق تۇغۇلسا، ئېتىزدا ئوتى ئۈنۈپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، بالا كۆپ بولسا، باقالمايمەن دېمە، ئۇنىڭ رىسقى ئۆزى بىلەن تەڭ تۇغۇلىدۇ، دېگەن مەنىدە.

☞ **قورساق ئاغرىقىڭ بولمىسا، تاۋۇز يېيىشتىن قورقما.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ باشقىلارنىڭ كەمچىلىك - خاتالىقى بار - يوقلۇقىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **قوشنا بولساڭ يۆلەك بول، بولمىسا بۆلەك بول.**

مەنىسى: بۇ، قوشنىلارنىڭ ئىناق ـ ئىتتىپاق ئۆتۈشىنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قول سۇنسا يەڭ ئىچىدە، باش يېرىلسا بۆك ئىچىدە.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىش يۈز بېرىشىدىن قەتئىينەزەر ئۆيدىكى سەتچىلىكنى باشقىلاردىن يوشۇرۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قولنى قول يۇيسا، قول قوپۇپ يۈزنى يۇيىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ ساۋابىنىڭ زورلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قولۇڭدىن كەلگەن ئىشنى بىر مىنۇتمۇ كېچىكتۈرمە.**

مەنىسى: بۇ، ئىشنى ئۆز ۋاقتىدا چاپسان قىلىشنىڭ پايدىسى كۆپلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قولى گۈل ئېتىدۇ غىزا، قولى گال تارتىدۇ ئىزا.**

مەنىسى: بۇ، ئىشچان ۋە ھۈنەرلىك بولۇشنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتى كۆپ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قولى ئوچۇقنىڭ قوڭى ئوچۇق، كۆڭلى ئوچۇقنىڭ يولى ئوچۇق.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرگە سەمىمىي، تۈز مۇئامىلە قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قول يەتمىگەن شاپتۇل ئاچچىق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ئېرىشەلمىگەن نەرسىنى كەمسىتىشتە، يامان كۆرسىتىشتە قوللىنىلىدۇ.

☞ **قوينۇڭغا تۆكۈلسە، قونجۇڭغا چۈشەر.**

مەنىسى: بۇ، كۆپىنچە يېقىن كىشىلەرنىڭ پايدا ئالغانلىقىنى سۈپەتلەشتە قوللىنىلىدۇ.

☞ **قوينى قاسساپ سويسۇن، ئالتۇننى زەرگەر سوقسۇن.**

مەنىسى: بۇ، ھەر ئىشنى شۇ ئىشنىڭ ئەھلى قىلسۇن دېگەن مەنىدە.

☞ **قوينى شاپاققا زورلىما، مېھماننى ئاشقا زورلىما.**

مەنىسى: بۇ، ئادەملەرنى خىجالەتچىلىككە قالدۇرماسلىق لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قوي يېمەيدىغان بۆرە يوق.**

مەنىسى: بۇ، نۇرغۇن مالنى بىر تاياقتا ھەيدىگەندەك ھەممە ئادەمدە بىر ئىللەتنىڭ بارلىقىنى سۈپەتلەشتە قوللىنىلىدۇ.

☞ **قۇرئان بىر، تەپسىرى مىڭ.**

مەنىسى: بۇ، ھەقىقەت بىر بولسىمۇ، لېكىن ئۇنى چۈشىنىشىنىڭ ھەر خىل بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قۇرۇق گەپكە مۈشۈكمۇ ئاپتاپقا چىقمايدۇ.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئارىسىدا ئىقتىسادىي شەرتنىڭ

مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قۇرۇق پىلەك تاراقشىيدۇ، بىلىمسىز ئادەم ۋالاقشىيدۇ.**
مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى بىلىملىك بولۇشقا ئۈندەش ئۈچۈن ئېيتىلىدۇ.

☜ **قۇپقاپتەك ۋىپىرلىغۇچە، پوقولدەك مىدىرلىغىن.**
مەنىسى: بۇ، ئاز گەپ قىلىپ، كۆپرەك ئىشلەشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قۇپقاپقا ناۋات بەرسەڭ تەمىنى بىلمەس، يامانغا ياخشىلىق قىلساڭ قەدرىنى بىلمەس.**
مەنىسى: بۇ، ياخشىلىقنىمۇ قەدىر ـ قىممەتنى بىلگەنگە قىلىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئاڭلىغان يالغان، كۆز كۆرگەن راست.**
مەنىسى: بۇ، ئەمەلىيەتنى يەنىلا ئاساس قىلىشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قولدەك ئىشلە بەگدەك يە.**
مەنىسى: بۇ، ھۇزۇر ـ ھالاۋەتنىڭ ئىش ـ ئەمگەكتە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قۇلىقى تۇرۇپ گاس، تىلى تۇرۇپ گاچا.**
مەنىسى: بۇ، ئۆزىدە بار بولغان ئارتۇقچىلىقنى ئىشقا سالمىغانلىقنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ قۇم ـ شېغىل تاش بولۇر، قىڭغىر ئىش پاش بولۇر.

مەنىسى: بۇ، خاتالىقنى يوشۇرۇپ قالدىم دېگەنبىلەن بىر كۈنى پاش بولۇش ئاقىۋىتىدىن خالىي بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ قۇمغا يامغۇر كار قىلماس، قاغبالىسىغا گەپ كار قىلماس.

مەنىسى: بۇ، ئۆتۈپ كەتكەن نومۇسسىز ئادەملەرگە گەپ ـ سۆز تەسىر قىلمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ قۇملۇق يەرگە شاپتۇل تىكىپ باغ قىلما، مېۋە كۆرمەي يۈرىكىڭنى داغ قىلما.

مەنىسى: بۇ، باغۋەنچىلىك تەجرىبىسى بايان قىلىنغان ئاتىلار سۆزى بولۇپ، شاپتۇل قاتارلىق مېۋىلىك دەرەخلەرنى قۇملۇق جايغا تىكىشنىڭ ئاۋارىچىلىكى كۆپ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ قۇياش بىلەن سايە پەيدا، قاراش بىلەن غايە پەيدا.

مەنىسى: بۇ، كىشىلىك تۇرمۇشنىڭ قىممەتلىك قاراشلارغا تولىمۇ مۇھتاجلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ قۇياش تاغنى يورۇتار، كىتاب ئاڭنى يورۇتار.

مەنىسى: بۇ، كىتاب ئىنسانىيەت ئېڭىنىڭ بوز يېرىنى ئاچىدىغان تەپەككۇر قورالى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قول ئات مىنسە چىقمايدىغان دۆڭى قالماس، دىدەك مونچاق تاقسا كىرمەيدىغان ئۆيى قالماس.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ئەزەلدىن كۆرۈپ ۋە ئېرىشىپ باقمىغان نەرسىگە ئېرىشكەندىن كېيىن قاتتىق خۇشال بولۇپ كەتكەنلىكىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **قۇۋ تۈلكە تومشۇقىدىن ئىلىنار.**

مەنىسى: بۇ، قۇۋ ـ ھىيلىگەر كىشىلەرنىڭ ئاقىۋىتى شەرمەندە بولۇشتىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قۇيرۇق كۆرستىپ ئۆپكە سېتىپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ كىشىلەرنىڭ كۆزىنى غەلەت قىلىپ، كاززاپلىق قىلغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **قېتىق بولسمۇ پۈۋلەپ ئىچ.**

مەنىسى: بۇ، ئېھتىياتچان بولۇشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قېتىق تاپسام نان يوق، نان تاپسام قېتىق يوق.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلىك تۇرمۇشتا ھامان توقۇزى تەل بولۇپ ياشىغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **قېرىغاندا يۆتەل تۇتار، ھورۇنغا كېسەل يۇقار.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم ئۈچۈن ئىش ـ ئەمگەك قىلىشنىڭ بىردىنبىر چىقىش يولى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ قېرى كالنى قاسساپقا بەر، كاسات مالنى كاززاپقا بەر.

مەنىسى: بۇ، ئۆتمەس مالنى ئۆتكۈزۈشنىڭمۇ ئامالى بارلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ قېرىنداشنىڭ ئارازى بولسىمۇ، بىزارى بولماس.

مەنىسى: بۇ، قېرىنداشلىق ۋە تۇغقانچىلىق ئارىسىدىكى ئاز - تولا سۈركىلىشنىڭ ئۇلارنىڭ مېھىر - مۇھەببىتىنى نابۇت قىلالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ قېرىنداش دېسە قارىمىغان، قۇدا دېسە قاراپتۇ.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ بالىلار ئۈچۈن بەكرەك مېھىر - مۇھەببىتىنى بېرىۋېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ قېرىنىڭ زىنىتى ساقال، كەپنىڭ زىنىتى ماقال.

مەنىسى: بۇ، گەپ - سۆزنى قىسقا ھەم مېغىزلىق قىلىشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ قېرىنىڭ چىشى يوق تۆشكە ئامراق، مۈشۈكنىڭ پۇلى يوق گۆشكە ئامراق.

مەنىسى: بۇ، مادارى بولمىسىمۇ، ئارزۇ - تىلىكى زور ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ قېرىنىڭ كۆزى ياشتا، ئاپىنىڭ كۆزى ئاشتا.

مەنىسى: بۇ، كىم نېمىگە موھتاج بولسا، شۇنىڭغا قارايدىغانلىقىنى، شۇنىڭغا دىققىتىنى بۇرايدىغانلىقىنى بىلدۇ-

رىدۇ.

☜ **قىچقارسا «ھە» دەپ قويۇڭ، سورىسا «بار» دەپ قويۇڭ.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر بىلەن بىللە ئۆتۈشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قىزىڭنى نومۇسچان قىل، ئوغلۇڭنى تىرىشچان قىل.**

مەنىسى: بۇ، پەرزەنت تەربىيىسىدىكى مۇھىم تەجرىبە - ساۋاقلارنى ئەستە ساقلاشنى كۆرسىتىدۇ.

☜ **قىزىلچىنى قەنت قىلغان ھۈنەر بىلەن پەن.**

مەنىسى: بۇ، ئەقىل - پاراسەتنىڭ قولىدىن ھەممە نەرسە كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قىزىل كۆزدىن ۋاپا كەلمەس، قوي كۆزدىن جاپا كەلمەس.**

مەنىسى: بۇماقال، كىشىلەرنىڭ سەمىمىي، راستچىل بولۇشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قىزىمغان كاشىدىن كات ياخشى، كۆيۈمى يوق تۇغقاندىن يات ياخشى.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئارىسىكى مۇھىم نەرسە: كۆيۈمچانلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **قىش غېمىنى يازدا قىل، قىشتا غەمنى ئاز قىل.**

مەنىسى: بۇ، ئىش قىلىشتىن بۇرۇن، پۇختا تەييارلىق قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ قىشنىڭ يارىشقى ـ ئوت بىلەن ئوتۇن، تۆينىڭ يارىشقى ـ ئەر بىلەن خوتۇن.

مەنىسى: بۇ، ئائىلە ئىناقلىقىنىڭ ئائىلىنىڭ يارىشقى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ قىلىچ كۆتۈرۈپ چاپقاندىن قورقما، پارا بېرىپ چاقىقاندىن قورق.

مەنىسى: بۇ، پارا بەرگۈچىلەر بىلەن چېقىمچىلىق قىلغۇچىلارنىڭ چاياندىنمۇ زەھەرلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ قىممىتى يوق مال بولماس.

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق بىر تاۋارنىڭ ئۆزىگە خاس رولى ۋە قىممىتى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ قىيام قىلماي ناۋات بولماس، تەر تۆكمەي ئاۋات بولماس.

مەنىسى: بۇ، تەر ۋە مېھنەت ئارقىلىق ئاندىن گۈزەل نەرسىلەرگە ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ قىيىنچىلىق ـ قورقۇنچاقنىڭ يۈكى، باتۇر ئۈچۈن توخۇنىڭ تۈكى.

مەنىسى: بۇ، قىيىنچىلىقنى يەڭگۈچىلەرنىڭ ھەقىقىي باتۇر سانىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ قىين ئىش يوق ئالەمدە، كۆڭۈل قويغان ئادەمگە.

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىشتا كۆڭۈل قويغان ئادەمنىڭ روناق تاپىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ك

☞ **كاتاك يول ئاتنى سىنايدۇ مۇشەققەت مەردنى سىنايدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ جاپا - مۇشەققەت جەريانىدا پىشىپ يېتىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كادىر بولساڭ سىلىق بول، سۇغا كىرسەڭ بېلىق بول.**

مەنىسى: بۇ، ئاممىنىڭ خىزمىتىنى قىلىدىغان ئادەمنىڭ چىقىشقاق، يېقىشلىق بولۇشى لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كادىر ياماندىن قورقىدۇ، كەتمەن ساماندىن قورقىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ياماندىن ھەممىسى قورۇنىدىغانلىقىنى، قاچىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كاززاپ توۋا قىلار قازا يەتكەندە، نادان سودا قىلار بازار كەتكەندە.**

مەنىسى: بۇ، ھەممە ئىشنىڭ ۋاقتى بولىدىغانلىقىنى، ۋاقتنى ھەرگىزمۇ قولدىن بېرىپ قويماسلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كالاڭغا كۆڭۈل بۆلگۈچە بالاڭغا كۆڭۈل بۆل.**

مەنىسى: بۇ، بالا تەربىيىسىنىڭ بارلىق ئىشلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ مۇھىم ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كالىنى ياخشى كۆرسەڭ باغلا، بالىنى ياخشى كۆرسەڭ باشلا.**

مەنىسى: بۇ، بالىغا يېتەكچىلىك قىلىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كالا كۆشى سوغۇق، ئۆپكە كۆشى قوقاق، خۇدا بەندەم دېسەڭ، قوينىڭ كۆشىدە باق.**

مەنىسى: بۇ، ئۇ يامان، بۇ ياخشى دېمەي، ھەر خىل يېمەكلىكنىڭ ئۆزىنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى بىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كالا ھارۋىسىدا توشقان تۇتۇپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، قاتتىق سەۋرچان بولۇشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **«كالا» دېسە «پاپاق» دەپتۇ، «پېشۇرۇپ بېرەي» دېسە، «خام يەيمەن» دەپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، پىكىر ياكى قاراشنىڭ بىردەك بولمىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كالا مىڭدە، ئەقىل بىردە.**

مەنىسى: بۇ، ئەقىل ـ پاراسەتنىڭ تولىمۇ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كالىنىڭ قۇيرۇقى بولغۇچە، خورازنىڭ تاجىسى بول.**

مەنىسى: بۇ، كىچىك بولسىمۇ خوجايىن بولۇشنىڭ شە-

رەپلىك ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كالىنىڭ مۈڭگۈزىگە ئۇرسا، تۇيىقى سىرقىرار.**

مەنىسى: بۇ، ئۇرۇق ـ تۇغقان، قېرىنداشلار بىرەر پېشكەللىككە ئۇچرىسا، كۆڭۈل يېرىم بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كاۋا پۇل ئەمەس، بارالڭ پۇل.**

مەنىسى: بۇ، قىممىتى بار نەرسىلەرنىڭ پاخاللىشىپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **كاۋا ئىچىدە ئۆسسەڭ يۇمۇلاق بولۇرسەن، تەرخەمەك ئىچىدە ئۆسسەڭ ئۇزۇنچاق بولۇرسەن.**

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىدە شەرت ـ شارائىتنىڭ مۇھىم رول ئوينايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كەپتەرۋاز تۇتسام دەيدۇ، قىمارۋاز ئۇتسام دەيدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ھەر بىر كەسىپنىڭ ئۆزىگە خاس ئۆزگەرمەس ئادەت كۈچى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كەپتەر ئىككى قانىتى تۇرۇپ دانغا ئۆگىنىدۇ، ئادەم نەپ بولسىلا خانغا ئۆگىنىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئۈچۈن ھەممىدىن تەسكە چۈشىدىغىنى ئۇلارنىڭ نەپسى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كەتمەن چاپقان بىكىدە يەپتۇ، ئوڭدا ياتقان گىردە يەپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئىشچاننىڭ خارلىنىپ، ھۇرۇننىڭ ھۇزۇر ـ

ھالاۋەت سۈرۈۋاتقانلىقىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **كەتمەن چاپماي ئاق نان يېسەم، قوي باقماي پاقلان يېسەم.**

مەنىسى: بۇ، ئىشلىمەي، جاپا تارتماي، ھۇزۇر ـ ھالاۋەت سۈرگۈچىلەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **كېڭەشكەنگە كەڭ دۇنيا، تالاشقانغا تار دۇنيا.**

مەنىسى: بۇ، ھەمكارلىشىشنىڭ ئىستىقبالى زور بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كەڭ بولساڭ، كەم بولمايسەن.**

مەنىسى: بۇ، ئۇچۇق ـ يورۇق، كەڭ قورساق بولۇشنىڭ يۈكسەك پەزىلەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كەمبەغەل بولساڭ بول، قەرزدار بولما.**

مەنىسى: بۇ، ئېلىم ـ بېرىم ئىشلىرىدا تېجەشلىك بولۇشنى كۆرسىتىدۇ.

☞ **كەمبەغەل كەمبەغەل ئەمەس، كەم ئەقىل كەمبەغەلدۇر.**

مەنىسى: بۇ، ئەقىل ـ پاراسەت جەھەتتىكى كەمبەغەللىكنى تۈگىتىشنىڭ ئىنتايىن زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كەمبەغەل ـ كەمبەغەلنىڭ قايىشى.**

مەنىسى: بۇ، مەرتىۋىسى، ئورنى ئوخشاش كىشىلەرنىڭ بىر ـ بىرى بىلەن ئاسان دوست بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كەمتەر بولساڭ ئۇتارسەن، مەغرۇر بولساڭ غۇلارسەن.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرگە سەممىمىي، كەمتەر بولۇشنىڭ ئېسىل پەزىلەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كەمتەر كامال تاپار، بەدزىيەت زاۋال تاپار.

مەنىسى: بۇ، كىچىك پېئىل ئادەملەرنىڭ ھامان توختاۋسىز ئالغا باسىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كونا چاپاننىڭ ئىچىدە ئادەم بار.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ تاشقى قىياپىتىگە قاراپ باھا بەرمەسلىك كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كۆپ بىلگەن ئاز سۆزلەيدۇ، ئاز سۆزلىسىمۇ ساز سۆزلەيدۇ.

مەنىسى: بۇ، بىلىملىك بولۇشنىڭ مۇھىم يولى كۆپ ئاڭلاش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كۆپ تەتقىق قىلغان ئالىم بولار، كۆپ تەنقىد ئاڭلىغان زالىم بولار.

مەنىسى: بۇ، ئۆگىنىشنىڭ ئۈزلۈكسىز ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كۆپ تۇرغاندىن سورىماي، كۆپ يۈرگەندىن سورا.

مەنىسى: بۇ، كۆپ تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىشنىڭ ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆپتىن مۇت تەگسىمۇ ئال.**

مەنىسى: بۇ، ئەل ئىچىدە نېمە ئىش بولسا، ئۇنىڭغا يېقىن تۇرۇشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆپ كۈلمەي، كۆپ بىل.**

مەنىسى: بۇ، كۆپرەك ئەسقاتىدىغان نەرسىنى ئىگىلەشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆپ نەرسىگە ئاشىق بولغۇچە، بىر نەرسىگە مەشۇق بول.**

مەنىسى: بۇ، بىر نەرسىنى ئۆگىنىپ، ئۇنىڭدىن نەتىجە قازىنىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆپنىڭ ئەقلى كۆپ.**

مەنىسى: بۇ، كوللېكتىپنىڭ كۈچىنىڭ چەكسىزلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆپ ئويلا ئاز سۆزلە.**

مەنىسى: بۇ، ئوي - پىكىر ۋە تەپەككۇرنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئالدامچىنىڭ ئۈستىسى تۈلكە، خۇشامەتچىنىڭ دەسمايىسى كۈلكە.**

مەنىسى: بۇ، ئالدامچىلىق خۇشامەتچىلىك بىلەن بىللە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭدىن ئېھتىيات قىلىشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆچەت تىكسەڭ پۇتاپ تۇر تۈز لىم ئالسەن، بىكار بولساڭ كىتاب كۆر بىلىم ئالسەن.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم ئۈچۈن ئۆگىنىشنىڭ مەڭگۈلۈك بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆرەڭلىسەڭ زالىم بولىسەن، ئۆگەنسەڭ ئالىم بولىسەن.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم بولۇشنىڭ يولىمۇ ئۆگىنىش بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆرسە ھالى يوق، كۆرمىسە كارى يوق.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئارىسىدىكى نورمال مۇناسىۋەتنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **كۆرمەي تۇرۇپ ئاق دېمە، سىنىماي تۇرۇپ ساق دېمە.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىشنى ئەمەلىيەت جەھەتتە كۆزىتىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆرمەيدىغان ئادەم تۆكىنىمۇ كۆرمەس.**

مەنىسى: بۇ، ئەقىل جەھەتتە كەمتۈك ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **كۆرۈپ بىلمىسەڭ، قىلىپ بىل.**

مەنىسى: بۇ، ئۆگەنگەن ئىشنى قول سېلىپ قىلغاندا، ئاندىن تولۇق ئۆگەنگىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆرۈپ يۈرگەن ئۆزنى ئالماي، كۆرۈپ بىلگەن سەتنى ئال.**

مەنىسى: بۇ، خوتۇن ئېلىش ئۈچۈنمۇ تەكشۈرۈپ، بىلىشنىڭ مۇھىملىقىنى سۈپەتلەشتە قوللىنىلىدۇ.

☞ **كۆزدىن يىراق كۆڭۈلدىن يىراق.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزى يوقنىڭ كۆزى يوق دېگەن مەنىدە.

☞ **كۆرۈنگەن تاغ يىراق ئەمەس.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرگە ئۈمىدۋار بولۇشنىڭ، چىدامچان بولۇشنىڭ دائىم لازىم بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆز قورقاق قول باتۇر.**

مەنىسى: بۇ، ئىشقا كىرىشمەي تۇرۇپ، بىرەر ئىشنى قىيىن دېمەسلىك كېرەكلىكىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **كۆزگە سىغقان كۆڭۈلگە سىغار.**

مەنىسى: بۇ، كۆزگە ئىسسىق كۆرۈنگەننى كۆڭۈلمۇ ياقتۇرىدۇ دېگەن مەنىدە بولۇپ، كۆز بىلەن كۆڭۈلنىڭ يېقىنلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **كۆزگە قولاق گۇۋاھچى، ئېغىزغا بۇرۇن گۇۋاھچى.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق شارائىتتا راستچىل، سەممىي بولۇشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كۆزگە ئىلمىغان پۇتقا چوماق.

مەنىسى: بۇ، كۆزگە ئىلمىغان ئادەملەرنىڭ چوڭ نەتىجىگە ئېرىشىپ قالىدىغانلىقىنى سۈپەتلەشتە قوللىنىلىدۇ.

☜ كۆز نۇرنىڭ ئۆۋىسى، كۆڭۈل سىرنىڭ ئۆۋىسى.

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىشىنىڭ ئىنتايىن مۇشەققەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كۆز ئۇيقۇغا كەتسە، قوڭ پۇتادىن چىقىپتۇ.

مەنىسى: بۇ، ئادەم ئۇچۇن ئەدەپ ـ ئەخلاقنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كۆزۈڭ ئاغرىسا قولۇڭنى تارت، چىشىڭ ئاغرىسا تىلىڭنى تارت.

مەنىسى: بۇ، ساغلاملىق تەربىيىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئاتىلار سۆزى بولۇپ، كۆزنى ئۇۋۇلىسا، قولدىن مىكروب كۆزگە كىرىدۇ، كۆز ئاغرىيدۇ دېگەندەك مەنىلەردە...

☜ كۆزۈڭ بىلەن كۆرۈپ باق، قولۇڭ بىلەن تۇتۇپ باق.

مەنىسى: بۇ، كۆرۈش، تۇتۇشتىن ئىبارەت ئەمەلىي پائالىيەت ئارقىلىق شەيئىلەرنى چۈشىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ھەرىنىڭ چاققىنىغا چىدىغان ئادەم ھەسەل يەر.

مەنىسى: بۇ، جاپا ـ مۇشەققەتتىن قورقمىغان ئادەم ھالاۋەت كۆرىدۇ، دېگەن مەنىدە.

☜ **بىلگەندىن ئۆگەن بويۇنۇڭنى ئېگىپ، بىلمىگەنگە ئۆگەت يۈرىكىڭنى يېرىپ.**

مەنىسى: بۇ، مەيلى ئۆگىتىش بولسۇن ياكى ئۆگىنىش بولسۇن كۆڭۈل قويۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆڭلۈڭ رەنجىسە، كۈلۈپ ئوينا.**

مەنىسى: بۇ، خاپىلىقنىڭ ئىنتايىن زىيانلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **گەپنى قىل ئۇققانغا، مىجەزىڭگە ياققانغا.**

مەنىسى: بۇ، چۈشىنىش ھاسىل قىلغان ئادەملەرگە گەپ قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆڭلۈڭ قالغان يەرگە بارما.**

مەنىسى: بۇ، كۆڭۈل ئازارلىقى يۈز بەرگەن ئىشلاردىن قايتا ساقلىنىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆڭۈل ئاغرىقىنى كۆڭۈل بېرىپ ئال.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەردىن ئەپۇ سوراشتىن ھەرگىزمۇ يالتىيىپ قالماسلىق لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆڭۈل بۆلگىن بىلىمگە، كۆل تېرىغىن ئىلىمگە.**

مەنىسى: بۇ، كۆڭۈلنى بىلىمگە بېرىشتىنمۇ ئارتۇق گۈزەللىك يوق دېگەن مەنىدە.

☜ **كۆڭۈلچەك بولماق، ئىرىنچەك بولماق.**

مەنىسى: بۇ، ھەم ئىشچان، ھەم كەسكىن بولۇشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆڭۈلدە بولمىسا مېھىر - مۇھەببەت، ئەقىدە زەررىدىن نىشان تېپىلماس.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئارىسىدا مېھىر - مۇھەببەتنىڭ بەكمۇ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆڭۈل كۆڭۈلدىن سۇ ئىچەر.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم بىلەن ئادەم دىگەن مەندە.

☜ **كۆڭۈلگە پۈكۈلسە، پۈتمەيدىغان ئىش يوق.**

مەنىسى: بۇ، كۆڭۈلدە پىلانى بولغان ئىشنىڭ ھەرگىزمۇ يەردە قالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆڭۈل كۆرمىسە كۆز تامنىڭ تۆشۈكى.**

مەنىسى: بۇ، ئەقىل - پاراسەت كۆرمىسە، كۆزنىڭ رولىمۇ بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆڭۈلنىڭ كىرىنى چاي ئالىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، مالىمان بولغان كۆڭۈلگە سىردىشىشنىڭ شىپالىق دورا بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆڭۈلنىڭ كىرىنى ئېيتسا كېتەر، كىيىمنىڭ كىرىنى يۇيسا كېتەر.**

مەنىسى: بۇ، كۆڭۈلدە كىر ياكى غەلدە - غەش بولسا،

ئۇنىڭ ئەڭ يېقىن سىرداش دوستىغا تۆكسە، يوقايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۈن هۇرۇننى كۈل قىلىدۇ، ئىشچاننى گۈل قىلىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، هۇرۇن بىلەن ئىشچاننى ئايرىيدىغىنى ۋاقىت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۈن يىراق بولسىمۇ، ئاپتىپى يېقىن.**

مەنىسى: بۇ، ئارىلىق يىراق بولسىمۇ، مەيلى بولسا، كۆڭۈل ئىزھار قىلىشنىڭ ئامالى كۆپ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كېپىنەك پەرۋانە بولماس، ياسانچۇق مەردانە بولماس.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنى بېغىشلايدىغان، مەردانە ئادەملەرنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كېسەلنىڭ ئانىسى زۇكام، ناخشىنىڭ ئانىسى مۇقام.**

مەنىسى: بۇ، كېسەلگە كىچىك دەپ بىپەرۋا مۇئامىلىدە بولماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **تويىنى چوڭ قىلغۇچە ئۆيۈڭنى چوڭ قىل.**

مەنىسى: بۇ، پۇلنى، ئېھتىياجلىق يەرگە خەجلە دېگەن مەنىدە.

☞ **كېيىنكى پۇشايمان، ئۆزۈڭگە دۈشمەن.**

مەنىسى: بۇ، ئىش قىلغاندا ئۇنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلاش-

نىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كېيىنكى چاق ئالدىنقى چاقنىڭ ئىزىدىن ماڭىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، كېيىنكىلەر ئالدىنقىلارنىڭ ئىزىنى بويلاپ ماڭىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كىچىك پېئىل بولساڭ، كىچىكلەپ كەتمەيسەن.**

مەنىسى: بۇ، كىچىك پېئىل ۋە كەمتەر بولۇشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كىچىكلەردىن گۇناھ، چوڭلاردىن ئەپۇ.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئارا پەردىشەپنىڭ ئىنتايىن مۇھىملىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئېيتىلىدۇ.

☞ **كىشىنى بىلەي دېسەڭ ئاۋۋال دوستىنى بىل.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى چۈشىنىشنىڭ يولى كەڭ ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كىشىنىڭ ئەيىبىنى ئۆزىگە دە، ياتقا دېمە، كىشىنىڭ ياخشىلىقىنى كىشىگە دە، ئۆزىگە دېمە.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلىك مۇناسىۋەتتىكى ئېسىل ئەخلاق ـ پەزىلەتنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **كىشىنىڭ تەرىتىدە ناماز ئوقۇغىلى بولماس.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارغا تايىنىۋېلىشنىڭ ناچار ئىش ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ ياخشى ئەمەسلىكىنى

بىلدۈرىدۇ.

☜ كىشىنىڭ ھەققى يامانىدىن يامان، ھالال يېگەن بولۇرسەن ئامان.

مەنىسى: بۇ، كىشىنىڭ ھەققىنى يەپ قېلىشتىن ئېھتىيات قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كىشى يۇرتىدا بەگ بولغۇچە ئۆز يۇرتۇڭدا سەگ بول.

مەنىسى: بۇ، ئۆز يۇرتۇڭنىڭ ئىنتايىن مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كىم بىلىم ئىگىسى شۇ پادىشاھ.

مەنىسى: بۇ، بىلىم - مەرىپەتنىڭ تولىمۇ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كېمىدە تۇرۇپ، كېمىچىگە دوق قىلما.

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ياخشىلىقىنى قوبۇل قىلغاندا، ئۇنىڭغا نارازىلىق بىلدۈرۈشنىڭ يامان ئىللەتلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كىم ئۆز نەپسىگە زالىم، ئەلگۈسى بولۇر ئالىم.

مەنىسى: بۇ، ئۆز نەپسىنى كونترول قىلغانلارنىڭ ھەممىدىن باتۇر ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كىمكى ئىشنى ئالدىراپ قىلۇر، ئەقىل ئۆيىنى خاراب قىلۇر.

مەنىسى: بۇ، سەۋرچان ۋە ئەستايىدىل بولۇشنىڭ زۆ-

رۇرلۇكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆڭۈلنىڭ ئالىسى خۇدانىڭ بالاسى.**
مەنىسى: بۇ، قارا كۆڭۈل ئادەملەرنىڭ ئۆزىنى ھامان ھالاك قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆپ سىرداش، ئاز سۆزلە (كۆپ سۆز ئۆزۈڭگە دۈشمەن).**
مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ گېپىنى ئاڭلاشنىڭ پايدىلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆڭۈل ئاغرىتقان دوست ئەمەس، پوستى يوق پىياز بولماس.**
مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ دىلىغا ئازار بېرىشنىڭ ئىنتايىن يامان ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كاككۇك بىلەن زەينەپتەك.**
مەنىسى: بۇ، ئىشق ـ مۇھەببەت مۇناسىۋىتىنىڭ ئىنتايىن يېقىنلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كالا ھارۋىسىدا توشقان تۇتماق.**
مەنىسى: بۇ بىر ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرىشتا، سەۋر ـ تاقەتتە بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كالا ھەلەپ يېگەندەك.**
مەنىسى: بۇ، تاماقنىڭ ياخشى ـ يامىنىنى ئىلغىمايدىغان، تاماقنى ئەدەپ بىلەن يېمەيدىغان ئادەملەرنى سۈپەتلەش

ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **كاللامنى كېسىپ بېرىمەن.**

مەنىسى: بۇ، ئۆز ئىرادە ـ ئىشەنچىنى بىلدۈرۈش ۋە ئۆزىنىڭكىنى راست چىقىرىش ئۈچۈن قەسەم ئورنىدا قوللىنىلىدۇ.

☜ **كاللىمۇ يېمەسلىك، پىشمۇ پاقماسلىق.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ ئىشىغا نىسبەتەن ئارىلاشماسلىقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **كانايغا يوق، سۇنايغا نەدە.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىگە يوق، ئۆزگىگە نەدە ئىكەنلىكىنى، چوڭ (مۇھىم) ئىشلارغا يوق، كىچىك (مۇھىم ئەمەس) ئىشلارغا نەدە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كاۋاپىمۇ كۆيمىسۇن، زىخىمۇ كۆيمىسۇن.**

مەنىسى: بۇ، تەرەپلەرنىڭ ھېچقايسىسى زىيان تارتماسلىقنى، ئىشنىڭ ئادىل بولۇشى لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كەچ قالغان بازارچىدەك.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ناھايىتى ئالدىراپ ـ تېنەپ كېتىۋاتقان ياكى كېلىۋاتقانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **كەكلىك قاغىنىڭ مېڭىشىنى دورايمەن دەپ چاتىرىقى يېرىلىپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، كۈچ يەتمەيدىغان ئىشلارنى قىلىمەن دەپ زورۇقماسلىق كېرەكلىكىنى، زورۇقۇپ قىلغاندا، ياخشى ئۈنۈم بەرمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كەمبەغەللىك ئەيىب ئەمەس، ھۇرۇنلۇق ئەيىب.**

مەنىسى: بۇ، ئىشلەش ئىمكانىيىتى تۇرۇقلۇق ئىشلىمەيدىغانلارنى ئەيىبلەيدىغان سۆز. ھۇرۇنلۇق پۈتۈن جەمئىيەت ئۈچۈن زەرەر كەلتۈرىدىغان كېسەللىك.

☞ **كونا خاماننى سورىماق.**

مەنىسى: بۇ، ئۆتۈپ كەتكەن ئىش ياكى گەپنى باشقىدىن تەگەپ، يېڭىدىن ئىش پەيدا قىلغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆپ تۈكۈرسە كۆل بولۇر.**

مەنىسى: بۇ، ئاممىنىڭ كۈچى تەڭداشسىز ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆپنى كۆرگەن كۆپ بىلەر.**

مەنىسى: بۇ، ئەمەلىيەتنىڭ ئەۋزەللىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆپ ياشىغان بىلمەس، كۆپنى كۆرگەن بىلەر.**

مەنىسى: بۇ، ئوقۇماستىن، كۆرمەستىن ياشاش «ھايات» بولمايدۇ، كۆپنى كۆرگەن، كۆرگەنلىرىنى ئوبدان چۈشەنگەن ئادەملا كۆپ بىلىدۇ، دېگەن مەنىدە.

☜ **كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال.**

مەنىسى: بۇ، بىر قىيىنچىلىق ئۈستىگە يەنە بىر قىيىنچىلىق قوشۇلۇپ كەلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆتىدە ئىشتان يوق، ئېتى مارجان بۈۋى.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنى ئۈستۈن تۇتقانغا يارىشا بىلىم، ئىقتىدارى يوقلۇقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **كۆرۈنگەن تاغ يىراق ئەمەس.**

مەنىسى: بۇ، غەيرەت - شىجائەت بولسىلا، كۆزلىگەن مەقسەتكە چوقۇم يەتكىلى بولىدۇ، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☜ **كۆز قورقاق قول باتۇر.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشقا كىرىشىش قىيىن ئىكەنلىكىنى، كىرىشكەندىن كېيىن ئۇ ئىشنى ئىشلەپ كېتىش قىيىن ئەمەسلىكىنى، شۇڭا بىر ئىشقا جۈرئەت بىلەن كىرىشىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆزدىن يىراق، كۆڭۈلدىن يىراق.**

مەنىسى: بۇ، بىر - بىرىدىن ئۇزۇن مۇددەت يىراق تۇرغان ئادەملەرنىڭ ئارىلىرىدىكى دوستلۇق ۋە ئۇرۇق - تۇغقانلىق مۇناسىۋەتنىڭ بارا - بارا ئازىيىپ كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆزگە كۆك تۆپىلەر كۆرۈنۈپ كەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، ھەددىدىن تاشقىرى قورقۇپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆزگە ئىلمىغان پۇتقا چوماق.**

مەنىسى: بۇ، مەنسىتمىگەن ئادەم ۋە نەرسىلەرنىڭ ۋاقتى كەلگەندە يارامىلىق بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى، كۈتۈلمىگەن نەتىجىلەر يارىتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆزگە ياغ (ماي) تولۇپ كەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ تەكەببۇرلىشىپ كىشى تونۇماس بولۇپ قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆزنى يۇمۇۋېلىپ كەپ قىلماق.**

مەنىسى: بۇ، سەمىمىيەتسىزلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆزۈڭنىڭ بارىدا شەھەر كۆر، چىشىڭنىڭ بارىدا گۆش يە.**

مەنىسى: بۇ، ئەمەلىيەتنى كۆپ كۆرۈپ، نەزەر دائىرىنى كېڭەيتىشنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆزى ئالا چەكمەن بولۇپ كەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، ھەددىدىن ئارتۇق قورققانلىق ۋە ھولۇققانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆزى ئالاق - چالاق بولۇپ كەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، ھولۇققانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆكنى كۆرۈپ كۆكسىڭنى كەرمە.**

مەنىسى: بۇ، دەسلەپكى ئەھۋالغا قاراپلا خۇش بولۇپ

كېتىش يارىمايدىغانلىقىنى، ئەڭ ئاخىرقى نەتىجىگە قاراش كېرەكلىكىنى، ئاخىرقى نەتىجىگە قەدەر يا ئۇنداق، يا بۇنداق ئۆزگىرىش بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆڭۈل ئاغرىتقان دوست ئەمەس، مەيدە ئاغرىتقان ئاش ئەمەس.**

مەنىسى: بۇ دوستلار ئارا ئىناق بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆڭۈلپەكنىڭ كۆتى ئوچۇق.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ رايىنى دەپ، ھامان ئۆزى زىيان تارتىدىغان ئادەملەرنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆڭلى تاغدەك بولۇپ كەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، ئىنتايىن خۇشال بولۇپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆڭلى بۇزۇق باشقىلاردىن ئەيىب ئىزلەر.**

مەنىسى: بۇ، قارانىيەت، ھەسەتخور ئادەملەرنىڭ ھەرقاچان باشقىلارنىڭ ئىشىدىن چاتاق ئىزدەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **كۆۋرۈكتىن ئۆتۈۋالغۇچە.**

مەنىسى: بۇ، بىرەر ئۆتكەلدىن ئۆتۈۋېلىپلا ئۆزى بىلگىنىنى قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆڭلى كىر بولماق.**

مەنىسى: بۇ، كۆڭۈلگە گۇمان ـ شەك چۈشكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۆلەڭگۈسىگە قاراپ ماڭالماسلىق.**

مەنىسى: بۇ، كىبىر پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى، ئۆزىنى تۈزەپ پەرداز قىلىپ يۈرىدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۈلمىگىنىگە ھىجايما.**

مەنىسى: بۇ، ئەپلەشتۈرەلمەيدىغان، قولىدىن كەلمەيدىغان ئىشنى قىلىمەن دەپ زورۇقماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۈلمە كىشىنىڭ ئىشىغا كېلەر سېنىڭمۇ بېشىڭغا.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ بېشىغا كەلگەن پالاكەت ۋە كېلىشمەسلىك ئۈچۈن كۈلمەسلىك كېرەكلىكىنى، بۇنداق پالاكەت ۋە كېلىشمەسلىك ھەرقاچان باشقىلارغىمۇ كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۈلىنى كۆككە سورۇماق.**

مەنىسى: بۇ، پۈتۈنلەي يوق قىلغانلىقىنى، يىمىرىپ تاشلىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۈندە (ھەمىشە) ھېيتمىدى ساڭزا يېگىلى.**

مەنىسى: بۇ، تۇرمۇشنىڭ دائىم بىر خىل ئۆتمەيدىغانلىقىنى، بەزىدە ئۇنداق، يا بۇنداق بولۇپ قالىدىغانلىقىنى، تۇرمۇشنىڭ قاتتىق ـ قورۇقىغا كۆنۈش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۈندە غەۋغا بېشىدا، ئويلىماي قىلغان ئىشىدا.**

مەنىسى: بۇ، ئەقىل ئىشلەتمەي قىلغان ئىشتىن چوقۇم چاتاق چىقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كۈننىڭ سېرىقىنى كۆرمەك.**

مەنىسى: بۇ، ھايات قالماق، داۋاملىق ياشىماق دېگەن مەنىدە.

☞ **كۈننى ئېتەك بىلەن توسقىلى بولماس.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق يول بىلەن ھەقىقەتنى يوشۇرۇپ قالغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كېرەكلىك تاشنىڭ ئېغىرى يوق.**

مەنىسى: بۇ، بىر نەرسىنىڭ مەيلى ھازىر، مەيلى كەلگۈسىدە لازىمى بولىدىكەن، ئۇنى قەدىرلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كېسەل بولمىغان ساقلىقنىڭ قەدرىنى بىلمەس.**

مەنىسى: بۇ، ئىنسان ئۈچۈن سالامەتلىكنىڭ نەقەدەر بەخت ئىكەنلىكىنى، بۇنى كېسەل دەردىنى تارتقانلار بىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كېسەلنى داۋالاپ ئادەمنى قۇتقۇزماق.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارغا بېرىلگەن ئىدىيىۋى ياردەمنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كېمىنى سۇنىڭ ئېقىشىغا قويۇۋەتمەك.

مەنىسى: بۇ، مەيدانى مۇستەھكەم بولمىغان ھەم ۋەزىيەتكە قاراپ ئىش كۆرىدىغان ئادەملەرنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ كېيىنكى پۇشايمان ئۆزۈڭگە دۈشمەن.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشتىن بۇرۇن ئوبدان پىكىر يۈرگۈزۈش كېرەكلىكىنى، ئەگەر مۇنداق قىلمىغاندا ئىشتىن كېيىن كىشىنى پۇشايمانغا قويىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كېسەك كۆتۈرۈشتىن قورقۇپ كاڭمەنزە كۆتۈرمەك.

مەنىسى: بۇ، ئاسان ئىشتىن قورقۇپ ئۇنىڭدىن قىيىندىغا ئۇچرىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كىشىگە قىلغان كىشىدە قالماس.

مەنىسى: بۇ، بىراۋغا قىلىنغان زەررىچە ياخشىلىق ھەرگىز ئۇنتۇلمايدىغانلىقىنى، ئۇ بەرىبىر قايتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ كىشىگە ئورا كولىغان ئۆزى چۈشەر.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئۈچۈن يامانلىق ئويلىغان ئادەملەر ئويلىغان يامانلىقىدىن بۇرۇن ئۆزى زەرەر تارتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كىشىنىڭ تەرىتىدە ناماز ئوقۇماق.**

مەنىسى: باشقىلارنىڭ جۈۋىسىدا تەرلىمەك دېگەنلىك بولىدۇ.

☞ **كىشىنىڭ ھۆرمىتى ئۆز قولىدا.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ ئۆزىگە بولغان ھۆرمەتنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئالدى بىلەن باشقىلارنى ئىززەتلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كىشىنىڭ ئىشىغا تومۇزدا قول توڭلاپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئىش خۇشياقماس، ھورۇن ئادەملەرنى سۆپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **كىشىنىڭ يۇرتىدا سۇلتان بولغۇچە، ئۆز يۇرتۇڭدا ئۇلتان بول.**

مەنىسى: بۇ، ئۆز يۇرت، ئۆز ۋەتەننىڭ مۇقەددەس، ئەزىز ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **كىشىنى ئالدىغانلىق ئۆزىنى ئالدىغانلىق.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر بىلەن بولغان مۇئامىلىدە راستچىل، سەممىي بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

گ

☞ گاچا بولسىمۇ باينىڭ ئوغلى سۆزلىسۇن.

مەنىسى: بۇ، پۇلى بارنىڭ سۆزلەش ھوقۇقىغا ئىگە بولىدىغانلىقىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ گاھىدا مېھمان كېلىدۇ قۇيۇپ قويغان ئۆپكىدەك، گاھىدا مېھمان كېلىدۇ قوپۇپ كۆتىگە تەپكۈدەك.

مەنىسى: بۇ، مېھمانلارنىڭ پەزىلىتىنىڭ بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ گەپ بەرمىگەن نەپ بەرمەس.

مەنىسى: بۇ، ھىيلىگەر، ئىش خۇشياقماس گەپتانلاردىن نەپ تەگمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ گەپ تاپقۇچە گالغا تاپ.

مەنىسى: بۇ، ئەمگەكنى ئارقىلىق ياشاشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ گەپتىن قالساڭ قال، ئىشتىن قالما.

مەنىسى: بۇ، ئىش - ئەمگەكنىڭ ئادەمنىڭ يۈزىنى يورۇق قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **گەپ قىلمىسام موڭ دېمە، جىم تۇرسام دۆڭ دېمە.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئۆزىگە يارىشا ئارتۇقچىلىقى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **گەپنىڭ يامىنى پىچىر، ئۇلاغنىڭ يامىنى خىپىر.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئالدىدا پىچىرلىشىپ، قۇلاقنى قۇلاققا يېقىشىپ گەپ قىلىشنىڭ پەزىلەتسىزلىك جۈملىسىگە مەنسۇپ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **گەپ يۈزدە ياخشى ئۇسسۇل تۈزدە ياخشى.**

مەنىسى: بۇ، گەپنىڭ ئوچۇق - يورۇقى ئىنتايىن ياخشى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **گۆش بىلەن ياغ بىر تۇغقان، پىيازنىڭ كۆيگىنى كۆيگەن.**

مەنىسى: بۇ، كۆڭلى يېقىنلارنىڭ باشقىلارغا نەپ بەرمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **گۆھەرلىك بولۇشتىن ھۈنەرلىك بولۇش ئارتۇق.**

مەنىسى: بۇ، مال - دۇنيالىق بولۇشقا قارىغاندا، ھۈنەر - بىلىمگە ئىگە بولۇشنىڭ رولى چوڭلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **گۆھەرنى ئالغۇچە تاشتىن، نى سەۋدا ئۆتىدۇ باشتىن.**

مەنىسى: بۇ، جاپا - مۇشەققەت بىلەن ھالاۋەتكە ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **گۆھەر ياتىدۇ سايدا، تونۇمىساڭ نېمە پايدا.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق بايلىقنى تونۇش ئۈچۈن ئەجىر

قىلىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ كۆرۈپتىن خەۋەر يوق سەۋزە دەم يەپتۇ.

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ خەۋىرىسىز ئۇ قوشۇلمىغان ئىشنىڭ پۈتۈپ قالغانلىقىنى سۆپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ گۈلدۈرى بار يامغۇرى يوق، ھەيۋىسى بار، ماغدۇرى يوق.

مەنىسى: بۇ، قۇرۇق ھەيۋىسى بار، ئەمەلىي ھەرىكىتى يوق ئىشلارنى سۆپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ گۈلزاردا ئەتىرنىڭ قەدرى بولماس.

مەنىسى: بۇ، ئەسلىدە بار بولغان گۈزەللىككە يەنە گۈزەللىك ئىزدەشنىڭ ھاجىتى يوقلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ گۈلنىڭ گۈزەللىكى ھۆسنىدە، ئادەمنىڭ گۈزەللىكى قەلبىدە.

مەنىسى: بۇ، ئادەم ئۈچۈن قەلبىنىڭ ئىنتايىن مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ گۈلنىڭ سەرخىلى گۈل ئارىسىدا، ئەرنىڭ سەرخىلى ئەل ئارىسىدا.

مەنىسى: بۇ، باتۇر ۋە پەزىلەتلىك ئەرنىڭ ئەل ئىچىدە يېتىشىپ چىقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ گالدىن تاماق ئۆتمەسلىك.

مەنىسى: بۇ، كۆڭۈل بىئاراملىقىنى ۋە ھاياجاننى

بىلدۈرىدۇ.

☜ **گەپ خالتا قىلماق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋ ئارقىلىق بىر مۇنچە نارازىلىق سۆزلىرى يوللىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **گەپكە گەپ كەلگەندە ئاتاڭدىن يانما.**

مەنىسى: بۇ، يۈز - خاتىرىنى دەپ پرىنسىپتىن ۋاز كەچمەسلىك لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **گەپنىڭ بىلىگە تەپمەك.**

مەنىسى: بۇ، داۋام قىلىۋاتقان سۆزگە لوقما سېلىپ توختىتىپ قويغانلىقىنى ياكى سۆزنى تېمىدىن يىراقلاشتۇرۇۋەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **گەپنىڭ تېگىدە (ئىچىدە) گەپ بار.**

مەنىسى: بۇ، بىر سىر يوشۇرۇنغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **گەپنى بىر قىلىۋالماق.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزئارا تىل بىرىكتۈرۈۋالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **گەپنى قىل سىغار يەرگە، سۇنى سەپ سىڭەر يەرگە.**

مەنىسى: بۇ، سۆزنى ئوبيېكتقا ۋە سورۇنغا قاراپ قىلىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ گەپنى گەپكە قوشماق.

مەنىسى: بۇ، بىرەر سورۇندا سۆھبەت بولۇۋاتقان ئىكەن، قالايمىقانچىلىق چىقارماي سۆزنىڭ داۋاملىشىشىغا ئىمكان بەرمەك دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ گەپ يەردە ئەمەس، ئەردە.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەردە قەتئىي ئىرادە بولسىلا، تەبىئەتنى ئۆزگەرتىپ مول ھوسۇل ئالالايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ گەپ يۈزدە ياخشى، كاۋاپ زىختا (ئۇسۇل تۈزدە) ياخشى.

مەنىسى: بۇ، بىراۋغا نارازىلىق پىكرى بولسا، يۈزدە سۆزلەشكەن ياخشى، ئارقىدا غەيۋەت ـ شىكايەت قىلسا، ئىتتىپاقلىققا تەسىر يېتىدۇ، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ گۇمان ئىماننى قاچۇرىدۇ.

مەنىسى: بۇ، ئورۇنسىز، ئاساسسىز گۇمانلار كىشىلەرنىڭ بىر ـ بىرىگە بولغان ئىشەنچىنى يوقىتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ گۆشى سېنىڭ، ئۇستىخىنى مېنىڭ.

مەنىسى: بۇ، كونا جەمئىيەتتە دىنىي مەكتەپلەردە ئاخۇنۇملارغا ۋە باشقا ئۇستىكارلارغا چەكسىز، مۇتلەق ھوقۇق بېرىلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ گۆش يېگەنمۇ ئوغرى، شورپىسىنى ئىچكەنمۇ ئوغرى.

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ جىنايى ئىشلىرىغا قانچىلىك

شېرىكلىكى بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، بەربىر قانۇن ئالدىدا جاۋابكار بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ گۈلدۈرى بار يامغۇرى يوق.

مەنىسى: بۇ، چوڭ داۋراڭ سېلىنسىمۇ، ئەمەلىي ئۇنۇمىنىڭ زور بولمىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ گۈل گۈلىگە كەلمەسلىك.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ ئاۋۋال ئويلىغاندەك ئەپلىشىپ بەرمىگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ گۈلنى سۆيگەن تىكىنىدىن قورقماس.

مەنىسى: بۇ، ياخشى ۋە گۈزەل نەرسىگە ئېرىشىش ئۈچۈن بەزى جاپا - مۇشەققەتتىن قورقماسلىق توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىدۇ.

☞ گۈل ئۈستىگە گۈل كەلتۈرمەك.

مەنىسى: بۇ، ياخشىنى تېخىمۇ ياخشى قىلماقلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ كىپى ئاغزىدىن چۈشۈپ قالماق.

مەنىسى: بۇ، ئەزمە، لامزەللە ئادەملەرنى سۆپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ كىلى يوغىناپ كەتمەك.

مەنىسى: بۇ، نەپسى چوڭىيىپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ل

☞ **لاچىن قاراپ تاپار، تۈلكە ماراپ تاپار، بۆرە پۇراپ تاپار.**

مەنىسى: بۇ، ھەر بىر ئادەمنىڭ ئىش قىلىشتا ئۆز يولى ۋە ئۇسۇلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **لاۋا - لاتقا ئەخلەتچىنىڭ ئىشى، تەكەببۇرلۇق ئەخمەقنىڭ ئىشى.**

مەنىسى: بۇ، تەكەببۇرلۇقنىڭ كىشىلەر پەزىلىتىگە يات ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **لايدىن ياسىغان خام كوزا سۇغا چۈشسە ساق چىقماس.**

مەنىسى: بۇ، ئىشنىڭ ئۇنۇمى ئەمەلىيەت ئارقىلىق سىنىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **لاي سۇ كۆپنى بۇزىدۇ، پالچى يۇرتنى بۇزىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئىشنى پەرەز قىلىش بىلەن، ئەمەلىي قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **لەۋزىدە تۇرمىغاننىڭ ئىناۋىتى يوق.**

مەنىسى: بۇ، ۋەدىسە، تۇرۇشنىڭ ئەڭ ئېسىل پەزىلەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **لەيلىنى كۆرۈش ئۈچۈن مەجنۇننىڭ كۆزى بولۇش كېرەك.**

مەنىسى: بۇ، ئېسىللىقنى كۆرۈش ئۈچۈن ئېسىل كۆز بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **لىمغا قىل يۆلەك.**

مەنىسى: بۇ، مۇستەقىل بىرەر ئىش قىلىشتا، خېيىم-خەتەردىن قورقماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **لاي سۇدا بېلىق تۇتماق.**

مەنىسى: سۇنى لېيىتىپ بېلىق تۇتماق دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ **لەيلەپ قالماق.**

مەنىسى: بۇ، بىرى، چوڭ كېلىپ قالغانلىقىنى، يەنە بىرى، بىراۋنىڭ ئىشى يوق، بوش بولۇپ قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **لېۋىنى پىشلىمەك.**

مەنىسى: بۇ، بەرداشلىق بەرمەكلىكنى، ھەسرەت - نادامەتنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **لەيلەپ يۈرمەك.**

مەنىسى: بۇ، بىرەر قىلىدىغان ئىشى يوق، ھۇرۇن تەييارغا ھەييار ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

م

☞ **ماختانچاقنىڭ ئۆيىگە بارما، كېرىلگەننىڭ تويىغا بارما.**

مەنىسى: بۇ، ياخشى خۇلق ـ مىجەزدىكى كىشىلەر بىلەن ئەپ ئۆتۈش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ماس ئەمەس جۈپتىن تاق ياخشى، ئالدايدىغان ماقۇلدىن ياق ياخشى.**

مەنىسى: بۇ، كىشىنىڭ كۆڭلىنى ئايايمان دەپ يالغان گەپ قىلماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ماغالماس ئېتىدىن كۆرەر، ئاتالماس ئوقىدىن كۆرەر.**

مەنىسى: بۇ، مەغلۇبىيەتنىڭ سەۋەبىنى ئۆزىدىن ئىزدەشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مانتا كۆرمىگەن قەلەندەر، قاسقانغا دۈم چۈشەر.**

مەنىسى: بۇ، ئىش كۆرمىگەن ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **مەردنى مەيداندا سىنا، نا مەردتنى يولدا سىنا.**

مەنىسى: بۇ، مەردۇ ـ مەردانىلىقنىڭ ئادەملەر ئىنتىلـ

دىغان ياخشى پەزىلەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مەكتەپ كۆرمىگەن بالا، يادا كۆرمىگەن كالا.**

مەنىسى: بۇ، مەكتەپنىڭ بالا تەربىيىسى جەھەتتىكى رولىنىڭ چەكسىزلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **مەكتەپكە بارغان ئىشەك ھاجى ئەمەس.**

مەنىسى: بۇ، ئىشنى ماھايىتى بىلەن قىلىشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مەككارنىڭ قالقىنى ھىيلە.**

مەنىسى: بۇ، ھىيلە - مىكىردىن ھەزەر ئەيلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مەن ئالدىرايمەن ماڭغىلى ئىشىكىم ئالدىرايدۇ ياتقىلى.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ ھەمكارلىق روھىنىڭ يوقلۇقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **مېھماننىڭ سۈپىتى ئېلگەك بىلەن، ئادەمنىڭ سۈپىتى ئەمگەك بىلەن.**

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ يۈزى - ھۆرمىتى ئەمگەك بىلەن بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مەن كۆيەرمەن بالامغا، بالام كۆيەر بالىسىغا.**

مەنىسى: بۇ، ئاتا - ئانىغا مېھىر - ۋاپا يەتكۈزۈشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ مەينەت ئۆينىڭ بوسۇغىسىدىن پەرىشتە ئاتلىماس.

مەنىسى: بۇ، پاكىزلىقنىڭ كىشىلەر تۇرمۇشىدىكى رولىنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ موزاينىڭ يۈگۈرۈشى سامانلىققىچە.

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق يامان ئىشنىڭ چېكى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ موللامنىڭ دېگىنىنى قىل قىلغىنىنى قىلما.

مەنىسى: بۇ، ئەمەلىيىتى ناچار كىشىلەردىن ھەزەر ئەيلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ موھتاجلىق تاشتىن قاتتىق.

مەنىسى: بۇ، زۆرۈر لازىم نەرسىلەرنىڭ كىشىگە ئېلىپ كېلىدىغان غېمىنىڭ كۆپ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ مۇشتى قاتتىقتىن قاچما، باغرى قاتتىقتىن قاچ.

مەنىسى: بۇ، نىيىتى، كۆڭلى تاش بولۇپ كەتكەن كىشىلەرنىڭ قولىدىن يامانلىقلا كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ مۇھەببەتسىز يۈرەك، كۆيۈپ ئۆچكەن تېزەك.

مەنىسى: بۇ، مۇھەببەت ۋە مېھىر ـ شەپقەتنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ مۇھەببەت ۋاپاسى بىلەن، ھالاۋەت جاپاسى بىلەن.

مەنىسى: بۇ، ۋاپا بىلەن جاپا ئارقىلىق ھەرقانداق ياخشى

نەرسىگە ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ مېھمان باردا مۈشۈكنى پەش دېمە.

مەنىسى: بۇ، مېھماننىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتى قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ مېھمان بولساڭ بىر كۈن بول.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى كۆپ ئاۋارە قىلىشتىن ھەزەر ئەيلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ مېھمان كەلسە قونغۇرما قوندۇرساڭمۇ توڭدۇرما.

مەنىسى: بۇ، مېھماننى ئوبدان كۈتۈش زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ مېھمان كەلسە قۇت كېلۇر.

مەنىسى: بۇ، مېھماننىڭ ياخشىلىقتىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ مېھنەتتىن قاچما، مىننەتتىن قاچ.

مەنىسى: بۇ، ئەمگەك قىلدىم دەپ باشقىلارنى ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويۇشنىڭ يارىماس قىلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ مۈشۈك يولۋاستۇر پاشقان ئالدىدا، لېكىن ئۇ پاشقاندۇر يولۋاس ئالدىدا.

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا ئۆزىنى چوڭ

تۇتماسلىق كېرەكلىكىنى، بۇ دۇنيادا غوجامنىڭ غوجىسى بارلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مايلامچى يامغۇر تىلىسە، پادىچىنىڭ ئاچچىقى كېلەر.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق كەسىپ ۋە ئىشنىڭ ئۆزىگە خاس تىلىكى ۋە ئۆدۈمى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **موللا ئوقۇپ يەر، توخۇ چوقۇپ يەر.**

مەنىسى: بۇ، ھەركىمنىڭ ئۆزىگە يارىشا رىسقى ۋە نېسىۋىسى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **موھتاجلىق مىڭ ھۈنەرنىڭ ئانىسى.**

مەنىسى: بۇ، ئارزۇ - ئارمان ۋە موھتاجلىقنىڭ ھەرقانداق بىر ھۈنەرنى ئۆگىنىشنىڭ خېمىرتۇرۇچى بولۇپ قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ماختىغان قىز تويدا چىچىپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، كۈتۈلگەن ئۈمىدنىڭ يوققا چىققانلىقىنى ۋە كىشىنى يەرگە قارىتىپ قويغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مازارغا چالما ئاتماق.**

مەنىسى: بۇ، ئۇلۇغ، ھۆرمەتلىك ئادەم ۋە نەرسىگە نىسبەتەن ھۆرمەتسىزلىك قىلغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ماڭقىسىنى تارتالماي قالماق.**

مەنىسى: بۇ، ئىشنىڭ بېسىقلىقىنى، بۇنىڭ تۈپەيلى

چولا يوقلۇقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **مال ئىگىسىدىن ئوغرى كۆپلۈك.**

مەنىسى: بۇ، مۇتتەھەملىك، داۋلىسىزلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **مايىسىنى تارتىپ ئۈستۈرمەك.**

مەنىسى: بۇ، شەيئىلەرنىڭ ئوبيېكتىپ قانۇنىيىتىگە خىلاپ ئىش كۆرگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مەسلىھەتلىك ئىش بۇزۇلماس.**

مەنىسى: بۇ، مەسلىھەت قىلىنغان ئىشنىڭ خەيرلىك بولىدىغانلىقىنى، ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن قىلىنغان ئىشنىڭ ياخشى ئۈنۈم بەرمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مەن ئالدىرايمەن كەتكىلى ئىشكىم ئالدىرايدۇ ياتقىلى.**

مەنىسى: بۇ، قەدەم بىرلىكى، پىكىر بىرلىكى يوقلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مەن بىلمەيدىغان كۆتۈك بارمۇ سىڭا يېنى تارتۇق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ھەممە ئەھۋالى مەلۇملۇق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مەن قىلارمەن ئوتتۇز، خۇدايىم قىلار توققۇز.**

مەنىسى: بۇ، تۇرمۇشتا ۋە باشقا ئىشلاردا ئىلگىرى باسالمىغانلىقىنى، ئۆز ئەھۋالىنىڭ ياخشىلانمىغانلىقىنى

بىلدۈرىدۇ.

☜ موردىن تۈتۈن چىقىرالماسلىق.

مەنىسى: بۇ، تۇرمۇشنىڭ قىيىنلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ مورىغا كىرىپ چىققاندەك.

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ئۇستۋېشىنىڭ قاپقارا بولۇپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ موللام كۆپ بولسا، قوي ھارام بولار.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىش ئۇستىدە كىشى كۆپ بولسا، بىر - بىرىگە سېلىق سېلىشىپ، ئىشنى بۇزۇپ قويىدىغانلىقىنى ياكى كېچىكتۈرۈپ قويىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ موللام مۈشۈك بولۇپ كەتمەك.

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ياۋاش - مۇلايىم بولۇپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ موللامنىڭ دېگىنىنى قىل، قىلغىنىنى قىلما.

مەنىسى: بۇ، بەزىلەرنىڭ پىكىر - نەسىھەتلىرىنى ئاڭلا، لېكىن ئۇنىڭ ئەسكى ئىشلىرىنى قىلما، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☜ موللام يوق يەردە موللىمەن، موللا بار يەردە يولدىمەن.

مەنىسى: بۇ، سەن شۇ كەسىپنىڭ ئەھلى ئەمەسكەنسەن،

شۇ كەسپىنىڭ ئەھلى بار يەردە يا ئۇنداق يا بۇنداق سۆز ـ ھەرىكەتتە بولما، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ **مۇساپىر بولمىغۇچە مۇسۇلمان بولماس.**

مەنىسى: بۇ، باشتىن ئىسسىق ـ سوغۇق ئۆتمىگۈچىلىك تۇرمۇشنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى چۈشەنمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مۇشت بەرگەنگە تاش بەر.**

مەنىسى: بۇ، يامانلىق قىلغۇچىغا ياخشىلىق قىلىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مۈڭگۈزى چىقىپ قالماق.**

مەنىسى: بۇ، يېڭى قىلىق، يېڭى ئادەت پەيدا قىلىپ، بۇرۇنقىدەك يۇۋاش، سەمىمىي ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مۇرىنى مۇرىگە تىرىمەك.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزئارا زىچ ھەمكارلىق ۋە ئىتتىپاقلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مۈشۈك بالىسىنى يېگەندەك.**

مەنىسى: بۇ، مۈشۈك ھېچكىمگە تۇيدۇرماي ئۆز بالىسىنى سىغدۇرۇۋەتكىنىگە ئوخشاش، كىشىلەرنىڭ بىر نەرسىنى باشقىلارغا تۇيدۇرماي ئۆزىنىڭ قىلىۋالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مۈشۈككە ئويۇن چاشقانغا قىيىن.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ قىيىن ئەھۋالىنى نەزەرگە ئال-

مىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مۈشۈكنىڭ پۇلى يوق گۆشكە ئامراق.**
مەنىسى: بۇ، ئۆز ھالىغا باقماي ھەممە نەرسىگە تەمە قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مۈشۈكنىڭ گۆشكە بويى يەتمىسە، سېسىقكەن دەر.**
مەنىسى: بۇ، ئۆزى ئېرىشەلمىگەن نەرسىنى باشقىلارغا يامان قىلىپ كۆرسەتمەكچى بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مېڭىشى باشقىچە بولۇپ قالماق.**
مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ تەكەببۇرلىشىپ قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مېڭىشقا ئېرىنسەڭ يۈگۈرەرسەن.**
مەنىسى: بۇ، بىر ئىشقا نىسبەتەن ھورۇنلۇق، خۇشياقماسلىق پوزىتسىيىسىنى تۇتقاندا، ئاخىرىدا نۇرغۇن ئاۋارىچىلىك تارتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مىدىرلىغان قىر ئاشار.**
مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى چىدام بىلەن داۋاملاشتۇرۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **مىڭ دوستتىن بىر دۈشمەن كۆپ.**
مەنىسى: بۇ، دۈشمەننىڭ ئىشى، كۆپى يوق، بىر بولسىمۇ، خەتەرلىك، شۇڭا دۈشمەنگە نىسبەتەن ھوشيار بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **مېڭىسىدىن تۈتۈن چىقىپ كەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، قاتتىق قورققانلىقنى، ھولۇققانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **مېڭىنىڭ قېتىقى چىقىپ كەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، كۆپ ئويلانغان ۋە مېڭە ئىشلەتكەنلىكتىن مېڭىنىڭ ناھايىتى چارچىغانلىقىنى، شۇنىڭ بىلەن بىرگە مەسىلىنى ھەل قىلالمىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **مىڭ ئۆلۈپ بىر تىرىلمەك.**

مەنىسى: بۇ ناھايىتى قىيىن ئەھۋالدا قالغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **مىڭ يىللىق بولۇشۇپ كەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزئارا مۇناسىۋەت بۇزۇلۇپ، ئەپلەشتۈرگىلى بولمايدىغان دەرىجىگە يەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **مىننەتلىك ئېشىڭدىن قارنىمنىڭ ئېچى ياخشى.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋغا قىلىنغان ياخشىلىقنى مىننەت قىلىپ يۇرۇش ياخشى ئەمەسلىكىنى، بۇ، ئۆزئارا مۇناسىۋەتكە تەسىر يەتكۈزىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **مېۋىلىك دەرەخنىڭ بېشى تۆۋەن بولىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، مېۋىلىك دەرەخ كۆپ ۋە شىرىن مېۋە بەرگەنلىكى بىلەن غادىيىۋالمىغىنىغا ئوخشاش، بىلىملىك ئادەملەرمۇ كەمتەر كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ن

☞ نەپسىگە ئىشەنمە، ھۈنەرگە ئىشەن.

مەنىسى: بۇ، بىر ئادەمگە قارىتا، ئۇنىڭ ئۆتمۈشىگە ئەمەس، ھازىرقى ئىش ـ ھەرىكىتىگە قاراشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ نىجىسنىڭ دوستى يوق، نەپسى يامانىنىڭ كۆزى يوق، قارا نىيەتنىڭ يۈزى يوق.

مەنىسى: بۇ، قارا نىيەت كىشىلەرنىڭ ھامان كىشىلەر نەزىرىدىن چۈشۈپ قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ نادان بەرگەن گۆھەردىن، ئاقىل بەرگەن ھۈنەر ياخشى.

مەنىسى: بۇ، ھۈنەرلىك بولۇشنىڭ نى ـ نى گۆھەر ۋە بايلىققا ئىگە بولۇشنىڭ يولى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ نادان كۆلگە يۈگۈرەر، زىرەك مېۋىگە يۈگۈرەر.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ ماھىيىتىنى بىلىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ نادانلىق ـ چۆلدە ئۆسكەن قامغاق.

مەنىسى: بۇ، بىلىمسىزلىكنىڭ قەدىرسىزلىكىنى

بىلدۈرىدۇ.

☞ ناداننىڭ زىياپىتىدىن داناننىڭ سۆھبىتى ئەلا.
مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ كۆڭلىگە بەكرەك ياقىدىغىنى دانالىق ۋە بىلىملىك بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ناداننىڭ ئوبدىنى كالا، ئوسلى توڭگۇز.
مەنىسى: بۇ، ناداننىڭ ھەرقانداق ۋاقىتتا لاياقەتلىك بولىدىغىنى ئۆچرىمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ نادان بىلمەس ئۆزىنى، ئويلاپ قىلماس سۆزىنى.
مەنىسى: بۇ، ئۆزىنى ۋە ئۆزگىنى بىلمەسلىكنىڭ نادانلىقتىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ناشتىلىققا سەل قارىما ئۆمرۈڭنى دەپ، دوستلىرىڭدىن ۋاز كەچمىگىن نەپسىڭنى دەپ.
مەنىسى: بۇ، كۈننى تەرتىپلىك ئۆتكۈزۈشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ، سالامەتلىك يەنە دوستلۇققا ئەھمىيەت بېرىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ نامەردنىڭ ئوتىدا كۆيگۈچە مەردنىڭ دەرياسىدا ئاق.
مەنىسى: بۇ، نامەردلىكتىن ھەزەر ئەيلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ نەسلىڭنى ئۇنتۇدۇڭ ــ ئەسلىڭنى ئۇنتۇدۇڭ.
مەنىسى: بۇ، ئۆزىنىڭ جەمەتىنى، يىلتىزىنى بىلىشنىڭ

مۇھىملىقىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **نەسىھەت ئاچچىق مېۋىسى تاتلىق.**

مەنىسى: بۇ، گەرچە نەسىھەتتىكى راست گەپلەر كۆڭۈلنى يېرىم قىلسىمۇ ئۇنىڭ پايدىسى زور بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **نېسىدىن تىلىيىم يوق.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىشنىڭ نەق ھەم ھەق بولۇشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **نىيىتى يامانىنىڭ قازىنى تۆشۈك.**

مەنىسى: بۇ، يامان نىيەتلىك كىشىلەرنىڭ ئاقىۋىتى ياخشى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **نىيىتى يامانىنىڭ يېنىدىن قاچ، مىننەتخورنىڭ نېنىدىن قاچ.**

مەنىسى: بۇ، يامان مىجەز - خۇلق ئىگىسى بولغان ناچار كىشىلەردىن يىراق تۇرۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **نەسىھەت ئاچچىق، مېۋىسى تاتلىق.**

مەنىسى: بۇ، بېرىلگەن پىكىر، تەنقىد دەماللىققا قاتتىق بولسىمۇ، لېكىن كېيىنكى نەتىجىسى ياخشى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **نەگە بارساڭ قازاننىڭ قۇلىقى تۆت.**

مەنىسى: بۇ، بىر ۋەزىيەتنىڭ، رېئاللىقنىڭ ماكان -

زاماننىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۆزگەرمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **نوختىسىنى ئېلىپ قويماق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ دەككىسىنى بېرىپ، ئۇنى ياۋاشلىتىپ قويغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **نوختىسى ئۈسۈپ قالماق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ قۇيرۇق كۆتۈرۈپ قالغانلىقىنى، ھەددىدىن ئېشىپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **نىشانسىز ئوق ئاتماق.**

مەنىسى: بۇ، قىلىنغان سۆز ياكى ئىشتا كۆزلىگەن بىرەر مەقسەت، نىشان يوقلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **نېمە تېرىساڭ شۇنى ئورۇيسەن.**

مەنىسى: بۇ، ياخشىلىق قىلساڭ ياخشىلىق، يامانلىق قىلساڭ يامانلىق كۆرىسەن، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ **نىيىتى ياماننىڭ قازىنى تۆشۈك.**

مەنىسى: بۇ، ھەسەتخور، ئىچى تار ئادەملەرنىڭ زىيان تارتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ھ

☞ **ھاراق پادىشاھتۇر، مۇسەللەس ۋەزىر، نەشە پاسكىندۇر، بوزا بىنەزىر.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلىك تۇرمۇشتا، ئىچىملىك ۋە چېكىملىكنىڭ قانداقلا چىرايلىق نام بىلەن ئاتالمىسۇن، ئۇلارنىڭ ھەرگىزمۇ ئادەمگە ياخشىلىق ئېلىپ كەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھاراق چىقار باشقا، تولدۇرار كۆزنى ياشقا.**

مەنىسى: بۇ، ھاراقنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ بەكمۇ يامان ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھارام قوشتۇڭ ئېشىڭغا، پىچاق سالدىڭ بېشىڭغا.**

مەنىسى: بۇ، سودا ـ سېتىقتا ھالاللىقنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھارغاندىن ھال سورا، گەپ سورىما.**

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ ھالىغا بېقىپ، گەپ ـ سۆز قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھارغانغا ياتاق يوق، ئاچقانغا تاماق يوق.**

مەنىسى: بۇ، ئىشلەپ ھالىدىن كەتكەنلەرنىڭ ھېچنېمىگە ئېرىشەلمىگەنلىكىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ھالال يېگەننىڭ ساۋابى بار، ھارام يېگەننىڭ ھېسابى بار.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلىك تۇرمۇشتا كۆپرەك ساۋابلىق ئىش قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھالاۋەت كۆرەي دېسەڭ، جاپادىن قورقما.**

مەنىسى: بۇ، ھالاۋەت ئۈچۈن ھەرقانداق جاپادىن قورقماسلىق لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھاۋايى - ھەۋەسنىڭ بېشى كۆل، ئايىغى چۆل.**

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ ئەيش - ئىشرەت ۋە ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلمەسلىك كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھاياتتا خۇشاللىقتىن ئازاب كۆپ، جاۋابتىن سوئال كۆپ.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلىك تۇرمۇشنىڭ يولىنىڭ تۈپتۈز بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھايا بىلەن ئەخلاق ئاپا بىلەن سىڭىل.**

مەنىسى: بۇ، ئەدەپ بىلەن ئەخلاقنىڭ ھەممىسى ئادىمىلىك ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھايۋان بالىسى باقساڭ ئاغزى - بۇرنۇڭنى ياغ ئېتەر، ئادەم بالىسى باقساڭ ئاغزى - بۇرنۇڭنى قان ئېتەر.**

مەنىسى: بۇئادەم بالىسىنى بېقىشىنىڭ يەنى پەرزەنت تەربىيىسىنىڭ تولىمۇ جاپالىق ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھايۋانغا يەم كېرەك، ئادەمگە ئەدەب كېرەك.**

مەنىسى: بۇ ئادەم ئۈچۈن ئەخلاق تەربىيىسىنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھەرقانداق ئىش بىلمەسلىكتىن ئەمەس، قىلماسلىقتىن قالار.**

مەنىسى: بۇ، ئىشنى ئۆز ۋاقتىدا قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھەر كىشى بولمىسا ھۇرۇن، بولۇر باي ھەممىدىن بۇرۇن.**

مەنىسى: بۇ، ھۇرۇن بولمىغان ئادەمنىڭ باياشات ياشايدىغان ئىمكانىيىتى دائىم ھازىرلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھەر كىشى ئۆز غېمىدە، كور كىشى كۆز غېمىدە.**

مەنىسى: بۇ، ھەر بىر ئادەمنىڭ ئۆزى موھتاج بولغان نەرسىسى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھەرىدىن قورقمىغان ھەسەل ئالار.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىشنىڭ جاپاسى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھەرىكەت - بەرىكەت، ھۇرۇندىن نېرى كەت.**

مەنىسى: بۇ، ئىش - ھەرىكەتكە يېقىن تۇرۇش

لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھەرىكەت قىلساڭ بەرىكەت تاپارسەن، ئىخلاس قىلساڭ مەرىپەت تاپارسەن.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشقا ئىخلاس باغلاشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھەرىكەت قىلىپ يېگەن تاماق تەنگە قۇۋۋەت، ھەرىكەت قىلماي يېگەن تاماق غەمگە قۇۋۋەت.**

مەنىسى: بۇ، تەن ساغلاملىقىنىڭ كېلىش يولى ھەرىكەتتە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھەق سۆزنىڭ توقمىقى بار، يالغان سۆزنىڭ قورقمىقى بار.**

مەنىسى: بۇ، ھەقىقەت ھامان ئۇنى توتقۇچىلارنىڭ قولىنى كۈيدۈرگەندەك، ھەق گەپنىڭ يالغانچىلىقنى بىتچىت قىلىدىغان قىممىتى زور ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھەق دېسەڭمۇ ھالال ئال پۇلنى، تىرىكتاپ بولۇۋېلىپ سۇندۇرما قولنى.**

مەنىسى: بۇ، پۇل تېپىشتا ھالال ئىش قىلىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھەقنى ھەق سۆزلە يامان بولمايدۇ، رەڭگىرويۇڭ ئەبەدىي سامان بولمايدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق شارائىتتا راستچىل بولۇشنىڭ ئادەمنى خىجالەتتىن يىراق قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ھەق ئېگىلەر سۇنماس.

مەنىسى: بۇ، ھەقىقەت ئۈستىدە قانچىلىك غەيۋەت بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇنىڭ مەزمۇت بەستى ھامان تىك تۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ھەييارنىڭ كۈچى ئاز، ھىيلىسى كۆپ.

مەنىسى: بۇ، ھىيلىگەرنىڭ كۈچىگە ئەمەس، ھىيلە ـ مىكىرىگە تايىنىپ كىشىلەرنى قاقتى ـ سوقتى قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ھورۇنغا ئىش بۇيرۇساڭ ساڭا ئەقىل كۆرسىتىدۇ.

مەنىسى: بۇ، ھورۇن ئادەملەرنىڭ تەبىئىتىنىڭ مەڭگۈ ئۆزگەرمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ھورۇنلۇقتىن بالا كېلەر باشقا، ئىشچانلىقتىن گۈل ئۈنەر تاشقا.

مەنىسى: بۇ، ئىشچانلىق ئارقىلىق تاشقىمۇ گۈل ئۆستۈرگىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ھورۇننىڭ ئاغرىنمايدىغان ئىشى يوق.

مەنىسى: بۇ، ھورۇن ئادەمنىڭ ھەممە ئىشتىن بىزار بولىدىغانلىقىنى، ئىش دېسە بېشى ئاغرىيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ھورۇننىڭ تاپاۋىتى ئاز، بېخىلنىڭ ساخاۋىتى ئاز.

مەنىسى: بۇ، پىخسىق ئادەملەرنىڭ ئاجىز ـ غېرىبلارغا

باشپاناھ بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھۆرمەت دوست بار يەردە، بۇلبۇل گۈل بار يەردە.**

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ ھۆرمىتى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھۆرمەت قىلساڭ چوڭغا، ئىشىڭ تارتار ئوڭغا.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىدىن چوڭلارغا ھۆرمەت قىلغان ئادەمنىڭ ئالدى ئوچۇق بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھۈنەر ئېقىپ تۇرغان بۇلاق، بىلىم يېنىپ تۇرغان چىراغ.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئۈچۈن ھۈنەر بىلەن بىلىمنىڭ ناھايىتى زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھۈنىرى يوق كىشىنىڭ مەززىسى يوق ئىشىنىڭ.**

مەنىسى: بۇ، بىرەر ھۈنەر ياكى تېخنىكىنى بىلمىگەن كىشىلەرنىڭ بۈگۈنكى زاماندىكى ئىشىنىڭ روناق تاپمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھېسابتا بار ھەمدەمدە يوق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ھەمكارلىق روھىنىڭ تولىمۇ ئاجىزلىقىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ھەممىسىگە كۆي، مىللىتىڭنى سۆي.**

مەنىسى: بۇ، قايسى مىللەتنىڭ پۇشتى بولساڭ، ئاۋۋال ئۆز مىللىتىڭنى سۆي، ئاندىن باشقا ھىممەتلىرىڭنى كۆرسەت،

دېگەن مەنىدە.

☞ **ھارۋا ئاغدۇرۇلغاندىن كېيىن ئەقىل كۆرسەتكۈچى كۆپ بولار.**

مەنىسى: بۇ، ئىش ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن مەسلىھەت بەرگۈچىلەرنىڭ مەسلىھەتى كارغا كەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھارۋىدا توشقان ئوۋلىماق.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى سەۋرچانلىق بىلەن قىلغاندىلا ياخشى نەتىجىگە ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھاكىپى ئۈنچىنى كۆرمەپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، ھەسەتخورلۇق، ئىچى تارلىقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ھالىڭغا بېقىپ ھال تارت، خالتاڭغا بېقىپ ئۇن تارت.**

مەنىسى: بۇ، ھەر ئادەم ئۆز ھالىغا بېقىپ ئىش كۆرۈش لازىملىقىنى، ھەرگىز ئەمەلىي ئەھۋالدىن ھالقىپ كەتمەسلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھالۋىنى ھېكىم يەر، تاياقنى يېتىم يەر.**

مەنىسى: بۇ، راھەتنى باشقا بىرسى كۆرۈپ، دەردۇ - بالاغا باشقىلار قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھەربىر سارڭ دېگەندە بىر چىشلەم گۆشى سارڭ بولار.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋغا ئىجابىي تەربىيە بەرمەي، دائىم

روھىي جەھەتتىن زەربە بەرگەندە تۈزىلىش ئورنىغا تېخىمۇ بۇزۇلۇپ كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھەرە ھەسەل يىغىدىغان گۈلنى بىلىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، پايدا ئېلىشقا ماھىر ئادەملەرنىڭ پايدىنىڭ نەدىن ۋە قانداق قولغا كېلىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھەرىسىگە يېدىغان ھەسەلنى يەر.**

مەنىسى: بۇ، جاپا - مۇشەققەتكە چىدىغاندىلا، ھالاۋەت كۆرگىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھەرىكەتتە بەرىكەت.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق بەخت - سائادەت ئەمگەك ئارقىلىق قولغا كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھەسەلنىڭ ھەرىسى بار، گۈلنىڭ تىكىنى بار.**

مەنىسى: بۇ، ھالاۋەتكە جاپا - مۇشەققەت يوشۇرۇنغانلىقىنى، يەنى جاپا چەكمەي ھالاۋەت كۆرگىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھەسەلنى كۆپ يېسە ئەمەن تېتىيدۇ.**

مەنىسى: بۇ، چەكتىن ئېشىپ كەتسە، ئۇنىڭ ھېچقانداق لەززەت - زوقى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ھەق ئېگىلەر سۇنماس.**

مەنىسى: بۇ، ھەقىقەت قاچانلا بولمىسۇن ھەقىقەت بويى-

چە قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ھەممە قازاندا قاينىغان (ھەممە كوچىدا يۈرگەن).**

مەنىسى: بۇ، تۇرمۇشنىڭ ھەممە ئاچچىق - چۈچۈكىنى تېتىغانلىقىنى، ھەممە ياخشى - يامان يوللاردا ماڭغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ھورۇنغا ھويلىدىكى سۇمۇ يىراق.**

مەنىسى: بۇ، ئىش خۇشياقماس، ھورۇن ئادەملەرنى سۆپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **ھورۇننى ئىشقا بۇيرۇساڭ، ساڭا ئەقىل ئۆگىتىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئىش خۇشياقماس ئادەملەرگە ئىش بۇيرۇسا، تۈرلۈك پەتىۋالار بىلەن باش تارتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ھۆپۈپنى يۇڭىزلىماي يەيدىغان.**

مەنىسى: بۇ، ياخشى بىلەن ياماننى پەرق ئەتمەيدىغان ئادەملەرنى سۆپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **ھۆل ياغاچنى قۇرۇق ياغاچقا تاڭماق.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ مايىللىقى ۋە خاھىشىغا قارىماستىن، زورلىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ھۈنىرى بار قول ئۆلمەس.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى بىرەر ھۈنەر، تېخنىكا ئىگىلەشكە ئۈندەيدۇ

☜ **ھېسابتا بار ھەمدەمدە يوق.**

مەنىسى: بۇ، ئاتاقتا بار، ئەمما ھېچ پايدىسى تەگمەيدىغان ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **ھېيلىلىك ئىشتا خەير يوق.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى سەمىمىي، راستچىل بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

ئو

☞ **ئوتتۇرىدا قاڭشار بولمىسا، ئۇ كۆز بۇ كۆزنى يەپ كېتەر.**
مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئارىسىدا قانۇن قاتارلىق مەسىلىنى ئادىل ھەل قىلىدىغان ۋاسىتىلەرنىڭ بولۇشى زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئوت بىلەن ئوينىشما.**
مەنىسى: بۇ، چاتىقى بار ئىشلاردىن ئۆزىنى يىراق تۇتۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئوتتۇز چىشتىن چىققان سۆز، ئوتتۇز ئىلكە تارايدۇ.**
مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق بىر ئېغىز سۆزنى ئويلاپ قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئوتنى كىم تۇتسا، شۇنىڭ قولى كۆيىدۇ.**
مەنىسى: بۇ، كىم ھەقىقەت تەرەپتە تۇرسا، شۇنىڭ مەجبۇرىيىتى كۆپ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئوتنىڭ تېشىدا كۆيگۈچە ئىچىدە كۆي.**
مەنىسى: بۇ، مەسىلىگە بىۋاسىتە ئارىلىشىپ ھەل قىلىش تەرەپدارى بولۇشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئوتى بار يەرنىڭ سۈيى يوق، سۈيى بار يەرنىڭ ئوتى يوق.**

مەنىسى: بۇ، ھەر قانداق بىر ئىشنىڭ مۇكەممەل بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئورمان تىككەن خار بولماس.**

مەنىسى: بۇ، دەرەخنىڭمۇ بايلىق يارىتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئورنى كىم كولىسا ئۆزى چۈشەر.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارغا يامانلىق قىلغان ئادەمنىڭ ئاقىۋىتى ئۆزىنى ھالاك قىلىش بىلەن ئاخىرلىشىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئوغرى بېيىماس، تەمەخور تويماس.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق بىر يامان ئىللەتنىڭ ئادەمگە زىيان بولىدىغان تەرىپى كۈچلۈك بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئوغلۇڭغا كىيىم ئىزدىگۈچە، ئۇستاز ئىزدە.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ۋاقىتتا، بالىلارنى تەربىيىلەشنىڭ ئۇلارنى ياساندۇرۇشتىن ھەتتا قورسىقىنى تويدۇرۇشتىن ناھايىتى يۇقىرى تۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئوغۇل بالىغا يەتمىش ئىككى خىل ھۈنەر ئاز.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنى ئەركەك ھېسابلايدىغانلارنىڭ زىمـ-

مىسىدىكى يۇكنىڭ ئېغىرلىقىنى، شۇڭا، ئەسقاتقۇدەك ھۈنەر ۋە بىلىمنى ئۆگىنىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئوقۇماي بىلىم ئالغىلى بولماس، تىرىشماي ھوسۇل ئالغىلى بولماس.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئۈچۈن ئوقۇشنىڭ تولىمۇ ئۇلۇغ يول ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئولتۇرسا ئوچاقنى ئۆرۈپتۇ، قوپسا مورىنى ئۆرۈپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، تولىمۇ بولۇمسىز كىشىلەرنى سۈپەتلەشتە قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئون ئاچچىقنى بىر پۇلغا ئالما، پىتىنىڭ ئاچچىقىدا چاپاننى ئوتقا سالما.**

مەنىسى: بۇ، ئادەمنى سەۋرچان، تەمكىن بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

☞ **ئون ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا. (ئون پوچىدىن بىر ئىشلىگەن ئەلا.)**

مەنىسى: بۇ، ئەمەلىيەتنىڭ ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئون كۆرگەندىن بىر ئىشلىگەن ئەلا.**

مەنىسى: بۇ، ئون ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا، دېگەن مەنىدە.

☞ **ئون بالىنى بىر ئاتا باقار، ئون بالا بىر ئاتىنى باقالماس.**

مەنىسى: بۇ، بالىلارنى بولۇمسىز بېقىشنىڭ پۇشايمىنى مەڭگۈلۈك بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئون قېتىم ئويلا بىر قېتىم سۆزلە.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم ئۇچۇن چوڭقۇر ئويلىنىپ گەپ قىلىشنىڭ لازىم بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئون كۈن ئاچ قالساڭمۇ بىر كۈن نومۇس ساقلا.**

مەنىسى: بۇ، ئەدەپ ـ ئەخلاق ئىچىدە، ئەڭ مۇھىمى نومۇس ساقلاش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئويناپ تۇرساڭمۇ ئويلاپ تۇر.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا پىكىر يۈرگۈزۈشتىن، تەپەككۇر قىلىشتىن توختاپ قالماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئويناپ ئۆگەنمەي ئويلاپ ئۆگەن.**

مەنىسى: بۇ بىلىم ئۆگىنىشنىڭ تەپەككۇر قىلىشتىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئويۇپ يېسەڭ ئون كۈن كېتەر، قىرىپ يېسەڭ قىرىق كۈن يېتەر.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم ئۇچۇن تېجەشلىك بولۇشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ،

☞ ئويدا بار ئۆيىدە يوق.

مەنىسى: بۇ، خىيال قىلغان نەرسىسى ئۈچۈن ھەرىكەت قىلمىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئوت بىلەن ئويناشماق.

مەنىسى: بۇ، قاراملىق ۋە تەۋەككۈلچىلىك بىلەن ئىش كۆرۈپ، ئۆز ھالاكىتىنى تېزلەتكەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئوتتا تونۇتماي، يوقتا تونۇتايدىغان.

مەنىسى: بۇ، يامان دەپ ياخشىنىڭ قەدرىگە يەتمەي، ئاخىر ھەقىقىي يامانغا يولۇققانلىقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ ئوتتەك قىزىپ يوقتەك سوۋۇماق.

مەنىسى: بۇ، ئاكتىپلىق، قىزغىنلىقنىڭ نورمالسىزلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئوتتۇرىدا قاقشار بولمىسا، ئۇ كۆز بۇ كۆزنى يەپ كېتىدۇ

مەنىسى: بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە ئەگەر قانۇننىڭ چەكلىمىسى بولمىسا، كىشىلەر بىر ـ بىرىنى نابۇت قىلىپ تاشلايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئوتتۇز كۈن روزا تۇتۇپ يوق بىلەن ئېغىز ئاچماق.

مەنىسى: بۇ، بىرەر يامان ئىش بىلەن پۈتۈن ياخشىلىقنى يۇيۇپ تاشلىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئوت قويرۇقلۇق قىلماق.

مەنىسى: بۇ، قۇتراتقۇلۇق قىلغانلىقنى بىراۋنى ۋەسۋەسىگە سالغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئوتنىڭ تېشىدا كۆيگەندىن ئىچىدە كۆيگەن ياخشى.

مەنىسى: بۇ، ئەمەلىيەتكە بىۋاسىتە ئىشتىراك قىلىش توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىدۇ.

☞ ئوتنى پۈۋلىساڭ ئۆچىدۇ، قوشناڭنى كۆپلىساڭ كۆپىيدۇ.

مەنىسى: بۇ، قولۇم - قوشنىلار بىلەن ئىناق ئۆتۈش توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىدۇ.

☞ ئوتنى كىم تۇتسا، شۇنىڭ قولى كۆيىدۇ.

مەنىسى: بۇ، خاتالىق، جىنايەتنى كىم ئۆتكۈزگەن بولسا، ئۇنىڭ جاۋابكارلىقىنى شۇ تارتىشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئوتى بار يەرنىڭ سۈيى يوق، سۈيى بار يەرنىڭ ئوتى يوق.

مەنىسى: بۇ، ھەممە شەرت - شارائىتنىڭ ھازىرلىنىپ بەرمەيدىغانلىقىنى، مەلۇم تەرتىپى ھازىرلانسا، مەلۇم تەرتىپى ھازىرلانمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئوت ئۈستىگە ياغ چاچماق.

مەنىسى: بۇ، بىر مەسىلىنىڭ ھەل بولۇشى ئۈچۈن

خىزمەت قىلمىغانلىقىنى يەنى مەسىلىنىڭ كىچىكلىشى ئۈچۈن ئەمەس، چوڭىيىشى ئۈچۈن قۇتراتقۇلۇق قىلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئورىغا چۈشۈپ كەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، زىيانكەشلىككە ئۇچرىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئوشۇقى ئالچۇ قوپماق.**

مەنىسى: بۇ، ئىشنىڭ ئوڭدىن كەلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئوغرىنىڭ يۈرىكى پوك - پوك.**

مەنىسى: بۇ، ئەسكى - يامان ئىش قىلىپ قويغۇچى دائىم خۇدۇكسىنىپ، دەككە - دۈككىدە قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئوغرىنى قاراقچى ئۇرۇپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنى قاقشىتىپ ئېلىنغان نەرسە ئەسقاتمايدىغانلىقىنى، ئۇ بەرىبىر باشقىلار تەرىپىدىن ئېلىپ كېتىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئوغۇل تۇغسا ئۆزىدىن، قىز تۇغسا باشقىلاردىن كۆرمەك.**

مەنىسى: بۇ، ئۇتۇق - نەتىجىنى ئۆزىگە تەن قىلىۋېلىپ، مەغلۇبىيەتنى باشقىلارغا دۆڭگەپ قويغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئوقنى نىشانغا ئاتماق.**

مەنىسى: بۇ، سۆز - ھەرىكەتنىڭ مەقسەتلىك بولۇشىنى

بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئوقى قارىغا تەگمەسلىك.**

مەنىسى: بۇ، مەقسەت، مۇددىئاغا ئېرىشەلمىگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئوڭ يېنىدىن قوپماي، سول يېنىدىن قوپقاندەك.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ ئەتىگەندىلا ئەسەبىيلەشكەنلىكىنى، خۇيلىنىپ قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئون گۈلنىڭ بىرى ئېچىلمىغان.**

مەنىسى: بۇ، تۇرمۇشنىڭ لەززىتىنى تېتىمىغان ياش ئوغۇل ـ قىزنىڭ ئۆلۈپ كەتكىنىگە ئېچىنىپ ئېيتىلىدۇ.

☞ **ئون كۈلكىنىڭ بىر يىغىسى بار.**

مەنىسى: بۇ، تۇرمۇش بىر خىل ئۆتمەيدىغانلىقىنى، بەزىدە ياخشى ئەھۋالنىڭ يامان ئەھۋالغا ئۆزگىرىپ قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئون ئۆلۈپ بىر تىرىلمەك.**

مەنىسى: مىڭ ئۆلۈپ بىر تىرىلمەك دېمەكلىكتۇر.

☞ **ئويناپ سۆزلىسەڭمۇ ئويلاپ سۆزلە.**

مەنىسى: بۇ، سۆز قىلغاندا ئۇنىڭ ئاقىۋىتى، تەسىرى قانداق بولىدىغانلىقىنى ئوبدان ئويلاش توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىدۇ.

☞ ئويلىماي سۆزلىسەڭ ئاغرىماي ئۆلىسەن.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ تولىراق ئېغىزدىن خاتالىشىپ كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئوسۇرغاققا ئارپا نېنى باھانە بولۇپتۇ.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ بۇزۇلۇشىغا سۇبيېكتىپ جەھەتتىن سەۋەب ئىزدىمەي، ئوبيېكتقا ئارتىپ قويغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇ

☞ **ئۇتتۇرۇۋەتكەن قىمارۋازدەك.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ روھى چۈشكۈنلۈكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئۇچۇشنى بىلىپ چۈشۈشنى بىلمەسلىك.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولۇشىنى ئويلىمىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۇ دۇنيالىق بۇ دۇنيالىق بولۇپ كەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، ئىككى شەخس ئوتتۇرىسىدىكى ئىتتىپاقسىزلىقنىڭ كېلىشتۈرگىلى بولمايدىغان دەرىجىگە يەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۇزۇن بۆك كىيدۈرمەك.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنى غەيرىي مۇددىئا بىلەن ماختاپ، ئۆزىگە خىزمەت قىلدۇرغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۇستا كۆرمىگەن شاگىرت ھەر مۇقامغا يورغىلار.**

مەنىسى: بۇ، ئەمەلىيەتنى بىلمىگەن بىراۋنىڭ ئۆز سۇبيېكتىپ ئارزۇسى بىلەن ئىش كۆرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئۇسسۇل ئوينىيالمىغان قىزغا يەر تارلىق قىلىپتۇ.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى ئەپلەشتۈرۈپ قىلالمايدىغانلىقىنى، ئوچۇق ـ ئاشكارا ئېتىراپ قىلمىغانلار بىرمۇنچە باھانە ـ سەۋەب كۆرسەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئۇ قۇلاقتىن كىرىپ بۇ قۇلاقتىن چىقىپ كەتمەك.

مەنىسى: بۇ، بىر سۆزگە پەرۋاسىزلىق قىلغانلىقنى، سۆزنى ئەستە تۇتمىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئۇمىچى قايناپ تۇرماق.

مەنىسى: بۇ، تۇرمۇشىنىڭ قەدىر ئەھۋال ئۆتۈۋاتقانلىقىنى، كىشىگە موھتاج ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئۇمىچى يوق مازاردىن شەيخ قاچار.

مەنىسى: بۇ، بىرەر مەنپەئەت چىقمىغان ئىشتىن قاچقانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ.

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ قىلغىنى بىلەن ئۆزىنى بابلاش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئۇۋىسى بۇزۇلغان ھەرىدەك.

مەنىسى: بۇ، تىرىپىرەن بولۇپ پىتىراپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۇۋىنى پىشى قۇش ياساپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئائىلىدە ئاياللارنىڭ رولى ئىنتايىن زورلۇقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئۇياقتا ئۆتۈپ بۇياقتا قاراپ قالغان.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى چەكتىن ئاشۇرۇۋەتكۈچىلەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئۇيقۇسىنى ئېچىپ قويماق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋغا تەنقىد ياكى تەنبىھ بېرىپ، مېڭىسىنى سەگەكلەشتۈرۈپ قويغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۇچرىغانغا سالام قىل، ئۆز يولۇڭنى داۋام قىل.**

مەنىسى: بۇ، بىرى، باشقىلارغا سالام قىلىشنىڭ بىزنىڭ خەلقىمىزنىڭ ئۆرپ - ئادىتى ئىكەنلىكىنى، يەنە بىرى، باشقىلارغا ئاۋۋال سالام قىلىشنىڭ ساۋابى كۆپ ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۇچۇشنى بىلىپ چۈشۈشنى بىلمەپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلىمىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۇرۇق - تۇغقان بولسا ئەپ، ئۇندىن تېگەر نۇرغۇن نەپ.**

مەنىسى: بۇ، ئىناق - ئىتتىپاقلىقنىڭ خاسىيىتى كۆپلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇستام زالىم بولسا شاگىرتى ياراملىق بولۇر.

مەنىسى: بۇ، قاتتىق تەلەپچان ئۇستازدىن ئىقتىدارلىق شاگىرت يېتىشىپ چىقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇياققا تارتسام ئات ئۆلەر، بۇ ياققا تارتسام ھارۋا سۇنار.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى قىلىشتا ئىككىلىنىپ، بىر قارارغا كېلەلمىگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇيات ئۆلۈمدىن قاتتىق.

مەنىسى: بۇ، نومۇس تۇيغۇسىنىڭ تولىمۇ قەدىر - قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇيات تۇرغان يەردە ئىمان تۇرار، ئۇيات تۇرمىغان يەردە گۇمان تۇرار.

مەنىسى: بۇ، ئۇيات يەنى نومۇس تۇيغۇسىنىڭ كىشىلەرنى ياخشىلىققا ئۇلاشتۇرغۇچى كۈچ ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇستا ئوۋچى ئىز تونۇر، زېرەك يىگىت قىز تونۇر.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى بىلىش ئۈچۈنمۇ بىلىم كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇيقۇڭ كەتسە - كەتسۇن، ۋاقتىڭ كەتمىسۇن.

مەنىسى: بۇ، ۋاقىتنىڭ ناھايىتى قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇياتسىز مۈشۈككە قازاننىڭ ئىشكى ئوچۇق.

مەنىسى: بۇ، نومۇسسىزلارغا جاھاننىڭ بارلىق ئىمكانىد-

يەتلىرى ئوچۇق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۇرۇشقاق خوتۇن ئەرنى قېرىتار، ئاغۋاقار يىلتىزى يەرنى قېرىتار.**

مەنىسى: بۇ، ئائىلىدىكى ئەر - ئايالنىڭ بىر - بىرىنى ھۆرمەتلەش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۇرۇشقاق بالا پۇتقا چۇشەك.**

مەنىسى: بۇ، بالىلارنى تەرتىپلىك ۋە ئەدەپلىك تەربىيىلەشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۇستا قانداق بولسا شاگىرتى شۇنداق بولار.**

مەنىسى: بۇ، ئۇستازنىڭ شاگىرت ئالدىدىكى مەجبۇرىيىتى ۋە بۇرچى زور بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۇستازى زېرەك بولسا، شاگىرتى روناق تاپار.**

مەنىسى: بۇ، ئەقىل - پاراسەتنىڭ ئۇستازغا قاراپ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆپكۈندىن قورققان تۆمۈرچى بولماس، كۆلخاندىن قورققان كۆمۈرچى بولماس.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق كەسىپنىڭ جاپاسى ۋە خېيىم - خەتىرى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۇلۇغ سۇ شەپە قىلماس، بىلىملىك كىشى ھەيۋە قىلماس.**

مەنىسى: بۇ، بىلىملىك كىشىلەرنىڭ تەمكىن ۋە سىپايە

كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۇماچىنىڭمۇ ئۆتنىسى بار.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئاز ياكى كىچىك نەرسىنىمۇ ۋاقتى كەلگەندە، ھەسسىلەپ قايتۇرۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۇ سېنىڭچە بولمىسا، سەن ئۇنىڭچە بول.**

مەنىسى: بۇ، ئۇ قانداق مۇئامىلە قىلسا، سەنمۇ شۇنداق مۇئامىلە قىل، يەنى ساڭا قاراپ مەن، ئىشىككە قاراپ دەم دېگەندەك...

ئۆ

☜ **ئۆزۈڭ بىلگەن يولنى ئاتاڭغا بەرمە.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزى توغرا دەپ قارىغان ئىشتا چىڭ تۇرغاندىلا، ئاندىن غەلىبىگە قاراپ ماڭىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆپكىسى تۆكەپ كانىيى قاپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ پەقەت ئازلا بىر قىسمى قالغانلىقىنى، بەرداشلىق بېرىشنىڭ تولىمۇ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆتمە نامەرت كۆۋرۈكىدىن سۇ سېنى ئاقتۇرسىمۇ، يېمە نامەردنىڭ ئېشىنى ئاچلىق سېنى ئۆلتۈرسىمۇ.**

مەنىسى: بۇ، نامەرد ئادەملەردىن ھەزەر ئەيلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆردەكتە مېھمان قىلغاننى غاز بىلەن كۈتۈۋال.**

مەنىسى: بۇ، مېھماندارچىلىق قەرزىنى ھەسسىلەپ قايتۇرۇشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆردەككە سۇ يۇقماس.**

مەنىسى: بۇ، بەزى ئادەملەرگە قانچە قېتىملاپ سۆز-

لىسىمۇ، ھېچنېمە بىلمەيدىغانلىقىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئۆزۈڭنى ئەر چاغلىساڭ، ئۆزگىنى شىر چاغلا.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنى ھەرگىزمۇ تۆۋەن چاغلىماسلىق لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆز بالاڭدىن ئەيىب ئۆتسە، ياتقا شىكايەت قىلما.**

مەنىسى: بۇ، بالا تەربىيىسىدە مۇستەقىل، دادىل بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزۈڭگە راۋا كۆرمىگەننى، ئۆزگىگىمۇ راۋا كۆرمە.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزۈڭنىڭ كۆزىگە سىغمىغاننى باشقىلارغا تاڭما، دېگەن مەنىدە.

☞ **ئۆز خورلۇقۇڭ جاندىن ئۆتەر، يات خورلۇقى ياندىن ئۆتەر.**

مەنىسى: بۇ، ئۆز قېرىندىشىنىڭ قىلغان زۇلمىنىڭ تولىمۇ قاتتىق بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆز قەدرىنى بىلمىگەن يات قەدرىنى بىلمەس.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنى ھۆرمەت قىلمىغاننىڭ باشقىلارنى ھۆرمەت قىلىش ئادىتى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆز گۆشنى ئۆز يېغىدا قورۇپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنى ئۆزىنىڭ ئۇسۇلى بىلەن بابلىغانلىقىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئۆزگىنى ئالدىغان ئۆزىنى ئالداپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنى ئالدىغانلىقنىڭ ئۆزىنى ئالدىغانلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزگىنىڭ سۆزىگە ئىشەنگۈچە، ئۆزۈڭنىڭ كۆزىگە ئىشەن.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارغا قارىغۇلارچە ئەگىشىپ كەتمەي، تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزلىرى بولالمايتتىلا، بولغاننى كۆرەلمەيتتىلا.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ ئەمگىكىنى ھۆرمەت قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئۆزۈڭدىن يۇقىرىغا قاراپ پىكىر قىل، ئۆزۈڭدىن تۆۋەنگە قاراپ شۈكرى قىل.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم بولۇشتا ئوتتۇراھال پوزىتسىيە تۇتۇشنىڭ تولىمۇ ئاقىلانە ئىش بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزۈڭنى ئاتما داستىخانغا، ھاجەت چۈشمەس لوقمانغا.**

مەنىسى: بۇ، ساغلاملىق ئۈچۈن ئاز يېيىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزۈڭنى بىر ماختىساڭ، دوستۇڭنى ئىككى ماختا.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارغا ياخشى گەپ قىلىشنىڭ ناھايىتى ئېسىل پەزىلەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزۈڭنى دار قىلغۇچە كۆپۈڭنى دار قىل.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم بولۇشتا، ئىش ـ ئەمگەك قىلىشنىڭ تولىمۇ خاسىيەتلىك ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزۈڭنىمۇ بىل ئۆزگىنىمۇ بىل.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا بىلىپ ئىش قىلىشنىڭ ئاقىلانە يول ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ ماختىما، ئەل ماختىسۇن.**

مەنىسى: بۇ، ئاۋۋال ئەلنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشىشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆز ئىچىڭگە سىغمىغان سىر ئۆزگىنىڭ ئىچىگە سىغماس.**

مەنىسى: بۇ، سىرنى يوشۇرۇشنىڭ تولىمۇ تەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزىدىن غورىكى يوق، گەپ ـ سۆزى ئۆنىڭدىن توك.**

مەنىسى: بۇ، تەكەببۇر ئادەملەرنىڭ كىشىلەرنىڭ رايىغا ياقمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆز ئىشىغا پالۋان، ئەل ئىشىغا ئىلمان.**

مەنىسى: بۇ، ئۆچىغا چىققان شەخسىيەتچى كىشىلەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئۆزى قىلالمايدۇ، قىلغاننى كۆرەلمەيدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ھەسەتخور كىشىلەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئۆزى مۇزلۇقنىڭ كېپى تۇزلۇق.**

مەنىسى: بۇ، گەپ ـ سۆزمۇ ئادەمگە قاراپ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزىنى ئايىغان سۇلتان، ئايىمىغان ئۇلتان.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنى تىزگىنلىگەن تەمكىن ئادەملەرنىڭ ھۆرمەتكە سازاۋەر بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزىنى بىلگەن خار بولماس.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنى سوراشنىڭ تولىمۇ ئەۋزەللىككە ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزىنى سورىغان شەھەر سوراپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلار ئويلىغاننى بالدۇر ئويلاپ ئەمەل قىلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزىنى سورىغان يۇرت سوراپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنى سورىغان شەھەر سوراپتۇ، دېگەن مەنىدە.

☞ **ئۆزىنىڭ ئۆيىنى يالاپ سۈپۈرەر، خەقنىڭ كۆرپىسىگە تۈكۈرەر.**

مەنىسى: بۇ، ھەممە ئۆينى ئۆزىنىڭ ئۆيىدەك كۆرۈشنىڭ

لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆز يۇرتۇڭدىن ئايرىلما پەت بولسىمۇ، قەدىناستىن ئايرىلما سەت بولسىمۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئۇرۇق - تۇغقان، قېرىنداشلار بىلەن ئىناق ئۆتۈشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆكۈزنىڭ ئايىغى بولغۇچە، موزاينىڭ بېشى بول.**

مەنىسى: بۇ، كىچىك بولسىمۇ، ئىشلەمچى بولماي، ئىش بېشى ياكى خوجايىن بولۇشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆگەنسەڭ ھۈنەر، تېرىساڭ ئۈنەر.**

مەنىسى: بۇ، ئۆگەنگەن ھۈنەرنى ئىشلىتىشنىڭ پايدىسى زورلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆگىتىش ئۈچۈن ئۆگەن، ئېلىش ئۈچۈن بەر.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق بىلىمنى ئۆگىنىشتىكى مەقسەت ئىشلىتىش كېرەكلىكىنى ئۇنتۇماسلىق لازىملىقىنى كۆرسىتىدۇ.

☜ **ئۆي يىراقى بولسا بولسۇن، كۆڭۈل يىراقى بولمىسۇن.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر بىلەن ئىجىل - ئىناق ئۆتۈشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆي تۆرىدىن ئورۇن ئالغۇچە، كۆڭۈل تۆرىدىن ئورۇن ئال.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ ھەقىقىي ھۆرمىتىگە ئېرىـ

شىشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆيدە راھىتى يوقنىڭ كوچىدا پاراغىتى يوق.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئادەمنىڭ ھەرقانداق شارائىتتىكى ئىش - ھەرىكىتى ئائىلىدىكى رولىدىن يىراقلاپ كەتمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆيدە قىلغان گەپ بازارغا توغرا كەلمەپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئۆيدىكى ھېساب تالاغا توغرا كەلمەپتۇ، دېگەن مەنىدە.

☜ **ئۆيدىكى پۇل ئوق پۇل، قەرز بەرگەن پۇل يوق پۇل.**

مەنىسى: بۇ، ئىقتىسادىي مەسىلىگە سەزگۈر پوزىتسىيىدە بولۇشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆي مۇشۇكىنى تالا مۇشۇكى قوغلاپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ يات تۇرۇپ، باشقىلارنى يەكلىگەنلىكىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **ئۆينىڭ گۈلى خوتۇن، چىرىغى ئەر.**

مەنىسى: بۇ، ئەر - ئايالنىڭ بىر ئائىلىنىڭ قۇرغۇچىلىرى، تۈۋرۈكى، بەرىكىتى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆپكىسى تۆگەپ كانىيى قالماق.**

مەنىسى: بۇ، بىر نەرسىنىڭ كۆپ قىسمى تۆگەپ، ئەرزىمەس ئازلا قىسمى قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆپكىدەك بولۇپ كەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، قاتتىق ئىزا تارقانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆپكىسى كۆرۈنۈپ قالماق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ كارامىتى قانچىلىك ئىكەنلىكى ئاشكارا بولۇپ قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆتكەن كۈنۈڭنى ئۇنتۇما، شىر چورۇقۇڭنى قۇرۇتما.**

مەنىسى: بۇ، ئۆتۈپ كەتكەن جاپا ـ مۇشەققەتلىك كۈنلەرنى ئۇنتۇپ قالغاندا، كېيىنكى بەختىيار كۈنلەرنىڭ قەدرىگە يەتكىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆتكەن ئۆمۈر ئاققان سۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئۆمۈر ئاققان سۇدەك ئۆتۈۋېرىدىغانلىقىنى، بۇ ھەرگىز قايتىپ كەلمەيدىغانلىقىنى، شۇڭا ۋاقىتنى قەدىرلەپ، ۋاقىتنى زايە قىلىۋەتمەسلىك كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆتى يېرىلىپ كەتكۈدەك بولماق.**

مەنىسى: بۇ، ئاچچىقىنىڭ پەۋقۇلئاددە قاتتىق كەلگەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **ئۆپكىگە بان قايغۇسى قاسساپقا ماي قايغۇسى.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ چوڭ زىيىنى ھېسابىغا ئۆزىنىڭ ئاز مەنپەئەتىنى كۆزلىگۈچىلەرنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئۆپكىنىڭ ئوچۇق تۇرسا ھېچگەپ يوق، قوينىڭ ئېچىلىپ قالسا ھايت ـ ھۇيت.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ كەمچىلىك ـ قۇسۇرىنىلا كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ كەمچىلىك ـ قۇسۇرىنى كۆرمەيدىغان ئادەملەر ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئۆردەككە سۇ يۇقمىغاندەك.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋغا بېرىلگەن تەنقىد، تەنبىھنىڭ ۋە كۆرۈلگەن چارىنىڭ ھېچ تەسىر قىلمىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئۆردەكنىڭ گۆشىنى يېسەڭ، غازنىڭ پېيىدا بول.**

مەنىسى: بۇ، بىرىنچى قەدەمنى بېسىپ بولغاندىن كېيىن، ئىككىنچى قەدەمنى قانداق بېسىش توغرىسىدا ئويلىنىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆرۈك ئۆرۈكنى كۆرۈپ ئالا بولار.**

مەنىسى: بۇ، ئادەملەرنىڭ بىر ـ بىرىگە تەسىرى ئۆتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆز پۇتىغا ئۆزى پالتا چاپماق.**

مەنىسى: بۇ، ئۆز ـ ئۆزىگە زەرەر يەتكۈزگەنلىكىنى، ئۆزىنى ھالاكەتكە تۇتۇپ بەرگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئۆزۈڭگە راۋا كۆرمىگەننى ئۆزگىگە راۋا كۆرمە.

مەنىسى: بۇ، ئۆزىگە پايدىسىز، زىيانلىق دەپ بىلگەن ئىشنى، باشقىلار ئۈچۈنمۇ قىلماسلىق توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىدۇ.

☞ ئۆزۈڭنى بىل، ئۆزگىنى قوي.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى پەقەت ئۆزى ئۈچۈن ئويلاشقا باشقىلار بىلەن كارى بولماسلىققا ئۈندەيدۇ.

☞ ئۆزۈڭنى ئەر چاغلىساڭ، باشقىلارنى شىر چاغلا.

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنى باشقىلاردىن ئۈستۈن تۇتماسلىق، باشقىلارنى بولسا، ئۆزىدىن تۆۋەن كۆرمەسلىك توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىدۇ.

☞ ئۆزۈڭنى مەھكەم تۇت، قوشناڭنى ئوغرى تۇتما.

مەنىسى: بۇ، قولۇم ـ قوشنىلاردىن ئورۇنسىز گۇمانلىنىپ، ئىناقلىققا تەسىر يەتكۈزمەسلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئۆزۈم تاپقان بالاغا نەگە باراي دەۋاغا.

مەنىسى: بۇ، ئۆزى كەلتۈرۈپ چىقارغان چاتاق ياكى ئاۋارىچىلىكنىڭ دەردىنى ئۆزى تارتماي ئىلاج يوقلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئۆزۈمنى چاغلىماي شىلتىڭ ئېتىپتىمەن، پالازغا يۆگىنىپ ھەپتە يېتىپتىمەن.

مەنىسى: بۇ، ئاقىۋەتنىڭ قانداق بولۇشىنى ئويلىماي

قىلىنغان ئىشنىڭ كىشىلەرگە تۈرلۈك كۆڭۈلسىزلىك ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزۈم يەي دېسەم ئىست ئېشىم، كىشىگە بېرەي دېسەم سېسىق ئېشىم.**

مەنىسى: بۇ، پىخسىق، كىشىگە نەپ بەرمەيدىغان كىشىلەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئۆز قازىنىنى ئۆزى قايناتماق.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرگە موھتاج بولماي، ئۆز تۇرمۇشىنى ئۆزى قامداۋاتقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆز گۆشنى ئۆزى يېگۈدەك بولماق.**

مەنىسى: بۇ، دىققەتچىلىكنى، خاپىلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆز گېپىنى يورغىلاتماق.**

مەنىسى: بۇ، ئۆز گېپىنى راست قىلىپ، باشقىلارنىڭ پىكرىگە قۇلاق سالمىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزى بەگ، ئۆزى خان بولۇۋالماق.**

مەنىسى: بۇ، باشباشتاقلىق ۋە تەشكىلسىزلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزى بولالمايدۇ، بولغاننى كۆرەلمەيدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ھەسەتخور، ئىچى تار ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئۆزى كولىغان ئورىغا ئۆزى چۈشمەك.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋ ئۈچۈن زىيانكەشلىك ئويلىغان ئاخىر ئۆزى زىيان تارتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزىگە توپا قوندۇرماسلىق.**

مەنىسى: بۇ، كەمچىلىك ـ خاتالىقنى ئۆز ئۈستىگە ئالماسلىق ئۈچۈن، ئۆزىنى ئاقلاشقا ئۇرۇنغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزىگە يارىغان خانغا ياراپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى كۆڭۈل قويۇپ، يارىتىپ قىلغاندىلا، ئۇ ئىش باشقىلارغىمۇ يارايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزىنى سورىغان قازىنىڭ ئالدىغا بارماپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى ھەرقانداق ئىشتا ئاڭلىق بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

☞ **ئۆزىنى قويۇشقا يەر تاپالماي قالماق.**

مەنىسى: بۇ، ئىسەنگىرەپ كەتكەنلىكىنى، ھولۇقۇپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۆزىنى ئۇرۇپ تۇرماق.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئادەمنىڭ تەشەببۇسكارلىقىنى، قىزغىنلىق ـ ئاكتىپلىقىنى، پىداكارلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **ئۆزىنى ئىلىپ قاچماق.**

مەنىسى: بۇ، مەسئۇلىيەت ـ جاۋابكارلىقتىن قاچقانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆلگەندىن كېيىن ياسىن ئوقۇماق.**

مەنىسى: بۇ، ئىشتىن بۇرۇن چارە ـ ئامال قىلماي، ئىش ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا ئامال ئىزدىگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆلگەندىن كېيىن يىغلىغۇچە ئۆلمەستىن بۇرۇن سەۋەب قىل.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ يامان ئاقىۋەت بىلەن تۈگىمەسلىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ئالدىنئالا تەدبىر كۆرۈش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك.**

مەنىسى: بۇ، بىر كېلىشمەسلىك، كۆڭۈلسىزلىك ئۈستىگە باشقا بىر كېلىشمەسلىك، كۆڭۈلسىزلىك كەلگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆلمىگەن جاندا ئۈمىد بار.**

مەنىسى: بۇ، ئۈمىدۋار بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

☜ **ئۆي ئالما، قوشنا ئال.**

مەنىسى: بۇ، قوشنىلارنىڭ قانچىلىك مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆي ئەنسىزچىلىكىدىن گۆر ئەنسىزچىلىكى ياخشى.**

مەنىسى: بۇ، ئۆيدىكى غەۋغا، تالاش - تارتىشلار تۈپەيلى بولىدىغان خاتىرجەمسىزلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئۆيدە بوران ئۇچۇپ يۈرمەك.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئائىلە تۇرمۇشىنىڭ ئىنتايىن قىيىنلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **ئۆيدىكى ھېساب بازارغا توغرا كەلمەس.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ ئالدىنئالا ئويلىغاندەك بولمايدىغانلىقىنى، يەنى سۇبيېكتىپنىڭ ھامان ئوبيېكتىپقا ئۇيغۇن كەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۈ

☞ **ئۈچ قېتىم پىچاق سورىمىغۇچە، كىشىگە پىچاق بەرمە.**

مەنىسى: بۇ، خەتەرلىك بۇيۇملارنى يەڭگىللىك بىلەن ئىشلىتىشتىن ھەزەر ئەيلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۈزۈلگەن يىپنى ئۇلىساڭ تۈگۈنچەك قالار.**

مەنىسى: بۇ، يېقىن كىشىلەرنىڭ جېدەل ـ ماجىرا قىلغاندىن كېيىن ياخشى بولۇشۇپ قالسىمۇ، ئۇنىڭ تەسىرىنىڭ يەنىلا ساقلىنىپ قالىدىغانلىقىنى، ئەڭ مۇھىمى بۇنداق جېدەلنىڭ بولغىنىدىن بولمىغىنى لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۈلپىتىڭ قاغا بولسا يېيىشىڭ پوق.**

مەنىسى: بۇ، ياخشى، مۇنەۋۋەر كىشىلەر بىلەن ئۈلپەت بولۇشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۈمىد ئادەمنى ياشارتىدۇ، غەم ـ قايغۇ قېرىتىدۇ (ئۈمىد ياشنىتىدۇ، غەم قاقشىتىدۇ).**

مەنىسى: بۇ، ئادەملەردە ئۈمىد ـ ئارزۇنىڭ بەك مۇھىم رول ئوينايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يەنى ئۈمىد يوق يەردە ئىرادە يوق دېسىمۇ بولىدۇ.

☞ **ئۈندۈرگەن زېرەكلىك، قورۇتقان نادانلىق.**

مەنىسى: بۇ، بىرەر ياخشى ئىشنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈشـ

نىڭ خاسىيىتى زورلۇقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئۈجمە پىش، ئاغزىمغا چۈش.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشقا ئەجىر سىڭدۈرمەي، ئۇنىڭ ھالاۋىتىنى كۆرۈشنى ئويلىغۇچىلار ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئۈجمىلىك باغقا كىرىپ قالماق.**

مەنىسى: بۇ، قايسىسىنى ئېلىپ، قايسىسىنى ئالماسلىقنى بىلەلمىگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۈچەي ئۈزۈلۈپ كەتكۈدەك بولماق.**

مەنىسى: بۇ، قاتتىق كۈلۈپ، تېلىقىپ كەتكەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۈزەڭگە سوقۇشتۇرماق.**

مەنىسى: بۇ، بەس تالاشقانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئۈزەڭگىدىن چۈشمەسلىك.**

مەنىسى: بۇ، ھەيۋىسى سۇندۇرۇلغان، بۇرۇنقى ئورۇن - مەرتىۋىسىدىن ئايرىلىپ قالغان بولسىمۇ، مەنمەنلىكىنى قويمىغان، ئۆز ھالىغا باقماي، باشقىلارنى كۆزگە ئىلمايدىغان شەخسلەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئۈنچە - مارجان تاش ئىكەن، ئارپا - بۇغداي ئاش ئىكەن.**

مەنىسى: بۇ، ئاشلىقنىڭ نەقەدەر مۇھىملىقىنى، ۋاقتى كەلگەندە دەپئى - دۇنيانىڭ ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ۋ

☞ **ۋاراقلىسا ئوقۇغان بولامدۇ، موكا ئاتسا توقۇغان بولامدۇ؟**
مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ قىلىشنىڭ رولى چوڭ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ۋاقتىڭ كەتتى - بەختىڭ كەتتى.**
مەنىسى: بۇ، ۋاقىتنىڭ ناھايىتى زور تەسىرگە ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ۋاقىت ئەڭ ئادىل سوتچى.**
مەنىسى: بۇ، نۇرغۇن باھا بەرگۈچىلەرنىڭ ئارىسىدا ۋاقىتنىڭ ناھايىتى ئادىل باھاچى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ۋاقىتتىن ئالتۇن كېلەر، ئالتۇنغا ۋاقىت كەلمەس.**
مەنىسى: بۇ، ۋاقىتنىڭ ئالتۇندىنمۇ قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ۋاقىت گويا ئاتقان ئوق، ئۆتۈپ كەتسە يېنىشى يوق.**
مەنىسى: بۇ، ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ۋاقىتنى سېتىۋالغىلى بولماس.**
مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق چاغدا، ۋاقىتنى قولدىن بېرىپ

قويغاندا، ئۇنى قايتۇرۇپ ئالغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ۋەتىنىڭنىڭ بىر مىسقال توپىسى، بىر سەر ئالتۇنغا باراۋەر.**
مەنىسى: بۇ، ۋەتەننىڭ بىر چىمدىم توپىسىنىمۇ قەدىرلەش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ۋەجىڭگە بېرىپ خەج قىل.**
مەنىسى: بۇ، ئۆز ئەھۋالىڭغا يەنى ئېھتىياجىڭغا قاراپ خەجلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ۋەدە - قەرز دېمەكتۇر.**
مەنىسى: بۇ، ۋەدىگە ۋاپا قىلماقلىقنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ۋەدىسىگە كىمكى قىلسا خىيانەت، ئۇندىن نېرى كېتەر دىيانەت.**
مەنىسى: ۋەدىگە ۋاپا قىلماقلىقنىڭ ئەخلاق جۇملىسىگە كىرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ۋېتتىسى بوش.**
مەنىسى: ئىرادە - ئىشەنچىنىڭ، غەيرەتنىڭ بوشلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ۋېتتىسى بوشاپ كەتمەك.**
مەنىسى: بۇ، ئىرادىسىنىڭ سۇنغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ۋېتتىسى كەم (يوق).**
مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ئەقىل - پاراسىتىنىڭ كەملىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئې

☞ **ئېتىنى بەختىيار قويسام، خۇدا بەرمەيتۇ بەختىنى.**

مەنىسى: بۇ، بەزى ئادەملەرنىڭ ئىسمى ـ جىسمىغا لايىق بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئېتى ئۇلۇغ، سۈپرىسى قۇرۇق.**

مەنىسى: بۇ، نامى بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭغا لايىق ئىقتىدارى يوقلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئېرىنچەك بولساڭمۇ، كۆڭۈلچەك بولما.**

مەنىسى: بۇ، توغرىلىقىنى ئۆلچەم قىلىش كېرەكلىكىنى، كۆڭۈلچەكلىك قىلىشنىڭ كىشىنى ھۆرمەتسىز ھالغا كەلتۈرۈپ قويىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئەزىز تۇتساڭ نېمىنى، يەيسەن شۇنىڭ نېنىنى.**

مەنىسى: بۇ، تەدبىرىڭ قانداق بولسا، تەقدىرىڭ شۇنداق بولىدۇ، دېگەن مەنىدە.

☞ **ئېزى ھەسەل، تولىسى بىمەسەل.**

مەنىسى: بۇ، ئاز بولۇشنىڭ سەرخىل ۋە ساز بولىدىغانـ

لىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىشەكتىن يىقىلغۇچە تۆگىدىن يىقىل.**

مەنىسى: بۇ، كىچىك ئىشقا ئەمەس چوڭ ئىشقا تۇتۇش قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىشەككە باش بولساڭمۇ، دۈشمەنگە تاش بول.**

مەنىسى: بۇ، دۈشمەنگە بوشاڭ بولماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىشەككە كۆپۈك يەتمىسە، ئۇر توقۇمنى.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋدىن ئالالمىغان ئۆچىنى يەنە بىراۋدىن ئېلىشنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئىشەككە بىلىپ مۈڭگۈز بەرمىگەن خۇدايىم.**

مەنىسى: بۇ، بەزى ئادەملەرنىڭ ئىشلارنى چەكتىن ئاشۇرۇۋېتىدىغانلىقىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئىشەك ئىشەكتىن قالسە قۇيرۇقىنى كەس.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ بىر ـ بىرى بىلەن رىقابەتلىشىشكە ئامراق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئېگىلگەن باشنى قىلىچ كەسمەيتۇ.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ گېپىنى ئاڭلىغانلارنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئېگىلگەنگە ئېگىل بېشىڭ يەرگە يەتكۈچە، غادايغانغا غادايغىن بېشىڭ كۆككە يەتكۈچە.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى ئۆزىنىڭ غۇرۇرىنى ساقلاشقا ئۈندەيدۇ.

☞ **ئېگىلمىگەنگە ئېگىشمە.**

مەنىسى: بۇ، يۇقۇشمايدىغان ئادەمگە يېقىن يولىما دېگەن مەنىدە.

☞ **ئېيتقۇچى ئاقىل بولسا، ئاڭلىغۇچى ماقۇل بولىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، گەپ ـ سۆزنىڭ ئىلمىي، ئورۇنلۇق بولۇشىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئېتىمنى تاغقا باغلىدىم، ئۆزۈمنى خەققە باغلىدىم.**

مەنىسى: بۇ، ئۆز ئەركىنلىكىنى باشقىلارغا تاپشۇرغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئېتى تۇلۇغ سۈپىرىسى قۇرۇق.**

مەنىسى: بۇ، قۇرۇق نامىلا بار، ئەمەلىيەتتە ھېچ نەرسىسى يوقلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئېچىشقان يەرگە تۇز سەپمەك.**

مەنىسى: بۇ، قوتراتقۇلۇق قىلغانلىقىنى، بۇ ئارقىلىق دەرد ـ ئەلەم، غەزەپنى ئارتتۇرغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئېرىقنى ئويۇپ چاپ، سۇنى ئويناپ تۇت.**

مەنىسى: بۇ، چەككەن جاپانىڭ خەيرلىك بولىدىغانلىقىنى، جاپا چېكىشتىن قورققاندا تېخىمۇ نۇرغۇن جاپالارغا دۇچ كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئېرىنسەڭ يۈگۈرەرسەن.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىشتا ھۇرۇنلۇق قىلغاندا ئۇ ئىشنىڭ نەتىجىسى بولمايلا قالماستىن، يەنە ئۇ ئىش بۇزۇلۇپ، بىرمۇنچە ئاۋارىچىلىك پەيدا بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئېزى ھەسەل، تولىسى بىمەسەل.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىشنىڭ چېغىدا بولۇشى كېرەكلىكىنى، ئەگەر ئۇ چەكتىن ئېشىپ كەتسە ياخشى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئېسىڭ باردا ئېتەك ياپ.**

مەنىسى: بۇ، كېيىنلىكىنى ئويلاپ، تۇرمۇشنى بەلگىلىك بىر يولغا سېلىشنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئېشەككە ئالتۇن ئېگەر توقۇلسىمۇ، يەنىلا ئېشەكتۇر.**

مەنىسى: بۇ، ئەسكى بىر ئادەم نەقەدەر يۇقىرى ئورۇندا بولسۇن، ئۇ ئۆزىنىڭ ئەسكىلىكىدىن ۋاز كەچمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئېشەككە كۆپۈك يەتمىسە تۆر توقۇمنى.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋدىن ئالالمىغان ئاچچىقنى باشقا

بىراۋدىن ئالغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىشەك كۆرۈكتىن ئۆتنۈۋالغۇچە.**

مەنىسى: بۇ، ئۆتكەلدىن ئۆتۈۋالغاندىن كېيىن يەنە ئۆز بىلگىنىنى قىلغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىشەكنىڭ تۇمشۇقى ئاق بولغان بىلەن يېيىشى پوق.**

مەنىسى: بۇ، قىلىۋاتقىنى ئەدەپ ـ ئەخلاقا، ئادەمگەرچىلىك قائىدە ـ يوسۇنلىرىغا خىلاپ ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، يەنە ئۆز ئەسكىلىكىنى قىلىدىغان ئادەملەرنى سۆپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **ئىشەك ـ ئىشەكتىن قالسا، قۇلىقىنى كەس.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئارىسىدىكى رىقابەتنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىشكى بەش تەڭگە، توقۇمى ئون تەڭگە.**

مەنىسى: بۇ، پايدىسىدىن زىيىنى زور ئىشلارنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **ئىشكى تۆت پىشلىق بولماق.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ «تەلىيى» ئوڭدىن كەلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئېغى بىلەن بېغىنىڭ تايىنى يوق.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ تېخى بىر قارارغا كېلىنمىگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ئېغىر بويىنى يەڭگىل قىلماق.

مەنىسى: بۇ، ھۇرۇنلۇق قىلماي، تېتىك بولماقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئېغىرلىق راھمانلىق، يېنىكلىك شەيتانلىق.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى ئېغىر ـ بېسىق، تەمكىن بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

☜ **ئېغىز ـ بۇرۇن يالاشماق.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزئارا تىل بىرىكتۈرۈپ ئىش كۆرگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئېغىزنىڭ بىر قات تېرىسى سويۇلۇپ كەتمەك.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋغا تولا گەپ قىلىپ سۆزگە كۆندۈرەلمىگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئېلىپ ئالتە بولماپتۇ، يەپ يەتتە.**

مەنىسى: بۇ، تۇرمۇشتا ئىلگىرى باسالمىغان ئادەملەرنى سۇپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **ئېلىپنىڭ سۇنۇقىنى بىلمەيدىغان يەنى ئېلىپنى تاياق دېيەلمەسلىك.**

مەنىسى: بۇ، خەت ـ ساۋاتى يوق، تازا قارا تۈرك ئادەملەرنى سۇپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ ئەلىپنى ئوقۇپ بەنى ئوقۇمىغان.

مەنىسى: ئالسام بەرمىسەم.

☞ ئېگىلگەن باشنى قىلىچ كەسمەس.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى سەمىمىي، راستچىل بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

☞ ئېگىلگەنگە ئېگىلگىن بېشىڭ يەرگە يەتكۈچە، كېرىلگەنگە كېرىلگىن بېشىڭ كۆككە يەتكۈچە.

مەنىسى: بۇ، ئۆز غۇرۇرىنى ساقلاش، باشقىلارنىڭ ئۆز غۇرۇرىنى ئاياغ ئاستى قىلىشىغا يول قويماسلىق، باشقىلار قانداق قىلسا سەنمۇ شۇنداق قىل دېگەن مەنىدە.

ئى

☞ **ئىتقا سۆڭەك تاشلىسا ھۈرمەس.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ ئارزۇسى قاندۇرۇلغاندا جىمىپ قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىت قورققۇنچاقنى چىشلەيدۇ.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى باتۇر بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

☞ **ئىت قوغلىسا سۇغا قاچ، يىلان قوغلىسا قۇمغا قاچ.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق خەۋپ - خەتەرنىڭ تەدبىرى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىتمۇ كەمبەغەلگە قاۋايدۇ.**

مەنىسى: بۇ، يار - يۆلەكسىز كىشىلەرنى ھەممە ئادەم بوزەك قىلغۇسى كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىتمۇ تۆز يالىقىدىن قىزغىنار.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئۆزىنىڭ رىسقى - نېسىۋىسىنى جان تىكىپ قوغدايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئىت مۈشۈكنى بۇيرۇسا، مۈشۈك قۇيرۇقىنى بۇيرۇپتۇ.

مەنىسى: بۇ، بىراۋغا بۇيرۇلغان ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ ياخشى بولمايدىغانلىقىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ ئىتنىڭ سۈرى باغلاقلىقتا، ئادەم سۈرى سالماقلىقتا.

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ جەلپكارلىقى ئۇنىڭ تەمكىن، ئېغىر - بېسىق بولۇشىدا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئىتنىڭ ئۈتكۈرلۈكىنى تۈلكە ياقتۇرماس.

مەنىسى: بۇ، ئىش باشقۇرغۇچىلارنىڭ قول ئاستىدىكىلەرنىڭ بەك ئەقىللىق بولۇپ كېتىشىنى ياقتۇرمايدىغانلىقىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ ئىت ھۈرەر، كارۋان يۈرەر.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى قىلىشتا، باشقىلارنىڭ نارازىلىق پىكىرلىرىدىن ساقلانغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئىت ئۈرساڭ ئىگىسىگە باق.

مەنىسى: بۇ، ئىتنى بېقىۋالغۇچىنىڭ سالاپىتىگە قاراپ، ئىتنىڭمۇ سالاپىتى بولىدىغانلىقىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ ئىت ئۈرگۈچىگە ئامراق.

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ دۈشكەلەپ تۇرمىسا مىدىرلىمايدىغانلىقىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ ئىت ئۇۋىسىغا قاراپ ھۈرسە، قوتۇر بولۇر.

مەنىسى: بۇ، ھەركىمنىڭ ئۆز يۇرتى، ۋەتىنىگە مۇھەببىتىلا باركى، نەپرىتى يوقلۇقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ ئىت ۋاپا خوتۇن جاپا.

مەنىسى: بۇ، خوتۇننى باشقۇرۇشنىڭ تەس ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئىت ئىتنى كۆرسە قاۋار.

مەنىسى: بۇ، رىقابەتچىلەرنىڭ بىر - بىرىنى ئىنكار قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئىچكەن سۈيۈڭنى ئاچچىق دېمە، ياتقان يېرىڭنى قاتتىق دېمە.

مەنىسى: بۇ، نەدە بولساڭ، شۇ يەرنىڭ ناخشىسىنى ئېيت دېگەن مەنىدە.

☞ ئىچ كۆيەرلىك بولمىسا، ئىچىم كۆيىدۇ دېمە!

مەنىسى: بۇ، ئۆزۈڭ ئوتتەك كۆيىدىغان ئىشىڭ بولسۇن دېگەن مەنىدە.

☞ ئىچى بوش تۈڭ داراڭلايدۇ.

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ بىلىملىك بولۇشى كېرەكلىكىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **ئىچى پىشمىسا تېشىغا چىقماس.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئوي ـ پىكىرنىڭ ئاۋۋال ئىچكى دۇنيادا بەرپا بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىچى تارغا دۇنيامۇ تار كۆرۈنەر.**

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ ئازادە، ئوچۇق ـ يورۇق يۈرۈشىنىڭ زۆرۈرلۈكىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **ئىچى تارنىڭ قورسىقىغا تېرىق پاتماس.**

مەنىسى: بۇ، ئىچى تار، ھەسەتخور ئادەملەرنىڭ ھەممە ئادەم بىلەن سىغىشالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىچىدە روزا تۇتۇپ، تېشىدا ھېيت ئويناپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، كىشىگە چاندۇرماي خۇشال يۈرگەن بىلەن غېمى كۆپ ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىچىملىك بالا ئەمەس، ئىچىملىككە بېرىلىش بالا.**

مەنىسى: بۇ، يامان ئىشقا كىرىشىپ كېتىشنىڭ خەتەرلىك بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىچى ياماننى دوست دېمە، زاسۇينى گۆش دېمە.**

مەنىسى: بۇ، ھەسەتخور ئادەملەردىن ئۈمىد كۈتكىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىخلاسمەن كۆپەيسە، ئىشان قۇترايدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ۋاي دەيدىغانلار بولسا، ، ھەرقانداق ئادەم-

نىڭ ئۆزىنى تۇتالماي قۇترايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىختىدا قىلسام ئىمامغا، ئەسقاتمىدى بىر نانغا.**
مەنىسى: بۇ، ئىشەنگەن تاغدا كىيىك ياتماپتۇ، دېگەندەك ئۈمىد كۈتكەن ئىشتىن چاتاق چىققانلىقىنى بىلدۈرىدۇ،

☞ **ئىرادە چېنىقىشقا باغلىق، بىلىم توپلاشقا باغلىق.**
مەنىسى: بۇ، ئەسقاتقۇدەك بىلىملەر توپلاش ئارقىلىق ۋۇجۇدقا چىقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىرادىسى چىڭ ئادەم، ئەل ئىچىدە جىڭ ئادەم.**
مەنىسى: بۇ، ئىرادىلىك، قەيسەر ئادەملەرنىڭ ھامان كىشىلەرنىڭ قوللىشىغا ئىگە بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىرغاينىڭ ئېگىلگىنى سۇنغىنى، ئەرنىڭ ئۇيالغىنى ئۆلگىنى.**
مەنىسى: بۇ، ئۇيات ۋە نومۇسنىڭ ئەر ئۈچۈن ئەڭ زۆرۈر ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىزدەشسە تۇغقان، ئىزدەشمىسە يات.**
مەنىسى: بۇ، يېقىن ئۆتۈشنىڭ مېھىر - مۇھەببەتنى كۈچەيتىدىغان ۋاستە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىزدىسەڭ تاپارسەن، تىرىساڭ ئالارسەن.**
مەنىسى: بۇ، ھەرىكەت قىلغان چاغدىلا، ئۇنىڭغا لايىق ئۇتۇق بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىسراپچىلىق نەدە ئەمگەك قىلمىغان يەردە. (ئىسراپچىلىق نەدە؟ تەر چىقمىغان يەردە. ئىسراپچىلىق نەدە؟ قەدرىنى بىلمىگەن يەردە.)**

مەنىسى: بۇ، تېجەشلىك بولۇش ئەمگەك ئارقىلىق بولىدىغانلىغىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىسسىتقان ئاشنىڭ تەمى بولمايدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئىشنى قىزىقىدا قىلغاننىڭ ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىشەندۈرەي دېسەڭ ھەقنى، ئالتۇندەك قىل گەپنى.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنى قايىل قىلىش ئۈچۈن ئورۇنلۇق گەپ قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىشەنگەن تاغدا كىيىك ياتماپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، بەزىدە ئادەم ئۆزى ئەڭ ئۈمىدۋار بولغان ئىشتىن چاتاق چىقىدىغانلىقىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئىشچان بولساڭ ئېشىڭنى يەيسەن، ھورۇن بولساڭ بېشىڭنى يەيسەن.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم ئۈچۈن ئىشچان بولۇشنىڭ ئەڭ ئېسىل پەزىلەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىشچان خوتۇن تاماقتا ئامراق، ھورۇن خوتۇن تاياقتا ئامراق.**

مەنىسى: بۇ، ھورۇنلارنىڭ دائىم دەككىسىنى يەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىشچاننىڭ پۇلى تۈگىمەس، بەدخەجنىڭ قەرزى تۈگىمەس.**

مەنىسى: بۇ، تېجەشلىك، ئىقتىسادچىل بولۇشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىش سېنى يەڭمىسۇن، سەن ئىشنى يەڭ.**

مەنىسى: بۇ، ئىش سېنى بېسىۋالمىسۇن، ھەرقانداق ئىشنى ئۆز ۋاقتىدا تامام قىلغىن، دېگەن مەنىدە.

☞ **ئىشلەپ تاپقان ھالال بولىدۇ، ھارام يېگەننى خۇدا ئۇرىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئىشلىگەن چىشلەيدۇ دېگەندەك، ئۆزى ئىشلەپ يېگەننىڭ مېۋىسى تاتلىق بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. ئۇنى يەنە ئىش قىلىپ يېگەن ئىززەتلىك، چايناپ يېگەن لەززەتلىك دېگىلىمۇ بولىدۇ.

☞ **ئىشلىسەڭ ئالىسەن قايلاپ ئاش، ئىشلىمىسەڭ قالىسەن تاتىلاپ باش.**

مەنىسى: بۇ، ئىشچان ئادەمنىڭ تاپاۋىتى كۆپ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىشلىگەننىڭ يۈزى يورۇق، ئىشلىمىگەننىڭ يۈزى چورۇق.**

مەنىسى: بۇ، ئەمگەك بىلەن ئادەمنىڭ يۈزى ـ مەرتىۋى-

سى يۇقىرى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىشنى قىل ئەپ بىلەن، بالاڭنى باشقۇر گەپ بىلەن.**

مەنىسى: بۇ، بالىلارنى تەربىيىلەشنىڭ ئەڭ نادىر ئۇسۇلى ئىش ياكى گەپ بىلەن قايىل قىلىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىشنى قىلساڭ پۇختا قىل خام قىلمىغىن، خۇدا ئۇرسا ئۇرسۇنكى غىڭ قىلمىغىن.**

مەنىسى: بۇ، ئىشنى تولۇق ۋە مۇكەممەل قىلغاندىلا، ئادەمنىڭ ئاندىن ھاردۇقى چىقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىشنىڭ ئېپى سۆزدە، كۆڭۈلنىڭ ئېپى كۆزدە.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارغا ئەڭ تەسىر قىلىدىغان نەرسە گەپ - سۆز ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىشنىڭ يامىنى يوق، بىلىمنىڭ ئېغىرى يوق.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم ئۈچۈن بىلىم بىلەن ئىش قىلىشنىڭ چېكى يوقلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىش ئۆملۈكتە، كۈچ بىرلىكتە.**

مەنىسى: بۇ، ئىناق - ئىتتىپاقلىقنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىشغا قاراپ ئىشتىيىنى بىل، سۆزىگە قاراپ نىيىتىنى بىل.**

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ ئىش - ھەرىكىتىگە قاراپ،

قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىشق ئوتى يۇۋ دېگەنگە ئۆچمەس.**

مەنىسى: بۇ، ئاشىقلىقنىڭ ئاسانلىقچە يېتمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىشتىن چىقساڭ ھاۋاغا باق، كىشىگە يولۇقساڭ پېرايىغا باق.**

مەنىسى: بۇ، ئەھۋالغا قاراپ ئىش قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىشىك ئوچۇق بولسىمۇ، سوراپ كىر.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنى ۋە ئۆزىنى ئاياشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىككى سەككىز ئون ئالتە.**

مەنىسى: بۇ، ئەھۋالنىڭ ئويلىغاندەك بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىككى قوشقار سوقۇشسا بۆرىنىڭ قورسىقى ئېچىپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، قېرىنداشلار ئۇرۇشسا، دۈشمەنلەر خۇشال بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىككى نان تاپسا بىرىنى داپ چاپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، كىچىككىنە بىر غەلىبىنى كۆرۈپ، ئۇنى كۆز - كۆز قىلىشقا ئالدىراپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ

☞ ئىككىسى رازى بولمىغان ئاش قورساق ئاغرىتار.

مەنىسى: بۇ، نارازى بولغان بىراۋنىڭ قولىدىن ئاش يېمەسلىك كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئىلتىپاتنىڭ چوڭ - كىچىكى يوق.

مەنىسى: بۇ، ياخشىلىقنىڭ ئاز - كۆپلۈكى ۋە چوڭ - كىچىكلىكى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئىللا - بىللا ئېلىۋال ئەزىم، ھەممىنى يەپ بولماق يەنىمۇ لازىم.

مەنىسى: بۇ، ئىنساپ قىلىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ بىلىم - بىلگۈچىدە، ئەقىل - سەزگۈچىدە.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى پاراسەت بىلەن بىلىم ئۆگىنىشكە ئۈندەيدۇ.

☞ ئىلىمسىز ئادەم - مېۋىسىز دەرەخ.

مەنىسى: بۇ، ئىلىملىك ئادەمنىڭ مېۋىلىك دەرەخكە ئوخشاش كىشىلەرگە نەپ بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئىناق ئەلدە رەھىم كۆپ، ئىناقسىز ئەلدە ۋەھىم كۆپ.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر ئارا رەھىم - شەپقەتنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئىناقسىزنىڭ سۆزى كۆل، ئىناقلىقنىڭ سۆزى كۆل.

مەنىسى: بۇ، ئىتتىپاقلىقنىڭ جانغا ئەسقاتىدىغانلىقىنى

بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىنەك تىلمۇرمىسە، بۇقا ئارغامچا ئۈزمەس.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىشنىڭ سەۋەبى بولىدىغانلىقىنى، مەسىلىنىڭ بىر تەرەپتە ئەمەس، ھەر ئىككى تەرەپتە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىنساپلىق دوست ئايرىلماس، (ھېسابلىق دوست ئايرىلماس).**

مەنىسى: بۇ، دوستلار ئارا ھەر جەھەتتىن باراۋەر بولۇشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىنساپى يوق بالا، سۈتى يوق كالا.**

مەنىسى: بۇ، بالىلاردا ئىنساب - دىيانەت بولۇشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىنساپسىز قوشۇق سالسا يەتتە ئوتلاپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، بەزى ئادەملەرنىڭ قىلىقسىزلىقىنىڭ چېكىدىن ئاشىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىت تويغان جايدا تۇرار، قۇش قونغان جايدا تۇرار.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق نەرسىنىڭ ئۆزىنىڭ كۆنگەن ماكانى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ئىت بىلەن يولداش بولساڭ قولۇڭدىن ھاساڭ چۈشمىسۇن.**

مەنىسى: بۇ، نىيىتى بۇزۇق يامان ئادەملەرگە نىسبەتەن

ھوشيار بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىتتىن قورققان گاداي ئەمەس.**

مەنىسى: بۇ، ئۆلۈمدىن، خەتەردىن قورققان ئادەمنىڭ باتۇر سانالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىت سۆڭەك يېسە، كۆتى بىلەن كېڭشەر.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنى قىلىشتىن بۇرۇن ئاقىۋەتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئويدان ئويلاش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىت مۈشۈكنى بۇيرۇسا، مۈشۈك قۇيرۇقىنى بۇيرۇپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، بەزى ئىش خۇشياقماس ھۇرۇن ئادەملەرنى سۈپەتلەشتە قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئىتمۇ ئۆز يالغىنى قورۇيدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئاياللارنىڭ ئۆز ئەرلىرىنى باشقىلاردىن قورۇيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىتنىڭ بېشى تەخسىدە تۇختىماس.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزگە قىلىنغان ئىززەت - ھۆرمەتنى بىلمىگۈچىلەرنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ئىتنى چىشلىمەيدۇ دېمە، ئاتنى تەپمەيدۇ دېمە.**

مەنىسى: بۇ ھەربىر ئادەمنىڭ خۇي - پەيلىنىڭ ئوخشىمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىت ھۈرەر كارۋان يۈرەر.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق بىر ئىش ئۆز قانۇنىيىتى بىلەن داۋام قىلىۋېرىدىغانلىقىنى، بەزى توسالغۇلار ئۇ قانۇنىيەتكە توسقۇن بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىت ئۇرغۇچىغا ئامراق.**

مەنىسى: بۇ، داۋىخور، داۋىسىنى بېرىپ تۇرىدىغان ئادەملەرنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىت ئىتلىقىنى قىلمىسا، كۆڭلى تىنماس.**

مەنىسى: بۇ، دۈشمەن ۋە باشقا يامان ئادەملەر قاچانلا بولمىسۇن ئۆز ئەسكىلىكىنى قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىت ئۆز ئىگىسىنى چىشلىمەس.**

مەنىسى: بۇ، ئۆز خەلقىگە، ئۆز ۋەتىنىگە نىسبەتەن يامانلىق ئويلىماسلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىچ ئات تارتسا شاڭتۇ (يانداق) تارتماسلىق، شاڭتۇ تارتسا ئىچ ئات تارتماسلىق**

مەنىسى: بۇ، قەدەم بىرلىكى، پىكىر بىرلىكى يوقلۇقنى، بىر ـ بىرىگە ماسلىشالمىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ئىچ يەش تارتىشىپ قالماق.**

مەنىسى: بۇ، بىر ـ بىرىگە مۇھەببەت تۇيغۇسى ئويغانغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىچقويۇن ـ تاشقويۇن بولۇپ كەتمەك، يەنى ئاپاق ـ چا-

پاق بولۇپ كەتمەك.

ئىشەنمە سەن دوستۇڭغا، سامان تىقار پوستۇڭغا.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرگە يۈزدە ـ يۈز ئىشىنىپ كېتىش توغرا ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىچىمۇ قارا تېشىمۇ قارا.

مەنىسى: بۇ، نادان، مېھرىسىز قارا قورساق ئادەملەرنى سۆپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

ئىچى يامانىڭ كۆڭلى خۇش بولماس.

مەنىسى: بۇ، ھەسەتخور، ئىچى تار ئادەملەر ھەر زامان ئاچچىق يۇتۇپ يۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشتانغا چىقارغان كۆڭۈلگە تايىن.

مەنىسى: بۇ، ھەركىمنىڭ قىلمىشى ئۆزىگە ئايان ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشتىنى ئىككى بولۇپ قالماق.

مەنىسى: بۇ، بىرى تۇرمۇشىنىڭ ھاللىنىپ قالغانلىقىنى، يەنە بىرى، ئۆتكەن كۈنلىرىنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشلىگەننىڭ يۈزى يورۇق، ئىشلىمىگەننىڭ يۈزى چورۇق.

مەنىسى: بۇ، ئەمگەكنى سۆيۈش شەرەپ ئىكەنلىكىنى، ئەمگەكنى سۆيمەسلىك نومۇس ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئىش ئۆملۈكتە، كۈچ بىرلىكتە.

مەنىسى: بۇ، بىرلىك ـ ئىتتىپاقلىق بولغاندىلا ھەرقانداق ئىشتا غەلىبە قىلغىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئىش ئۇستىسىدىن قورقار.

مەنىسى: بۇ، ئىش ئەھلىنىڭ قولىدىن ھېچقانداق بىر ئىش قېچىپ قۇتۇلالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئىككى دۇنيالىق بولۇشۇپ كەتمەك.

مەنىسى: يەنى ئاق تاغلىق، قارا تاغلىق بولۇشۇپ كەتمەك دېگەنلىكتۇر.

☞ ئىككى پۇتى بىر ئۆتۈككە تىقىلماق.

مەنىسى: بۇ، ئىنتايىن قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئىككى قولنى بۇرۇنغا تىقىپ كەلمەك.

مەنىسى: بۇ، ھېچنەرسە ئالماي قۇرۇق قول كەلگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ئىككى نان تاپسا بىرىنى داپ چالىدىغان.

مەنىسى: بۇ، بىرى، ئۆتكەن كۈننى ئۇنتۇپ قالغان، يەنە بىرى، تۇرمۇشى رەتسىز، ھەم بىرنەرسىسىنى كۆز ـ كۆز قىلىدىغان ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ ئىككى ئوتتۇرىدا قالماق.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ يا ئۇيان يا بۇيان بولمىغانلىـ

قىنى، بىرەر مەسىلىگە نىسبەتەن ئىككىلىنىپ قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ئىككى ئۆينىڭ قۇرغۇنلۇقى بىر ئۆيگە تاش بولار

مەنىسى: بۇ، ئائىلىنى تېجەشلىك بىلەن باشقۇرۇش توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىدۇ.

☜ ئىككى ئىشتاننى ئارتۇق يىرتقان.

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ياشتا چوڭ، كۆپنى كۆرگەن، تۇرمۇش تەجرىبىسىگە باي ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ ئىككى ياخشى ئارىسىدا قىل ئۆزۈلمەس.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەر بىر - بىرى بىلەن ئىناق ئۆتۈشى لازىملىقى توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىدۇ.

☜ ئىگىز ئوقۇرغا ئېسىلماق.

مەنىسى: بۇ، بىرى، ئىمكانى بولمىغان ئىشلارنى قىلىشقا زورۇققانلىقىنى يەنە بىرى، نام - ئورۇن دەپ يۇقىرىغا ياماشقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ي

☞ **ياخشى بىلەن يېپىشكىن، يامان بىلەن دېپىشكىن.**

مەنىسى: بۇ، ياخشى بىلەن ياماننى ئېنىق پەرقلەندۈرۈش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياتنىڭ ئوتىنى پۈۋلەپ ساقىلى كۆيۈپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىمەن دەپ، ئازار يەۋېلىشنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياماندىن قۇتۇلماق تەس، ياخشىغا يېتىشمەك تەس.**

مەنىسى: بۇ، ياخشىلارغا قوشۇلۇشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يولۋاس يوق يەردە ئېيىق چوڭ، كېمە يوق يەردە قېيىق چوڭ.**

مەنىسى: بۇ، غوجامنىڭ غوجىسى بارلىقىنى، چوڭچىلىق تالىشىشمۇ مەۋجۇتلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يۆلىگى چوڭنىڭ يۈرىكى تاش.**

مەنىسى: بۇ، ھىماتچىسى بارلارنىڭ ھېچنېمىدىن قورق-

مايدىغانلىغىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يىراقتىكى سۇ ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرالماس.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم ئۈچۈن ھەممە نەرسىنىڭ قۇلايلىق بولۇشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يېگەننىڭ تىلى قىسقا، ئالغاننىڭ قولى قىسقا.**

مەنىسى: بۇ، بىراۋنىڭ ياخشىلىقىغا ئېرىشىشنىڭ قەرزدار بولۇپ قالغانغا ئوخشاشلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يات يېگۈچە دوست، تۇغقان ئۆلگۈچە دوست.**

مەنىسى: بۇ، تۇغقان ـ قېرىنداشلىقنىڭ مەڭگۈلۈك بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياماننىڭ سۈيىنى ئەكەلگۈچە قاپىقىنى چاق.**

مەنىسى: بۇ، باشقىلارنىڭ مىننىتىنى قوبۇل قىلىشتىن ھەزەر ئەيلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياخشى قېنىڭغا يولداش، يامان پۇلۇڭغا يولداش.**

مەنىسى: بۇ، ھەمرا بولۇۋاتقانلارنىڭ ساڭا قايسى جەھەتتە ھەمراھ بولۇۋاتقانلىقىنى بىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياخشى كۈندە يات ياخشى، يامان كۈندە قېرىنداش ياخشى.**

مەنىسى: بۇ، قېرىنداشنى ھەرقانداق چاغدا ئۇنتۇماسلىق لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ياۋاشنىڭ مۈڭگۈزى ئىچىدە.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئادەمدە ئاچچىق ـ غەزەپ بولىدىغانلىقىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **يول بەرمىگەن قول بەرمەس.**

مەنىسى: بۇ، ئىززەت بولمىغان يەردە، ھۆرمەت بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **يا قايىنامدىن چىقار، يا سايرامدىن چىقار.**

مەنىسى: بۇ، كۆمسەم پىشامدۇ ياكى ياپسام پىشامدۇ دېمەي، تەۋەككۇل قىلىپ بېقىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ياتار قورساق ـ كېتەر قورساق.**

مەنىسى: بۇ، كەچلىكى ئاز يېيىشنىڭ ئەقىلگە مۇۋاپىق ئادەت ئىكەنلىكىنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **ياتقان قويغا يەم يوق.**

مەنىسى: بۇ، ئىشلىمىگەن چىشلىمەيدۇ دېگەن مەنىدە.

☜ **ياخشى ئات ئەر قانىتى، ياخشى ئەر ئەل قانىتى.**

مەنىسى: بۇ، ئەرنىڭ ئەل ئىشى ئۈچۈن يارالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ياخشى ئاتقا بىر قامچا، يامان ئاتقا مىڭ قامچا.**

مەنىسى: بۇ، ئەقىللىق بالىلارغا كۆپ گەپ كەتمەيدىغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ ئىشىنى ئۆزى قىلىدىغانلىقىنى، بىر قىسىم

ساپال قۇلاقلارغا قانچە قېتىملاپ گەپ قىلسىمۇ، سەزمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياخشى ئاتقا ئۆيۈڭنى سات.

مەنىسى: بۇ، ياخشى ئات ئۈچۈن ئۆيىنى سېتىشقىمۇ ئەرزىيدىغانلىقى، مۇھىمى ئاتنى ئەتىۋارلاش ئىدىيىسىمۇ ئىپادىلەنگەن.

☞ ياخشى ئات كۆندۈرۈشكە باغلىق، ياخشى بالا تەربىيىلەشكە باغلىق.

مەنىسى: بۇ، بالا تەربىيىسىنىڭ ئات كۆندۈرۈشتىنمۇ قىيىن، زىل ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياخشى ئادەم ئامانلىشىپ كۆپەر، يامان ئادەم يامانلىشىپ كۆپەر.

مەنىسى: بۇ، ئادەملەرنىڭ ھەرقانداق چاغدا ئىناق - ئىتتىپاق ئۆتۈشىنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياخشى ئادەمدىن ئات قالار، يامان ئادەمدىن داد قالار.

مەنىسى: بۇ، ئادەملەر ئۈچۈن ياخشى نام - ئاتاقنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياخشى ئادەم شادلىنار، يامان ئادەم دادلىنار.

مەنىسى: بۇ، ئادەملەرنى ھەرقانداق ئىشتىن ئاغرىنىپ يۈرمەي، ئۈمىدۋار ياشاشقا ئۈندەيدۇ.

☞ ياخشى بولساڭ ئېغىر بول، ئۇلۇغ بولساڭ كىچىك بول.

مەنىسى: بۇ، ئادەملەرنىڭ تەمكىن، تونۇلغانسېرى كەمتەر بولۇشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياخشى بولسا ئۆزىدىن كۆرەر، يامان بولسا باشقىدىن كۆرەر.

مەنىسى: بۇ، بىرەر ئىشتا، بەزى ئادەمنىڭ كىچىككىنە تۆھپىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىپ، كەمچىلىكنى باشقىلارغا ئىتتىرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياخشى تېپىپ سۆزلەيدۇ، يامان كۆپۈپ سۆزلەيدۇ.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ يالغانچىلىقتا ئەمەس، ئورۇنلۇق، راستچىل سۆزلەرنى ياقتۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياخشى دوست جان دوست، يالغان دوست مال دوست.

مەنىسى: بۇ، ئادەملەر ئۈچۈن مال ـ دۇنيا ئۈچۈن دوست بولغانلار ئەمەس، ئۆزئارا كۆيۈنىدىغان دوستلارنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياخشىدىن ئۆگەن، ياماندىن يىرگەن. ياخشىدىن ئۆلگە قالار، ياماندىن كۆلكە قالار.

مەنىسى: بۇ، ياخشىدىن ئۆگىنىپ، ياخشىلارغا قوشۇلغاندىلا، ئادىمىيلىكتە روناي تاپقىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياخشى سۆز سۆيۈندۈرەر، يامان سۆز ئۆكۈندۈرەر.

مەنىسى: بۇ، ئادەملەرنىڭ تىلى، گېپى ئىنتايىن گۈزەل

ۋە ئورۇنلۇق بولۇشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياخشىغا دەردىڭنى ئېيتساڭ بىلەر، يامانغا دەردىڭنى ئېيتساڭ كۈلەر.**

مەنىسى: بۇ، مۇڭدىشىشقىمۇ ئەڭ ئېسىل دوست لازىم بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياخشىغا نەزەر، يامانغا خەزەر.**

مەنىسى: بۇ، يامانلاردىن يىراق تۇرۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياخشىغا ئىشارەت، يامانغا جۇۋالدۇز.**

مەنىسى: بۇ، بىر قاراشنى بىلەر بىر ياخشى، يامان بىلمەس ئۇرساڭمۇ قامچا دېگەن مەنىدە.

☞ **ياخشىغا ياماق بول، يامانغا تاياق بول.**

مەنىسى: بۇ، ياخشىغا يانداش ياكى قاياش بول دېگەن مەنىدە.

☞ **ياخشى قوشنا ئامەت، يامان قوشنا ئاپەت.**

مەنىسى: بۇ، ياخشى قوشنىدارچىلىقنىڭ تۇغقاندىن ئەتىۋار بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياخشى كۆرسەڭ دوستۇڭنى، ئايىمىغىن قېنىڭنى.**

مەنىسى: بۇ، دوستلۇققا چىن، ئىخلاسمەن بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياخشى گەپ بوسۇغىدىن چىققۇچە، يامان گەپ يەتتە تاغدىن ئېشىپتۇ.

مەنىسى: بۇ، ياخشى گەپكە قارىغاندا يامان گەپنىڭ تەسىرى، زىيانكەشلىكى زور بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياخشى گەپ جاننىڭ تىرىكى، يامان گەپ جاننىڭ ئېكىكى.

مەنىسى: بۇ، تىلى گۈزەل بولۇشنىڭ خاسىيىتى زور ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياخشى گەپمۇ ئۈچ كۈن، يامان گەپمۇ ئۈچ كۈن.

مەنىسى: بۇ، گەپ ـ سۆزدىن قورقۇپ كەتمەسلىك كېرەكلىكىنى، ئۇمۇ كىشىلەر تەرىپىدىن تېزلا ئۇنتۇلۇپ كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياخشى گەپ گۈل، ياخشى ئىش مېۋە.

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى ياخشى گەپ قىلىشقا، ياخشى ئىش قىلىشقا ئۈندەيدۇ.

☞ ياخشىلارغا تاتلىق بول، يامانلارغا قاتتىق بول.

مەنىسى: بۇ، يامانلارغا كەسكىن بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياخشىلىق يەردە قالماس، بىلىملىك خار بولماس.

مەنىسى: بۇ، ئادەم ئۈچۈن بىلىملىك بولۇشنىڭ خاسـ

يىتى زور بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ياخشى مېھمان غىزا ئۈستىگە كېلەر، يامان كىشى ئىزا ئۈستىگە كېلەر.

مەنىسى: بۇ، مېھماندارچىلىقنىڭمۇ ياخشى كۈنلەردە بولۇشى لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ياخشىنىڭ كېپى لەززەت، يامانىنىڭ كېپى غەيۋەت.

مەنىسى: بۇ، ياخشى سۆھبەتلەرگە قوشۇلۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ياخشىنىڭ ئۆزى بولمىغان بىلەن يۈزى بار.

مەنىسى: بۇ، ياخشى ئادەمنىڭ جىسمى بولمىغان بىلەن ئىناۋىتى، ھۆرمىتى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ ياخشىنى يات ئىكەن دېمە، يامانىنى ئۆز ئىكەن دېمە.

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق چاغدا، ئادەمنىڭ مەيدانى توغرا ۋە ئېنىق بولۇشى لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ يارا ساقايسىمۇ، ئاغرىقى ئۇنتۇلما.

مەنىسى: بۇ، ئاچچىقنى، ساۋاقلارنى ھەرگىزمۇ ئەستىن چىقارما دېگەن مەنىدە.

☜ يارىتىشنى مەن ياراتتىم، يارىلىشنى ئۆزۈڭ بىل.

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ ئادەم بولمىقى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ تىرىشچانلىقى كۆپرەك بولۇشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **يارىماس كەپنى تىلىڭدىن كۆرمەي، دىلىڭدىن كۆر.**

مەنىسى: بۇ، تىلنىڭ قانداق بولۇشى دىلنىڭ قانداق بولۇشى بىلەن بىۋاستە مۇناسىۋەتتى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ياز بولسا قىش بولمىسا، ئاش بولسا ئىش بولمىسا.**

مەنىسى: بۇ، ھۇرۇنلاردەك ئىشلىمەي، ھۇزۇر ـ ھالاۋەت سۈرۈش خىيالىدا بولغانلارنى سۆكۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **يازدا مۇشەققەت، قىشتا ھالاۋەت. يەنى يازنى ئىشلەپ ئۆتكۈز، قىشنى ئويناپ ئۆتكۈز.**

مەنىسى: بۇ، قىشنىڭ تەييارلىقىنى يازدا قىلىۋالغانلارنىڭ قىشتا راھەت كۆرىدىغانلىقىنى، ھەرقانداق ئىشتا پۇختا تەييارلىق قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ياش تۆككۈچە مۇشت تۈك.**

مەنىسى: بۇ، ئۈمىدسىز بولغاندىن كۆرە، غەيرەتلىك بولۇشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ياشلىقتا ئالغان بىلىم تاشقا مۆھۈر باسقاندەك، قېرىلىقتا ئالغان بىلىم قۇمغا مۆھۈر باسقاندەك.**

مەنىسى: بۇ، بىرى، ياشلىقنىڭ ئۆگىنىشنىڭ ئەڭ ئالتۇن ۋاقتى ئىكەنلىكىنى، يەنە بىرى، ياشلىقنى قەدىرلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ياشلىقتا جاپا چەك، ھەسرەت چەكمە.**

مەنىسى: بۇ، ياشلىقتا جاپا چەكسە، قېرىغاندا ھالاۋەت

كۆرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياشلىقىڭ پادىشاھلىقىڭ ھەر تەرەپتىن گۈل كېلۇر، تاڭلا بەش كۈندىن كېيىن سىنىڭ يېنىڭغا كەم كېلۇر.**

مەنىسى: بۇ، ياشلىقنىڭ ناھايىتى جەلپكار، گۈزەل ئىدكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياشلىقىڭدا بولمىساڭ شىجائەتتە، ياشانغاندا قالىسەن نادامەتتە.**

مەنىسى: بۇ، ياشلىقنىڭ غەيرەت ـ شىجائەتتە ئۆتۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياشلىقىڭدا بىلمىدىڭ بىلىم قەدرىنى، قېرىغاندا تارتىسەن ئۇنىڭ دەردىنى.**

مەنىسى: بۇ، ياشلىقنىڭ قەدرىنى قىلماي، قېرىغاندا پۇشايمان قىلماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياشلىقىڭدىن ياخشى بول.**

مەنىسى: بۇ، ئۈمىدۋار، جۇشقۇن بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياغاچ قازان بىر قېتىم قاينايدۇ. يەنى ياغاچ قازاندا ئاش بىر قېتىم پىشىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق يالغانچىلىقنىڭ پەقەت بىر قېتىملىق ئۆمرى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **تۇخۇمنى تاشقا تاڭغىلى بولماس. ياغاچنى تاشقا تاڭغىلى بولماس.**

مەنىسى: بۇ، كۈچلۈكنى ئاجىز بىلەن ئېلىشىشقا سالغىلى بولماس دېگەن مەنىدە.

☜ **ياغاچنى تۇتقۇزاي دېسەڭ مىقلا، ھۆرۈننى قوپقۇزاي دېسەڭ زىقلا.**

مەنىسى: بۇ، ھۆرۈنلارغا، ھۆرۈنسىمان ئادەملەرگە ھەيدەكچىلىك قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ياغاچنى رەندە تۈزەيدۇ، ئادەمنى تەربىيە.**

مەنىسى: بۇ، ئادەم ئۈچۈن تەربىيىنىڭ مەڭگۈلۈك لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ياغاچنى ھەرە ئېكىدۇ، ھەقىقەتنى پارە ئېكىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئەمەلدارلارنىڭ پاك ـ دىيانەتلىك بولۇشىنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ياغاچنىڭ يۇمشىقىنى قۇرت يەيدۇ، ئادەمنىڭ يۇمشىقىنى ئادەم يەيدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئادەمنىڭ بەك بوشاڭ، يۇمشاق بولۇپ كەتمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ياغ سۇغا يۇقماس.**

مەنىسى: بۇ، قىممەت قارىشى ئوخشىمىغان ئادەملەرنىڭ يېقىن دوست بولالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ پادا باققاندا دوست ئىدۇق، ياغاق چاققاندا ئايرىلدۇق.

مەنىسى: بۇ، جاپا - مۇشەققەتلىك كۈنلەردە دوست بولغانلارنىڭ راھەتلىك كۈنلەرگە كەلگەندە، پايدا - مەنپەئەتنى دەپ بىر - بىرىنى تاشلىۋەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياغاق يېسەڭ چېقىپ يە، لەززىتىنى تېتىپ يە.

مەنىسى: بۇ، ئەمگەك قىلىپ يېگەننىڭ لەززىتى كۆپلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ يالغانچىنىڭ قۇيرۇقى بىر تۇتام.

مەنىسى: بۇ، يالغانچىلىقنىڭ ئاقمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ يا كۆڭلۈڭنى بەر، يا كۆڭلۈمنى ئال.

مەنىسى: بۇ، ئادىمىيلىك مۇناسىۋەتتە، كۆڭۈللەر يېقىن ۋە ئىجىل - ئىناق ئۆتۈشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ يەر ئاغدۇرساڭ كۈزدە ئاغدۇر، كۈزدە ئاغدۇرمىساڭ يۈز ئاغدۇر.

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىشنىڭ دەل ئۆز ۋاقتىدا بولۇشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ يۈزۈمنىڭ قېلىنلىقى بېشىمنىڭ راھىتى.

مەنىسى: بۇ، بەزى ئادەملەرنىڭ ئەدەپ - ئەخلاقتىن ھالقىپ، ئۆزىنىڭ نەپسىنىلا ئويلايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **يا ئاق ئەمەس، يا كۆك ئەمەس.**

مەنىسى: بۇ، بىر مەسىلىنىڭ ئۇزۇل - كېسىل بىر تەرەپ بولمىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ياپسام پىشارمۇ، كۆمسەم پىشارمۇ.**

مەنىسى: بۇ، بىقارارلىق، ئىككىلىنىش ۋە بىر قارارغا كېلەلمىگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ياخشى ئاتقا بىر قامچا، يامان ئاتقا مىڭ قامچا.**

مەنىسى: بۇ، ئاڭلىق، ئىشنىڭ يولىنى بىلىدىغان ئادەم بىلەن، ئاڭسىز، ئىشنىڭ يولىنى بىلمەيدىغان ئادەملەرگە قانداق مۇئامىلىدە بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ياخشى ئاتقا قامچا كېرەك ئەمەس.**

مەنىسى: بۇ، ئاڭلىق ئادەملەرگە سۆزلەپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☜ **ياخشى بولسا ئۆزىدىن، يامان بولسا باشقىلاردىن كۆرمەك يەنى. ئوغۇل تۇغسا ئۆزىدىن، قىز تۇغسا باشقىلاردىن كۆرمەك.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنى ئاقلاپ، باشقىلاردىن قۇسۇر ئىزدىمەك دېگەنلىكتۇر.

☜ **ياخشى بولسا ئېشىنى يەر، يامان بولسا بېشىنى يەر.**

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ئىشقا ئاڭلىق مۇئامىلە قىلالايدىغان، ئەدەپ - ئەخلاق، قانۇن - ئىنتىزامغا ئوبدان رىئايە

قىلىدىغان ئادەملا جامائەتچىلىك ئىچىدە يۈكسەك ئابرۇيغا ئىگە بولىدىغانلىقىنى ھەم ئامىنى، تەشكىلنى رازى قىلالايدىغانلىقىنى، بۇنىڭ ئەكسىچە بولغاندا، جەمئىيەتنىڭ ئەخلىتىگە ئايلىنىپ قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياخشى بىلەن دوست بولساڭ يېتەرسەن مۇرادقا، يامان بىلەن دوست بولساڭ قالارسەن ئۇياتقا.

مەنىسى: بۇ، ياخشىنىڭ ياخشىلىقى يامانىنىڭ يامانلىقى تېگىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياخشى گەپ تاشنى يارار.

مەنىسى: بۇ، ئىجابىي تەربىيىنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياخشىلىققا ياخشىلىق ھەر كىشىنىڭ ئىشى، يامانلىققا ياخشىلىق ئەر كىشىنىڭ ئىشى.

مەنىسى: بۇ، ياخشىلىققا ياخشىلىق قىلىش ھەممىنىڭ قولىدىن كېلىدۇ، ئەڭ مۇھىمى يامانلىققا ياخشىلىق قىلىش، بۇنى پەقەت مەسىلىگە ئاڭلىق، ئەتراپلىق قارىيالايدىغان ئادەملا قىلالايدۇ، دېگەن مەنىدە قوللىنىلىدۇ.

☞ ياخشىلىق قىل دەرياغا سال بالىق بىلەر، بالىق بىلمىسە خالىق بىلەر.

مەنىسى: بۇ، ھەرقانداق ياخشىلىقنىڭ يەردە قالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ يارنىڭ ئۈستىگە تۈز سەپمەك.

مەنىسى: بۇ، بىرى، دەرد ئۈستىگە دەرد كەلتۈرگەنلىكىنى، يەنە بىرى، ئىشنى ئۇلغايتىش ئۈچۈن قوتراتقۇلۇق قىلغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياز بولسا قىش بولمىسا، ئاش بولسا ئىش بولمىسا.

مەنىسى: بۇ، ئىش خۇشياقماس، ھورۇن ئادەملەرنى سۆپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ يازنىڭ پوقى قىشتا دورا.

مەنىسى: بۇ، يازنىڭ سېخىيلىقىنى، يازنىڭ ھەرقانداق نەرسىسى ئىنسانلار ئۈچۈن مەنپەئەتلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ يازدا يېپىنچاڭنى ئۇنتۇما، قىشتا ئوزۇقۇڭنى ئۇنتۇما.

مەنىسى: بۇ، ھەر ئېھتىمالغا قارشى بىر ھازىرلىق بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياستۇقنى ئېگىز قىلىپ ياتماق.

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشقا نىسبەتەن بىپەرۋالىق، خىرامانلىق قىلىپ، جىددىي مۇئامىلىدە بولمىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ ياشلىقتا ئۆگەنگەن بىلىم تاشقا مۆھۈر باسقاندەك، قېرىغاندا ئۆگەنگەن بىلىم قومغا مۆھۈر باسقاندەك.

مەنىسى: بۇ، ياشلىق دەۋرىنىڭ راسا ئۆگىنىدىغان دەۋر ئىكەنلىكىنى، بۇنىڭ ئۈچۈن ياشلىق ۋاقتىنى زايە قىلماي قە-

دىرلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياشلىقنىڭ قەدرى قېرىغاندا مەلۇم بولار.**

مەنىسى: بۇ، ياشلىقنى قەدىرلەش، ياشلىق دەۋرىنى بىھۇدە ئۆتكۈزمەسلىك توغرىسىدا مەسلىھەت بېرىدۇ.

☞ **ياغاچ قازان بىر قېتىملا قاينايدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئالدامچىلىق ۋە ساختىپەزلىكنىڭ داۋاملىق بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياقىلار ئېتەك بولدى، ئېتەكلەر ياقا بولدى.**

مەنىسى: بۇ، «قەدىرلىك» ئادەملەرنىڭ قەدىرسىز، «قەدىرسىز»لەرنىڭ قەدىرلىك بولۇپ قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يالچىمىساڭ يەر يۆتكە.**

مەنىسى: بۇ، تۇرمۇش ئەھۋالىنى ياخشىلىيالمىغاندا، ئورۇن يۆتكەپ، باشقا بىر ئىش بىلەن بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يالغانچىنىڭ قۇيرۇقى بىر تۇتام.**

مەنىسى: بۇ، يالغانچى ھەرقانداق يول بىلەن ئۆز يالغىنىنى يوشۇرۇپ قالالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يالغۇز ئاتنىڭ چېڭى چىقماس، چېڭى چىقسىمۇ دېڭى (داڭقى) چىقماس.**

مەنىسى: بۇ، كۆپچىلىكتىن ئايرىلغان ھالدا ئۆز بېشىغا

بىر ئىشنى باشقا ئېلىپ چىققىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **يالغاچ سۇدىن قورقماس.**

مەنىسى: بۇ، پىداكارلىق ۋە جەسۇرلۇقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **يامانغا يولۇقساڭ يالىسى يۇقار، قازانغا يولۇقساڭ قارىسى يۇقار.**

مەنىسى: بۇ، يامان ياكى ئەخلاقى ناچار ئادەملەر بىلەن ئارىلىشىپ قالغاندا، ئۇلارنىڭ يامان ئىللەتلىرى يۇقۇپ قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **يامانلىغان قلەندەرنىڭ خۇرجۇنىغا زىيان.**

مەنىسى: بۇ، ئاز ئىش ئۈچۈن قىيداپ، چوڭ مەنپەئەتتىن قۇرۇق قالغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **يامانلىق بىر دەملىك ياخشىلىق تۆلكۈپلىك (يامانلىقنىڭ يولى يېنىك، ياخشىلىقنىڭ يولى ئېغىر).**

مەنىسى: بۇ، بىرەر يامانلىق بىلەن بىرمۇنچە ياخشىلىقنىڭ يۇيۇپ تاشلىنىدىغانلىقىنى، ياخشىلىقنى بولسا، ئۆلگۈچە قىلىپ تۈگەتكىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **يامانىنىڭ ياخشىسى بولغۇچە، ياخشىنىڭ يامىنى بول.**

مەنىسى: بۇ، يامانلار ئۈچۈن غالچا بولغۇچە ياخشىلار ئۈچۈن قول بولۇپ ئىشلىگەن ياخشى، دېگەن مەنىدە

قوللىنىلىدۇ.

☜ **ياماننى قويۇپ بەرسە ئەركىگە كۈندە چىپار بۆكىگە.**

مەنىسى: بۇ، يامان ئادەملەرنى تىزگىنلەپ تۇرۇش كېرەكلىكىنى، بولمىسا ئىشلارنى بۇزۇپ قويىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ياماننى كۆرمەي ياخشىنىڭ قەدرىنى بىلمەس.**

مەنىسى: بۇ، بىر ياماننىڭ يامانلىقىنى كۆرمەي تۇرۇپ، ياخشىلارنىڭ قەدرىگە يەتمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **يامان ھارۋا يول بۇزار، يامان ئادەم يۇرت بۇزار.**

مەنىسى: بۇ، يامان ئادەملەرگە نىسبەتەن ھەر دائىم ھوشيار تۇرۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **يامغۇردىن قېچىپ مۆلدۈرگە ئۇچرىماق.**

مەنىسى: بۇ، ئاۋۋالقىسىدىنمۇ يامىنىغا ئۇچرىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **يامغۇردىن كېيىنكى بامبۇك نوتىسىدەك.**

مەنىسى: بۇ، يېڭى شەيئىلەرنىڭ ھەم تېز ھەم كۆپ بارلىققا كەلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **ياندىكى ھېسسىپنىڭ قەدرى يوق.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىنىڭكىنى باشقىلارنىڭكىدىن قەدىرسىز كۆرگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يا ھالال ئەمەس يا ھارام ئەمەس.**

مەنىسى: بۇ، بىر مەسىلىنىڭ يا ئۇيان يا بۇيان بولماي ئېسىلىپ قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يەتتە ئۆلچەپ بىر كەس.**

مەنىسى: بۇ، ناھايىتى ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئىش كۆرۈش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولماق.**

مەنىسى: بۇ، قاتتىق ئىزادا قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يوتقانغا قاراپ پۇت سۇنماق.**

مەنىسى: بۇ، ئەمەلىي ئەھۋالغا قاراپ ئىش كۆرۈش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يوق يەردىن پۇتاق چىقارماق.**

مەنىسى: بۇ، تۇخۇمدىن تۈك ئۈندۈرمەك، يەنى باشقىلاردىن كىر ئىزلىمەك دېگەن مەنىدە.

☞ **يول ئازابى گۆر ئازابى.**

مەنىسى: بۇ، سەپەرنىڭ ناھايىتى قىيىن، مۇشكۈللۈكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **يول ماڭماق بىلەن، قەرز تۆلىمەك بىلەن تۈگەيدۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئالغان ئۆتنە - يېرىمنى كېچىكتۈرمەستىن

قايتۇرۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يولۋاسنىڭ ئاغزىدىن قۇتۇلماق.**

مەنىسى: بۇ، ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يولۋاسنى يەڭگەن باتۇر ئەمەس، ئاچچىقنى يەڭگەن باتۇر.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنى ئېغىر - بېسىق بولۇشقا ئۈندەيدۇ.

☞ **يولۋاس ئىزىدىن قايتماس، يىگىت سۆزىدىن قايتماس.**

مەنىسى: بۇ، بېرىلگەن ۋەدە ياكى سۆزگە ۋاپا قىلىش زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يۇندىسىنى ئىت كۆرمەيدىغان، تۈتۈنىنى بۇلۇت كۆرمەيدىغان.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرگە نەپ بەرمەيدىغان بېخىل ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **ياۋاشنىڭ مۈڭگۈزى ئىچىدە.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئادەمنىڭ كۆرۈنۈشىگە قاراپ ئەمەس، ئۇنىڭ مىجەز - خۇلقى، ئەمەلىي ھەرىكىتىگە قاراپ باھا بېرىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يۈز ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا.**

مەنىسى: بۇ، ئەمەلىيەتنىڭ ئەۋزەللىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☜ **يۈز دوستتىن بىر دۈشمەن كۆپ.**

مەنىسى: بۇ، دۈشمەنلەرگە نىسبەتەن بىپەرۋالىق قىلىشقا زادى بولمايدىغانلىقىنى، ھوشيار بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **يۈزنىڭ سەتلىكىگە ئەينەك گۇناھكار ئەمەس.**

مەنىسى: بۇ، بىرەر ئىشنىڭ سەۋەبىنى سۇبيېكتىپ جەھەتتىن ئىزدىمەي، ئوبيېكتىپ جەھەتتىن ئىزدەش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **يېپىقلىق قازان يېپىقلىق بويىچە قالسۇن.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىش ئەسلىدە قانداق بولسا، شۇ ھالىچە قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **يىغا ياندىن قوپار، بالا كەلسە قېرىنداشتىن.**

مەنىسى: بۇ، بەربىر كۆڭۈل ئاغرىقى ۋە باشقا ئىشلار كۆپىنچە ئۆز يېقىنلىرىدىن كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **يېغىدىن يار بويى قاچ.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىگە زىيان - زەخمەت يېتىدىغان ئىشلاردىن نېرى تۇرۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☜ **يېتىمنىڭ ئاغزى ئاشقا تەگسە، بۇرنى قاناپتۇ.**

مەنىسى: بۇ، ئىگە - چاقىسىز، تۇرمۇشتا قارانچۇقى يوق بالىلارنى ھەر زامان پالاكەت باسىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ يىراق بولسا كىشنىشەر، يېقىن بولسا چىشلىشەر.

مەنىسى: بۇ، بىر - بىرىنى كۆپ سېغىنىشقان تۇغقانلار بىر يەرگە جەم بولغاندىن كېيىن، بىر - بىرى بىلەن چىقىشالمىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ يىراقتىكى تۇغقاندىن ياندىكى قوشنا ياخشى.

مەنىسى: بۇ، قولۇم - قوشنىلارنىڭ ئۇرۇق - تۇغقان، قېرىنداشتىن چارە ئىكەنلىكىنى، شۇڭا ئۇلار بىلەن ئىناق ئۆتۈش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ يىراقتىن قىز ئالساڭ ئۇلىقىڭ تىنماس، يېقىندىن قىز ئالساڭ قۇلىقىڭ تىنماس.

مەنىسى: بۇ، كېلىنلەر يىراقتىكى ئاتا - ئانىسىنى كۆرۈپ كېلىش - جۇمەلەش ئۈچۈن پات - پات ئاۋارىچىلىك سالىدىغانلىقىنى، قۇدىلار يېقىن بولسا، ئۇششاق - چۈششەك سۆزلەر بىلەن مۇناسىۋەتكە تەسىر يېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ يىغلىماقنىڭ بىر كۈلكىسى بار.

مەنىسى: بۇ، جاپا - مۇشەققەتنىڭ بىر ھالاۋىتى بولماي قالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ يىقىلغانلىكى تام بولسا باسماق.

مەنىسى: بۇ، كېلىشمەسلىك ۋە پالاكەتنىڭ ئارقا - ئارقىدىن كەلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يىگەننىڭ ئاغزىغا چىپقاننىڭ كۆتىگە قاراپ يۈرمەك.**

مەنىسى: بۇ، موھتاجلىق ۋە ئاچ - زېرىن يۈرگەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يېگەن ئىشى مەيدىسىگە تەپمەك.**

مەنىسى: بۇ، ئۆزىگە قىلغان ياخشىلىقنى بىلمىگەنلىك ۋە ياخشىلىققا يامانلىق بىلەن جاۋاب قايتۇرغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يىڭنە بىلەن قۇدۇق كولىغاندەك.**

مەنىسى: بۇ، بىر ئىشنىڭ قىيىنلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **يىڭنىنىڭ كۆزىدەك تۆشۈكتىن تۆگىدەك سوغۇق كىرىدۇ.**

مەنىسى: بۇ، قىشنىڭ سوغۇق كۈنلىرىدە سوغۇقتىن ئوبدان مۇداپىئە كۆرۈش زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يىلاننىڭ كۆشكىننى تۇيىدىغان.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرنىڭ ئىنتايىن زېرەك، سەزگۈرلۈكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **يىلتىزىغا پالتا چاپماق.**

مەنىسى: بۇ، بىر نەرسىنىڭ ئاساسىغا - ئۇلىغا زىيان يەتكۈزمەكلىكنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يېمىسىمۇ بۆرىنىڭ ئاغزى قان.**

مەنىسى: بۇ، بىر يامان ئاتىلىپ قالغان ئادەمنىڭ قا-

چانلا بولمىسۇن يامان ئاتىلىۋېرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يېمىشلىك ياغاچنىڭ بېشى تۆۋەن.**

مەنىسى: بۇ، كەمتەر، كىچىك پېئىل ئادەملەرنى سۈپەتلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ.

☞ **يېمىگەن مانتىنىڭ پۇلىنى بەرمەك.**

مەنىسى: بۇ، قىلمىغان ئىش ئۈچۈن جاۋابكارلىققا تارتىلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يېنىغا قاراپ ماڭالماسلىق يەنى كۆلەڭگۈسىگە قاراپ ماڭالماسلىق...

☞ **يىللىق ئىشىڭنى باھاردىن باشلا.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرگە تېرىقچىلىق ئىشلىرىنى ئەتىيازدىن باشلاش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياخشىنىڭ ياخشىلىقىنى چىقار، كۆككە يەتسۇن، يامانىنىڭ يامانلىقىنى چىقار، توزۇپ كەتسۇن.**

مەنىسى: بۇ، كىشىلەرگە ياخشى ھەم يامان ئادەملەرگە قارىتا مەيدانى ئېنىق بولۇشى لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يالغانچىنىڭ كېپى تولا، ياۋا دەرەخنىڭ شېخى تولا.**

مەنىسى: بۇ، يالغان گەپنىڭ كىشىنى بىزار قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **يامان بىلەن بولساڭ يولداش، بېشىڭغا تېگەر تاش.**

مەنىسى: بۇ، يامان ئادەملەرگە ئارىلىشىپ قالماسلىق لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

☞ **ياخشى بىلەن دوست بولساڭ يېتەرسەن مۇرادقا، يامان بىلەن دوست بولساڭ قالارسەن ئۇياتقا.**

مەنىسى: بۇ، دوستنىڭ ياخشىسىنى تاللاش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ماقال - تەمسىللەر ۋە ئۇلارنىڭ يەشمىسى

(ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئۈچۈن)

تۈزگۈچى: ئايبېك ئۆمەر ئۇيغۇرى

پىلانلىغۇچى: ئەمىن كىتابچىلىقى
مەسئۇل مۇھەررىرى: يالقۇن ئابدۇسالام
مەسئۇل كوررېكتورى: ئالىيە رەقىپ
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: نۇرمۇھەممەت ئۆمەر ئۈچقۇن
نەشر قىلغۇچى: شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى
ئادرېسى: ئۈرۈمچى بۇلاقبېشى كوچىسى 196 - قورۇ
تور ئادرېسى: http://www.xjpsp.com
باسقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتى
تارقاتقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى
نەشرى: 2009 - يىل 9 - ئاي 1 - نەشرى
بېسىلىشى: 2009 - يىل 9 - ئاي 1 - قېتىم بېسىلىشى
فورماتى: 880×1230 م م 1/32 كەسلەم 9.875 باسما تاۋاق
خەت سانى: 172 مىڭ خەت
كىتاب نومۇرى: ISBN 978-7-5372-4499-2
تىرازى: 5000 — 1
باھاسى: 18.00 يۈەن

تارقىتىش بۆلۈمى تېلېفون نومۇرى: (0991) 2823055 پوچتا نومۇرى: 830001